

M. e. 106

17 Fresinga P.

27 Kemprin C.

B.7

3

MEMORIEN
Vanden gedent
werdigen dingen / dier in den
Nederlandischen Provincien van
Frieslant , Overijssel , Omlanden,
Drenthe , Grueningen , ende Lin-
gen, met heuren bijliggen-
den frontieren, ge-
schiet syn:

Me 106
Beschreven deur,
Reinico Fresinga van Frenicker.

Gedrukt tot Desseltern.
Bij Fridzert van Campen, int lar ons hee-
ren CIO. ID. LXXXIIII.

Gorrede aen alle de edele
Nederlantsche geesten/die deur Lee-
re ende vorsochtheit bequaem sijn ge-
worden / om wel te schryven.

Demand en sal mis ontkens
nē Godt de Heere en hebbe bū
onsen tijden ter oirsaecken van
Religie (om de welche alle Pos-
licien sijn) also wonderbarliche
ende gedencwertige dingen laeten geschies-
dē in Duijtschlant/ Frāckrijc/ Niederlāt/ ende
anderē bīlggenden Rūcken ende Landen/ als
bū in ennigen vorleden tijden gedaen heeft.
Wāere daeromme ongetwijfelt wel seer bils-
lick ende nut/dat de gene die enmige bequami-
heit deur drÿvinge des Geestes in sich ges-
vuelende sijn / de waerheyden van den selven
Huydigen geschiedenissen / die sij gesien heb-
ben/ niet en versweegē: maer deselve vrijmoes-
dichlich / sonder aensien van parthijc ofte per-
soonē/ nae heur beste wetenschap in schriste
stelden. Vliet alleen om te voldoen heure plicht
van Godes eere te verkündigen: maer oick
tot wacshouwinge der Vlaeomelingen: ens
de vornemelick tot onderrichtinge der gener
die noch tegenwoordelick levende / middēn
in den handel steecken/ende blijven dagelijc da-
en faulte over de ander doende/ overmidts
sij deur gebreke van schryvers sich in den dae-
den heurder vorsate/ metplegeren ende nabuea

Borrede.

ren niet en kunnen spiegelen. Want hoe wel het
schijnen mach dat Sleidanus in saeken van
Duytschlant / ende verscheiden cloeksmintige
en saeken van Frankrijck vele gedectweerdige
dingen aengeteekent hebben: nochtans kunt
gij wel verstaen dat het al noch maer memorie
en ende eerste trecken van een rechte historie
en sijn (gelijck sij deselve oyck nergens anz-
ders veur uijt en geven) sonder dat sij het hon-
dertste deel van t'gene datter schryfweerdich
geschiet is oft acrueren oft met genoechsamē
omstandicheden verclaeren.

Maer ogh of Godt gave dat ons van den
saeken der Niederlanden / slechs soo vele als
sij hebben / ontworpen waere: wij souden
emmer ennich gesichte daer deur cringen / ende
als een schaduwe hebben vander mate des Lis-
chaems / deur de wolcke te hopen soude sijn
dat men metter tijt tot de kennisse van den les-
den desselven soude come te geracken. Maer
nu eylacen en hebben wij niet mer alle / ende de
heerliche dingen dier geschiet sijn liggen in
dysternisse: afstervende de gene die rechte
getuijgen daer van waere: ende de groote par-
tijschap de saeken tot beiden syden / nac alle
vermeugen meer ende meer verduysterende/
ende anders uijtgevende dan sij geschiet sijn:
den meesten hoop oyck de waerheit verswijgē-
de die sij weten / deur t' aensien van d'een
oft d' andere groote / ende deur verscheiden
andere particuliere geneighetheden die in der
menschlichheit regnieren;

Zet

Vorred.

5

Ick heb wel gesien sommige ongebonden
bessene sooo te Lion Londe Basel en Colen als
elders/ buijten scheuts/ van hooren segge/ en-
de overschrifven der coopluijden te samen ges-
rabbelt sijnde:maer die de koe met den hornen
gehadt hebben/ weten wel dat sulcke onge-
rijsde nieuwendighingen (hoewel sij sich niet
en schaemen denselven/ titul van Historie te
geven) niet noemens/ ick swijge druckens oft
lesens/werdig en sijn.

Waer steeckt gij nu alle gij edele ende vry-
gesinte geesten? Hoe kompt dat gij uwe fe-
deren niet en spitzer ende bethoont den gever/
behoirliche dancbaerheit / veur de groote ga-
ven die hij u gegeven heeft Meint gij ennige-
materie te crijsen die werdiger oft nootsaeckes-
licker om schrijven sij als deser Maer gij laet
ter de eene op den anderē staen: ende verwach-
tet meugelick dat groote heerē / oft Staten/de
hant daer aen sullen slaen: die welcke wel best
van allen saecken geinformert sijn / tis waer:
maer waer heeftmen sulcx oit sien geschiedē
Ende genomen of het soo waere dat sijt dedē:
wat goed es soudemen daer van meugen ho-
pen/ anders dan/datme ons geven soude wat-
men quijt wilde sijn?

Gij sult mij meugelick antwoerden / dat het
niet eenes menschen wercken sij een Historie
recht te schrijven. Dat moet ick u jae billick be-
kennen:maer het is wel eenes menschen werck
memorien te schrijven:ende wat int eerste niet
ganz recht en is mach van anderen daer nae

rechē

rechter gemaeet worden. Alle dingen moeten een beginsel hebben. Begint maer/ het werck sal sich onder u handen van selfs schicken/ ende dagelijc lichter werden. Elk beschrijve slechst/ wat hij in sijn stadt/in sijn lantschap/ende daer hij gebruyckt is wordē/persoonlick gesiē heeft/ oft daer hij autentijcke ende geloofwerdige bewijssstück van heeft/ verclarende tselve met genoechsame omstandicheden/ met aenteekening vā plaets/jaer/dage/ende oorsaekē waeromme/ sonder ennige partijschap/ ende sonsder ier anders aen te sien/ dan de eere godes/ ende liefde der waerheit/des vaderlants/ende naacomelingē: doch met behoirlick onderscheit/ sebarheit ende Christeliche veursichticheit: ende veurdeerste ongesecht laetende tgene men niet wel en weet. Want swijgen en is geen faulte. Het welcke als gedaen sal sijn/ ongetwijveld sal godt iemant opwecken/ die tselve al tsaamen weerdig sij in een rechtmatige historie te vervaten: doende vanden sijnen daer toe/ de goede ordening/ claerheit van spraecke/ ende noetsaeckelike oft profytelike onderwijsins gen.

Dese bovengeschreven dingen sijn de principaelste oorsaeken die mij beweeght hebbenz hoewel ick mij veur een vanden minsten ende onbequaemsten kenne: u dese mijne memorien deur den druck mede te deilen. Om u: die onsmetelicken meer vermeught als ick: een exemplel te geuen/ waer uijt gij sult kunnen wegen wat ure veele sterckere schouderen dan demij.

ME

Borred.

ne sullen vermeugen te draegen. Gelijck dics
wils onder den springers de swackste vanden
hoop de eerste maete settet welcke de andere
daer nae voorder ende voirder tot op het wits
te brengen.

Dit alleen heb ick van mynner eigen arbeite te
seggen: dat ick de geschiedenissen die ick u mes
corren doch warachtigen woorden verhaelen
wil / meestedeel bijgewoont heb: en hebse/oft
met oogen gesien ende helpen doen: oft heb va
den selven autentick ende geloofweerdig bes
scheit in handen/niet alleen va heeren en stadt
schriften en registers / maer oick van particu
liere memorien der grooten/ als heeren/overs
sten/ ende hoptluyde; die de sacken selfs meest
beleider hebben.

Doch ben ick aen sommigen plaatzen wylloos
piger geweest/ende heb oick alle cleinicheiden
eigentlicker met sijn omstanden beschreven/dan
aen sommige ande: nae dat ick meer oft min tijts
ende rusten gehadt hebbe om alle gelegenheit
aen te teekenien: oft nae dat ick kennisse daer van
gehadt hebbe: oft nae dat mij gedocht heeft do
weerdicheit der materien te heischen.

Ick bidde eenigelick die iet gedectwerdig
meer hebbe/ dwelck in desen oosteinde der Nies
derlanden geschiet mach sijn/ des ick hier sou
de mengen vergeten hebben: dat huyt selfs hier
bij doe: oft liever/mij toeschrijve: soo wil ick t in
t drucken mynner volgenden memorien daer bij
setten.

Ende bidde eintelicke edel geesten dien
A uij gode

Borred.

Godt ennighe bequamicheit gegeven heft: het
sij niet wat partie dat sijt gehouden hebben oft
noch houden: dat sij met memorien op te richre
in heuren quartieren van gelijcken doen willer:
op den selven oft beteren voet: als ick in mynen
quartier gedaen hebbe.

Op dat ten lesten/deur godts genade(de ma
terie alsoo / met memorien van beider partijen
geschiedenis/ genoechsam vorbereidet sijnde)
een volmatige historie mach begonen worden:
ter eeren Godes / spiegel der levende/cijn
waerschouwinge der nacomelingen.
uit D'ewenter desen eersten A
prilis. 1583.

ewe dienstwillige

Reinico Fresinga van
Frennicker

Me

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:3-119201541511222-211906905-18/fragment/page=0012

Memorien der Nederlandischen ge- schiedenissen.

Ademaeld die Vredehandeling van Gent int jar 1576 den achtsten Novembris ende volgende daen daer nae, uijtgekundiget vvas, in Brabant, Vlaenderen, Hollant, Zeelant, Utrecht, Mechelen, ende den Vvalschen Nederlanden: Hebben die vanden Raden van Staten, die bijden Coninck van Hispanien, nae aflyvicheit van don Louys de Requesens, geslekt waeren totte regering der Nederlanden: metgaders die Staten General tot Bruessel vergaerd sijnde: de selve Vredehandeling, met eenen eigenen gesandten, Franciscus Martini, genoempt Stella, een brueffeler (die een seer staets gefinnet man was) oock gesonden nae Frieslant aende Hoofden ende soldaten des Regiments van Gaspar de Robles. Om de selve te bewegen dat sijt met der Generaliteit houden, ende deselve Vredehandeling oick aennemen, ende in Frieslant ende Grueningen publicerē souden laten. Met aenbieding van hun alle heur tachterheiden, welcke seer groot waren, te betaelen.

Dese Gaspar was van seer cleinen hooch opgekomen: geboren sijnde hijt Portugal van een Dorp Rob-

NOVEM-
BER. 1576.

Den Peis van
Gent vvert
bij den Statē
nae Frieslant
gesonden.

Cort verhael
van Billys
gelegenheit.

ll. 5 les.

les, soo vij verstaen. Maer midts dien sijn moeder een schoon vrouwe vvas, vvert sij verkoren, tot een suijgamme des Princen van Spaengien Philippi, ende alsoo met sijner moeder aent hoff blijvende, vvert hij lange tijt jongen des Princen van Orangien. Vanden vvelcken hij naemels (doen hij te hove bij al de grootste Heeren seer lieftetallich vvas, om allerlej aert van elicheit daer hij meester in vvas) soo seer gevordert wert dat hij trouwyde een schoon seerrijke dochter uit Vvalschlant. Die vvelcke, hoevvel sij besaen vvas van gerieffelicheit, bracht hem toe sommige heerlicheiden als Billy, Malepart, ende andere. Vvaer deur hij oick vvert gemaect Coronnel van een Regiment voetknechten. Ende daer nae : deur gunst des Gravē vā Arenburg dicvvils bevint gehadt heb bende van sijnen tvegen der regering in Frieslant; vvert hij, nade doot d'sselven ende nae den Grave van Megem ende den Vrijheere van Groesbeeck, bij den Coninck gemaect Gouverneur vā Frieslant Grue ningens Omlandē ende Drente. Vwelke landen hij alnus lange tijt in bedvanch gehoudē hadde, deur de oude Casteelen van Leeuwerden, Herlingen, Staveren, en de de nævve, Oostmahorn, Lemmer, Slotē, Mackum, ende Delfziel. Soo dat hij niet anders en regeerde dan of hij selfs Coninck inden landen gevvest vvaere : al vvaast datmen hem anders niet en noemde dan, de Coronnel. Hij hadde oick, tegen de oude Tractaten, den Grueningers heure vrijheit, soo sij clacgdē, gantz afgestrikt met een Castle vvelck hij daer gemaect had de. Ende vvas ten lesten tot sulken goetdunckenheit

Nederlandischen geschiedenissen.

17

heit gecomen dat hij bijden Coninck aenhielt, om
Grave van Billy gemaect te vverden. Vvaerop hem
veur antvvort vvert: dat hij sich behoirdē te laeten
genuegen met het gene dat hij meerder was worden,
dan sijn verdiensten. In vuugen dat vvel te mercken
vvas, naden gemeinen loop die Godt gestelt heeft: daa
bij, sonder fondament van Godtvreesentheit ende
vvijsheit soo hooge verheve ende opgeblasen sijnde,
haest vallen moeste: gelijck hem geschiedt is.

Vvant de voerss Stella binnen Grueningen comen
sijnde, ende hij sijnen handel vvijs vverdende: sloech
hem inde ijser bijden Provoost, ende pijnighde, ende
vervvondde hem seer deirlick met sijn eigē hant. Pra
etiserende strax met sommigen sijner getrouwvesten,
dat hij sijnen Provincialen ende oock den kriesgluijdē
die hij in sijnen Gouvernementen hadde, eenen nieu
wen eedt woude doe doen: ende die onvillige met ge
vvelt daer tot dvvingē. Niettegestaende dat die muijter
rie overlage onder sijn kriegsvolck was, midsdien hij
denselvē niet en betaelde, daer hij nochtans gelts oves
vloedich hadde. Vvat bij deur raet ende beleit sijner
gierigē huissfrouvvē nemmermeer geen einde noch
maete en maeckte vā sijn Gouvernemente on der eder
sel vā betalinge der soldatē ende andersfins met alleri
lei middelē ende loose vondē uist te puttē ende te blo
te. Dwelck oock hem meest alle mā te vijant maecke.

Dese muijterije en achtede hij niet: ten eenen om
dat hij niet te vollen daer van onderricht en vvas: ten
andern om dat hij bovē matē grootmoedig ende tro
zig vvas: sich altijt verlatende op sijn stroppadecor
da ende

Billy vange
der Statē ge
santen ende
set sich tegē
den Pais van
Gent.

Billys vreect
heit.

da ende ander wretheidē die hij gvoölick vvas te-
gē sijn soldatē ende andere te bedrijvē. Vvaer deur hij
maecke, dat hij niet alleen bij dē soldatē, maer bij alle-
mā opt hoochste ontfien was. Vvat hij en schouwde
sich niet, selfs executeur te sijn in een stroppadechor-
da te geven, oft in jemanden te hangen ende worgen,
oft deur steeken, deurschieten, ende anders te tyranise-
ren met sijn eigen handen, nae dat het hem inden sin
quam.

Billy doet so
mige sijner
soldaten ee-
nen nieuvvē
eedt doen.

Den voerß nieuvven eedt hadde hij alreede doen
doen, den Hoptlijden, Ferdinando Lopes, Monceau,
Champy, met heuren bevelhebberen: namelick, dat sij
hem drie maendē lang gehoorsam ende getrou souden
wesen in tgene daer toe hijse souwen gebruiken.
Seggende dat bij daarentusschen nae Spaengien
aenden Coninck Schicken soude, of het sijnen wille
waere, dat de Landen sich alsoo met den Prince van
Orangien inlieten.

Hauptman
Losy vvei-
gert dē eedt
ge doen.

Maer doen hij den selven eedt opten drien-
tvintichsten Novembris oock Hoptman Losy vor-
hielt, antworde deselve: sulx niet te kunnen doen, son-
der eerst te spreeken met sijnen bevelhebberē. Vvaer
over hij seer gestoort sijnde, strax desselven Sergeantē
ende Corporalen bij sich ontboot, die vvelcke hem
veur antwort gaven: sij hadden der Majest. over ne-
gen jaerē eenē eedt gedaen, bij dē welckē sij gedach-
ten te leven ende te sterven. Naē vele kijvagiē, doen
sij den eedt niet onderteekenē woudē, hiet hijse pas-
serē: hij soude sien vvat hij met hun te schaffen hadde.

Dese spraecken strax met den vornemsten van Lo-
sys

Nederlandischen geschiedenissen. 13

Sys vendel ende ontboede daer nae de Sergeantē van
tvendel van Villers, welck opde wacht was, ende
droegen hun vor watter geschiet was. Ende alsoo
metten anderen overdenckende de lange ellende heu-
res vaderlants (want sij meest alle Nederläders wa-
ren) ende des Coronnels quade betalinge ende hoover-
dige vreetheit: ende boven al, de vorſt aenbiedinge
der Staeten van heur volle betalinge: werden sij alle
van eender meininge: dat sij metten anderen wagen
wouden, ende den Coronnel eerstgangs bijden cop
nemen, ende hem een voordeel affien. Vreesende
waert dat sij vande wacht trocken ende sich scheid-
den: dat hijse soude sien te verraschen ende heurer
niet mis te slaen.

Billys solda-
ten maeckē
eenen bont
tegen hem.

Die Coronnel hadde t'groot geschut met hagel doen
laden, ende Hoptman Lopes bevolen met sijn soldaten
daer bij verdich te sijn: om op de soldaten von Lo-
sy, als sij deur de selve stract nade wacht trecken sou-
den, aen te vallen, als het geschut daer deur soude sijnt
gegaen: want hij gedacht se te vernielen tot exempel
van andren.

Dwelck nae dat een vā Villers Sergeanten, verno-
men, ende die soldaten van Losy gewaerschouwt
hadde, trocken sij eenen ongewoonlichē weg om: en-
de alsoo met scherp geladē comende opde mercki vor
des Coronnels logimēt (want hij logerde in der stadt
midts het Castel noch onvolmaect was) en dede nie-
mant vor hē dē gewoonlichē eerenscheut, soohun bij-
dē bevelhebberen bevolē was, om die schptē tot noot-
drust te verwacerē. Die wachtmeeſter riep dat sij schie-

Muijterie
der soldaten
van Billy.

te 13

ten soudē: sij antvorten, men soude hun eerst gelt geven om cruijt te coopen. Ende soo de wachtmeester daer op vvilde slaen, riepen sij Armes, dvvelck den selven opde loop bracht. Losy vermaendē gehertelick te volbrengen tgene sij vorgenomen hadden.

De soldaten van Villers, die vande vvacht treckē souden, dit siende, liepen mede daer toe, roepende dat sij goeden moet souden hebben, sij vvilden met hun leuen ende sterven: dvvelck sij malcanderē besvyvoere.

Lopes siende sijnen aenslach misluct, mits de gene die opde vvacht trekken moestē niet de gevvoonliche fraete en quamē, ende hoorēde dit geruchte, reet daer toe, meinende tselve noch te stillen: maer men schootter soo tot hem in dat hij snellick vveder te rug reet nae sijn soldaeten, ende affittende vuerde hijse tot open hoeck aende merct. Maer doen deseſve saegen, de vendelen van Villers ende Losy te samen staende vergaten sij den vorgenoeindē eedt die hun de Coronel hadde doen doen, ende hebbende met den anderen een gemein saecke om te mijsten, riepē sij: schiet niet, wij vvillen mede soo gij vvilt. Vvaerover Lopes volles loopes sich salveerde in eens backers huijs bergen: de sich in een verckenskot, ende sijn soldaten vueghden sich bij den anderen.

Daernae vielen sij gelijckerhant met een groot grijſch aen des Coronnels huijs, roepende, hij souder uijt comen. Devvelcke met dē hoet inder hant keerde sich tot schoonspreken ende smeecken, presenteerde, waer het om betalinge te doē, hij vvoudese hun in drie dagen & even. Maer ten mocht hem al niet hel-

Billy vvert
van sijn sol-
daten gevan-
gen.

Webs

pen, ende sij sloegē hem bocjē aen beide beenē, ende bē waerdē hem aen een dicke ijseren keten op het Richthuis. Alvvaer hij oijck naderhant secr vele spijts ende trotz met vvoerden ende vvercken van allemā moest lijden. Veurnemelick van sijn eigen soldaten, die hem scholdē villaco, schelm, ende verrader: ende speel dē uijt spot met stroopijpkens vor hem. Dvvelck hem soo veele meerder hertsvveer vvas, als hij vooger vā moede ende grooter van verstande vvas. Sijnde tselve in hem soo veurtreffenlick dat het te vervvonden vvas, dat een mensche sonder letteren soo vvijs in cloecksinnicheit comen soude als hij vvas. VVaerom oick niet alle sijn regering vanden invvoonderen gelastert en vvort. Ende sunderlinge vvort hij gepresen vande goede dijcken die hij in Frieslant heeft doe maecken. Evenvvel sat hijer nu tot een merckelick exemplē van verandering van fortune. Op vvelck fa- coen hij oick allenthalven in schilderije vercoft vvert.

Sonder vertoeven greepen sij mede aen den heere van Rijsbroeck sijner oufsten dochter man, sijnde sijn Lieutenant, ende setteden hem bijdē selven. De Hoptlijde Villers, Monceau, ende Chāpy vverdē oick aens getast, met heurē Vēdrichs: ende oick mede de vorſ. Losy de eerste aenvanger vanden spele. Tsy of sij hem begonden verdacht te crijgen: oft dat hijt selfs hebbē vvilde, tot bevvijs sijner onschult, of het namaels anders quame.

Dit gedaen sijnde gingen sij nadē vvaegē daer dē stroppadecorda vvas daer sij mede plegen gecastijte vverden als sij ist misdaen hadden, ende hicu-

Billy prijsē
lick vāde go
ede dijcken
die hij had-
de doen ma-
ecken.

De Hoptlu-
ijden van Bil-
ly vverdē me
de gevange-

vvense met gevvelt af, ende brachten die corden op
de merct ende verbrandense. Roepende daer nae een-
drachtelick Vive Le Prince, Vive de Staten. Dwelck
den borgeren van Grueningen seer lief om hooren
was: vwant sij metten eersten niet en wisten hoe sijt
daer mede hadden ende vreesdē seer opde wijse van
Maestricht ende Antwerpen geplundert te word n.

Daer na liepen sij daer Stella der Staten gesante
noch met armē ende beenen gesloten sat, ende vijlen-
de de ijfers in stukken maecten sij hem los: ende docta-
de hem een root veltteeken om den hals brachten sij
hem opde marct inden rinck. Alwaer de soldaten
hem eedt deden, dat sijt met den Staten houden vrou-
den.

Ende gemaect hebbende eenen Elect met sijn of-
ficiere, verdighden sij sommige van heuren ende som-
mige vander Stadt wegen met den vornoemden Stela-
la af, aenden Rade van Staten voers: met instructie
ende brieven. Presenterende heuren dienst, ende vra-
gende in wiens handen sij die stadt van wegen der
Maiest. leveren souden: ende begerende eenen ander
en Coronnel, ende betalinge. Schrijvende oock dat
sij den bevelhebberen op Delfziel ende andere plaat-
sen van Garnsoene belast haddē, dat sij deselve trou-
welick bewaeren, ende niemanden overlicveren en
souden dan deur ordinantie der Staten General.

Die vander stadt schreeven oock: ende begeerden
onder andere dat sij het Casteel, als een nieuwicheit

Schrijvē der
Grueningers
pen de statē. gemaect sijnde, souden mengen aworpen: ende oock

Nederlandischen geschiedenissen. 17

dat sij ontlast souden vorden vanden Garnisoene.

Dese afgeveerdicht hebbende, spelden sij heur spel voort uijt ende sochten Christoffel Vaiquus Coronnel van Zutphen, den vvelcken sij ten lesten vonden int Minnebruers clooster in een cappe stekende, geschorren als een monack: sijnde hun van een minnebruer gevvesen. Ende brachten hem in sulck habijt opde marct, roepende, sij hadden veder eenen nieuven Bisshop.

De Provoost vvert sanderdaechs gecregen in des Pastoors huijs inden schorsteen. Den vvachtmeester sochten sij int hoerhuijs, ende doen sij hem niet en voden, sochten sij int Fraterhuijs, ende coppelden met lonten een monack, die hem niet en vvist te vvissen, aende hoere lang Alijt, die sij soo achter straeten stouden: tot dat sij ten lesten den vvachtmeester vonden in een papenrock. Die andere quamen met Lopes aer loopen, roepende, hier brengen vvij den beul van Grueningen, ende setteden hem in der Iacopinen closter bijden anderen Hoplijden.

Barnicourt Hoptman van Delfziel ende Starck hoptman vanden dam met heuren Vendrichs sijn van heuren soldaten oock binnen Grueningen gebracht vorden.

Oock vingen sij doctor Iorgon Vvestendorp Raedt des Coninx in Frieslant. Den vvelcken protesteren de dat hij des Coninx diener was, gaven sij veur antvvort: dat is vvaer, indien de Coronnel Coninch is: anders sijt gij eens lantverraders diener, ende setteden hem op het vvijnhuijs:

Vvestendorp
ende Mep-
sche gevar-
gen.

B

Oock

Oock bevvaerden sij D. Iohan de Mepske Lijste-
nant van Grueningen in sijn eigen huijs met vijftich
soldaten.

Die vanden Casteelen tot Leeuvverden, ende oock
Herlingen daer Bustamant Hoptman vvas, ende tot
Staveren daer Gantou hoptman vvas, dese dingē ge-
hoirt hebbende, hielent in alles met den vorseiden,
sijnde vanden selven Regimente.

Doen nu Stella vveder tot Bruessel aencomen vvas
ende de Staeten dese nieuw vvmaren met blijschap ver-
namen, sloegen sij sulcken oorsaeken niet inden vvin:
maer raetslaegh den strax, vrien sij best seindē moch-
te om de voergenoemde Landē voirts op heur sijde te
brengen: ende en vonden geenen bequameren tot sulc-

Cort verhael ken beleit dan Iorgen van Lalain riddere Banerheo
van Rennen
burgs quali- re tot Ville, Capitein over een bende van ordinantien,
zet.

ende Coronnel over thien vendelen vvalische knechtē.

Hebbende deselve den tvelfsten Novembbris vorlede
deur heur bevel de Duytsche uijt Valechijn doen ver-
trecken, ende met alleen acht vendelen VValen hon-
dert ende veertich Spaengiaerts bedvvongen het Ca-
steel aldaer op te geven. De vvelcke om dat hij na-
maels deur sijnen oom den Canonick, bij transpore

van lvenden lijve, Grave van Rennenburg vvert,
vwillen vviij hem voirtaen also noemen. Desen schick-
ten sij in alder ijle daer henen met credentie ende de

Die statē ge- volgende Instructie. Dat hij, sich van al datter geschiel-
neral seindē vvas vvel onderricht hebbende, goede ordning soude
Rennenburg
nae Frieslāt, sien te stellen im Grueningē ende Ommelandē. Vercla-
DEC E M B. rende aen den Elect officieren ende soldaten, dat die
1576.

Gene-

Nederlandischen geschiedenissen. 19

General Statē im Bruessel vergadert sijnde hun alle genoegdoeninge souden geven van alle tgenē datmen nae afrekeninge bevinden soude hun schuldig te vvesen: ende verstaende daerop, vvat die soldaten eigentlick souden heissen. Sich in alles verhelpēde met dē goeden vville ende middelen der Invvoonders der voerßstadt, Ommelandē ende Frieslāt, soo tot onderhouding der soldaten, als om te vvinnen tvolck dat noch niet verclaert en vvas. Dat hij oock soude doen Inventariseren al tgenē bijden voerß gevangenen gevonden soude vvorden: midts oock sich van den selvē versekerēdē. Gevende den volcke te kennen datmē met sijn seindinge dervwaerts, niet anders en vvas soec kende, dan om met der magistraten ende kriegsluijdē adviſe haer voirts uijte slavernije te helpen, ende te beschermen tegen de Spaengiaerden. Voirder dat het kriegsvolck die plaetsen souden stellen in sijne handē, ende dat hij bij provisie over haer soude te bevelen hebben. Ende dat hij eenen getrouwven persoon soude committeren op Delfziel ende Herlingē. Ende dat hij de Placcaten tegen die Spaengiaerden, metgaders die Vredehandling van Gent allenthalvē soude doen publiceren. Ende dat hij om alle saecken beter te volvuren ennigen edelman van die Lande met sich nemen soude. Dat hij sich oock onderrichten soude van den humeuren der Stadt ende Omland:n, ende des hoogē Rædis in Frieslant, ende der magistraten aldaer, gelijk oock der Drenthe: Stellende oock aldaer goede ordening, ende brengende deselve mede inde generali
Uinc.

B 2

Met

Memorien der

Met deser instructie trock Rennenburg nerstelick daer henen : nemende met sich een welgeleert cloec-sinnich edelman van dien lande Pompeius Ufkens. Ende noch Henrick van Oyenbrug, Franchoys Pipe-poy, ende Lanceloot Parasys commissaris der mōstering. Hij wert te Grueningen seer frestelick ingehaelt van borger ende soldaten: alwaer de voersegte

Ufkens deur **sijn vrange** geschoten.

Hij began tgene hem bevolen was met grooter vorsichticheit geluckelick af te handelen. Ontsing die gevangene, ende sant die te bewaeren opt slot van Leeuwerden. Ontsing die stercke van Delfziel ende settede daer veur Hoptman, Aelke Vvynkes een van den Omlanden: doende hē ende de soldaten der Generaliteit ende hem sweren. Met den soldaten im Grueningen sijnde dede hij promptelick afrekenen, ende deselve te vollen betalen van al tgene dat hun quam, bedragende ontrent seven tonnen gouts. De welcke meest bij die van Grueningen ende Omlanden, doch oock seer groote sommen bij die van Frieslant ende Drenthe opgebracht werden. De betaling geschiet

sijnde dede hijse eerstdages uijt de landen vertrecker. Inden welcken hij oock de Vredehandeling van Gent ende placaten tegen de Spaengiaerden dede publiceren. Dwelck in Frieslāt geschiedde int jaer 1577 ontrent den twintichsten Ianuarij, nae dat hij te Leeuwerden eenen Landdag hadde begonnen te houden.

MARTIVS
1577.

Den vijfthinden Martij daer nae, die soldaten ver trocken sijnde, dede het gantze Lichaem der stadt Grueningen den eedt, van der Generaliteit ende hem als

I.A.N.V.A.R.
1577.

Peis van
Gent in Fries-
lant uijtge-
kundiget.

MARTIVS
1577.

Rennenburg
slicht het Ca
steel vā Gru
ningen.

als stathouder getrouw ende gehoorsam te sijn. Hij de-
de het sterck Casteel, dwelck Billy int jaer 1570 daer
hadde begonnen te bouwen, afworpen. Het hadde
vijf goede bolwercken, genoech op die maniere van
t' Casteel van Antwerpen, maer seer vele minder. Het
lach int zuijtoosteinde der stadt op de hooghe naede
drenthe toe, tusschen de Oosterport ende 'rondeel vā
der pulvermolen: alwaer den wal der stadt ten deel
geslichtet was, ende de poorte genoemt de Heeren-
poorte geaccōmodeert tot een poorte van 't Casteel.
Dit afworpen geschiedde met sulcker viericheit,
dat de Grave selfs met al densijnen mede wrochten,
ende dwongen niet alleen alle die daer ontrēt wae-
ren, om mede daer toe te helpen, maer oick de reisen-
de luijden. Soo dat dit Casteel niet beter geluck en
hadde, dan het ander, dat Edzart Grave van Oost-
frieslandt int jaer 1505, ontrent deselve plaesje ge-
bouwet hadde. Dwelck de Grueningers weder af-
worpen int jaer 1514, doen sij den Hertoch van
Gelder aennaemen.

Niet lange nae desen wert in Friesland bracht het
euwich Tractaat, dwelck de Staeten General den
tweelfsten Februarij vorleden gemaect hadden met
don Iuan van Oostenrijck bastaert broeder des Co-
nincx. Deur het achtste articul van den welcke ver-
dragen was dat alle gevangene ter oirsaecken van be-
ruerten sonder ranchoen soudē los gelaten worden.
Vvaer deur de voerß Billy ende andere gevāgēne al-
doen los quamen.

Het Tractat
met Don Iua
in Friesland
uitgekundi
get.

Het Drossaetschap van Staveren wert Pipenpoy
B iij gege-

gegeven: ende het Marschalckamt vant Castiel van Leuverden gaf Rennenburg Iohan van Mathenes de Vibisna die inder belegering van Leide, soo menichmael aen die stadt schreef om die te verleiden.

Dese tweee Castelen ende oick Herlingen waeren aldoen noch beset met de Vvalen van Billy: ende men hadde daer nae noch lange te doen, eermen gelt fineerde, om met dien te handelen ende die daer af te krijgen.

Die schantze tot Oostmahorn, die Barthold Entes wel eer daer gemaect hadde, was noch besettet met het half vendel van Hoptman Reimick Dekema Grietman van Collum. Des welcken Lieutenant Vvibe van Goutum was met der ander helft liggende inde Limer. Ende de schansen van Sloten, Mackum, ende Hindeloep waeren noch gehouden van het vendel van Arnt van Gemen. Sijnde beide dese vendelen Nederduytsche knechte vanden Regemente des Graven van Boussu.

IVNIVS

1577.

Die Staten hadden Aerschot Gouverneur gemaect van Frieslant.

In Junio was Rennenburg weder eenen Landdag houdende binnen Leeuverden: handelende opden selven van der betalinge der voerß kriegsluijden soo wel Duijtschen als Vvalen dier noch int lant waren, ende van aengenomen te worden veur Gouverneur van Frieslant. Die van'den Landen wilden hem hebben: ende en hadden geenen sin tot den Hertoge van Aerschot, die de commissie over Frieslant vā den Raet van Staten ontfangen hadde. Daerop deselve Aerschot alreede Peter Sickinga een edelman uitten Omlanden het Drostamt van Herlingen gege-

ven

ven hadde. Ende noch vele min hadden sij sin tot den
Grave van Bouſſu, hoewel hij de commiſſie van den
Staten General hadde, ende van Don Iuan ſeer voirt-
gedreven wert.

De borgers van Leeuwerden ſiende dat de gede-
puteerde der ander steden anders geſint waeren dan
de Landen, maecken ſulcken rumoer, dat sij deselve ge-
noech daer toe dwongen, dat sij Rennenburg mede
aennaemen gelijck de Landen: roepende Bouſſu een
morder te ſijn: want sij dachten noch op het feit van
Rotterdam.

Die vā Leeu-
vverdē doen
Rennenburg
aennemen
veur gouver-
neur.

Duerende defen Lantdag ſchreef Don Iuan aen
Rennenburg dat hij hem ſoude hebben te comen vin-
den binnen Mechelen: vvaerover hij uit Frieslant **IVLIVS**
derwaerts trock:maer quam te late midts Don Iuan **1577**
vertrocken was. Dewelcke doen hij den vieren-
twintichsten Iulij deur joncheit ende dwaze haſtic-
heit meinde een heerlick ſtuck bedreven te hebben
dat hij een Casteel van Namen verrascht hadde, da-
er hij nochtans Antwerpen ende al de landen mede
verloor:ende van tſelue ſijn exploot oick ten ſelven
daege aen thoſ van Frieslant geschrevē hadde: ſchree-
ven ſij ſulx den derden Augusti voirt aenden **GRIETSLIJDEN** **AVGVST:**
1577. Dat hij tot ſijn verſekering bedwogen was
geweest ſulx te doen:ende dat ſij ſich daerom verdig
ſouden houden,ten dienſte von Godt, ſijner Majestat,
ende gemeiner tranquilliteit te employer: ende in
ſonderheit tot onderhoudinge vande Catholice reli-
gie. Ende dat ſij tſelue den Ingeſetenen van heuren
lurisdictien int beſte te kennen ſouden geven: ſonder

Thof van
Frieslant
ſchrijft gun-
ſtiglick aen-
dē grietſluij-
den van don
Iuans hādel.

nochtans heure misive int openbaer te verkundigen,
uijt het welcke genoech blijft, wat sij wel gedaet sou-
den hebben hadden sij macht gehad.

Dekema onder andere, heur schrijven geensins in
den wint slaende, hielt Pruijmst in strikte gevangenis
se ende began de schantze van Oostmahorn wel ner-
stelick te stercken. Maer also tselve den luijden open-
baer achterdencken maecte, schreef hem thof den
twelfsten Augusti: dat hij tselve vorder hant soude
laeten bevrusten.

Die Statē vā
Frieslant
vwillen Oost-
mahorn be-
legeren.

Thof verraaet
die Staten.

Maer die gedeputeerde der landen daerinne even-
wel niet gerust sijnde, beslootē onder sich, ende maec-
tēn sich met alle man op de been, om de voerſ schan-
tze te belegeren ende met gewelt te winnen, niette-
gēstaende die absentie des stadholders. Vvaer toe sij
Vvibe van Goutum den Lieutenāt van Dekema om-
gecocht hadden, dat hij met den knechten die hij op
dē Lemmer hadde sich mede daer toe liet gebruyckē.

Die van thof en versuijnden sich niet die van Oost-
mahorn van het veurnemen der gedeputeerden den
24. Augusti schriftlick te waerschouwen. Seggende
daer bij: tselve te geschiedē tegē heur cōsent, ende pro-
testerēde vande swaricheit dier uijt soude mogen rij-
sen: ende dat sij van Oostmahorn daerom wel weten
souden wat hun te doen stont.

Evenwel en quam van deser belegering niet be-
sunders: want Doco Martena, die daer mede doende
was, maecte een verdrach met den belegerden, en-
de trock daerafs: daer die gedeputeerde niet wel mede
te vreden en wacren.

Int afirce

Int astreken soude Vvibe van Goutum, een deurtrocken schalck, deur de Sevenwolden, weder nae den Lemmer toe; maer hij quam, den magersten weg schouyende, met sijn volck des nachts liggen op het Vliet een vorstadt van Leeuwerden: ongetwijffelt deur veurveeten van thof: daer die van der stadt, niet wetende wat het te beduijden hadde, niet wel in te vreden en waeren. Vvibe van achter op het Castel comende, maechte den Marschalck Mathenes vvijs: dat het goet waere om het volck niet te berueren deur dbesvyaren der veurstadt, datmen sijn soldaten van achter mede liet boven comen. De Marschalck thoonde sijn te seer grove slechticheit ende liet hem den 30. Augusti daerop comē wel tweemael soo starck van volck sijnde als hij was: daer schier groot verdriet uyt quam. Vvant doen sij een dach oft twee gerustet ende gesmeert hadden: ende de Maerschalck, van sommigen, die verder saegen, gewaerschouwt sijnde, began lonten te riecken, ende hun beval te vertrecken: namē sij hem ende al sijnem volcke heur geweer af, ende settedense gevange, maeckende sich meester van den huijse. Vvibe sloech op sijn knechten, ende nam sich aen of het tegen sijnen wille waere geweest. Sommige houdent daer veur, dat sich Mathenes oick met wille had laeten vangen, om onschuldig te schijnen of den aenslach mislukte. Dwelck ick niet en gelooove, want hij was die tijt Staetsgesint. Daerentusschē waeren die van thof met heuren gesinde juueele ende provisien veerdig wor den, om langs achter deur die Cantzelrije daer bij te vluchten:

Goutum
nempt het
Castel van
Leeuwerde
in.

Die borger
vā Leenvver
den beletten
thof opt Ca-
steel tevluch
ten.

vluchten : willende heurs meesters Don Iuans exem-
pel volgen. Maer sij werden deur die borgers ont-
dekt ; die sich terftont inde wapenen maecten met
grooten aarme, veerdig sijnde de huijt daer aen te
waegen.

Die van thof deden seer heur onschult, ende sti-
len de borgers soo sij mochten : seyndende sommige
aen Vvibe ende sijn volck: als om te weten in wat
meininge hij sulx aengevangē hadde: niettegenstaen-
de van velen gesien was, dat Vvibe te voren in
heuren huisen met hun gehandelt hadde. Vvibe
siende dat den aenslach van heurer sijden mislukt
was: presenterde sijn knechten af te doen trekken, in-
dien men hun derthie leeningē gave. Op dwelcke die
van der stadt niet lange beraet nemēde, brachten tsel-
ve gelt under ijl op : bedragende ontrent drieender-
tich hondert gulden. Vvelcke de knechten ontfan-
gen hebbende trockē sij weder daer af: ende Reinick
Canninga trock den anderen Septembris met den
borgeren daer op.

SEPTEMB.
1577.

Die van thoff
sijn den bor-
geren te
Ishalck.

Die van thof en konden oick doen wijder heu-
re schalchet niet laten : maer, vreesende of der bor-
gerije in den sin hadde meugen comen het fondament
heurer grootheit te vernefelen, hielden sij heur au-
thoriteit, seyndende heuren Griffier Heemskercke,
om den voerſ slechten luijden den cedt af te nemen,
dat sij het huijs trouvelick tot behoeve der Maie-
stet verwaeren souden, ende den Statholder tij-
ner compſte weder leveren. Dwelck sij alsoo de-
den.

Nae

Nae wedercomste des Statholders uijt Brabant, is met groter moeyte, soo vele ende lange met den twee Lieutenanten der bovengenoemden schanzen gehandelt worden (want de Hoptluijden waren in handen cregen) dat tusschen haer met den volmechtigen der kriegsluijden : ende den Statholder met den gedeputeeren des lants den elften Octobris verdragen is als volgt. Men sal hun betaelen drie volle maent soltz, ende een maent leeninge. Oick sal men veur hun betaelen drie duijsent gulden aen schulden die de voerß soldaten overgeven sullen. Veur tgene hun mer comen soude, sal hun verwillicht worden in allen puncten op gelijcke vorwaerden als met den anderen knechten van Bouffu gedaen is. Vwelcke vorwaerden men hun anhentick sal verthoonen. Vwelverstaende dat de voerß eerste betaling sal geschieden buijten den schanzen, midts hebbende de voerß knechten genoegsam versoeke ring veur deselve. Ende dat de schanzen metter daet sullen worden geslichtet. Hierop hebben sij die schanzen in Rennenburgs handen gestelt, ende sijn daernae geslichtet worden ontrent den 29. Octobris.

Men soude hier mede soo seer niet gehaestet, noch den knechten soo seer niet te wille geweest hebben: maer, behalven die jalousheit die Rennenburg hadde tegen sijnē cōpetiteur Bouffu, om dewelcke hij sijnē vēdelē niet en vertrouwde; soo was oick allerley anders te beduchtē: midtsdiē Dō luā, als vor geseght is, deur het innemen vā Namē dē vrede gebrokē hadde:

gelijck,

OCTOBER.

^{1577.}
Die vā Fries-
land coopen
Bossus solda-
ten uijt heur
schantze en-
de slichtē.

Oirsaecken
vvaerom Rē
nenburg ha
ftede met
het uijtcoo
pen der sol
daten.

Memorien der

gelyck sij daer van oick eenen spiegel hadden deur
tgene nieuwlick te Leeuwerden gebeurt was. Ende
principalich haddemen stedes een achterdencken van
Billy. Te meer om datter int begin Augusti te Gruen-
ningen wederom gevangen was een die Provoost
vanden selven geweest was, met naeme Franschoys
Mayaert. Bijden welcken verdachte brieven gevonden
sijnde, ende pijnlick gevraeght bekende hij, Bil-
lys veurnemen te sijn op half oogst met viijftien
vendel knechten, ende driehondert peerden in Fries-
lant te comen om de bovengenoemde vijschantzen
te ontfetten, ende Delfziel te verraschen : ende also
deur sijn gunners veurnemelick Mepske ende Vvestē
dorp het gouvernemēt weder aen sich te brēgē. Vvel-
cke twee daeromme oick weder gevangen waeren:
ende Mepske te Grueningen, Vvestendorp opt Ca-
steel te Leeuwerden bewaert.

Alle welche dingē oick een oirfacke waeren, dat
in deser ende volgenden maenden soo vele in Fries-
lant te haesten was, met voorbereiding te maeckē tegē
vijantlike invallen. Vvan Rennēburg dede aen allen
Grietenijē, dat is ampten, schrijven: datmen de huijs-
luiden op geweer soude stellen, ende dat elcke Grie-
tenije drie personen soude presenteren, om daer uijt
eenen Hoptman derselver Grietenije bij hem gekore
te werden. Dwelck alsoo gedaen wert:maer niet
sonder groote moeite ende langwijlicheit. Dese al-
soo gewehrt sijnde, soo wel Overste, Hoptluiden, en
de bevelhebbers als gemeine luijden, dedemen swei-
ren hem als Stadholder ende den Statcn vanden lan-

de

Billys pro-
voost te Gruen-
ningen be-
stapt.

Mepsche en-
de Vvesten-
dorp op een
nieuuv ge-
vangen.

Die boeren
van Frieslāt
vverden ge-
yvapent.

de gehoorsam te sijn. Ende dat sij, alser ennigen noot veurvallen soude, metten derden man souden verschijnen tot sulcker plaets als hun soude geboden werden: uijt het gae (dat is, vlecke) daer den noot naest soude sijn: ofte uijt alle Grietenijen waere het noot. Vvaer op niemant van hun uijten Gemeinen lande besolding ontfangen soude: dan sulcken derden man alleens, veur sulcker tijt als die dienen soude.

Dit geschiedde al deur overgesonden advisse van den Staten General, dvelck deur sommige gedeputer de van Frieslant, die sich wel wijs dochten, te wege bracht was. Ende blijkt genoech uijten misissen van Mathenes ende andere vanden kriegshoofden: heur advijs geweest te sijn, dat ses vendel betaelde knechten meer souden uijtrichten tot versekerheit des lats, dan twintich vendel boeren: die des krieges ongewoon sijn: ende daerom sonder gehoorsamheit ende discipline. Behalven noch dat een boer meer cost te houde dan drie kriegsluijden: want vele hebben van heuren Grietenijen eené daeler sdaegs verdient, ende niemant onder den halven daler.

Daernae, midtsdien dit niet genoech en scheen: en de mē bevont dat Don Iuan wöderlick steunsel hadde op die vāt Hoff, ende oude officieren ende magistraten: die welcke openlick weigerden, den selven ende sijn adherenten veur vijanden te verclaeren, ende de Placcaten daer van te publiceren: heeftmen te wege bracht om sich noch beter tegen sijne practijken te versekeren: datmen veur d'eerste alle oude officieren ende magistraten soude veranderen. Vvaer toe bij Ren-

Knechten en
sten min en-
de nutten
meer als ge-
vapende
boeren.

Rennenburg verandert al le officieren ende justicie ren in Frieslaat. bij Rennenburg gecommitteert werden S^{pp}p Galatia, Rienick Camminga, Doco Martena, ende andere heerschappē, met oick sommige vā sijnē hove ēde ge volch. Om aende Grietenijen te reyzen: ten eynde sij elcken van dien souden doen noemen drie bequa-me persoonen liefhebbers der Iusticie ende des Vaderslants, ende sunderlinge, vijandē der Spaengiarden: om altijt eenen van drien gekoren te vvorden tot Grietman. Desgelycx dedemen van Dijckgraven ende allen anderen officieren. Ende oick dedemen tselve in Ianuario des volgenden jaers van den magistraten der steden. Vwelcke alle, volgende dese commissie, genoemt, ende deur kiesinge van Rennenburg ende der gedeputeerden gauthorisert ende ingestelt werden: die olden deen met den anderen deur geheel Frieslant afgestelt sijnde. Uijtgenomen sommige seer weinich in getale, die gecontinuert werden, om datmense genoech bekent hielt veur staetsge-sinte ende vijanden der Spaengiarden. Met welck af-setten men vele speels hadde, eermen tselve te wege konde brengen. Dese gecontinuerde ende alle nieuw gemaechte officieren ende magistraten, dede hij daer nae deur den Ertzhercote Mathias (doen die in Don Juans plaatse veur Gouverneur general was aengenomen) bevestigen.

Rennenburg schrijft ernstelick dat men den Spaensgesin ten geen ge- loof gevē en soude.

Eide schreef daerenboven wel ernstelick aen alle eynden met desen voerden: dat sij den ouden officieren ende magistraten geensins vertrouwen en souden, ende deselve oft heure vrienden ende adherten- ten op geen gewehr stellen, ofte hun sulx laeten coo-

pen

Nederlandischen geschedenissen.

37

pen:ten waere sij van sommigen versekert waeren niet Spaensc gesinnet te sijn.

Dit ruijsmijssen met den officieren duerde noch diep int naevolgende jaer. In vuegen ende manieren dat Rennenburgen de bovengesegte moeiten met den buijtelandischen soldaten nauwe vanden hals en waeren, hem en overquamē altijt wederom nieuwve ende meerder svaricheiden van binnen.

De welcke noch seer vermeerderden, deur het geschil datter van oots was geweest tusschen den Omlanden, namelick die Prelaten, gemeine Hovelingen, Richteren ende gemeine meente van Halfampt Marne, Middagerlande, Huijsinge Oosterampt, Fyvelinge Vvesterampt, Fyvelinge Oosterampt, Langewolt, ende Humersche landen ter eenre : ende de Stadt van Grueningen ter ander sijden. Vwelck geschil int jaer 1575 bij tijden van Billy weder vernieuvt synde: (midts de Omlanden, der Stadt den lesten verbontsbrief, die int jaer 1482 tusschen haer beiden gemaect was, opgeseght hadden:) alnu wederom op het heftigste began te branden soo seer als oyt. Daer hun die te seer groote vrijheit, die sij corts te voren wederkregen hadden, soo gij gehoirt hebt: der welcker sij van velen jaeren her ongewoon waeren: geen clein oirsacke toe en gaf. Gelyck dat altijt plach te geschieden: alsmen der buijtenvijanden ledig is, wascht den twift van binnen. Voernemelick ~~is~~ gemeinten die niet in gelijkelicheit gesondert, ende niet sunderling met wijsheit geregeert en wor- den.

Den ouden
twift tussch~~e~~
Omlanden
ende Gru-
nening vve-
der ver-
nieuvt.

Het ij

Billy vermaent Rennenburg twijft te onderhoude in sijn gouvernemēten.

Het is wel waer dat Billy gevangen sittende Rennenburg vermaent hadde: woude hij des Regiments in Grueningen ende Omlanden met authoriteit machtich blijven: soo moest hij maecken, dat hij altyt metten anderen twijflich waerde. Maer evenwel en is niet te geloōē dat Rennenburg op dit mael schult daeran gehadt hebbe: hoevel sijn volgende daeden groot achterdencken daer toe souden mögen maecken. En de is der waerheit gelijcker, dat die Spaensche partij beide sijden opgerūjt hebbe, om ten lesten heuren poot weder daer in te crijgen: gelijck daer nae geschiet is, doen Rennenburg deselve partij medewe-der aetnam.

Ontrent dese tijt waerender brieven bij Billy geschreven aende Hoptluijden Dekema ende Gemen van sekeren aenslach opde Landen: Oick waeren der brieven vanden Staten General comen daer vele aen gelegen was. Soo dat Rennenburg om daer van te raetslagen den vijfentwintichsten Octobris eenen gemeinen Lantdag uitschreef binne Grueningē veur de Staten der Omlanden ende der Stadt. Maer alsoo die vanden Omlanden ten bestemden dage swack in getale aencoinen waeren: bevonden sij sich beswaert in sulcken hoochwichtigen saeken iet te besluīē.

NOVÉMB. 1577. Dwelck maechte dat Rennenburg den Lantdag uitselde tot opden eersten Novembri. Op welcke Die Grueningers vangen dage die vanden Omlanden: niet wetende dat die van die gefante Coninx Cariere ende de Stadt iet archs inden sijn had der Omlanden: in goeden getale verscheenē. Maer doen sij bin- Lantdage: nen waeren: eer Rennenburg sijn propositie dede- nae-

nae sekere kijvagie dier viel, midtsdiē die Omlādiche gesante, der Stadt, tot neēregginge heurer ouden geschillen, sekere middelen vorsloegen, die hun niet en behaeghden: hebben die van der stadt de gesante prelaten ende hovelingen met heuren Syndicum, Rentmeester, ende andere volmichtige bijdē cop genoimē, ende som in seer leeliche gevangenisse geworpē. Niet tegestaende die authoriteit heures gemeinē Stat-holders die genoech daero dede om tselve te belette.

Sij vingen oick mede inden tumult ico van Kniphuisen Frijheer van Vogelsanck Rennenburgs Moeiders Suster son, die doch met der saecken niet te doen en hadde: maer sij lieten hem terflont weder weg trekken.

Den 10. ii. ende den 12. Novembris (op welcken dach de Ertshertoge Mathias eerst Thantwerpen aencomen was) ende vele volgende dagen tot in Iauario 1578. verscheen een Comete in der luf die eenen seer grooten steert hadde. Sijnde metten eersten meer dan dertich graden lang, ende verminderde alle dage. Dese verscheen eerst inden sexten grad des Steenbocks, ende ging alle dage spader onder: midtsdien hij dagelijc ontrent twee graden voortging naēt Oosten toe, tot het begin Decembris. Ende ging alle dage min voort tot dat hij scheen stil te staen ontrent den 28. Decembris. Alles gelijk die geleerde hier van in druck hebben laetten uijgaen.

Een Cometē
in der luf.

Grueningers

vvallen Delt-
ziel afgevo-
ren hebben

Ten was den Grueningers niet genoech tgene sij tegen trecht aller volcken (soo de Omlanders seggen) op einen vrijen Lantdach aen gesanten bedreven

C hadden

Memorien der

hadden:maer vervolgende heur victorie : begeerden
 sij datmen de stercke van Delfziel slichten soude.
 Dwelck sij aende Staten general verworven hadden
 (die hun die tijt geen dinck en dorfsden weigeren) als
 sijnde deselve stercke tegen de Tractaten eertijts bij
 Coninginne Maria met hun opgerichtet. Soo dat
 Rennenburg (die heure manieren van doen aenstaende
 oick veur sich selfs niet sonder achterdencken en
 was) den 14. Novembris larich Hottinga Capitein sij
 ner wacht met brieven sondt aen Aelke Vvynkes , in-
 houdede:dat bij hem des eedts ontsloech, ende dat hij
 de stercke soude overgeven ende laten slichten , resti-
 tuerende het geschut den genen dien het toequam.
 Vvaerop Vvynkes antwoorde: dat hem oick de Omt-
 landen eerst sijnes eedts moesten ontslagen. Maer
 doen de Grave ten selven dage hem dreighbrieven
 schreef: dede hij bidden deur Hottinga : datmen hem
 veur sijnen trouwen dienst dese vergelding soude ver-
 gunnen, dat de Staten der Omlanden vor het afvor-
 pen der stercke eerst vergaderen souden , om daeraf
 met sijn genade te bespreken. Gelyck oick sommige
 gedeputeerde der Omlanden aen Rennenburg schrif-
 telich begeerden:datmen veurt eerste maer die borst-
 were afvorpene soude , ende de knechten opt naeste
 dorp verleggen. Als sulx geschiet waere dat dan de
 gene die te Grueningen gevange waerē op vrije voe-
 ten gestelt soudē wordē. Ende naedemael de stercke
 op der Lāden cost gebouwet was, ende op der selver
 cost moeste afgeworpen worden : dat sij, ende niet
 de heeren Hooftmannē eenen commissaris daer over
 behoirden

Nederlandischen geschiedenissen. 35

behoirden te stellen. Ende op dat niet schlijnen en soude, dat sij sonder consent heurer metgenooten jet handelen, begeerden sij drie daegen tijt, nae dat sij een genadig antwort ontfangen souden hebben, om metter anderen heerē vāndē lande daerafste spreken. Hierop schreef Rennenburg gantz grāmelick aen Vvinkes: dreigende hem in aller manierē op het hoogste, in val vā ongehorsamheit. Ende schreef oick aen Iacob Ripperda vā gelijcke: dat hij de gene die de hant hier aer hieldē, niet weiniger veur rebelle sijner Maiest. houde en soude als dē Hoptmā ende sijn soldatē. Ende dat hij tot gē vergadering der Omlandē verstaē en konde, eer den wil der General Statē hier in eerst volvuert waere. Hierop naedemal Ripperda ēde ander edelluij dē siende dat het niet tegē te houdē en was, midtsdieb die knechte inder stercte liggende al gevonnē warē, ende supplicerden alleē om heur betaling) sich schree vē willich te sijn: soint hij Ufskens met volle macht naden Dam. Die den 19. Novembbris met den knechten verdroech, dat sij volgenden dage de sterckte met het geschut in sijn handen souden stellen. Dies bleeven Iacob ende Adriaen Ripperda bōrgen, dat sij in acht dagen vān al heur achterstel souden betaelt worden: ende souden soo lange in heur logimienten moegen blijven, ende wiet dan begeerde soudemen pasport geven. Soo dat die Omlandische boerē den 20. in die schanze quamen, ende smeerter die, eeniegelick geslichter. sijn werck uijtgедeilt sijnde, in corter tijt neder.

Ufskens ende Hottinga werden geleverd negen metae
ten stucken ende seuen ijseren ende 14. bassen.

Die ketekē
van Delfzijl
geslichter.

DECEMBER.
1577.

Cij Dese

Dese nieuwe beruerte en was bijden Staten General soor rasch niet gehoirt, sij en sonden derwaerts den 17. Decembris den Heere van Sint Aldegonde

Aldegonde Raet, ende Doctor Sille Secretaris van Staten, om de ende Sil le co Grueningers tot redē te brenge, ende den twist neder men te Grue ningen. te leggen. Maer al heuren arbeit, veurgeven, ende vermanen en mocht bij den ongestumigen hoop niet uijtrichten.

De andere hoofden der Omlanden, die tot heuren gelucke op den Lantdage niet geweest en waeren, verschreeven eenen anderen Lantdag inder vlecke Vvinsum. Ende nae vele onderhandelingē, siende dat ter anders geenen raet en was, besloten sij ten lesten:

Die omlan- dē committē dat sij heur haar met gewelt weder haelen soude: en- ren Entens de gaven Barthold Entens heuren lantsman commis- om knechte, sie om twelf vendel knechten aen te nemen: dwelck hij began te doen soor rasch als hij konde. Ende niet-

FE BR VAR. tegenstaende, dat Vvolter Hegeman opde Veluwē
1578.

(daer hij lach tegen het garnisoen van Deventer) sijn volck eenmael verstrooit hadde: uijt dien sulcke ver- gaedering sonder bevel der Generaliteit gedaē wert: oick nietegenstaende, die van Swol deselve oirsaecke vorwendende hem den pas geweigert hadden: noch- tans quam hij met sommige hoopkens te Coevorden. Alwaer hij den Drost Evert van Ens verloopen vont: hoewel Rennenburg, deur aenhouden der Grueningers, aenden selven geschreven hadde dat hij Entens de passagie soude beletten. Van daer tooch hij te Assen int Nonnenclooster.

Dwelch die Grueningers vernomen hebbende,
sonder

sonder sich te sijmen trocken onder heur Hopluijden Jacob Vinckenberg ende Swartken van Stellingwerf met ses vendelen, ende met vijf oft ses stukken geschutz, daer henem: nemende oick mede, osse heur eigen geweest waeren, de peerden van Rennenburg die doen der tijt te Herlingen was. Ende vingē binnē Assen ontrent sevenendertich soldaten ende oick Dutmer Ulger ende Dirck Huijgen: welche tweestrax alle secreten bekenden, die sy vande handelwisten: wie die commissi gegeven: hoe sterck Entens: ende wie met hem: ende wat al sijn veurnemen.

Entens was ontweken: ende sy vervolgden hem tot Coevorden toe, daer hij sich op het Huijs gaf met ontrent vijfentseventich man: want hem die andere begeven hadden. Maer nae datter een van sijne Vechts, ende sommige andere te beiden sijden doot bleven waeren, wert hij van sijn eigen soldaten gevangen gelevert. Want sy hadden oirfaecke om lichtelick den moet verloren te geven: Overmid; daer alsoē gantz geen vesting en was: ende mae een slecht steenen huijs sonder graftien oft wallen. Want nae dat Karl de vijfde den Graven van Benthem uit oirfaecke van religie Lingen afgenoomen hadde, ende daer vā sijn frontierre gemaeckt hadde Cōinck Philips, om costen te sparen, alle de vestinge van Coevorden doen afworpen ende plat maecken: soo datter niet met allen over was bleven, daermen weir uit hadde moegen bieden. Dwelch alsoo bleef, tot dat het Rennenburg naemals began weder op te doen bouwen. Soo dat de sotticheit ende onervarenheit vā Entens: ver-

Grueningers
trecken uijt
ende verraf-
schen som-
mige binne
Assen.

Entens te
Coevorden
gevangen.

Cōinck Ph
ilips hadde
Coevorden
doen slichtē.

dig w^{ij}s om te verwonderen: dat hij niet liever te onts
wijcken en hadde doen hij te swack was, dan sich so
slechtelick te lacten vangen.

Het werden met hem gevangen Schelto Iarges, Ia-
cop Entens, Godert van Bloemendaal, Egbert Entens,
ende andere meer.

Rennenburg
schrifft veur
Patens.

Doen Rennenburg boorde hoe sij Entens soo be-
dremt hadden, dat hij niet ontcomē en konde, schreef
hij den 24. Februarij uijt Herlingē aenden magistraet
van Grueningen: dat sij souden sien hem alsoo te han-
delen, als of sij van gelijcken oick mochten in handen
comen vande andere heure partijē, die sij noch niet in
handen en hadden. Evenwel die Grueningers souden
al de gevangene doot geslagen hebben: maer die Hopt
lijden traden daer vor ende verlostense van der eer-
sten furie. Ende latende sommige vanden heuren bin-
ne Coevorden liggen (die daer noch een wijl daer nae
bleevē passende op de gene die sij meindē datter noch
achter mochten sijn) trocken sij met den gevangē nae
Grueningen. Met den welcken doen sij voerde Stadt
quamen lieten de borgers den magistraet weten: wou-
den sijse niet beloven binnen acht dagen te executere,
soo wouden sijse niet levendich inde stadt brengen.

Entens bin-
ne Gruenin-
gen bracht.

Dwelck dc magistraet hun moest geloven: ende soo
brachten sijse den 25 Februarij 1578 inde stadt. Alle-
man liep om te sien, ende thielt scherp genoech dat
mense ondoogesmiten deur tvolk brengen konde:
van twelcke sij doch onuijtsprekelicken veel spijts
moesten lijden.

Heure metplegers uijten Omlandē waeren terstont

Renneng

Nederlandischen geschiedenissen.

59

Rennenburg aen, op huijs te Herlingen dewelcke san
derdaechs Iarich Hottinga aende Stadt sont, om die te
waerschouwen vande aenslage van Billy ende aller-
leis vor te wenden tot behoudenisse der gevangene.

Rennenburg
seindt Hot-
tinga in fa-
veur der ge-
vangene.

Gelyck oick vanden Ertzhertoge Matthias : die
den 20. Ianuarij vorleden te Brussel bij den Staten
veur gouverneur general gehuldet was: brieven uijt-
bracht werden, aende Stadt, van date den 6. Martij.
Vvaermede hij hun beveelt de wapenen te schorssen,
ende de gevangene wel te houden, sonder jet tegen
haer te sluisten tot dat de Prince van Orangien bei-
de parthijen gehoort soude hebbē: ende dat sij de pen-
ningen tot sulcken crijs vergadert sijnde, ten gemeine
besten souden aenwenden.

MARTIUS
1578.

Ertzh. Mat-
thias bevelt
den -ruenin
geren de vva-
penen te leg-
gen.

De Grueningers, als geseght is, vcurwint hebbēde,
bleeven even trotzich, ende dreighden stedes de ge-
vangene te onthalzen ende der edelluijden huissen te
slichten: gelyck sij vortijden menichmael gedaen had-
den: ende sij sprongen een lange tijt met den Omlan-
den om nae heur eigen gevallen.

Diewelcke, doen heur saeken misluct waere: soot
plach te geschiedē, onder malcaderē twiflich werdē:
dē meestē hoop van diē, deur vreese, der Stadt eē goet
aensicht thoonende: ende uijtgevende: dat de cāmissie
van Entēs alleē deur particuliere persoonē uijtgegaē
was, sonder der lantschap consent ende weeten.

Die Omlan-
ders thooñē
der stadt een
goet gelat.

Daerentusschen was Rennenburg noch op thuysi
te Herlingen, daer Peter Sickinga (deur den Hertoch
van Arschat, soo vor geruert is, Drost gestelt sijnde)
corts te voren uijtgestorven was: om tselve met luij-

C 4 den

den nae sijnen sinne te besetten: ende maechte aldaer Drost, Henrick van Oienbrug een edelman van Mechelen, welgeleert ende van goedē conditiem; nae tēc gen der Friesen: uijtgenomen dat hij seer wel konde veinsen, ende en was vanden Spaenschen humeuren noch niet wel gesuijvert, alſt namals bleek. Hier was Rennenburg noch lange besich met het versette van den magistraten der Steden: dier vele, deur allerlei achterdeinsen van hun ende heuren aenhangeren in vorleden Ianuario noch niet verset en waren.

Die tijdig vā
der Statē on
geluck veur
Namen doct
de Spaenſe
ſinte de oo
ren opſteke

Die van thof
Donjannis

Rennenburg
doet die van
thof gevaa
gea leiten.

Vvant alsoo die tijding van het quaet beleit der Staten vor Namen, im Frieslant comen was: deur het welcke Don Iuan ten lesten heur gantze leger scheindelick inde vlucht geslagē hadde: begonden sijne aenhangen de ooren seer weder op te ſteken. Ende principallick hadde Rennenburg vele ſpeels met die van thof te Leeuwerden: daer ick u vor meer van geſecht hebbe: die hertneckelick bij heur oude manieren bleeven: ende waren alle officieren ende magistraten tot wederſpanniciteit opruydende. Ende en wouden, niettegenſtaende alle de bevelen aen hun gedaen, geensins verſtaen tot publicatie der Placcaten tegen Don Iuan, die de Staten General den 7. Decemb. vorleden den Rennenburg geſonden hadde.

In vuegē dat hij anders geenen raet vindende, veur ſich nam ſijn authoriteit te gebruichen: ende dede den 21. Martij gevangen ſetten den president Igram van Achelē, met Iouw Dekema, Peter Fritzma, Focco Rommarts, Antonis Levaly, ende andere Radtsheeren. Sommige dede hij in heur eigen huiſen giſſelen.

In wel-

Nederlandischen geschiedenissen. 41

In welcker placte andere diemen goede patrioten
noemde gestelt werden, als M. Frans Eisinga, M. Fec-
co Ralda, M. Ian van Steyeren ende andere.

Ten selyen tijde dede hij oick aengrijpen Cune-
rum Petri eerste ende leste Bisshop van Leeuyverde: om dat hij sich altijt met al sijnen middelen gestelt
hadde tegen der Staten regeringe. Dese was eerst een
Paecken, Leser van Logica te Loven, ende wert daer
nae metter tijt Doctor der Theologien: Pastor van
Sint Peter; ende Inquisiteur der Ketterijē. Ende doen
de nieuwye Bisshoppen ingedrongen werden, quam
bij tot dese hoocheit in Leeuwerden. Billy hadde me-
nich apenspil met hem gehad: want als hij vrolick
woude sijn, plach hij hem te gast te ontbieden: ende
als sij dronken waere, dansten sij tsamen ende croo-
pen onder tafelen stoelen ende bancken deur, ende
ffrongen daer op ende af. Hij wert namals van Ren-
nenburg der gevangenis weder ontslagen, ende in
het Clooster tot Bergum gegijfset, deur begeerte der
lantschap, op dat hij rekening van sijnē ontfanck sou-
de kunnen doen, die sij van hem wouden hebben. Uijt
welck clooster hij sich ten lesten ontstal, ende vlucht-
tede nae Colen: niettegestaende datmē hem achthon-
dert gulde tsaers veur sijn onderhout bewesē hadde.

Als nu de voerß landē meest uijtgeruijnt waeren
vanden openbaeren Spaenschgesinten:tooch Rennen-
burg uijt Frieslant int lant van Overijssel:daer ick me
de overtreckē wil, om u te vertellen hoe't daer stont
ende wat hijer bedreef.

Het waeren al over lange int eerste sijner aenkomst

Rennenburg
vangt den
Bisshop van
Leeuwerde.

De Bisshop
van Leeu-
werden on-
loopt.

in Grueningē ende Frieslāt, sōmige der Staetsgesintē
uijter Ridderschap ende Stedē bij hē geweest, met dō
welckē hij vā doē aē verstat bleef houdēde. Nu was
het soo dat de Hoochduitsche in Devēter ende Cāpē
liggende(dic,deur het accord tusschen Don luan ende
Staten gemaect sijnde, over lange ten lande uijt haddē
moeten trekken)den Staten van Overijssel altijt goet
gelact gethoont hadden: wetende doch wel hoe sij
met Don luan stonden. Maer soo haest deselve Na-
men innam, hadden sij sich verclaert op sijner sijde.
Dwelck nac dat het den Overijsselschen veurneme-
lick den voers. Staetsgesinten seer verdroot: seggen-
de heure nabuerē verlost te sijn vāder slavernije daer
sij in bleeven steeken:soo hadden sij den seventhien-
den Octobris naest vorleden uijt eenen gemeinē lant-
dage die sij binnen Swol gehoude hadden, aende Stae-
ten General geschreven. Biddende om Rennenburg

Die garnisoen
van De-
venter ende
Campen ver-
claren sich
veur Don
Iuan.

oick te crijgen veur heuren Gouverneur. Veurgeven
de dat sij vandē jaere 1527 af, doen sij eerst aen Kaelr
den vijsden sich ergeven hadden, altijt eenen gemeinē
Gouverneur met Frieslant gehadt hadden. Biddende
oick aßistentie, om de Steden Deventer ende Campē,
met middel van compositie oft andersins vandē Duijft
schen besettingen te verlossen. Vvaer op de Staten
general, den 9. Novembris daernae volgende, Rennē-
burgē de Commiſſie van t' Gouvernement van Over-
ijssel ende Lingen lichtelick verleent hadden. Vvant
daer en w.teren geen competeure om hem daerin-
ne te verachteren. Uijt oirſaecken dat deselve Pro-
vincie noch in vijanden handen sijnde metter ſpitzen
moeste

Nederlandischen geschiedenissen 43

moechte gecregen worden ; ende hadde meer om te deieren dan om te scheiren. Ende tis de maniere, dat wyl alleman staet nae hoochheit ende profijt : maer perickel ende arbeit daer willen weinich luijden aene : oft liefde Godes ende der gemeinte moesten vor andere met een edel vrom herte begaest hebben.

Als nu dese Commisie op eenen anderen Landdag in Februario 1578. binnen Swol den Staten van Overijssel gethoont wert : was den meesten deel van der Ridderschap ende den Drostsen seer lief daer aene : ende waeren bereit hem te onfangen. Te meer midts dat hij hun vele dingen vervvillighede die sij begeirden. Ende onder andere : dat Cantzler ende Raden die te Vollenhoe bijde Coeninch waeren ingestelt : over der welcker ongerechticheit, gericheit, ende Tyrannie sij seer claeghen : souden af sijn. Ende dat de Catholische religie ende gehoorsamheit Coeninch. Maiest. souden onvermindert blijven. Maer sommige die den Spaengiarden noch toegedaen waeren, thoonden hem alleen schoongelaet, ende sochten doch middelen om te beletten. Ia die Stadt van Swol, daer nochtans der Ridderschap meeste vertroosting op stont, socht allerley uijvluchten (midts die Overicheit daer noch onverandert was) ende waeren, soot scheen, bedacht om sich inde orloge tusschen Don Juan ende Staten neutral te houden. Maer die Ridderschap vreesde wel dat sij houden wouden met Deventer ende Campen.

De vclij-

Swol thoor
sich tvvijve
lacheick

De veurnemste der uijtvluchten die sij voirtbrachte
was, dat de Commisie niet onder s'Cominx name en-
de segel, maer vanden Staten General ende met tse-
gel van Brabant gemaect was. Daerom schicte Ren-
nenburg strax aende Staten General, om die Commis-
sie te doen veranderen, dwelck corts daer nae ge-
schieft is.

Maer daerentusschen en versuijnde hij niet met
den genen die hij willich vant seer neerstelick te
practiseren deur allerley middelen, om de garnisoe-
nen uijte voernoemde steden te crijen. Ende met
ander middelen niet uijtrightende, nam hij veur, het
gewelt te versoecken. Daer hem de Staetsgesinte der
Ridderschap ende de platte landen: metgaders die vā
sijnen anderen Gouvernementen, ende oick die van
Hollant grootē bijstant toe belofden. Ende veur d'eer
ste vont hij geraden vor Campen te rucken om tselve
met verrassing oft anders in te crijen.

MAIVS.
1578.

Beschrijving
der stadt
Campen.

Dese stadt is een vanden drie hoofdsteden des lants
van Overijssel. Vwelk lant sooheetet ten aensien
vanden Sticht ende stadt Utrecht te rekenen, des welc
kes Bisshoppen daer mede plegen heeren over te
wesen. Hoewel dat Campen, nae die rekening, nutter
tijt niet over de Yssel en ligge maer aender Zuytzij-
de derselver aende Veluwe, daer de Yssel (dwelck vā
Drusus tijden af een hoorn, oft, soo wij nu spreken,
een arm vanden Rhijn is) inde Zuyderzee loopt.
Doch schijnt, uijt eenen ouden canal, of sij wel eer
mede over de Yssel, oft middē daer inne gelegen had-
de. T's eertijts, doen het diep beter was, een vorne-
me coop,

me coopstadt geweest, ende vaert noch wel. Heeft al
lesins eenen hoogen schoonen muer, met grootē stee-
nen thornen bestreken sijnde opde oude maniere. Met
breeden watergraften, hoewel niet diepe. Maer is
sonder wallen ende bolwercken, behalven tgenē dat-
ter lang nae dese belegering aende Veneporte, doer
de Prince daer was, gemaect is. Sij light inde lengde
seer lang inder formē genoech van eenen hantboge, de
pesē langs den cant der riviere: die daer niet smal en is,
ende nochtās tegē het middē der stadt met een schone
brugge overleghet. Vvelcke niet alleen op geweldige
inden gront geheide balcken gesondeert is: maer oick
daer die jocken (tot gemack der schipvaaring ende
om cost van fondeersel te schouwen) somt inegentich
voeten wijt vanden anderen staen: met sulcken kunst
gebouwet, ende met balcken inde hooghde soo tsaa-
men gespitzet ende gevovelvet, dat het werck schijnet
uijter lust te hangen, ende ligget oick aldaer soo vast
offer jocken onder stonden. Daer sijn ses porten, ende
de gantze lantsijde is seer lege, ende can altijt met ij-
selwaeter overvloeit wordē als die vander stadt wil-
len. In welcken gevalle de stadt genoech onwinne-
lick soude sijn, liggende rontsom int waeter. Dwelck
te verwonderen is, dat het inder belegering niet ge-
bruikt is worden. Daer lagen in besetting ende had-
den ses jaer lang gelegen het vendel des Oversten
Niclaeus van Polweiler, ende Hans Caspar van Far-
tsamen met ontrent vijhondert Hoochdvijfischen:
Hans Caspar was een verhoort, dromiken, grootspree-
kende speelvogel geweest, ende was vor der belege-

ring

ring gestorven: ende Leijdecker sijn vendrich was Hoptman in sijn plaatse geworden. Sij waeren van allen nootdurstigen dingen wel voersien.

Hier tegen en hadde Rennenburg noch gantz niet om geveld te drijven: maer nochtans sich duncken latende datter veel aender snellicheit gelegen was: siont Rennenburg sent Hegemā op eenen aenslach, met het Overste vendel daer om Campen te verrassche Thomas d'Uterne Lieutenant van was, ende met de vendelē van Iarich Hottinga ende Cornelis van Vvedate schepe na der Niekercke eē dorp opde Veluwe. Van waer deselve Hegeman voirts trock nae sijn schantze die hij schier tyyce maenden lang gehadt hadde vor Deventer: ende dede sommige soldaten in hātwerkers ende coopluijden geleidet sijnde d' een nae d' ander in Campentrecken, om ten gesetten daage der wacht aender Venepoort smorgens den hals af te steeken: op welckē dage hij gedacht met sijn volck verborgen te liggen inden huissen vor deselve porte. Maer soo hij metten voersf vendelen, ende ontrent hondert knechten vande sijnen op wege was om der waert te reisen, wert hij int dorp Herde ontdeckt vā een Licentiaeten uit Campen, dwelck te rug loopende den Garnisoene strax te keninten gaf wat hij gesien hadde.

Hegeman
slecht som
mig des gar
niſſens van
Campen

Dese riekkende lonten, beslooten ter stont, int te halen koren beesten ende al watter opt lant was: want sij hadden over lange wel hooren mompelein datmen hun wat woude. Om welck inbaelen doen heureren en groot deel snachts buijten porten waeren bleven in som̄

Nederlandischen geschiedenissen. 47

in sommigen huijsen opden dijck niet wijt vander Venepoorten, quam Hegeman, daeraf niet wetende, met den sijnen aentrecken: ende daer quamen sij dapper aenden anderen, hoewel het seer duijster was: soo datter vele Hoochduitsche van Campen doot bleevē. Maer van Hegemans sijde niemand, behalvē een edelman gendempt Vvilcke Rengers die alleen van geselschaps wegen daer bij was. De Hoochduitsche ten lesten binnen gedreven sijnde began Hegeman strax te schantzen aenden Galgenberg. Dit gebeurde den dertichsten Maij sanderdaechs nae Sacramentsdach.

De soldaten dier binnen gesonden waeren, sien de dat den aenslach misluct was, midtsdien de wacht soo versterkt was, dat sijse niet machtig en waeren, sa gen dat sij alle weder uit der stadt quamen, behalven twee die gevangen werden.

Ten selven dage was Rennenburg uijt Vollenhohe met het vendel van Iohan Mulaert Vvulfsone, dwelck hij van tslot Geelmuijden genomen hadde, ende met menichte van Mastbroexe boeren (die sich lang te voren tegen het uijtvallen des garnisoens van Campen beschantz hadden aende drie bruggen) int Carthuysers Clooster te Yselmuiden comen: ende dede Mulaert legeren ontrent de brugge tegen over de Vischporte. Sanderdaechs trock hij over twaeter bij Hegeman, ende van daer weder nae Frieslandt om dijcken te beschouwen. Dwelck seer vrempt was dat hij tvolck soo liet liggen in gebreck van pulver ende alle ding.

Vvilcke Reng
gers versla-
gen.

Rennenburg
begint Cam-
pen te bele-
geten.

IVNIA
1578

Hegeman

Hegeman
nempt de
voerstadt vā
Campen in.

Hegeman daerentusschen de schantse aende Venepoort vast gemaect hebbende, liet Hottinga met sijnen vendel daer in liggen, ende trock met de rest van t volck achter om de stadt nae Brunnenp, sijnde een groot rijk Ionfferen clooster, om van daer den Hage in te nemē. Dit was den groote vorstadt, onder aen Campen, hebbende graften ende mueren, sijnde niet vele min groot, dan het seste deel der stadt, ende was vol huijsen met oick een Begijnen clooster. Die van binnen vielen dapper uijt, soo dat Hegeman met den sijnen in groot pericul was. Daer bleeven te beiden sijden vele dooden. Doch moesten die van binnen int leste ruijmē, nae dat sij al de huijsen ende oick het Begijnen clooster in brant gesteken hadden. Gelyck sij oick daer te voren de molen bij het Capelleken vorde Venepoort gebrant hadden. Hegeman schantze de sevorstadt bij nachte mit een lange borstweir van de stadt af, bert by der Hagepoorte.

Rennenburg
van allen din-
gen onver-
hien.

Rennenburg sommige dagen daer nae wedercomens sijnde, legerde sich in Brunnenp: niets met allen wetende voirt te stellen, waermede bij de stadt beschadigen soude, jck swijge dvingen, want hij was van allen dingen onversien. Hij schicte aen die van Swol om pulver ende lonten: sij sonden hem ontrent veertich pont pulver ende 80. pont lonten. Sijt volck behalven de Hegemanse, was met haesten bij een geraept, ende noch slim genoech gewehrt, ende onervaren, ende noch weinich coppen onder de vendedelen: ende werden eerst voerde stadt inder kerck tot Brunnenp gemonstert ende in eedt bracht, op verscheident

Nederlandischen geschedenissen. 49

cheiden dagen, nae dat elck vendel vol wert. Ende
soo weinich volx als hij hadde en wist hij noch niet
te betaelen: ende moesten den cost op den huijsman
haelen. Maer sij creegen geweldige beuten van bee-
sten ende anders.

Evenwel doen hij alsoo lach wachtende op Godts Rennenburg
genade, begonden hem metter tijt volck ende midde- compr aven-
len toegevuert te worden. Den 13. junij quam Vvil- tuerlick aen
lem van Vvoorden van Vliet, met een vendel dat in volck.
Hollant afgedanckt was, avontuere soeken: ende Hoptman
wert van Rennenburg aengenome, ende bijde brug- vliet compē
ge geleght: daer hij began te schantzen tot aende vor Campen.
brugge toe: want Mularc hadde daer soo lange onbe-
schantzt gelegen.

Sommige dagen daer nae werden vanden Hollan- Sonoy ende
ders gesonden de Oversten, Diderich Sonoy Gouver Duvenvorde
neur vā Northollant met sijn eigen ende Vwillem vā comen vor
Vvingarden vendel: ende Aert van Duvenvorde met Campen.
sijn eigen, ende met den vendelen Christoffel van Te-
lingen ende Iohan van Renoy.

Peter van Chalanchy was Vvachtmeester int
leger. Harman Olthof, die lieutenant was geweest vā
tvendel van Boussu, was quartiermeester ende wert
nade belegering oick Hoptman gemaect. Dyonisius
van Metz was artillerijmeester. Dese, met de gene
die ick vor vertelt hebbe, waeren al de gene die oyt Nieſ over
in deser belegering waeren, ende mochten alle tſame duijſent mā
niet over duijſent man uijfmaecken. vor Campen.

Die van binnen dreevent tot noch toe heure beestē
aende lantsjide inde weide, ende beschermdense vā

D achter

achter de tvee molenbergen die daer stonden: maer doen de Hollanders comen waeren beganmen alle daege meer ende meer om de beesten te schermutzelen. Vwant die van binnen deden seer stoute uijtvallen, deur de Cellebruers porte, ende Bruerporte, soo datter te beiden sijden vele doot bleeven. Doch wonnen die Hollantsche knechten ten lesten den uijsterste molenberg ende beschantzen dien. Int innemen vanden welcken Pauwels vā Sauwenbalch vendrich vā Duvenvorde in sijn been geshoten ende gevangen binnē gedragen wert.

Sonoy doet
een mine
maecken.

Die van Cam-
pen munten
silver uijt ge-
vvijdde plaat-
sen genomē
sijnde.

Die vā Svol-
verdragē sich
met Rennen-
burg.

Sonoy was oick nerstich int werck voerde Ha-
geporde, bijder haven, daer hij met bercknappe dede
mineren naeden portthoren toe, om dien te
gen. Vwant daer en was geenen graft vor, misse lig-
gende aenden dijk.

Die van binnen hielden tamelick ordening met den
borgeren: ende muneden om heur knechten te onder-
houdē silverē klipping vā 42. stuvers, ende halve eē
vierendeelen. Dacrop stont. Extremū subsidium. Het
silver hier toe naemē sij uijt de kerke ende cloosterē.

Duerende de sen belegge sonden die van Swol aeg
Rennenburg: ende nae vele uijtvluchten die sij op een
nieuww bijbrachtē om hem noch niet aen te nemen:
als, dat sij niet doen en konden vor dat hij Deventer
ende Campen in handen hadde: met welcken steden
sij verbonden waeren; wat die dan deden wouden sij
mede doen, ende andere dergelijcke blaewicheiden:
sij sij nochtans, niet sonder vele kijvagien ende drei-
gements diemen hin dede, ten lesten met hem alſoo
verdra-

Nederlandischen geschledenissen. 31

verdragen. Dat *sij* de Unie, den vorledē thienden Decembris, nadat Don Iuan vijant verclaert was, bijdē Staten General gemaect *sijnde*, aennaemen: ende den Brtz hertoge veur Gouverneur General, den Prince veur *sijnen* lieutenant, ende hem veur Statholder. Dit wert daer nae van Hopilijden ende allen bevelhebberen der borgerije ondereckent. Vwelcke: doen Rennenbitg middel vonden had om *sijn* guardie vā ontrent tselich mā in de stadt te brennen: deur de gene die uijtgevēke haddē geweest ende andere Staets gesinten onderhandelers, alle gestelt waeren van luijde nae *sijn* begeirten. Gelijck oick de magistraet al met Stael gesinten beset is worden. Sonmige oick daer weer in comende dier om religie uijt geweken oft *te* geset waeren.

IP. LV.
1578.

Deur welche dingen doen de sacken van Rennenburg in Overijssel begonden eenen goeden voirtick te hebben, aen dwelcke den Gelderschen lande oick niet weinig gelegen en was, isser den derde Julij, deur toedoen yā Graf Iohan van Nassauw Gouverneur derselvē, eenē dagh te Zutphen gelecht, worlen: alwaer Rennenburg met den *sijne* oick gecome is: Sonoy altijt desselven plaatse bewaerende vor Campen. Ende is opte selve bij compste vervylicht ende beslotē: dat de belegering der steden Campē ende Denter met gemeinē costen uijtgevuert soude wordē. Alsoo dat het Arnheimsche quartier ende Graefschap Zutphē soudē onderhouden negen hondert mā, bovē de twee vēdelē welcke die vā Hollāt op Graef Iohās begeirten a'reede vor Campen gesonden. Item souden

Contractus
schē Gelder-
sche ende
Gouverne-
menten van
Rennenburg

Dij den

den Yselstroom boven Deventer met nootwendigen
schepen ende jaghten alsoo sluitten dat den vorß ste-
den geen proviande toegevuert soude moegē wordē
hier tegen souden de Overijsselsche, Friesche, ende
andere onder tgouvernement van Rennenburg ge-
hoorende seshondert man onderhouden, ende souden
den stroom onder Campen sluitten. Ieder deel sijn fol-
daten met cruijt loot lonten versorgende op sijn ei-
gen kosten. Van grofgeschut, kontschap, bootloon, en
de dergelycke oncosten souden Geldersche het een
vierdedeel, Overijsselsche ende Friesche die drie an-
der draegen.

Don Juan
schrift troost
brieven aan
die van Cam-
pen.

Daerentussen waerender cleime briefkens be-
trapt met Don Iuans hant geteeckent van datē den
eersten Iulij : daermede hij aen die van Campen
schrift: den 19. Junij aen hun geschreven te hebben,
dat hijse entlick besloten hadde te ontsettē, beloven-
de hun tselve noch. Begeirende dat sij stanthastig sou-
den blijven, ende doen soo sij tot noch toe gedaen.
Vwelke brieven hoewelse die van binnen niet en
ontfingen, soo en gaven sij doch den moet niet verlo-
ren : ende verwachteden gehertelick het grofge-
schut: dwelck Rennenburg wedercomen sijnde daer
vor dede planten.

Die van Cam-
pen schicken
aen die van
Deventer.

Doch schickten sij heimelick twee vanden heuren
nae Deventer om eigentlick te vernemen offer ontst-
veurhanden. Den welcken die te Deventer versekern-
den, ja, ende dat hun noch nieuwlix dē twelfsten Iulij
van Don Iuan sulx toegeschreven was. Ende om die
van Campen sulx te verwittigen deden sij den 16. Iulij
twee Cartauwschoten van tgroote bolwerck aen
de brug

Nederlandischen geschiedenissen. 53

de brugge , ende staeken vuerpallen uijt den thoren,
tot een waerteecken. Vwelcke dingen den belegerden
een vreucht maecten die niet lang en duerde.

Vwant niettegenstaende sulcke ijdel vertroostinge: Campen be-
nae datter met ses Cartauwen,die van Utrecht comen scheten.

waeren, aende lantsjide tusschē de Calverhecker en-
de Hageporte, een bresche drieenderich treden lang
deur Thomas Both den oversten busmeester gescho-
ten was:ende den graft,deur tvallen des hoogen mu-
ers,genoech overdeelt was: schreef de magistraet der
stadt den 17.Iulij aen Rennenburg:dat die van der be-
setting lijden mochten, dat sij als onderhandelers met
hem spraeck houden souden , om der saeckē een ein-
de te maecken. Begeirende stilstant ende geleide veur
die gesanten die sij voer die Venepoort seinden souden.
Dwelck hun verwilligt sijnde , werter in sulcker
manieren gehandelt ende verdragen : dat het die
Hoochduitsche den 20. Iulij opgaven.Behouden lijf
ende goet:doch in drie maenden tegen de General Sta-
ten niet te dienē:de gevāgene te beiden sijden losson-
der Ranchoen : ende in sekerheit beleidt te worden
tot op des Rijcx bodem. Dwelck alsoo geschiedde.

Campen op
gegeven.
Die van der Stadt moesten annemen die vorß Unie,
midts oick gehoorsambeit ende getrouwicheit swe-
renden, als die van Swol. Daer werden in besetting
gelaeten uterne, Hottinga, ende Mulaert.

Die wijle de batterij geschiedde leedē die beleg-
gers eenen grooten schaede. Vwant Christoffel van
Telingen: die een seer goet mā was, ende verstandich
Hoptimā, van over lange in dienst der Staten geweest

D ij sijnde

Doot van
Telingen.

sijnde onder den Regimente des losfverdigen Oversten Harman van Hellmg; liep naden middageeten met blijden gemoede nae tgeschut om mede te schieten, daer hij strax uijter stadt een loot deur den cop creeg. Ende Bonne van Vveendren sijn vendrich wert Hopt man in sijn plaatse.

Die Belegerde hadden die stadt noch wel kunnen houden: want sij hadden de Bresche meesterlick gerepareert, ende hadde geschut pulver ende proviaude genooch. Oick hoefden sij geen groot achterdencken veur de borter en te hebben, midtsdien sij denselven overlange heur geweerd genomen hadden: na dat hun tgarnisoen van Deventer sulx vorgedaen hadde. In vuugen dat sij vanden cleinen hoop die haer belegerde gantsch geen noot en hadden, indien het mannen gewest waeren, die sich op heur eigen hantwerck ende handel verstaen hadden.

Die van Cam pen vreesde veurde comp ste des Pfalzgraven. Macr sij werden te lichtelicker tot opgeven be weeght midtsdien sij vreesden veurde compste van Iohan Casimir Pfaltzgrave bij Rhein Hertog in overende neder Baieren. Vwant dese was, vande Staten General bestelt sijnde, met veel duijsent ruijteren ende knechië: daer onder tweee Regimet Fransoisen waren: duerende dit beleg, inde landen Zutphen ende Overijssel come: welcke daerover vele schaden leedē. Die Fransoisen hadden heur quartier om Deventer, ende plunderden al wat sij mochten. Ende onder andere die twee rijke Cloosteren van Edeljonseren Diepeveen ende Honnepo, daer sij oick die Nonnen schoffierden. Sij quelden oick die van Deventer

Nederlandischen geschiedenissen. 55

Venter seere , ende quamen somwijlen hert onder de mueren om beesten te haelen ende lijnwaet , dyleck daer seer veel gemaect wert. Vvaer tegen die vanden garnisoene seer stoute uijtvallen deden , ende dreevens somwylen wel een halfure gaens te rugge vander stadt.

Vvelcke handelingen duerdē soo lange , tot dat de vorß Hertoge met ruijter end' knechten nae Brabant vertogen sijnde : Rennenburg te Campē , soo veel met haesten meugelick , ordning gestelt hebbende : sdaegs daer nae de stadt quam belegeren : namelick opden derdē Augusti . Hij hadde met den eersten seer weinich volx bij sich : als , van die hij voer Campen hadde gehadt de voerß vijf Hollantsche vendelen , ende van sijn Regiment Vliet ende Vveda . Daer nu mede bij waeren comen de vendelen van Onno Groustins , Harman Olthof , ende Cornelis de haen .

Als dese thien vendelē opden namiddage sich lieten sien aende Noortwestzijde der stadt in den Enck ons de galge ende klinckēbild , sijnde hovelachige plætsen : rustedē sich die vā binnē snellick , ende met heuren ende der stadt peerdē reedē de bevelhebbers heuren voetknechte veur ende schermutseldē een goede wijle met den Rennenburgischen : tot datter aan beide sijdē somige geshotē sijnde , die van binnē weder die stadt kiesen moesten . Strax daer nae begondē die vā buijtē een schantz op te worpen aen den galgenberg , ende schantzen volgendē nacht tot aen Snels Olimuulen . Rennenburg nam sijn logiemēt in een edelmans huijskē niet wijs van der stadt gelegē , genoempt Brinē huijs .

D liij Die

Tgarnisoen
van Devētes
drijft die
Franchoisen
ter rug.

Rennenburg
treckt vor De
venter.

A V G V S T .
1578.

Die van De
venter valle
uijt.

Die van binnen hadden sich over lange tegen een belegering bedacht, ende hadden den brant gestcken inde Lazarije ende ander huissen die naest der stadt gelegen waeren. Te meer om dat sij oick aende sijde der Veluw over lange waeren begonnen benauwt te worden. Vyant die yander Veluw hadden twee velen knechten aengenomen onder den Hoptman Hegeman om daermede hun te beletten de executie van brantschatting die sij niet gewelt begonnen hadden. Vwelcke knechten doen sij eerst inde Veluwe comen

Schoonauwer doet eē Cam fade op Hegemā, waeren in het dorp Appeldorn, was de Hoptman Schoonawer met onrent driehondert man in wittē hembdengelclect snachts uijt Deventer getrocken om die te slagen: maer hij wert vanden Hegemanschen opde vlucht bracht, ende viel met sijn peert in eenen graft daer hem sijn volck naeuw uijt en konden criegen, sooo dat hij miste gevangen te sijn. Maer nadat sich Hegeman den 31. Meerte des tegenwoordigen jaers opden dijck aende Yssel tegen over de stadt achter Fenniken coox huiss beschantz hadde, waeren die van binnen alle dage met hem comen schermützelen. Maer sunderlinge deden sij eens eenen stercken uijtval, meinende sijn schanze te overvallen. Hij lietse stilswijgende aencomen: ende doen sij op meindien te climmen, liet hij sooo daer onder blaesien, datter vele doot gebleven sijnde, de ander met heur dooden werden naede stadt sleipten, ende maecten daer nae selfs tegen hem oen schanze te einden den heur brugge.

Soo haest als sij nu hoorden dat Campen over was, stelden sij op den wal allesins schantzcorven ende vulden

Tgarnisoen
van Deveter
crijgh slae-
gen.

Nederlandischen geschiedenissen. 57

vulden die met eerde, ende stelden sich mit branden slichten ende andersins, als sekerlick voersiende tgene dat hun overcomen is. Hier moet ick u met corten de gelegenheit der Stadt wat naerder vor oogen stellen, soo die was ten tijde der belegering.

Sij is de prim cipaelste Hooftstadt vā Overijssel, gelegen ten Noort westen, daer die galge is, aen een sandbergige plaeſe:

Beschrijving der gelegenheit van Deventer.

ende de reſte aen leege beemden die buijten dijcx liggen, ende met hooge opperwaeteren ondervlocien.

Vvant de Yſsel, dwelck is een arm des Rijnstroms, als geseght is, ioopt raeckens den werf der Stadt inde lengde. Is van forme genoech als een cort ey aender lantside gecroct sijnde. Sij light vier mijlen boven Swol, ende vijf mijlen boven Campen, ende anderhalf mijl beneden de Stadt Zutphen. Sij heeft seer diepe opgenuerde watergraften vander Berchporte tot aende brugge. Aen de reſte heeft sij een breede ha ven ende de Yſsel, inde plaets van graft. De mueren sijn allesins hooge ende met goeden thornē wel dicht beſtreken: ende nietmin dicke wallen daer achter aen. Behalven noch het ſeer groote eerdene rondeel, dat voerde Brinckporte light, beneden met een leeg muerken oſt fauſe braie omringet. Ende behalven het ſeer groote bolwerck vande grōt op met ſteen bekleedet, dwelck light opde hoeck voerde Yſselbrugge, dwelck oock de waterschuttinge beſchermt. Vvant de graftē en hebben van heur ſelven geen waeter ſonder geſchuttet te worden. Tuffchen dit bolwerck ende de voers Brinckporte is den Norimbergschen thoren, sijnde wel achtien voeten dijk van muer, ende ſeer

D V groot

groot ende hooge, soo datmen daer af over bergen
 ende alle gelegenheit rontomme ontecken ende be-
 schietē kan. Vandē welckē die beleggers groote schae
 de geleden hebben. Vvaeromme naedemael vor den
 selven thorn geenē graft en is, sullen sich die nacone-
 lingen billick verwonderē, dat die beleggers niet an-
 ders dan met mineren (sonder denselven met geschut
 en heur sijde te openē) gepooght en hebbē sich daer
 van meesterste maecken. Te meer aengesien deselve
 thorē over al de stadt gebiedende is deur sijn hoogde.
 Behalven den geseghtē buijtēste muer ende wal isser
 binnē noch allenthalven een rimckmuer, die oick met
 thornē bestrekē is, maer sonder graft. Het is een rijcke
 coopstadt, sijnde int verbōt der Hansen. Ende was op
 dese tijt met alderley nootdruft van grof geschut en-
 de proviande genoech versien, behalven datter wei-
 nich pulver in was. Daer was veur Gouverneur mö-
 sieun de Havincourt, een stil mā, ende niet te schalck;
 Hoptman Augustijn Rijck van Rijchenstein, wreet en
 de opgeblafen, die sich stedes eenen hengst met flueel
 bedect liet naeleiden: Hoptman Michel Ieger, die der
 besetting veurnē pte wijsheit was, maer om het sler-
 cijn altijt het bed bewaerde, ēde evēwel sijn hoererē
 niet en liet:ende de lieutenant van Hans Fredrich van
 Schoonauw: want de Hoptman selfs trock metten
 eeysten uijt de stadt om ontset te haelen, ende quam
 niet weder daerinne. Dese waeren isamen sterck
 ontrent negenhondert man oude Hoochduitsche sol-
 daten van Polyeilers regiment, sijnde van tbegin aen
 der beuyerten in dienste geweest. Die borgers wae-
 ren vele

Havincourt
 gouverneur
 van Devēter.

Nederlandischen geschiedenissen. 52

ren vele buijten der stadt: ten deel als Stadtsesinte
sich afscheidende, ten deel uijt vreesē der belegering.
Hun was altemal over lange vanden garnisoen heur
geweर genomen.

Rennenburg dede die stadt opheissen: maer om
dat sij noch corteling goede vertroosting cregē haddē
van Don Iuan, ende geen gewelt en suegen, antworde
sij die stadt te willen bewaeren voerde Maest.

Buijten den vorß Norimbergschen thoren liggen
vele bergskēs ende elf wintmolēs daerop: om de wel
cke eenen droogē grast gaet: ende schijnt vvel dat de
vorsatē deselve placte hebbē wille inschantzē aen
de stadt, dwelck derselver meugelick niet ongeraden
en waere.

Deser molenbergē twee dede Sonoy den 5. Augusti
met sijn volck innemē, ende sterck beschätzien. Maer
als op den eenē de molē gebrant sijnde, de ander noch
stöt, schootē die vā binnē uijt het groote bolwerck
met een cortauw opdē stādaert derselver dat sij viel,
daer vele knechten onder doot bleeven. Van daer de
de hij voort aenschantzen nade Brinckporte toe.

Men soude moegē vervvunderē, hoe die van binnē
dit alle geschiedē lietē vā eenē hoop die geensins noch
ter tijt stercker en was dan sij: die welcke nochtans in
sulcke vordel lagen. ende, als vor geseght, soō groote
hoopē Franschoisen soo manlick te rug plegen te drij-
ven. Maer hier uijt cāmen sien, wat onderscheit dat-
ter is, tusschen de gene die vermetelick sonder verflāt
heurē vijant wille overweldige: ende de gene die op
vordel toeleggēde ende schantzēde altijt vor sich met
veursichticheit onder crūipen.

Rennēburg
heischt De-
venter op.

Sonoy doet
tvvee molen
bergen inne-
men.

Groot onde-
scheit tus-
schen verma-
teleēde veus
fiehtige.

Iohan

Intervijck,
Escheda,
Vvameloe.

Haen, Scha-
gen, Vliet,
Groustins,
Vveda.

Vvageningē
Rasehorn,
longe.

Vvingarden.

Ruerom.

Iohan van Uterwijck, Iohan van Escheda, ende Geraert van Vvameloe Overijsselsche edelluijdē qua men met heuren vendelen oick ende legerden sich int oosten der stadt, ende brandē een molen niet wijt vā der Brincporten, ende beschantzen den molenberg settende daer twee stucken geschutz op. Niet wijt van daer nae den dijck toe lach Cornelis de haen. Iohan van Schagen, Lieutenant van Mathenes, daer oick comende, legerde sich bij Vliet, Groustins, Olt-hof, ende Vveda, aenden galgenberg. De Geldersche vendelen als Evert van Vvageningē, Veit Rasehorn, ende Gerit de longe, maecten schantzen rontom int Zvijstoosten der stadt. Vvingaerden maecte een schanze boven de stadt hert aender Yssel, gelijk de ander Holläders onder de stadt oick hert aender Yssel beschantzt waeren. Peter Ruerom lagh met sijnen uijtlegger middeninder Yssel boven de stadt om den stroom te sluijten. Ende Hegeman, als vor, lagh op dander sijde der Yssel: daer hij oick de schanze, die, als vorgeseght, bij die van binnen teinden de brug ge-maect was, ingenomen hadde: nae dat sijse verlaten, ende oick een jock vande brug afgebroken hadden. Ende hoewel de stadt in deser vuegen alnuscheen ge noech rontom gesloten te sijn, soo en wert sij doch nooit soo wel omleghd daer en konden steets boden uijt ende jne.

Den 9. Augusti braeken die van binnen uijt onver standige vreeße die brugge af die over de havenging, welcke hun doch geenen schade niaer wel vordel hadde kunnen brengen. Ten selven dage werden van buijten

Nederlandischen geschiedenissen. 61

buijten 57. schoten geschoten. Vvant Sonoy was van
sinne: om dien van binnen te beletten tgebruijk des
Norimbergschen thorens (vanden welcken sij seer
groote schade int leger deden) dat hij de mueren op
die waterschuttinge staende daer de gene die uijt en-
de in den thoren gingen mede bedect waeren, over-
hoop schieten woude. Ende om daernae, van onder,
den thoren selfs in te crijgen: liet hij oick met berch-
knapen van uijt den eenen beschantzten molenberge
onder d'erde mineren naden voers^s thoren toe.

Sonoy doec
een mine
macken.

Dwelck die van binnen deur het uijtgedragan sant
merckende, uijt de hooghde des thorens: en versuijm-
den niet daer tegen te mineren, rontom den thoren
her: op dat sij jae niet en souden moegen missen. Sij
bouwden oick dapper met eerde allenthalven waer
sij sich duncken lieten dat het niet hooch ende sterck
genoech en was: ende veurnemelick waer geschoten
wert. Dwingende man wijs ende kint om te wercke.
Deselue bij nachte soo vwel als bij dage met groot ge-
druis sonder ennige discretie uijten huijsen nae
dwerck drijvede, op dwelck een jongedochter doot-
geschoten wert. Sij begonden oick andersins den
borgeren te doen alderley overlaft ende moetvillez
vallende inde kelders daer wijn lach, suispende ende
wechdragende om uijt te deylen wat hun luste, son-
der betalen. Den 14. Augusti begonden sij oick boter
ende kees uijt te deilen, die sij den borgeren insgelijx
genomen hadden. Sij bieuwen af alle Lindenboo-
men die op den kerckhof, ende vor der borger huij-
sen stonden, om te gebruijcken tot maecking des pul-

Hoe sich die
vanden gar-
nisoen droeg-
gen.

vers

vers dwelck sij meest gebrekk hadden. Soo haest alser
ennigen alarm aenging, moesten alle borgers vander
straten, ende doch alle tijt vanden vesten blijvē, behal-
ven als sij wrochten, bij pene van deursteken te sijn.
Alle weleke dingen hun groote ongunst maccken.

Religions-
vrede.

Ma-
gei-
Gr-
Die vā Leeu-
vverden ne-
men de reli-
gie aen.

Die beleger-
de crijen
troostbriewe.

Ontrent dese tijt creeg Rennenburg tijding, dat die
van Leeuwerden, deur het betrouwven op den Reli-
gionsvrede (die den 12. Iulij vorleden bij den Staeten
General geraenit was, ende daer nae gepubliceert) het
exercitie der Gereformicerde religie op den 13. Augusti
haddē beginnen openbaerlick te oeffenen in der Iaco-
pinen kerck met bewilliging vanden monacken selfs.
Dwelck hoewel hem in sijn herte wee dede, noch tās
en dorft hijt niet laeten blijcken, om bijdē Hollanders,
in geen verdacht te comen:ende veurnemelick bij So-
noy, die hem dagelix boecken vande Gereformeerde
religie dede lesen. Maer twas ongebacken steenen ge-
wasschen.

Den 18 Augusti creegen die van binnen eenen bo-
de weder, die sij gesonden hadden aen Don Juan: met
brieyen van versekering, dat heur ontset den lesten
Augusti sonder twijfel comen soude. Vvaer deur sij
grooten moet greepen ende doden den borgeren des
te meer spijts.

Van den selvē dage tot den 24. Augusti hebben die
beleggers vele geschoten: soo dat den voerß muer tus-
schē de stadt ende Norumbergsc̄he thorē, diē dage om
gevallen is. In vüegen datmen niet meer sonder groot
perichel uijte stadt inde thorē comē en konde. Onder
dit schietē quam eenē cloot inde Frouwenkerck deur
een

Nederlandischen geschiedenissen 63

Vvonderbar
licken vvij-
chelachtinge
schote.

een glas, daer des Coeninx wapē in was, ende schoot
eenen paep die mis—dede een gordijn vanden outaer
hij greep kelck ende gereetschap ende liep al sijn
macht daer van. Den cloot vlooch weder te rug deur
tseve gelas uijt, ende sloech eenen lantsknecht sijnen
arm gantz af. Sij begonden t' anderdaechs met erde
houtrijs ende stroo dwelck sij meesterlick wistente
vlechten, de bresche weder op te bouwen ende toe
te maecken.

Den eersten Septembris dede Hegeman deur som-
mige vanden sijne die overschoone brug over de Yf-
sel gaende, die heures gelijken in desen landen niet en
hadde: sonder enmich vordel daer mede uijt te richtē:
alleen uijt nijt sommiger Gelderschen, soomen seide:
in brant steken, ende brandde t'wee dagen lang. San-
derdaegs liepē die belegerde uijt deur die Sätporte o-
ver de haven (want het waeter was midts de groote
droochte doen seer leegh) tot in een loopschartse,
daer sij t'wee Geldersche knechten gevangen kree-
gen.

Den derden Septembris began Sonoy tusschen de
Brincporte ende voerſt thoren met menichte vā boe-
ren de erde te doen opworpe, ende soo altijt vorſich
voirt te worpen in den graft: met vornemen dat hij
denselven rasch woude vullen, gelijk de Turken
doen als sij een vesting belegeren. Hij dede oick tot
bescherming der gravers een schantse aldacr maecke
de steets met wacht besetten.

Het werch hadde metten eersten goeden spoet,
soo dat het den belegerden began te verdrieten.

SEPTEMB.
1578.

Hegeman
brāt de brug
van Deveter,

Sonoy be-
gint dē graf
te vullen op
Turkisch.

Ende

wijfval der
belegerden.

Ende vreesende datmense alsoo met eerde soude over decken, quamen sij den 8. Septembris na middage snellick inde wapenē, ende loopēde deur het wincket der Brincporte quamen seer stoutlick aengevallen op het voerß werck: daer sij veel boeren ende oick soldaten verraschtē ende dootsloegē. Die andere salverdē sich inde vorßschantze ende wehrden sich sulcker maten dat die van binnē heur betaling ten deele creegen: verliesende boven sommige andere vander heuren oick den Feltweibel van Michel ieger.

Tverloop
der boeren
dwingt So-
noy vverck
te laeten.

Hier deur quammer een groote vreese inde boere, soo datmen daer nae inde plactse van achthonderd gravers dienen Sonoy belof hadde, nauwlick honderd en leverde. Vvaer deur hij benoot was dit werck: nae dat hijt noch sommige dagen seer neerstelick gedreven hadde, sonder vele uijt te richten: te laeten staen sooi stont: gelijcker meer goede werckē bij gebreke van mid telē moesten achterblijven. Even wel spraeckē de onwetende ende sijne benijders verachtelick van desen werck: daer nochtans sijn veurnemen een rechte kriegsarbeit was, in reden gesondeert sijnde. Dewelcke dacromme niet en liet in anderen dingen sijn cloeckeraetslagen voort te drijven, soo met schanzen ende mineren als met schieten ende anders.

Bangieheit
der beleger-
den.

Vvaer deur, ende deur het mistrouwen dat sij hadden vanden borgeren: den belegerden sulcken bangieheit began te comen: dat sij den 11. Septembris d. s nachts stillick gewapent uijt heur logimenten op den Brmick bijde anderen quaemen: ende besloten daer, dat sij

dat *sij* niet uijt heur cleederen en wouden gaen vor
dat *sij* ontset souden sijn. Ende hebben sich daerover,
verlatende heur logimenten, bijden anderen ghoud-
den inden huissen rontom den Brinck staende. Ende
tot meerder bewijs datter de vreese dapper in was-
sij vonden dien dach vier borgers in Goerts Clooster
bijden anderē staen: die vingen *sij*, ende beclaeghden=
se vor den Gouverneur: dat *sij* eenige heimeliche ver-
gadering woudē maecken. Daerover de Gouverneur
allen borgeren liet verbieden bij lijfstraf in geen cloo-
steren te gaen.

Ten selven dage isser begonnen groote beruerte
inder stadt te comen. Vwant sorge van ingeschanst en-
de uijtg̃hongert te worden nam soo wijs de over-
hant, dat de Gouverneur den Raet persoonlick aen-
gas, indien *sij* t' goet vonden hij woude die porten op
doen, ende laetē alle armoet, ende andere die lust daer
toe hadden, uijtgaen. Daerop de Raet antwoerde: dat
sij hopten, hij en soude soo wreet niet *sijn*, dat hij die
arme verdrijven woude: ende daer die bleeven be-
geerden *sij* metter borgerije mede te blijven. Dwelck
onaengesien, liet de Gouverneur ende Hoptluijden
den volgendē dage met drien trommen omslaen: ende
dwongen oick den statroeper, dat hij mede uijtroepe
moestē: wie niet met cost ende nootdurft versien en
waeren, dien soudemen de porten opdoen, ende uijt-
gaen laeten. Vvaer van de borgers seer tonvredē sijn-
de, ende sommige dē Raet sulx aeng̃ seght hebbende:
werden gedeputeerde aenden Gouverneur gesondē,
om sich des te beclaegen. Doch wert int leste onder

Tgarnisoen
van Deven-
ter vvil de ar-
me uijt drij-
ven.

E hun

Verdrachts
schen Raet
ende Garni-
schen. hun verdragen , datmen soude afroepen laeten , dat al
de gene die sich niet onderhouden konden , ende alle
die niet wilden helpen bolwercken , ende alle vrou-
wen die heure mans bijden vijant hadden s' ander-
daechs te negen urensouden uittrecken . Op welck-
er ure als vleke knechten in heuren gewcht aende

Die arme en
vwillen niet Brinckporte sich vinden lieten , om de voergeno-
de uijt te laeten , ende niemant en quam dier uijt be-

geerde : Is Rijch , daer over seer grimmich sijn-
de , met velen schutten nae t' Raethuys gereden :
ende vorderde schrifstlick ende montlick : nademal
niemand uijt en woude : dat den Raet , gesworen

t' Carnisoen
leghit de bor-
geren eenen
nievve eedt
veut.

gemeijnte , ende ganize borgerije sveeren souden :
den Coninck Gouverneur ende Hoptluijden trouw
te sijn , lijsf end leven bij hun op te setten , ende bij
den soldaten op der mueren te staen , oft dacrmense
ordineren soude . Ende den Prince van Orangien
met sijnen bontgenooten , ende den general Staten
die sich noemen vanden seventhien Provincien ,
vijant te sijn . Hierop nae dat den Raet de ge-
sworen gemeinte versamlet , ende twee daegen
lang geraetslaeght hadden : hebben sij den Gou-
verneur ende Hoptluijden geantwort : dat hun noch
heuren borgeren sulx ennichsins doenlick was
om redenen die sij wel schrifstlick wouden daer bij
doen . Vvaer over Rijch soo toornich wert , dat
bij sich tegen den Borgemeester Gijsbrecht Losen ;
die aldoen Kemmener van der stadt was ende het
woort dede : aenstelde of hij hem straxx deur-
stecken soude hebben . Roepende , dat hij de ge-

ne

Nederlandischen geschiedenissen. 67

ne die salx niet doen en wouden geen drie stonden bij sich in der stadt en wilde lijden, maer souden sich strax ter stadt uijt drollē. Dwelck doen de gedeputeerde den Raet overdroegen, sonden sij deselve wederom, ende lietē Gouverneur ende Hopt luyden noch eens vorhouden: dat sij tot het genē men van hun begeirde geensins verstaen en konden: segende daer bij vele glimpliche redenen waeromme, die te lang om vertellen. Doch bekenden wel, dat sij nu de macht hadden niet hun te doen wat sij wouden: souden sien, dat sij soo maecken, dat sij namals verantworde[n] konden. Ende sijn alsoo gescheiden.

De Raet
doet den
eedt ten
tweede-
mal afslag-
gen.

Dit geschiedde dē 15. Septembris, op welcken da-
ge die hoptluyden begonden af te laeten, de wijnen
uijte kelders te doen haelen war van boven gemeldt:
ende begonden bier te brouwen van mout dat sij den
borgeren asdrongen: ende deilden tselve den knech-
ten uijt. Oock deden sij ten selven dage aentasten alle Tgarnissoen
trest van gelt ende vā silverwerck dat sij inde kercke
vinden kondē. Van d'welcke sij oock gelt lieten mun-
ten veur den knechten: maer de bevelhebbers die het
daer uijt haelden deilden weidlick mede eer sij den
Hoptluyden overbrachten.

S'anderdaeghs is Rijch wederom bijden Raet co-
men: begerende, mē soude der gantzen borgerij ende Die van tgar-
ingeseten, niemand uijtgenomen, bevelen te comen nisoen mei-
na middage in s' Bisschops hof: dwelck is een groote nen dē bor-
besloten plaets. Vwant sij hadden vor sich genomē, geren schale
oft deur ontsach hun den eedt af te dringen, oft dēr kelick den
dringen,

E i wei.

weigerendē machtich te sijn. Die borgerijs alsoo opgeboden sijnde quam eerst voer t'Raethuijs. Ende als sommige die saecke wijder insagen, en vonden sij niet geraden na des Bischops hof te gaen: maer wouden bijden anderen blijven vor t'Raethuijs opt grote kerckhof. Op welcke plaetse doen sij ontrent drie urengestaen hadden: quamē Gouverneur ende Rijch acnrijden beneven velen anderen met ontrent veertich musquettiers vergeselschapt sijnde, die vor't Raethuijs bleeven staen leggende heure musquetten opden kerckhosmuer nade borgers toe, die gantsch weirloos sijnde t'samen wandelden. Gouverneur ende Rijch gingen inde Raetscamer, ende nae weinich vertoevens quamen weder uijt, gevolcht sijnde van ses Raetspersonen, ende ses vander gemeinte met eenē Secretaris, siende dese offe ter doot verwesen hadde geweest. Ende settende sich midden onder de borgers, heeft de Borgemeester Ian ter Beeck met bloote hoofde het woort gedaen: datmen hun aldaer verlesen soude het schriftelick begeren van Gouverneur en de Hoptluidē: ende oick de schrifteliche antwoert die den Raet daer op gesloten hadde. Het welcke beide gehoirt, eeniegelick sich te verclarren soude hebben, van sijn meininge ende vornemen. Als nu de Secretaris Iohan Helm op een banck staende beide schrifte gelezen, sprack de Borgemeester voirtaen. Dic nu het begeren des Heeren Gouverneurs ende Hoptluidē willich sijnt te volgē, die gaen op d'een sijde staen, ende die bijde antwoerde des eersamen Raets willen blijvē gaen op de ander sijde. Dit en verstandē somig

mige borgers niet recht, ende greeſ ſulcken oproer,
dat het geſchapen was dat borgers ende kriegſluiſden
over hoop ſouden gelegen hebben. Ende inden ſtrae-
ten daer ontrent werden deuren end' venſteren toege-
ſlagen, ende de wijven begoden, waepen, te roepen:
ende dat ſij malcanderen wilden vermoorden. Dit ge-
ftilt ſijnde, verhaelde de Secretaris noch eens de mei-
ning des Raets. Doen riepē al de borgers: wij willē le-
ven ende ſterven bijden eſamen Raet, ende niet bij-
den mouffen: ende willen oick noch het lot daer om
worpen wie ter ſtadt uijt fal.

Groot oproer in Deventer.

Rijch dit groote oproer ſiende, begā verzaecht te
worden, ende ſeide: ſijn ende ſijner geſellen meining
te ſijn: dat ſij allen borgeren diet met hun houde wou-
den, doen ſouden ſoo goet als ennigen vanden knech-
ten, ende denſelven en ſoude gantz geen leet geſchie-
den. Ende die ſulx niet doen en wouden dien ſoude
vrij staen bij ſonneſchijn uijt te trecken. Men legde
hun jae geen onbillicheit te voren. Maer het getier
wert ſoo groot, dat ſij goet vondē op te ſitten, rijden-
de nae Iegers logiment, die altijt gichtich lach. Vvant
het was onder hun driē genoech alsoo gedeilt, dat de
Gouverneur het aensie, leger de wijsheit ende Raet,
Rijch daet hadde. De borgers bleeven bijden an-
deren ſtaen, ende wilden niet ſcheiden eer ſij wiſten
watmen eigentlich met hun inden ſin hadde. Sommi-
ge vanden Raet volchden tot aen Iegers logiment:
daer wert hun beter antwort. Dat ſij ſamentlick van-
den borgeren vrientlich begeerdēn, iegelick ſoude
ſonder beruerte nae huijs gaen tot ſanderdaechs te ſe

Rijch pooght het
oproer met
vwoorden te
ſtillen

E iij ven

ven uren, dan wouden sij goet beschiet geven, ende
wouden daerentusschen de borgers vanden knechten
ongequelt laeten.

Naturen der
menschen.

Vvaren de knechten in heur logimenten bleven,
ende hadden sich niet als verzaeghe om den Brinch
geleght: hadden oock de borgerije met den uijtreckē
(dvvelck doch onnoodich, midtsdaer noch proviande
genoech was) ende met den eedt ongequelt gelaelten;
dese gemeinte was der slavernijē alreede wel soo ge-
woon, datter niet een en was die sich geruert soude
hebben. Maer doen sij uijt dese ende vorgaenden
handelingē mercten dat sij noch ontfien waeren: de-
den sij als alle verheerde gemeinten plegen:ende hoe-
wel sij geen geweir en hadden, thoonden nochtans
moet ende trotzicheyt. Niet seer ongelijk den hon-
den diemē rekels noempt, die weehloopen alsmē hun
aencompt, ende gaetmē vorbij soo loope sij blaffen-
de nae of sij bijten wouden.

Volgenden dage sijn sij wederom alle vergadert
ter selver plaatzen ende ter gesetter uren. Daer sijn
Gouverneur Hoptluiden Lieutenanten ende Ven-
drichs bijden Raet comen: ende nae dat sij tot tvelf
uren toe isamen gehandelt hadden, sijn sij met sommi-
ge vanden Raet ende gemeinte weder onder de bor-
gers opt kerckhof comen. Den welcken aldaer veur-
dering gedragen wert, hoe sij sich mette anderen vereenicht
ende verdragen hadden als volgh. Inden eersten sal-
den eedt dier gevordert was gantsch af sijn, ende sal-
men daer mede ongequelt blijven. Daer tegen heeft
den Raet den Gouverneur ende Hoptluiden met
handt

Vereeniging
der borgers
met den gar-
nizoën.

Nederlandischen geschiedenissen. 71

handt ende monde geloest, dat niemant vander borg-
rije in enniger manieren sich tegen de soldaten ter
wehr stelle sal. Offer by nacht oft dage ennigē alarm
quaem, sullen alle borgers heur deuren tochouden,
ende binnen blijven: ende geschiede sulx bij nachte,
sal elck borgers een lantern met brandēde keersen bo-
ven uijt een venster hangen. Item elck borgers sal
eenen jongen oft maeget hueren, om alst sijn beurte is
den soldaten te helpen bolwercken. Item noch sullen
de borgers al heur gewehr, dat sij noch in heurē huij-
sen hebben vor den avont op het Raetliujs brengen.
Hier tegen hebbē Gouverneur ende Hoptluijden ge-
loest ende met eede bevestiget, dat heure soldaten den
borgeren gantz geen leet doen en sullen. Dit ge-
lesen sijnde, sijn beide partijen gepaeit ende te
vreden van daer gescheiden. Tsanderdaechs isser
met drien trommen omgeslagen, dat sich geen
soldaet ennichsins der borgerijs moejen en sou-
de niet slaen stoeten oft ander onbillicheyt, bij lijf-
straf.

Den 5. Septembbris hebbēn die beleggers weder
dapper geschoten van drien plaatzen op tgene datter
tusschen den Norimbergschen thoren ende stat gere-
pareert was, daer die van binnen seer mede onistelt
werden: want al wat si aldaer gebouwt hadden
wert overhoop geschoten.

Tsanderdaechs sijnder vier van binnen inden
graft gegaen met leederen peckkrantsen ende yuer-
ballen, om de schantzcorven der schantze daer So-
noy den graft had begonnē te vullen in brant te stekē.

E 4 Maer

maer het en woude hun niet aen gaen, ende soo haest
die vā buijtē heurder vernaēmē maeclē sij sich wech.

Sonoy doet
de cappe des
Norimberg:
thorns af-
schieten

De beleggers leeden alle dage seer groote schaede
uijt der cappen des Norimbergs: hen thorens, midts
die seer hooch was: dwelck ten lesten Sonoyen ver-
drietende began hij den 22. dapper te doen schieten
op de pilaeren daer de cappe op stont: tot dat d'een sij-
de derselven pilaeren wechgeschoten sijnde, de cap-
pe den 23. tegē den avont met vreeselick gedruis en-
de sticvē buijtenwaert afviel, sonder nochtans en nich
lethel der gener die de wacht opden thoren hadden.
Die belegerde haestēdē sich overal inde wapē, meij-
nende den gantzen thorn was gevallen.

Die beleger
de doē eenē
schricklickē
uijtval

Om dit betaelt te setten, quamen sij den 24. smor-
gens vroech gesamenderhant op den Brinck, ende
gesloten hebbende eenen uijtväl te doen, liepen
sij hier ende daer suijpende het liff vol wijns ende
brandewijns, soo heuren bruijck is, om des te geher-
ter te sijn. Ende liepen alsoo nae den vorsthore, daer
sij aende Zuytsside indē statmuer een deur gehouwē
haddē beneden indē graft, om dat sij anders (de muerē
tusschē stadt ende thore, soo vor geseght, afgeschoten
sijnde) veur tgeschut niet seeker sijn en konden. Hier
deur sijnde, clommiē sij voirt met leederē den buijten-
muer op ende sluijpten heimelick nae een vanden be-
schantzē molenbergē liggende voerde Nortoost sij-
de des thorens: daer sij van boven ontdekt hadden de
schiltwacht te slaepen. Vwant Hoptman Renoy met
sijn officieren waren even (soot in dit leger een qua-
de maniere was) ontrent seven uren vande wacht ge-

gaen

Die wachte
slapende
deursteke.

gaen om rusten. Dit gelucte hun soo wel dat sij de selve schiltwacht verrascht hebbende inde schantze op dē molenberg quamē, alwaer sij de gantze schaer-wacht slapende deurslacken elck soo bij lach. Het volck van Karl van Hamal heere van Rinswoude, sijnde een nieuwvaengenomen vendel, dwelck opden naesten molenberg ten zuiden de wacht hadde, nam strax de vlucht, laetēde oick heur vendel inder schanzen liggen: dwelck t'allen geluck, midts het onder taek des wachthuijſes lach, vanden haestigen hoop niet gevonden en wert. Daerover quammer een groot alarm int leger, ende iederman rustede sich om hunte ontmoeten. Die welcke heur victorie vervolgende, versloegen boeren ende soldaten, ende brandden waer sij aen comen konden. Sij kreegen seer veel gewehrs, ende sommige saxkens met proviante den bocren toe-comende, ende vijf gevangene: onder den welcken een van Vveda knechten was, die sij aen een ort vondē slape in eenen sack, om dat het began snachts cou te worden. Den welcken sij alsoo opnamen ende droegen hem indensack levende binnen: daer wel om gelacht wert. Sij waeren vornemelick beleidet van Ytelrijch van Schoonauw, een seer onverzaeght mensche, des Hoptmans Schoonauwers broeder, ende vendrich van Rijch. Ende noch van eenen, genoemt Ioncker Meylender: die onlanx vor der belegering eenen borger met name Geraert Creyt: die oick lang een kriegsman geweest was, ende vermaende hem dat sij den borgeren sulcken overlast niet en behoorden te doen: van achter deurschotē hadde buijten der stadt.

Een lache-
lick stuck.

E v Dese

Dese Meylēder, vā Vvingaerdē Sonoys Overstelieutenant, ende Iohan Kunigam Duvenvordens Overstelieutenant ende andere die met hun de eerste ter wehr gelopen waeren, bevochten sijnde: en woude geensins verstaen om sich gevangen te geven, maer woude liever vechtende deursteken sijn indē droogē graft achter de vorß molenbergen, daer hij oock begraven light. Hij hadde eenen knecht, die metten eersten, bedreint sijnde dat hij niet ontcomen en konde, geseght hadde, dat hij van Hegemans volck was, ende hadde alsoo veur vrient gehouden sijnde nieugen vrij sijn. Maer doen hij sijn heere sach deursteken began hij weder te vechten, tot dat hij mede deursteken wert, ende starf op sijns heeren lichaem. Een exemplē van trouwicheit. Behalven de welcke noch drie van den beleggerden omkomen sijn. De andere, midts de beleggers als leewē aenliepen, verkoore allenxkens grimende ende vechtende weder de stadt, ende ontquamen. Doch niet sonder veel gewonden, waeraf noch sommige den selven dach, andere daer nae storven. De vorß vendrich Ytelrijch met noch vier gemein soldaten bleevē gevangen.

Tot desen dach toe hadde Rijch noit geen woordē willen hooren, oft brieven ontfangen: ende al dat hem uijt den mont ging was, hij woude eer peerden catten ende honden ja die kinder uijten wiegen noch helpen opfreten eer hij die stadt vroude opgeven, en de sijnen heere ontrouw wordē. Maer sijn vendrich gevangen sijnde, vreesde hij dat Schonauver desselvē broeder die, soo vor geseght, om ontfset, uijtgetogē

WdS,

Meylender
deursteken.

Exempel vā
konve.

Ytelrijch vā
Schonauvv
gevangen.

1
2
3
4

was, des te slapper soude sijn om tselve te drijven. Ende veur sich nemende; ooch om sijnen knechten te believen: gee i middelen noch moeite te spaeren om hem weder binnen te hebben: liet hij strax vander mueren een stilstant afroepen. Ende sijn daerover snamiddaechs sijn + rovoost, ede Hegemā met Vvar-melo buijten den vorſ thoren tsamencomen ende hebben spraek gehouden vande gevangene teranchoenen ende anders,maer sonder frucht.

Rijch doet
spraek hou-
den met den
beleggaren.

Tenselven dage began het gewelt van Rennenburg metter tijt ſeer toe te nemen, hoewel de gene die hij om hulp aenſocht hem geen en fondē:ende andere quamen van ſelfs d'een nae d'ander: al ofſe hem Godt ſelfs toegeſchickt hadde, om hem de victorie te leveren.

Rennen-
burgs ge-
vvelt meer-
dert vvon-
derbarlick.

Iohan van Kornput, Aelſt gesterct hebbende, was deur verſoeck der Staetsgeſunten van Hertogenbosch met 200. ſijner knechten, ende met dē Castelein van Heusden, ende Cornelis Vvillemſen Swijn, gecomen om deselye ſtadt te verſeeckerē. Vvelcken aenſlach ten deel gemist ſijnde: deur dwaeling der borgeren die, inde plaetſe van S. Ians port dwelck beloſt was, de merct ingenomen hadde: trock hij strax (na dat die vander ſtadt den Religions vrede beloſden aen te nemen, ende den Gereformerten noch drie kerckē in te ruijmen, ende den Raet te laeten veranderen) met ſijn volck over de ſtroomen nae Deventer. Daer men ſijnder, als een kriegs bouwmeester ſijnde, overlang begeert hadde. Ende legerde ſich ten vorſ dage inde ſchantſe opde Yſſel boven der ſtadt, Daer Vvin-gaerden

Kornput,
Swijn, en dē

Stein comē
met heur
volck avon-
tuerlick vor
Deventer.

Rennen-
burg soet
verstant in-
der stadt te
sijgen.

Onverstan-
dig ordel
der fame.

gaerden uijtrock, die sich doen vueghde bijde ander Hollanders onder de stadt. De vorſ Swijn die met vor dē Bosch geweest was, ende Iacop Augustijnsen Stein, vanden Staeten van Hollant afgedanct sijnde, quamen daer mede met heuren vendelen om avontuer te soecke, ende seer willecom sijnde werden mede aengenomen onder Rennenburgs Regiment.

De gevangenis des Vendrichs vorſ was een oorsaecke dat die van binnen ende buijten al de volgende daegen mennigen tromslager d'een aen den anderen sonden, ende was oock dickwils stilstant, ende hieldē lang sprack t'samen seer gemeinsaemlick. Rennenburg met den sijnen, onder t'dexel van dien, in allen manieren versoeckende, soo schrifstielick soo mondelyck, nu om de hoofden, dan om de knechten te betrekken: maer al te vergeefs.

Vwelke dingen al was't dat sij alle, den Staeten ten besten, ende seer wijselick gedaen waeren: ende doch gemeinlick op een kijven ende vechten uijtquamen: nochtans, midtsdien die belegering scheen lang aen te loopen, ende weinich aensiens was van tot goede einde te comē: werter wijt en sijd gestrooit, dat De venter lach vor Deventer: om Rennenburg in verdachtheijt te brengē, als of hij ende die met hem waren met den belegerden deur de vinger saegen. Om datmen die stadt niet juijst soo rasch te wille en creeg alsmen Campen gedaen hadde. Daer het bij den verstandigen veel meer te verwonderen geacht wert, dat hijt daer eenen dach houden mocht, tegen soo vasten stadt, ende soo stercken besetting, van soo ouden kriegsluijs.

kriegsluijden: met soo weinich volx, meest nieuwgemaect sijnde, in gebreke van allen dingen, van ruijten, geschut, puiver, gravers, ende vornemelick van gelde. Velen de hant daer aen houdende dat hij nootwendige dingen niet criygen en soude. Vand den welcken sommige Spaenschgesint, sommige oock sijner eerden ende opcompsten benijdende waeren. Maer Rennenburgs ner-
sijne ende der sijnen nersticheit was soo groot, ende sticheit.
het kriegsvolck soo willich (hoewel tselve lange tijt,
sonder betaeling ende leening, op het omliggende lant
sich geneieren mochte) dat hij niettegenstaende alle
moeite, gebreck, ende beleefsel, met der belegering
voirtvoer. Ende vermocht om dat hij sich duncken
liet te vermeugen.

Die mine nae den Norimbergsche thorē, daer wij OCTOBER
1578.
bovē van geseght hebben, was deur Sonoy soo voirt-
gedreven, dat die van buijten den derde Octobris soo
nae bij die van binnen comē sijn, dat sij eenē van dien
met een spieß deur den cop staeken. De Gouverneur
ende Rijch renden strax wel verbaeſt sijnde daer he-
nen: ende lieten wijn over wijn haelen om heuren
berchknaepen ende soldaeten thert te stercken. Ende
maecten giftige roocken om die van buijten dar uijt
te smoken. Die welche wel soo vele daer tegen maecten,
dat beide parthijen uijt het gat moesten om lust
te raepen.

Tsanderdaegs als den Gouverneur ende Rijchen
aengeseght wert dat die van buijten noch naerder co-
men waeren, liepen sij beide onder inden thoren: daer
bun soo bange wert, dat sij overluijt om schutē rie-
pen.

pen. Die welcke bijder hant sijnde: ovaengesien dat het op die selve tijt boven der erde stilstant was: sijn
Veltschlacht de een tromslaege buijten: soo werter nochtans onder der erden.

der der erde wel dapper gekamp̄t. Rijch het velt behoudende dede een ijseren deure haclen, ende vor het gat maecken.

Ommense
 liche vreet-
 heit des gar-
 nisoens.

Den sextē Octobris wasser een syvanger vrouwe, woonende aen des beuls thoren, die een cleijn cruijthofken hadde achter aen heuren gevel naedē wal toe. Dese willende wat petcrelien affnijde dede een venster open, ende slack het hooft daer uijt. Dwelck de soldatē die op den wal waeren siende, liepen strax vā voren tot heuren huijsse in, ende grousam op haert tierende trocker een van leder ende hicuyt heur vele wonderen int hooft, soo dat sij ter erden viel, ende bracht een doot kint ter werelt, op des welcken cop sijner moeder wonderen te sien waeren. Dwelck vordē Raet gebracht sijnde, ende kontschap daer over gevuerd, ontbooden sij den Gouverneur ende Hoptluijden. De Govuerneur sprack terstont, de mordenaer waere weirt gequartiert te sijn: maer Rijch heeft hem verdediḡt, soos dat hem op dat pas niet met allen weerc̄vaaren is, tot dat hem godt selfs op een schei misself wiſt te treffen, soo nae volght.

Hollanders
 ontboide[n]
 heur volck
 te rug.

Die van Hollant ontboede[n] den sevenden Octobris Sonoy eande Duvenvorde te rug met heuren vendelē: welcke corts daer nae astrockē, uijtgenomē het overste vendel vā Duvenvorde alleen, dwelck met Duvenvorde sijn neve ende Lieutenant daer bleef.

Dit verdroot Remmenburg secr: seggende, nu de
 Stadt

Nederlandischen geschiedenissen. 79

stadt van Campen gewonnen ende heure frontieren versekert sijn, nu verlaten sij mij. T' is goet te sien, dat sij meer heur eigen gesocht hebben, dan de gemein sacke. Evenwel op hope verdighde hij noch ten selven dage Oyenbrug af nae die van Hollant. Eiddende oickschrifelick, dat sij doch heure vendelen noch veur een tijt bij hem laeten souden: oft waere dat niet te vercrijgen, ten minsten den persoone vande Oversten Sonoy. Maer sij excuseerden sich.

Oyenbrug
nae Hollant.

Den 8. weigerden die soldaten van binnen heuren Hopsluijdē langer aende vesting der stadt te werckē: dwelck sij met hoeren en jongens sonder astachten tot dien dach toe gedaen haddē. Ten selvē dage begamē hun elck maer een half pont boter sdaegs te deilen, daer sij te voren een pont ende meer gehadt hadden. Volgendē nacht liepen sij sterck deur de Sandporte Die beleger-
de schrijven
om ontset. uijt ende brachte eenē bode over den Teug tusschē de schantzen deur, dat het die van buijten niet eens gewaer en werden. Dese bode wert van iouw Dekema, geweest sijnde Raci in thof van Frieslant (die nae sijn gevangenis sich heimelick in Deventer gegeven hadde) gefondē acn Hetto Dekema, ende den Olderman van Franicker beide woonende te Colen: met sijne ende des Gouverneurs ende Hopsluijdē brieven om van daer voirt bestelt te wordē. Sij schreevē heftig om ontset: latende al heure gelegenheyt wetē: als dat sij begondē acn pulver ende proviande mangel te crijge, wāt sij noch wel achthödert ende vijftich mā sterck waerē: dewelcke doch begōdē secr dē moet te verliesen ende te mijtē. Item vander mijterij ende onwillicheit

onwillicheit der borgerē. Begerēdaeromme eigēt-
lick te weten of sij op ontset soudē wachtē ofte niet.

Hieraſ creeg Rennenburg de tijding in poste
sommige dagen daernae, deur eenen lieſhebber der
Staeten oock te Colen woonende. Die oock uijt den
brief van louw Dekema daer bij schreef: dat het die
Duijtsche hem overlang souden opgegeven hebben,
haddense de voerſ Hetto ende Olderman met heur
menſuldigſchrijven ende groote beloſten niet altijt
vertroostet. Vvelcke tijdingē Rennenburgē ſeer wel
te pas quamen, om ſijnen aenhang ende hulperen te
verſterckē om des te ernſtiger de belegering voort te
drijven. Men heeft gemerck genomen dat louw
Dekema hof buijten Leeuwerden vanden borgeren
gedeſtruert is wordē ten ſelven dage als hij deſen bo-
de uijtgefonden hadde.

Den 10. Octobris waffer inder ſtadt weder vele te
doen: want die ſoldaten renden mit peerden over de
ſtraeten datter geen borgers en dorſt'n uijſten, ende
haelden daerentuſſchen wederom koren, ende wat
hun meer aenſtont, uijt het Heiligeſthuijs, S. Lisbette
gasthuijs, ende andere armenhuiſen ende Clooſterē:
ende oock uijt ſommige borgers huiſen. Daerover
ſijnder vier vande Raet nae Rijchē gegaen: maer ſoo
ſij niet en konden bij hem comen, hebbē ſijnt den Gou-
verneur geclaecht, ende vermaent weſmen heuren
borgers met eede toegeſeft hadde, van niemanden
geen leet te doen. Hij antwoerde: tſelue niet te kun-
nen beteren: ende dattet van Rijch bestelt was. Sij
ſpraecken hem ſoo ſchoon, dat hij mede bij Rijchen

T garniſoen
van Deven-
ter haelt ko-
re ſijne Cloo-
ſteren ende
armenhui-
ſen.

1
2
3
4
5

15

Is gegaen. Dewelcke doen hij de heeren een ure lang had laeten wachten, ten leste voirtcomede ende heur clachte gehoirt hebbende: trock hij uijt een schrifte-
liche Commisie van Don Iuan, seggende sulcx sijn be-
vel te sijn. Vvant soodanige Commissien konde hens
de Gouverneur, hebbende blanchetten, soo vele maec-
ke als hij woude. De heerē sulcke bootzen wel meer
geschen hebbende worpen uijt haesticheit heur man-
tels af, seggende: soude sulcx de meinung sijn, sij wou-
den liever stracx dootgesmete sijn, dan heur schamel
gemeinte van honger sien versmachten. Vvaer
deur sich Rijch lateerde bewegen, om haer veurderhāt
te stillē, dede verbieden, men soude niet meer haelen.

Rennenburg hadde eenen jongen beir: de welcke
los comen sijnde liet sich sien ontrent der stadt graft.
Die wachters, meinende dat het een mēsche was die
cruijpen quam om te besichtigen, schooten hem ende
haelden hem binnen. Den 12. ende 13. sijn sij weder
inder minen aenden anderen geweest: ende sijn die vā
binnen gedwongen geweest een deel vā heur werck
te verlaeten.

Dō Iuan was dē eerste deser maent gestorvē in sijn Doot vā Dō
leger bij Namen. Van dwelcke als dē tijding veur se- Iuan.
ker int leger van Rennenburg was comen: werter dē
veerthinden met fuerwerck ende vreuchdenschoten
in allen schantzen rontom de stadt getriumpheert. Sō-
mige liepen met brandende stroo tot op dē graft, en-
de riepen die van binnen toe: dat sij op Don Iuans ont-
set niet en hoefden te wachten. Die welcke, hoewel
tselve noch niet wel gelooēde, nochtans een schric-

ken creegen. Maer alsoo sanderdaags bij geval die schantze van Rasehorn, die aenden Ticheloven lach, gantz uijtbrande, kreegen sij weder moet: meinende met den eersten dat heur ontset vorhanden, ende dat het leger op breken soude: maer te vergeefs. Evenwel sach ick die tijt sulcken onording, hadden sij doen uijtgevallen, sij souden met cleiner moeiten int leger veel schaden gedaen hebben.

Inder minen is soo vele gegraven ende ongra-ven geweest, dat die van buijten ten selven dage hei-melick aende deure des thorens sijn comen, ende vonden de wacht sitten bancheteren: ende soo sij onversiens miinden daer in te vallen, vloocher een op die tot sijnen gelucke sommige cameren asschoot, welcke tot sulcken einde daer verdich stonden: waer deur sommige Rennenburgsche dootbleeven: ende daer dapper aen twechten. Die van binnien lieten doen twee tuijmelers oft mortieren inden thoren brengen. **T**was hun een geluckige ure: want hadden sij den thoren verloren, die stadt waere strax mede verloren geweest: aengesien den thoren, als meerma-ten geseght, soo hooge is, dat hij over alle weh-ren ende strijckwehren gebot heeft. Ten selven avont vielen sij uijt neven den voerß thoren, ende vingē een schiltwacht van vveda vendel, uijtē welcken sij eigentlick van Don Iuan verstonden, ende lie-ten sich doch dunken, dat het een kriegsbootze was om hun den moet te minderen.

Ten

Gevecht on-
der der er-
den.

1
5
2
3
4

Nederlandischen geschedenissen.

83

Ten selven dage, alsoo de predicatie der Gereför-
meerden began te wercken, sijn te Leeuwerden de
beelden in sommigen kerken te stucken geslagen.
Die beelden
geformt
binne Leeu-
werden.

Dwelck nae dat het Rennenburg int leger ter ooren
quam, was bij seer verstoort, ende beclaegdē sich
bij alkemah, datmen den Religionsfrede soo wei-
nich onderhielt. Ende en hadde geen ruste mit
bevelen ende dreigementen aen die van Leeuwerden
tot men hem belofde de beelden weder op te richten.

De Hopiliijden Goosßen Baeck, ende Bemmel,
die oock met de bovengenoemde Swijn ende Stein
vanden Hollanders waeren afgedanct; ende van
Graef Iohan weder aengenomen, lagen lange tijt
ontrent Zutphen: ende nae dat de vier voers Hollan-
tische vendelen te rug afgetrocken waeren, qua-
men sij oock vor Deventer. Baeck trock inde schant-
ze bij dwater boven de stadt: daer Kornput, deselve
nu al vast gemaeckt hebbēde, uijt trock nade schatze
onder de stadt daer dc Hollāders gelegē haddē. Bem-
mel legerde sich bijde ander Geldersche vendelen.

De beleggers deden een groote faulē dat sij dese
schantzen niet overlange met grafien aenden ande-
re en vueghdē dwelck licht om doen ware geweest.
Faulte dat
beleggers.

In welcken gevallen de beleggerde geen bode meer uijt
ende in krijgē kunnende, soudent veel eer opgegeven
hebben, gelijk boven uijt Iow Dekema brief te sien
is. Maer tot heurē gelucke, niemāt en nā het ter hertē.

De drie vendelen die tot Campen in besetting ges-
laeten waeren, laegē op der borger cost ende bedree-
vē daerōme grote moeywil ende onruste. Vvaero ver-

F 2 die

Rennenburg
neemt het
garnisoen
uijt Campē

die vander stadt ende de Ridderschap soo lange bij Rennenburg claeghdē ende riepen tot dat sij heuren wille van hē creegen: soo dat hij op dees tijt oock sijn eigen vendel ende Mulaert daer uijt dede vertreken ende vor Deventer comen: gelijck hij met Hottinga weinich te voren oock gedaen hadde. Doch bleeven hē sommige vornemste vander Ridderschap tot borgen: datmen weder besetting daer in nemen soude, tot sijnen believē. Hier toe liet hij sich des te liechtelicker bewegen, om dat hij deselve vendelen vor Deventer wel te gebruijcken hadde. Ende om den Hollanderen betaelt te settē, dat sij hem soo verlaten hadden: midts deur dblooten van Camper hun een nieuvv oirſaecke gevende, om hem des te williger met geschut pulver proviande ende anders de lant te reicken oock vor Deventer. Dwelck soo gebeurde. Vwant hun en geviel gantschelick niet dat sij, dit garnisoen uijt genomen sijnde, sich saegen weder frontiere te worden.

Den seventhiedē hebbē die belegerde noch naeuwer gesocht int Fraterhuijs, Broderen, ende Berchercke, daer sij noch veel silverwerck vonden. Inden Broederen creegen sij onder andere cen sacraments casse weert sijnde wel 400. dalers: ende lieten al gelt veurde knechte daer van munten als vor. Sij hael den oock doen ende volgende dagen weder korn dat den Melaetschen toe quam: ende deden aenden Brinchuijssoeking, worpēde al om ende slaende al op om proviande te vinden (welcke die borgers nae al heur vermeugen verborgē) ende nemende wat sij vondē.

Den 21. wasser weder groot rumoer inder stadt,

om

Tgarnisoen'
van Deven-
ter beroovet
wederom
kercken en-
de cloosters.

om dar sij de arme weder uijtdrijven wouden. Op ^{Tgarnisoen}
dwelcke dē Raet ende gemeinte den 22. bijdē anderē die arme
geweest hebbende, sondē den 23. heure gesante den ^{uijtdrijver.}

Gouverneur ende Hoptluijden: ende lieten hun plat
uijt ontbieden, dat sij geensins gesint en waeren dat-
men iemant vanden borgeren uijtjagen soude. Daer-
op hun den 24. is geantwort: men soude de borge-
rike bijden anderen lachten: des souden sij dan tot on-
derhout der knechten vierhondert mudden korens
schaffen. Den Raet maecte sich dacrim oock
weigerich: seggende, tselve hun ommeugelick te
sijn. Maer heur veurnemen was, dat sij doen
wouden, gelijk die het feber verdrijven met
vasten.

Die Hoptluijden hadden deur het achterdencken
van Don Iuan weder twee soldaten over den Teug
uijtgelaeten (dwelck sij, als vor, vrij doen konden) <sup>Die beleg-
de crijgen
seeker tij-
ding vā ont-
set.</sup>
ende nae heuren Overstengesonden: om te vernemen
hoe sij hebben souden. Daerentusschen quam de an-
der bode die sij den achsten uijtgesonden hadde, den
25. wederom: ende bracht hunschriftelike tijding:
dat heur Overste veur gewis op wege was mit som-
mige duifsendē. Niet alleen tot heur ontset, maer oick
om tgantze lant weder in te nemen: om dwelck sij
groote vreucht bedreeven.

Dese tijding en was niet al ijdel: want daer was al-
reede een groote menichte ontrent Carpen vergadert.
Met der welcker Schoonauwer die, als vor geseght,
int eerst om ontset was uijtgetogen: over Rhijn
troch: in meininge om sich aldaer te stercken, ende

Schoonau-
ver vel-
stroit sijnde
vergaderd
vvederom
tot ontset
van Deven-
ter.

Bedencken
der Rennen
burgschē op
het ontser.

Rennenburg
bouwt een
nootschante-

de ruijters te verwachten: om daer nae den Rhijn af te trecken ende alsoo die stadt te verlossen. Maer nae dat hij te Botdorp liggende verstroit was wor- den: vergaderde hijse weder te Creutzburg, ende trock daer nae te Lintdorp niet wijt van Ratingen.

Van het welcke soo haest alser seecker tijding veur Deventer int leger quam, ende men dagelix heur compste te verwachten stont: werter geractslaeght met wat middel sulcx te beletten, ende de belegering best te versekeren waere. Den meesten hoop seiden, niē mocht daer soo lange liggē tot het ontset quaeme, maer dan soudenmen sonder remedie moeten awijc- ken: om datter geen ruijters int leger en waere, ende de schantzen niet houdbar. Andere seiden, datmē niet en soude gantzelyk hoeve af te wijcken, maer riedē datmen behoirde een stercke schanze achter het leger op den stroom te maecken: om sich met alle man daer in te meugen vertrekken: of het soo quame datmen met gewelt daer toe bedwongen waere: maer datmē behoirde het ontset te bevechtē, soo lange als meugelick soude sijn. Deser opinie wert veur t'eerste gevolght. Vvant Rennenburg dede strax een sulcken schanze bouwen niet seer wijt onder de stadt. Inde welcke bij oock in tijs vele staetliche hutten dede maeckē, die wel huijsen mochtē verstrekkē: ende de oick een logiemēt veur sich selfs daer in bereidē: sonder daer aen te vergeten een Capelle om mis- doene, daer de soldatē veel spots met hadden. Wijt het welcke genoech bleech, dat hij op die tijt weinich hope hadde om de stadt te winnen, dese schanze dede hij stedes

Nederlandischen geschiedenissen. 87

stedes dē bovēgenoemdē Rinswoude bewacrē, wiens broeder sijner suster man was. Kornput, met Hottin-ga, ende dē Lieutenāt vā Rinswoude, spracken: tselve soude altemael geē nut bij brengē. Ende waerē van advisse, datmen behoirde vorde stadt met haestē sommige schätzē te versterckē, alleenlick foo vele dat die belegerde geē proviande en soudē kunnē inhaelē; ende datmē deselve schantzē met menichte vā Overijs-selsche ende Geldersche ingesetenē besettiē soude, onder bevel der vertrowedē & delluijdē des landts: laetiēde alleenlijck daer bij ivree oft drie vendelē soldatē vādē jungstē oft ongeachtstē, om de ander aen te wij-sen ende vucre. Bestellēde oock noch sommige jaghtē op de Yssel. Ende datmē alsdan met dē anderē gantzē hoop dēvijant lichoerde onder oogē te treckē: sonder te verwachtiē dat hij ontrēt de stadt quame: om hem waer te nemē indē engdē der morasschē, ende derge-lijckē vordeiligē plactsen: dē hē aldaer oft te slaege, oft tē minstē op te houdē. Vv. ant die heurē vijant aen een stadt die sij belegerdē verwachtet hadde, waeren van binnē so vwel beschadiget als vā buijtē, ende sel-dē tot een goet einde comen. Deser meininge wert int leſt vanden Veltoversten ende gedeputerden der Ridderſchap end' steden veur de ſekerste gehouden, ende wert besloten dat sij gevolcht soude worden.

M. er corts daer nae quamē blijde tijding dat 10hā Stuper, vā uijt de Veghdijē met ontrēt driehōdert mā over Rhijn getogen was: ende heimcliek met snellic-heit te Lintdorp comēde (daer Schoonauwer met on-trent elshondert man ſich bereidēde was) al dē hoop

Ander be-denckē ſom-miger Hop-
luyden op
het ontſet.

Stuper slae-
ght het ont-
ſet van De-
venter.

verrascht geslagen ende lichtelick verstrooit hadde:
overmidts den meestē deel van dien noch ongewehrt
waeren.

Acht geselle
nemen een
schip met
gevecht.

Vvant onlax te voren hadden acht stoute gesellen
een seer groote menicheit vā tgewehr datmē hun toe-
gefonden soude hebben, sijnde in een schip ontrent
Colen, waergenomen: ende hadden tselve met hae-
sten den Rhijn af gevuerd nae Niemegen.

Denses ende sevenentwintichste heeft Rijch we-
der aengehouden om de vierhondert müdden korens
te hebben: anders was sijn meining uijt te drijven wie
hem beliefde. Die heeren souden sich oock schicken
dat sij tegen den 29. seshondert gulden tot leening
vanden knechten schaften, oft hij woude sien waer
hijse soude becomek kunnen. Daerop hem geant-
wort: hij mocht doen soo hijt verstant: het was in sijn
gewelt: maer hun was het onmeugelick. Doch is den
28. tusschen hun verdragen, datmen coperen gelt
munten soude daer die knechten alle ding om souden
coopen: sonder dat die borgers tselve souden meu-
gen weigeren: want men soudet ter gelegener tijt
weder inlossen. Ende souden die knechten daer mede
te vreden sijn, sonder den borgeren wijder lastich te
vallen. Alsoo heeftmen tot twee leeningen coperen
stucken geslagen van een, twee, ende vier stuvers tot
de werdije van ontrent achthundert daelers. Ten
selven dage wert die watermolen van buijten in
brant gesteken.

Kornput hadde ten selvē dage de wacht naest den
Norimbergschē thorē, ende riep dē belegerdē toe, sij
souden

Die beleger-
de munre co-
peren gelt.

1
5
3
2

souden heure wintmoelens verranchoenen comen
 (want de Veltoverste had hem die alle geschoncken)
 anders woude hijse omworpē. Sij antwoerden hem:
 hij mocht doen wat hij niet laeten en konde. Doen de-
 de hijer strax ecne die hert aenden stadtgraft stont
 opten middage omworpen. Tselve dede een sijner
 knechten alleen, die maer een vijft en hadde, met der
 welcker hij de spien aen de een sijde uijtclopte, ende
 dede de molen alsoo omstortē. Het houwerck wert
 van sijn soldaten inde schanze gedraegen, niettegen-
 staende al het schieten datter nae gedaen wert. Vwant
 het began seer cout te worden, ende den brant was
 quaet te crijgen. Vvaer van, binnen der stadt noch
 meer gebrech was: ende werden aldaer niet alleen de
 luijen voer den huissen, maer oick sommige huissen
 gantz van den knechten afgebroken tot den brant
 op te wacht.

Den volgenden nacht lieten sij weder vijf knechte
 uijt over den Teug, om kontschap te haelen.

Den 31. quamen die knechten vor Rijchen logi-
 ment, om dat bij hun geen bier meer uijtdeile en wou-
 de, ende dreighden den kelder op te slaen: soo dat hij
 heuren wille doen moet. Ende t'anderdaechs dede
 hij hun leening van coperen gelt.

Ten selven tijde hadde de Provoost vanden drien
 vendelen, sommige fuerballen geworpen sonder be-
 vel: waer deur hem Rijch verdacht creeg, ende dede
 hem inde ijser slaegen.

Als nu die beleggers gewisse tijding hadde, datter
 geen ontset meer te vreesen en was: werter in den

Een knecht
 alleen vworpt
 een wintmo-
 len om.

Raet gesloten, datmen die stadt numeer met gewelt
aengrijpen soude. Dacrop werter uijf Holland ende
andersins, groote menichte van pulver bestelt, ende
mē dede onrent vijsthien grove stukken van Vtrecht
ende Niemegem int leger comen.

NOVEMB.
2578.

Kornput,
Villiers en=
de Sloot ad=
vijf waermē
die stat bes=
schielen sou=

Den 9. Novembbris werden Kornput, ende Villiers
Lieutenant van Rinswoude, ende van wegē der Rid-
derschap Ioh:n Sloot drost van Vollenhoe : als ook
eertijds Hoptman geweest sijnde : gekoren, om die
stadt rontom te besichtigen, ende te ordineren waer-
men deselve vorderlixt beschieten soude. Dese we-
dercomende, rieden, datmen voral die Berchporte be-
hoirde te beschieten met den huijsen, ende portē daer
neven buijten aende haven staende, daer geenen graft
voer en was behalvē een nieuw gemaectlein sloot
ken. Ende datmen met eenen twee ander breschen be-
hoirde te schieten inden muer langs de haven her sich
streckende: tot de welcke men veyligen toegang sou-
de kunnen hebben deur de bresche der vorß huijsen
neven de Berchporte. Datmen oock ten selven tijde
aen twee de leegste schietgaten des Norimbergschē
thorens, daer die secr dunne is, glijx der erdē bresche
maeckē soude: aengestē voerden selven oock gantsch
geenē graft en is. Vwant dien thore gewonen sijnde,
alle der stadt wehren aende Noortwestzijde onvrij
soude maecken. Den Raet liet sich dese mcining ge-
fallen ende daer wert besloten datmen alsoo doen sou-
de. Dwelck doch anders gebeurde, so wij terstont seg-
gen willen.

Den selven nacht dede Kornput, om den beleger-
den

den noch naer te comen, deur Meester Lambert dē Die beleg
schantzmeester den lesten molenberg nae de Ysel toe gers beschantzen, daer Hottinga sdaegs te voren die mo- tzen noch eenen molen
len afgebrant hadde, op datse die belegerde den solda- berg.

ten niet weder op thoost schieten souden, soo sij int begin eens gedaen haddē. Maer alsoo deschantzmeester deur eigenfijnichcyt uersijnt hadde de schätz corven alle te vullen, meinende dat het genoech was dat sij gevult scheenē te sijn: ende midts hij oock geen strijckwehren gemaect hadde om deselye te bescher men: vielen die belegerde tsanderdaechs op den mid-
dage met grooter verwoetheit ter Norimberger por

Furieusē uit
val der bele-
gerden,

tē uist. Ende niettegenstaende die beleggers seer vie- richlik tegen haer aenvielen: soo dat de scharmuzel een goede wijsle duerde, daer van beiden sijden vele onqyamē: ructen sij evenwel die vorß schantzcor- ven met heuren helleparten ommc, ende roldense na- de stadt toe, settende die tot spijt op heure wallen.

Die beleggers hadden den meestē schaede verliesen- de sommige bevelhebbers. Vandē belegerdē bleeffer Ordel Goē doot, onder andere, de mordenær daer wij vor van

des.

geseght: die de swanger vrouw soo ghouwen hadde. De schantzmeester viel van hertwee oft anders in een crencte, daer hij drie dagen daer nae af starf.

Kornput ver-
sekert den
molenberg.

Kornput ging bij nacht wederom selfs aenden voerß molenberg te wercke, ende settede nieuwe corven, ende dedese alle vullen. Niettegenstaende het grof geschut, daer hij van tgroote bolwerck stedes me- de begruetet wert, dwelck eenen graver neven

sijn sijde den cop wechnam. Hij dede oock loop- schantsen

schantsen vanden naesten molenberg tot an desen be
leiden , maeckēde sommige strijcwerē tusschen bei-
de , om desen mede te bevrijen. Vvelck satsoen die
belegerde des anderen daegs van boven uijten thorn
ontdeckende , verlooren sij den lust om daer wijder
van te disputeren.

Rennenburg
cr̄ijgt avon-
tuert noch
meer hulp.

Het geluck van Rennenburg en sliep niet , ende
hem quaemē ten selven tijde , boven hope , noch meer
hoopen kriegsvolx aen. Het Regiment walen van
Maximiliaen heere van Estourmelles hadde lange
op dant van Aelst ende andere plaatzen , tot onspres-
kelicken schaede des lants , liggen dwaelen : recht of
men geen kriegs volk van doen en hadde gehad: ge-
lijck dier tijt velen anderen meer gebeurde . Tselve

Het regimēt
van Estour-
melle compt
vor Devens
ter.

quam met Antoine de Glymes sijnen Overstenlieute-
nant , ende de Capiteinen Cassel , la Fevre , Cloet , Clo-
schy ende Ioachim de Corioulle oock ontrent Deven-
ter dolen , sterck weinich min dan duissent man . Ren-
nenburg met sijnen Rade sich duncken latende , datse
hun Godt gesonden hadde (soo wel quamē sij te passe
even doen men de stadt beschietē soude) verdroegen
sich met bun ende namense op seker vorwaerden in
dienste . Doen quamen sij met grooter menichten van
wagenen , daer materi om te hutten op was , ende le-
gerten int Oosten der stadt .

Iohan Bou-
winga cōpt
oock vor De-
venter avon-
tuere soecke.

Tsanderdaegs quam Iohan Bouwinga , van Noort
holland afgedanc̄t sijnde , met sijnē vendel oock op de
selve maniere avontuere soecken , ende wert aenge-
nomen in Rennenburgs Regiment . Tis weinich ge-
sien , cloove ich , datmē soo avontuerlich , met so wei-
nich

nich moeiten ende costen, soo veel volcx te wille cre
gen hebbe, als men in dit beleg sach geschieden. Uijt
het welcke ende watter meer volgen sal, is eigent-
lick te besluisten, dat het alle Gods beleit was.

Den elfsten Novembris op Martës dach vroemor
gens te vijf uren began Thomas Both overste busnec-
ster met vier stucken, geplantet sijnde neven de ge-
brande brugge over de Yssel, te beschietē het cleyne
thornken staende boven de Casamatte des grooten
bolvercx, metgaders het schoenmackers portiken,
ende de toegemetzte olde bruggen port ende sommi-
ge bogen des muers daer neven staende; contrarie de
resolutie dier genomen was.

Deventer be-
schoten,

Kornput ende sijne metgesellen: die, als vor, geko-
ren waeren om te ordinerē waermē schieten soude:
reeden strax nae Rennenburgs logiment: ende profe-
steerden sulcx heure meining gantz en gar niet te
sijn, datmen daer schieten soude: daer die stadt aller-
sterxt was: ende den toegang aende bresche onmeu-
gelick: ende neven de bresche een groote welbedekte
strijkwehre, die onmeugelick was met schieten te
verderven. Rennenburg loochende geweten te heb-
ben datmen anders schieten soude dan metten eersten
besloten was: ende dede daerover den Raet vergade-
ren. Alwaer Kornput al de gene die sulck schieten
bevolen hadden veur schelmen ende verraders des
lands scheldende: ende daeromme niemand gestaen-
de daer in bewillicht te hebben: werter geseght: mee-
ster Thomas haddet dan uijt sijn eigen authoriteit
gedaen; ende datmē hem veur sulcx behoirde den cop
af te

Kornput
scheld die mel-
moetvill de-
den onrech-
schieten.

af te houwen. Maer dat het selve der waerheit gantz ongelijk was: ende datter sommige Spaensgesinte in den Raedt saeten, ende sommige die heur eigen huissen verschooonen wouden, als Borgemeester Vvinsum ende andere die ick ongenoemt laete: sommige oock die, al warē sij anders Staetsgesint, nochtans niet en begerde dat de Stadt met storm soude gewonne werdeis blijckelick genoech uijt het gevolch. Vvant niet tegenstaende datter geslotē wert, ende Rennenburg riep: datmen den busnester strax verbieden soude aen dat oirt te schietē, ende hij selfs met den Rade als te dien einde over de Yssel voer: nochtans en quammer anders niet af, dan datmen ter selver placte noch tweee stukken meer dede stellen: de welcke mette vier andere dē gätzē dach ende daer nae in batterie bleeven spelende nae tselve oirt daermen begonnen hadde. Ten selven tijde schootmen oock met drie stukken van over dwaaeter, uijt de placte genoemt Kijckindepot, op Kreyings hoofst: sijnde tselve een klein rondeelken neven den mont der haven.

Vrempt beschieter van Deyenter.

Het was te verwonderen van al het vremde beschieter datmē dede. Vvant al hadde men de bequaemste breschē vander werelt gehadt: soo en konde men doch geenis daer aen comen om stormen, noch aen de een noch aen de ander. Sommige wouden dit naederhant verbloemen: ende seiden, men hadde seker konischap uijter stadt gehadt, dat die Duijtsche niet schoonder en sochten, dan dat sij beschoten souden worden. Ende alsmen een schijn gemaect soude hebben als of sij vreeselick beschoten waeren: al en demen

demen hun anders geen wee: sij souden sich der eerden getroostē ende sich opgeven. Maer is tselve waer geweest: des ick niet en gelooove: soo hebbē die van den Rade heure groote slechticheyt gethoont: dat sij op sulckē ongewissen saecke betrouwvdē: verschietende in onnutticheyt tgene sij, of het anders comē waere, om veel duissenden niet weder cregen en souden heb ben: daer sij doch beter ende sekerder mochten.

Kornput werde weder van Rennenburg aenge- socht: dat hij ennigen middel vinden soude (nademael sommige van sijnen Raede obstinaet waeren sonder heur batterie te willen veranderen) om te meugen aende bresche comen dier neven het bolwerck soude wesen. Hij antwoerde, tselve ongeraden ende onmeugelick te sijn. Niettemin alſt emmer sijn moeste, hij wilde daer nae toe doen graven, indient hem die belegerde niet quamen beletten. Ende woude hun met eenen, deur een ander stuck wel meerder vreeſe aenjaegen, dan men dede met alle sulcken schieten. Vwant hij woude hun dwater doen afloopen, datter was van den Norimbergschen thoren tot aende bresche. Daeroever began hij bij clacren dage voort te schantzen van den voerſt leſtbeschantzen molenberg nae het bolwerck toe: daer hij nacht ende dach met Hottinga inder arbeit bleef, tot den eynde der belegering.

Vander ander ſijden boven
der ſtadt was Scyno van Dort droſt vā Zutphē ſich
verdich maeckende van wegen der Gelderschē: ende
began den 12. wel vroech oock te doen ſchieten mit
ſes ſtuckē op ende neven de Sandportē: van waer de
clootens

Kornput ar-
beis om den
belegerden
dwater af te
graven.

Dort doet
ſchieten van
wegen der
Gelderschē.

clooten die deur gingen recht over de mercktplaetse vloogen, die sij dē Brinck noemē. De eerste cartauwe brack ende om sich slaende brachi twee dienaers des selven Dorths om den hals, ende sijn schrijver dootwont. Dese bresche waere wel recht vorgenomē geweest hadde de bovēgenoemde huissen nevē de Berg porte nedergeschoten geweest. Vwant anders wast daer oock onmeuglijck aenden storm te comen, de ha ven daer tusschen sijnde.

Opden avont creegen die beleggers noch een ander tegenpoet. Vwant also het Tolhuijs aende brugge staende, ende recht in Kornputs loopsch antzen gesicht hebbende, noch niet ter neder geschotē en was: Aenslach der belegerde te gē Kornput, men die belegerde int besetten der wacht heimelick daer inne; van meinig sijnde hem die nieuw maniere van schantzē te verleerē. Ende leggende hoopwerk teffens aene deur de gaeten vander hamcye voer het Tolhuijs staende, schootē sij seer bedicht al tsamē af: soo datter een Sergeant van Vliet ende sommige gravers dootbleeven. De Hoptman was te gelucke even van daer gegaan. Het wert alarm int gantze leger: maer die belegerde hielden sich voirt stille. Rennenburg quam personlick op de plaetse, ende woude sien waer de ander dootbleve waeren. Seer vermetelick: want sij hadden soo wel noch in het Tolhuijs meugen sijn, als dat sij daer uijt waren gegaen. Van het welche midtsdiē men buijten onseker was, ende de gravers doch verloopē waeren, moestē het werck aldaer laetē tot sanderdaegs smorgēs: doē Rennenburg het

het Tolhuijs in tweee uren dede onder de voetenschie
ten, nae dat het calf verdroncken was.

Rennen-
burg doet
het Tolhuijs
afsluiten.

Die belegerde en vierde niet met alleman nacht
ende dagh te werken om de breschen weder op te
maeckē. Dwelck sij meesterlich genoegh uijtrichtedē
ende lieten gemeintick geen werck tot dat sij niet lan-
ger staē en kondē. Vwant hoewel sij van sucken bre-
schen geen noot en hadden: als daer de beleggers niet
bij comen en konden: nochtans midts sij de vreeselic-
heit van schichten noit meer soō gesien ende gehoirt
en hadden, was hun grousam bange, ende meinden
dat het wat was.

Den 13. gebruijckte godt heurder eenen tot
sijns selfs scharprichter. Vwant daer hij opt bedde
lach bij eens anders mans vrouwē, begerde hij van Gordel Co.
des.
der selven, sij soude hem sijn roer eens langen datter
opde tafel lach. Dwelck sij sonder arch te denckē ge-
daen hebbende, deurschoot hij sich selfs daermede.

Dit schieten opde stadt duerde met grooter vieric-
heit drie dagen lang, sonder des nachts stil te houdē:
soo datter tot drie plaatse groote stukken muers ter
neder gevelt waeren: dwelck men seght wel dertich
duijfent gulden gecost te hebben. Daerenboven had-
men stormleederē, ende ander stormgereetschap seer
vele met onnuitten costen doen verdich maeckē, daer
Vvilleken van Angeren de wagonmeester last af had-
de. Ende hoevvel dat het gantz geē aensien en hadde
van totten storm eenen toegang te kunnen crijgen noch
tans nam sich Rennenburg ende sijnen Raet aen, als
of een stormē soude, roepende tot dien einde alle de

G Hopiliijden

Hoptluijden bijeenander : want daer was aldoen metter tijt eenen goeden hoop volx vergadert . Daer waeren van Rennenburgs Regiment seventhien vendelen : van Duvenvorde een : vande Geldersche vijs behalven Hegeman , die corteling te voren oock met tweehondert man aende Noortwestsijde der stadt overcomen was . Daer waeren van Estourmelles Regiment ses vendel . Stuper was oock met sommige hōderti man hert bij der hant . Soo datter ongeverlick op die vierduissent man waeren . uijt Zutphen Campen Swol , ende anderen bijliggenden steden , wae ren vele selfswillige borgeren , ende uijten landen vele boeren met heur gewebr oock daer Rennenburg comen . Rennenburg vraeghde die Hopluijden neempt sich den , wat moet sij hadden ? hij gedachte te stor men . Daerop wert eendrachtelick van meest de sijnde tielvoch alle man gesloten dat sij willich waeren : hoewel onmeuglick sommige van gelt spraecken .

Die belegerde vreesden insgelijcx veur tgene dat nochtans onmeuglik was om doen , want sij Oirsaeckē die beveegh de dat sij , als vor geseght is , den borgeren heur gedden tot par lameiteren . moet wil die sij in ende voerde belegering den tijt van ses jaeren lang bedreven hadden , was hun oirsaecken genoech , om sich , of het acu een stor men quaem , vanden borgeren niet verseekert te houden . Oock wisten sij wel dat Don Iuan doot was : ende dat heur onset geslagen was . Oock hadden sij vveinich pulver : ende sij saegen dat Kornput

Nederlandischen geschiedenissen 99

Kornput nacht ende dagh met sijn graven voortvoer, ende alreede soo wijt comen was onder de hameye: dat hij naebij was om de contrescharpe deurslaende het water van het groote bolwerck af te laeten, om daer nae tselve te meugen sapperen ende springen: oock om met eenen bedecten wech aen de bresche neven d'bolwerck te comē. Hoewel dien weg hun niet seer en hadde kunnen deieren: want sij alle heur breschen soo wel gerepareert hadden, dat sij alsoo quacliek te winnen waren als eer sij geschoten waeren: of mender schoon hadde kunnen aencomen. Behalven tvordel dat sij noch hadden vande groote bedekte strijckwebre cier hert neven stont, soo gescht is. Hoewel sij oock noch niet geen hongers noot bevochten en waren (want daer was noch van als om gelt te coop, ende het hoogste dat ee mudde korens gegolden hadde was veerthien Karolus guldens) nochtans brachten die vorß. svvarichheiden haer daer toe, dat sij sich lieten duncken, sij hadden heurder ceren genoech gedaen: ende vonden sich met den beleggeren verdragen.

Dacrom deden Gouverneur ende Hoptluijden den Raet vergaderen des nachts te tvvee uren, ende gaven hun aan: dat sij nu lijden mochten, dat sij met Rennenburg spraeck houden souden, om tot een goet accort te meugen geracken. Den Raet nam Deken ende Capittel tot sich ende schreeuen sulcx tsamen den 14. met eenen tremelslaeger aen Rennenburg.

Die van tgak
niſoen doea
dē Raet met
Rennenburg
spraeckhouſe
den.

G 2 Biddende

Biddende om denstemming van ure ende plaets, ende
 geleide veur heur gedeputeerde, ende dat men stilstat
 houde, sonder daerentusschen iet gevaelix tegē de
 stadt aen te grijpen: seggende, die vā l' garnisoene vā
 gelijckē belost te hebbē. Daer op schreef hij antwort
 Dat het beter waere gewe: st dat sij sulcx vor lang
 begonst hadde, dā nu by soo grootē vorraet van aller
 lei ammonitie gereet hadde: ēde hē 22. vendel knechē
 soo welsche als Hollātsche frisch aencomē waerē: en
 de hij mettē eerstē sijn geluck aende stadt te versoeckē
 met al sijn kriegsvolk eendrachtelick beslotē hadde.
 Nochtans om dat een groot getal borgeren die met
 hē daer buijten waerē, hem soo hert aensochten: ende
 midts hij medelijden had met ionfrouwen ende on-
 noosel kinderen: vvas hij te vreden heur veirnemen
 te aenhooren. Sij souden ses vanden heuren te twee
 uren namiddage voerde Brincporte seindē, onder ge-
 leit sijas briefs. Op vorwaerde dat sij daerentusschē
 binnen niet bouwen en souden. Tot versekering van
 dwelk hij vordert gijfelaers Hoptman ieger, Bor-
 gemeester Hendrick Hoenraet, ende Iouw Dekema.
 Hierop schreef den Raet noch denselven avont. Dat
 de tromsager eerst te vier ure dronckē incomē was,
 ende hadde den brief den Hopluijden gelevert, die
 hun nu eerst tē handen comē was. Biddende daerom
 midts de tijt nu verloopen, datmense veur onschul-
 dicht houden soude, ende stellen tgespreck uit tot de
 volgenden morgen. Dat sij de Hopluijden tot de ge-
 noemde gijfelaers te geven niet en hadde kunnen bren-
 gen: die doch belost hadden bij trouw ende eere due-
 rende

Nederlandischen geschiedenissen 101

rēde de hādeling niet te bouwē. Vvaermede indē sijn
G. niet versadicht en was, mocht hij drie ander noe-
men uijtgenomē Gouverneur ende Hoptluijdē: doch
datmen hun tegengijfelaers seinden soude. Aengaen-
de de plaets, dat sich de Hoptluijden beclaeghden, de
Brincporte soo vast toegebouyt te sijn, datmē daer
niet uijt en kan. Biddende voerde Norimberger port
een plaets gestelt te worden.

Dese nacht alsoo die beleggers met het schietē noch
niet en vierden tresten sijer op het bolwerck drie te
gelyck met eenen schote.

Rennenburg antworde den 15. Te vreden te sijn
datmē te negen uren voer Norimberger porte tjamē
comen soude. Doch datmen veur sijn gesanten oock
Schriftelick geleide seinden soude. Aengaende de gij-
felaers was te vreden dat die uijtbliven soudē: midts
Gouverneur ende Hoptluijden sich schriftelick ver-
bindende van niet te bouwen ende stilstant te hou-
den. Als nu op geseghte ure ende plaatse buijten comē
waeren, Wylliem Hurninck, Iohan Dorr, ende Iohā
ten berge secretaris: met oock Peter Doyck deken, en
de Michiel van Rijsbeeck van ywegen des Capittels,
medebrengende de begerdē geleit ende verbinibrief
schreef den Raet te thien uren, dat de Hoptluijdē van
anderen sinne waeren worden, ende begerden twee
vanden heuren mede bijder handeling. Gelyck die
oock selfs aen Rennenburg schreeven, begerende ge-
leide veur tweee van adel, tweee Capitulare, ede tweee
varden Raet met eenen secretaris.

Dese uijstellen waeren Rennenburgē seer ver-

G 3 dacht:

Rennenburg
vervijft den
Raet van
collusie.

dacht: ende schreeften selve dage aenden Raet. Dat hem doch dat sij collusie haddē met den garnisoene, ende uijtvucht sochtē: dat sij daerom ten alderlanx-
sten sanderdaegs te acht uren opde selve placte verschijnen souden, om cortlick d'een oft d'ander te sluijten, Anders gaf hij hun te bedencken: dat hem niet roemlik, ende der lantschap onverdrachelick soude wesen, soo grootē hoop kriegsvolx: die oock ten deel nieuwlick tot den storm aencomen waeren: langer op te houden sonder vrucht te schaffen. Hij schickte oock mede den begerden geleitsbrief.

Die beleger-
de hang vor
den storm,
sonder noot

Dese melding van storm: hoewel het māer rooch en was, maecte de belegerde heel warm: soo dat sij daerom den tromslager dien nacht bij sich binnē hielden. Te meer, misdien Rennenburgs schrijven onder den gemeinen man comen sijnde, de borgers opden kerckhof weder bijden anderen waeren geweest, ende haddē groot rumoer gemaeckt. Sij en dachten niet langer meghden oft jongens te huuren om te helpen bolwercken: ende woudemense des niet met vreden lactē, soo moestē sij op ander wegen dencke: vwant hun en stont de vreethet ēde ongenucht niet langer te lijden. Daerop de Gouverneur had laeten bidden, sij souden te vreden sijn, het soude haest beter worden. Hieromme schreeven sij aan Rennenburg den 16. smorgens vor dage wel ootmoedige excusatien, soo wel Gouverneur ende Hoptluijden als Capitularen, ende vornemelick den Raet. Die vvelcke oock daer bij schreef, men behoerde hun, als luijden van eerē sulx niet aente moeden, dat sij metten

Oproer der
borgeren.

met
alle
met
moo
dat
sou
men
will
dre
ver
len

H
den
Cap
met

sch
gevē
bege
religi
met
wee
heur
rech
verg
datm
noch
schie
den,

Die beleger-
de bidden
om eenen
dach uijt-
stels.

metten garnisoen collusie souden houden. Ende badē alle seer ootmoedlick, naademal de Hoptluijdē eerst met bevelhebberen ende soldaten sich bespreken moesten opde articulen diemen vorslagen soude: dat hij hun des tegenwordin gen eenigen dages uijstel soude gunnen, tot den 17. sijnorgens te acht uren. Rennenburg nam sich aen sulckes seer swaerlick te bewilligen: maer liet sich geseggen. Doch niet sonder dreigementen, of *sij* quaemen sich noch langer te versuijmen, ofte onbillicke niet aennemeliche midde len veur te slagen.

Hierop sijn den seventhieden beide parthijen bij den anderen comen. Ende bebbēn den Raet met den Capitularen Rennenburg overgegeven dese puncten met corten.

Dat hij bedencken soude de articulen bij der lant-
sch. op Overijssel int beginsel der associatiē overge-
gevē. Indē welcke onder andere begert is ende noch
begert wort, de onderhouding der ouden Catholickē
religion: ende der hoochheit Co. Majestat heures natur
lichen fursten ende erfheeren. Volgende, dat die stadt
met allen borgeren ende inwoneren geestlick ende
weerlick soude gelacten ende gehanhaest wordē bij
heuren ouden ende nieuyven privilegien, regalien, ge
rechtheden ende costumen, die *sij* ten tijde heures o-
vergangs aen keiserliche Maj. gehadt hebben. Ende
datmē geen nieuwering maecken soude in geestelickē
noch weerlickē saeckē: ende die nieuwering dier ge-
schielt waere, soude weder gereduceert meugē wor-
den, als die vor de erste beruerien geweest waere.

Puncten bij
Raet ende
Capittel van
Deventer
vorgeslagen

G 4 Ende

Ende vornemelick dat de sleutelen ende bewairing der stadt den magistraet bevolen souden worden, ende dat men geen nieuw garnisoen inde stadt leggen en soude. Dies souden sij altijt een opene stadt veur hem van wegen der Mat. ende veur sijn hofgesinde houde, ende sich daerin dragē als goede ondersaeē toestaet. Ende tot meerder versekherheit van dien presenteeren sij soo sterckē borgerwacht te houden, dat hij ende de Landschap ten goet vernuegen daer aan souden hebben. Voorts begeren sij dat de borgers die gevangen mochten sijn sonder ontgelding vrijgelaeen soude worden: ende alle de schaede die den borgeren oft ingeseteuen om tfeit van eenen derden sonder rechtmatige oirsaek geschiet mochte sijn soude goet gedaen wordē. Dat bij dese articulen deur den Eerst hertoge ende general Staten soude doen bevestigen. Hierop schreef hun Rennenburg een corte antwoerde. Dat bij nae tvertreck des garnisoens daerop soude antworden ende disponenten nae behoorē. Vvaer mede sij te vreden waeren: ende lieten voirt die vanden garnisoene handelen. Vwelcker begeren was als volghet.

Pansten bij
die vanden
garnisoen
vorgelagen.
Men soude hun: niemant uijtgefunderd: vergunnē,
met oprechten vliegenden vendelen, met geweerd der
hant: die schutten met kruist ende loots genoech,
ende brandende lonten: met wiss ende kinder, haef
ende goeden: uijt die stadt te vertreken: ter plaat-
sen daer des Cœninx Gouverneur general oft sijn
veldleger wesen soude. Met een vrij seker Christelick geleide, ende genoechsame gijscclers becres-
tiget

tiget. Beneven verkrijging eenes frijen pas aen allen oorden daer hun des noodich soude sijn: met oick ver sieuwing van genoech proviande. Dat oick desgelycken toegelachten soude worden allen den genen die met hun souden begeren te vertreken. Datmen den vendrich Ytelrich met anderē gevanznen die noch bij leven sijn, vrij sonder ennige ontgelding in heure handen soude stellen. Daertegen sijn oorbiedig Dyrck Ripperbant, den Schout van Vorst met sijn vrouw, ende andere gevangene opde selve maniere los te laeten. Voirder datmen hun ende die met hun vertreckē soude willē wagēs bestellē soude veur wijs kinder, oude, gequerste, cranke, ende bagagie. Als dit al, soo verdragen soude sijn: willē sij die stadt verlaeten, ende den magistraet die sleutelen overleverē. Doch met uijtgedruchter vorwaerden, dat deselve de stadt soude houden den Coninch ende niemāt anders ten besten: ende die oude Roomſche Catholique religie onderhouden ende geen andere. Ten lesten dat die stadt hun leenen soude: op des Coninx betaling weder af te trekken: veur elck vēdel drie duiffet daeler, ende veurden Gouverneur tweehondert

Dese puncten dochten Rennenburg niet soo seer ongerijmt. Ende seer begerich sijnde des kriegs een einde te maacken, verwillighde hijse al uijtgenomē: dat sij souden de vendelen toeslaen, ende lonten uijtleschen: de sleutelen der stadt in sijne handen leveren: metgaders louwy Dekema, om sijnen wille daermede te doene. Souden syweiren in ses maenden tegen de General staten niet te dienen. Den vēdrich Ytelrich

Rennēbu^g
seer geneige
tot vrede.

kan hij niet leveren sijnde deselve inden Haegē in Hollāt. Sullē sij evenvvel alle gevangene metter daet loslaeien. Het gelt aengaende kan hij desen soldaeten niet meer doen dan hij dien van Campen gedaen hadde.

Kornput ende diet met hem bielden, baden Rennenburg: hij soudeth hun doch soo goeden coop niet geven. Ende haddemen soo lang geschotent tegen goet advijs ende alle reden: men soude eenē halven dach nae sijnen sinne laeten schieten: hij soude vvel anders genaede doen singen. Maer de sueticiteit des vredes ging vore: ende vvas vvel soo diep ingevvortelt: haddent die belegerde gevveten: sij hadden van hem al kunnen crijge vvat sij gevilt hadden. Den 18. om aller dinck entlick te besluijtē, vverter geleide bevvillight veur den Hoptman Rijch, eencu vendrich, eenen vuerder, ende tvree van den gemeinen man. Veur de vvelcke gijselers binnen gingen de broeder des Drosts van Zalant, ende Vwillem van Dotinchem, ende noch een van adel. Ende is aldoen ende den 19. verdragen ende vā beiden sijden geteckent ende ges:gelt als volght.

Articulē des verdraehs russchē Rennenburg en-de tgarnisoē

Sij sullen uijttrecken met toegeslagen venderlen ende brandende lonten: ende svveren in drie maenden tegen de General Staten niet te dienen. Sullē schrifteliche versfekering doen, van de ingesete-ne daer sij passeren sullen niet te beschadigen. Diēs false Rennenburg doen veilich beleiden tot Boec-holt toe op Rijcx bodem. Sal hun soek wagens bestellen

bestellen, soo wijs zijn gouvernemēt ende Coninx
gebiet strect. Ende sal aenden næsten lantheeren
schrijven dat sij daer oock meugen voortgeholpen
worden. Hier veur sal hij vier persoonen van quali-
teit te gijssel stellen. Des sullen sij bij schriftelicken
eede beloven; de gijselers, met oock de wagens en
de peerden van daer onbeschadigt te laeten we-
derkeeren. Dekema sal met hun meugen trekken.
Dies sal hij bij schriftelicken eede aennemen in een
jaer met Raet noch daet tegē de General Staten niet
te dienen. Belangende Ytelrijch sal Ripperbant sich
schriftelick verbinden te Bon inde Bloem gijsel te
houden, tot dat hij daer geleverd werde: dwelck in
drie weke sal moeten geschieden. Ende sal Ripper-
bant met tselve geleide dat den vendrich brengt te
rugge keeren. Des sullen sij sonder langer ver-
treck den 20. uijttrecken: ende sullen daer veur
den tegenwoordigen vendrich met noch drie
ander van qualiteit desen ayont te gijsel stel-
len.

Rennenburg begerde oock dat sij souden laeten
omslagen, om allen onlust te verhueden, dat niemand
enige borgers goeden met soude nemē. Oock haddē
sij Rennenburg laeten weten, dat sij begerden de
Brinckporte uijt te trekken, ende bij soude met den sij-
nen de Duijimport intrecken. Maer terstont schree-
ven sijn ademal sij hem in allen heuren saecken gun-
stig ende genadig bevonden: waeren sij te vreden de
Bergporte uijt te trekken: hij soude de Brinckport in-
comen.

Den

Den 12. hielt Rennenburg in den regen met meest
alsijn kriegsvolck in stachtordning voer de Bergpor-
te, die Schantzē met Weinich volckx beset blijvende.
Die Spaſſche
trecken uijt
Deventer.

Doē trockē die drie Duijſche vendelē uijt met groo-
ter blijschap der borgeren, sterck sijnde noch ovcr de
600 gesöde welgewapende manne. Ende als sij den
eedt gedac haddē gaf mē hun mede tot gyselaers ende
beleiders Vvillem vā Dotinchē, Peter Mulaert, Otto
vā Boecup, ende Iohā Bruyn Borgemeester vā De-
veter.

Ter selver uren troch Rennenburg inde stadt met
ontrent hondert peerden, ende sijn Overste vēdel, en-
de de vendelen van Rinswoude, Escheda, Mulaert,
Schagen, ende Olthof. Vvant mē woude daer niet
in hebben dan vande Catholicke.

Deventer
compt in ee
nieuww peri-
cul.

Als de stadt nu aldus, soot scheē, verlost was, quā
sij noch in het meeste perickel van geplundert te sijn.
Vvant de voergenoemde ses vendelen Vvalen sijnde
wel duiffent man sterck en woudē heur contract niet
houden, ende wouden van die van Overijssel heur he-
taling hebbē. Ende alsoomē de stadt geslotē hielt, clō-
mē heurer vele over de breschen(die van buijtē noch
niet opgeruymt en waeren) uijt ende in, deur gunste
van Rennenburgs ende Rinswouden vendelen, daer
vele van heuren lantluijden onder waeren. Ende die
andere dier binnē ēde buijtē laegē, en haddē mede ge-
en liever ſpil gesien dan te meuge plüderē: foome wel
denckē mach, sijnde ſō qualick betaelt, ende meest al
ſöder discipline: soot huidē de maniere is. De Staeten
vā Overijssel begerdē aēde Hopluijdē vā Rennen-
burgs

burgs Regimēt die niet in der stadt en laegen ende
dat nae heurē duncken met goeden rechte nademal
die Vvalen meer van hun vorderdē, dan nae luyt des
expressē contracts, dat men met hun gemaect hadde:
ende te vreesen was, dat sij daur practijck inde stadt
soudē meugen comē, ende die plunderē: dat sij dēselve,
waert dat sij anders niet uit den lande en woudē ver-
treckē, slagen souden. Dit waere eenen gewenschte
vont geweest veur die van Overijssel, haddē sijt daer
toe kunnen brēgen, dat sij malcanderen geslagen had-
dē: soo en haddē sij noch d'een noch d'ander hoevē te
betaelē. Maer de Hopstuijdē wijser sijnde seghtē, sij
woudē sich met heurē Overstē besprekē. Ende daer
nae t'samen wedercomende dede Kornput het woort
van wegen heurer allen, ende bewees den Staetē, dat
sij qualick beraden waeren. Vvant het niet alleē on-
billick en was, dat sij heur methbroederen slagē soudē:
die het doch met heurer goetwillicheit, die sij totten
stormi gelijck andere gethoont haddē, beter verdient
haddē: maer dat oock de victorie onseker was, sijnde
de eene ende de andere genooch van eenē getaale. En-
de dat sij daerom wel doen souden, midts inder goet-
heit sich met dē Vvalē verdragende. Ende of sij hun
schoon wat meer quāne te gevē, dan sij beloft haddē:
wistē sij doch wel datmen den Vvalē vele meer schul-
dig was: ende wat sij meer gavē, kondē sij ter gelege-
ner tijt den anderē provincie ter rekening brengen. In
vuegen dat sij van sulcken hope versteecken sijnde, ten
lesten met Rennenburg overdroegen, datmē den Vva-
lē een weinich tot vereering te wille soude sijn, eno-
de soo vertrocken die Vvalen uijten lande.

Die Overij-
felse begerē,
die Rennen
burgschou
de de vvalen
slagen, maer
te vergeets.

Oirschaeke
vvaerom der
Overijsselsch
en begerē s
gerijmt.

Overijssel-
sche verdra-
gē sich met
gen Vvalē.

En-

Overtijsselsche betaelē
sche däckbaerlick
heur knœh-
ten.

ende die van Rennenburgs Regiment niet in De-
venter en lagen werden verdeilt in sijn gouverne-
mentē opdē Kuijnder, inde Drenthe, te Lingen, in Za-
lant, ende Twente. Ende werden vanden tijt dat sij
vor Deventer ende Campen gelegen hadden bij die
Overijsselsche danckbaerlick betaelē corts daer nae.
Behalven Bouwvinga die wert strax betaelē ende af-
gedanct.

D E C E M-

B E R.

1578.

Rennēburg
Thantwer-
pen vvillecō

Vvert hoost
van Finan-
zie gemaect.

Rennēburg
vveigent Ve-
ltoverste te
vworden.

Rennenburg opde saeken van Deventer ordning
gestelt hebbende : ende nu al sijn gouvernementen
meest in stilheit sijnde, eminer sonder enigē buitenvijant stelde den Drost Sloot binnen Deventer veur
sijnen Lieutenāt: ende vertrock naer Antwerpen oth-
te triumphere. Alwaer hij van eenigelijck met groo-
ter eerē ende vreucht ontfangen wert. Iafoo verre
dat de Ertzhercote Prince ende Staten, deur de goe-
ken gecregen hadden: hem Hoost van Financien mae-
ten neven den Marchgrave van Havrech. Ende nae
dat Maximiliaen Grave van Boissu, die, als bovenge-
ruert, lang te voren alijst sijn competitor geweest
hadde, van een hittige siecle gestorven was: presen-
teerden sij hem te maecken General van der Staeten
groote veltleger. Maer hem endoch niet gerade:
sijn Gouvernementen, die hij met arbeit vercregen
hadde, te verlaten: om weder nieuwe arbeit aen te
verden, op hope van dingē die noch onseker waere.

Die wijle hij aldus Thantwerpen metten groote
in vreuchden leefde, creeg hij wecer tijding van on-
genuchten. Vwant die vander Drenthe hadden de

Vchideletis

Nederlandischen geschiedenissen 112

vendelen van Vliet, Uijtervijkh, Vvarmelo ende Vve
da, die over heur lant verdeilt waeren, als schapen
voer sich gedreven ende uijtgejaeght. Vorwenden-
de den grooten moetwil derselven:ende dat sij hun
vor elck vendel hondert ende tachtentich billetten I A N V A
moesten geven: sijnde doch geen van allen hondert R I V S
man sterck: ende moesten elck billet met thien stu-
vers daegs betaelen, ende der Hopstuisden disch be-
sunder.

Die Drente
ners verjae-
gen Rennen
burgs kaech-
ten.

I A N V A
R I V S
1 5 7 9 -

Moetwil
der soldaten
op de Drente

Hierenboven schreeven die Staten van Overijssel,
die opt tseit vander betaelinge der schulden bij den
voerß kriege gemaect sijnde, ende om andere svaric-
heden, noch te Deventer vergadert waeren iden vier
den Januarij 1579. anderwerf bloedige scherpe brie-
ven, vanden moetwil der soldaten daer in garnisoen
liggende: veurnemelick vā sijn ende Rinsvouwē ver-
del. Ende dat sij niet en gedachten noch konde, langer
ennige soldate in stadt oft landen onderhoude. Vā ge-
lijcke seghtē sij dē garnisoene dē vijsste heure beta-
eling op, ende dat sijsse voirtaen hieldē veur asgedanct.

In der waerheit die soldaten maectent hun te grof
ende handelen metten borgeren weinich beter dā Moetwil
die Hoochduitsche gedaen hadden. Vwant, behalven des Rennen
dat sij teirden wat ende bij wien hun geluste, sonder burgischen
betaelen: soo werter oock een wael van Rinsvou-
de op vrouwenkracht bevonden:daer Sloot groote
moete met hadde eer hij hem nae verdienste konde
den cop doen afhouwen. Die van den garnisoene
schreeven oock aen Rennenburg, hem sein-
dende informatie, van datmense dreighe-
ter

ter stadt uijt te slagen. Vveleke tijt borgers ende soldaten d'een op d'ander pasten, ende hielden heime liche wachten tegen den anderen : met sonder groot perickel der stadt.

Rennenburg dit alle vernemende maecte sijn dingen soo cort als hij mochte, ende paste sich weder nae Deventer. Alwaer bij sich nae lange disputation, met den staten in al wat hun lustede verdragen moeste. Ende dede daerover den thienden sijn ses vendelen uijte stadt trekken. Doch op dese vorwaerd. Dat sij souden den Ertzhertoge, Prince, ende hem swcieren: borger vendelen oprichten: ende de General middelen mit werck stellen. Souden hem oock acte geven van dat de Lantschap hem daer toe gedronge hadde, om tgarnisoen uijt Deventer te nemē: gelyk oock uijt Campen. Ende dat sij weder garnisoen souden innemen, alst die Hooge Vericheit versoecken soude. Alles onder vertant van heuen persoonen ende goederen, deselue submisterendē met represalia oft anders tot reale executie. Vvaer van sij hem acte gegeven hebbende, verdeilde hij dese vendelen opde platte landen sijner ander Gouvernementen: tot der tijt toe den handel van Grueningen ende Omlanden weder began aen te gaen. Daar icb u nu voirder van verhalen wil.

Nae dat die van Grueningen die gesante der Omlanden gevangen, ende Delfziel afgeworpen haddē: S. Aldegonde ende Sille te vergeefs daer geweest, ende Entens metten sijnen daer nae van bun oock gevangen sijnde, de Ertzhertoge hun met brieven bevolen

Rennenburg
moet sijn
garnisoen
uij Deven-
ter nemen.

Overijssel-
sche geven
acte van vve-
der garnisoen
in heute ste-
den te ont-
fangen:

Nederlandischen gescheidenissen. 113

volen hadde, de wapenē te schorsen, daer ick u vor
van verhaelthebbe: sonden beide parthijen heur ge-
sante te Hove nae Antwerpē, om daer elck te bewij-
sen van heuren rechte. De Ertzhertoge gaf den
Prince van Orangien, den van Zwarizenburg, ende
den Raetsheeren Liesvelt ende Iacob Ieman, last: De Prince
soet Omlan
de ende Gru-
ning en te ac-
cordeken.
om op heure geschillen te letten. Bijden welcken op
den 30. Maij 1578. geraemt sijn: ende Reint Alber-
da met loostē van Cleve gesanten van Grueningen:
ende Hajo Manninga met Eijo Iarges gesantē der
Omlanden, vorgehoude geweest sommige middelen
van accorde. Vwelcke middelē den 24. Octobris des
selven jaers bij den Ertshertoge sijn bevestiget: ende
bij die van den Omlanden aengenomē. Niettegestaen
de dat heurc gedeputeerde daerentusschen dcur ver-
scheiden pracktijckē schier alle uijte gevangenis ont-
comen waeren. Volgen de middelen met corde.

Parthijen sullen verlaten alle wegen van seyte; Middelē van
ende heur different stellen een recht ende iusticie: accorde tus-
so wel aengaende de gevangenis vande gedeputers schen Gru-
de der Omlanden, als het vertreck uijte selve gevani-
genis: ende Commissie Entens gegeven: ende tgene
bij den selven ende den sijnen aengegrepen is: ende
voirts van al tgene sij d'een den anderen souden wil-
len opleggē. Ende dat vor Commissarien die hun
sullen bijden Ertzhertoge gegeven worden uijt den
Rade van Staten, Secreten Rade, oft grooten Rade
van Mechelen. Vwelcke differenten sullen moeten
geinstrueert wordē ten weinichsten in tweē jaeren.
Ende welcke parthije den voirtgang vander saecker
H. verachteren

verachteren oft beletten sal, sal verbeuren telcker
reise hondert mark goldts. Ende kan het in twee
jaeren niet uijtgevaert worden, sal de Gouverneur
der Nederlanden den voerstijt meugen versengen.
Daerentusschen sullen die van Grueningen wederco-
men sonder belet int gebruijck van alle sulcke gepre-
tendeerde gerechticheyt als sij van te voren, sunder-
linge vor d'jaer 1571. gehadt hebben. Tot der tijt
toe uijsterlick vonnis bij Commissarisen voerst gewe-
sen sal sijn. Desgelyck sullen de Omlanden wederco-
men int vrij gebruijck van heuren goederen, die ter
saecken vande general differenten meugen becom-
meret sijn geweest. Met restitutie van heuren Protho-
collen ende andere scripten ten tijde van heur gevan-
genis bij hun gevonden. Ende sullen oock d'ander ge-
vangene uijtgelaetē wordē, onder beloſte vā te recht
te staen voer de Commissarisen. Ende oock Barthold
Entens onder gelijcke beloſtenis ende tot dien, cau-
tie. Bevelende de bewaring deser ordinantie ende exé-
cutie den van Rennenburg ende den Rade van Fries-
lant, ende allen amptliuinden.

Grueningers
verdragē sich
zen deel met
de Omlande. Die van Grueningen dese ordinantie gesien heba-
bende schreeven den derden Ianuarij 1579. aen den
Erzhertoge oock: hoevvel onder verscheiden prote-
statie: dat sij die aengenomen: ende dien volgende den
Omlanderē heure schriften ende Protocollen weder-
gelevert, ende alle persoonē ontslagē: ende bereit om
Entens oock t'ontslaegē onder cautie. Gelyck sij den
selven Entens oock corteling daer nae ontsloegen:
doen bij hun Milto Roltmans, Popko uskens tot Hem-
men,

men, Jacob Hildebrants, ende Rembert Entens tot borgen geslecht hadde, dat hij sijn leet niet wreken en soude.

Die vanden Omlanden den vrede evenwel niet vertrouwyde: dachtē om heure saeckē dagelijc meer ende meer te verscheren: ende sonden Egbert Clant ende Eiso Jarges met volmacht naē Utrecht: alwaer die Gesante van sommigen Provincien vergadert waeren: met den welcken sij den 23. Ianuarij een nieuw verbond holpen sluijten: als namelich tusschen de Provincien van Gelderland, Zutphen, Hollant, Zeeland, Utrecht, ende de Omlanden tusschen Eems en de Lauwers. Vanden welckē de vornemste punctē sijn. Dat de voroemde Provincien ten eeuwigen daegen bij eenander sullen blijven, als of die maer een Provincie en waeren: sonder sich in eniger manieren te laeten scheiden. Doch behoudelick eenieghcken sijne Privilegien ende rechten. Dat sij sullen d'een d'ander met lijs goet ende bloet bijstaen tegen eenigelijck, godt geef wie het waere, uijtheemsch oft inheemsch, die iemanden van hun soude willens gewelt oft ongelijck doen. Dat sij sullen tot de kosten die van noode sijn tot bescherming der Provincien, opstellen general imposten op eet, drinck, ende andere waeren: ende sullen oock daer toe gebruijckē de domeinen der Maestat. Dat alle frontiersteden sul len gestrekt worden, ende sullen gehouden sijn garnisonen in te nemen alſt van noode sal sijn. In saeckē van bestant, peys, orloge, ende contributiën, en salmen niet meugen sluijten dan met geraeinen adviſe. Sij

Omlinden
maecken ver
bont met anz
der Provinci
cien.

Vornemste
puncten der
Naeerde unie
van Utrecht.

H 2 sullen

sullen sich met anders niemanden meugen verbinden sonder consent der voerß Bontgenootē. Vvie namals begeert mēde int verbont te wesen sal met gemein consent daer in meugen genomen worden. Sullen sich conformeren int stuck vander munte ende loop vanden gelde. Eenygelicken sal sijn religie vrij sijn. Om te voersien in alle opcomende swāricheden sul- len sij bij eenander moeten comen, so dick alsē, de gene die daer toe geautorisēt sijnde binnen Utrecht resideren sullen, beschrijven. Den welcken daerom elcke Provincie schuldig sal sijn van allen vorallen- den gewichtigen saecken te verwittigen. Of de Pro- vincien quamen int particulier oft general enige ge- schillen oft tweedracht te crijgen: sullen deselve geslicht worden deur andere Provinciē: oft, ist noodig, deur de stadholders derselven. Alle stadholders, ma- gistraten, ende officieren der Provincien sullen dit ver- bont moeten sveieren.

In dit verbont, dwelck sij noemden de Naerder unie, sijn daernae noch meer ander Provincien ge- comen. Ende ongetwijfelt die van Grueningen sou- den oock daer in gecomen hebben: maer den haet was soo verbittert tusschen haer, ende de Omlan- den: dat sijt lichten om dat de Omlanden eerst daer in waeren. In welcker saecken op der Staeten sijde bij den genen die't behoirden te beteren leelicken versuijnt is worden: daer veel ongenucht uijge- volcht is: soo gij nae wel hooren sult. De vorß Bontgenooten schreeven strax int begin Februarij aen Rennenburg in saveur vanden Omlanden: dat hij

FEBRVA
RIVS
1579.

bij alle middelen vornemen ende versoecken soude: om sich van Grueningen te verseeckeren. Presenterende de costen daer van te betaelen, ende hem daer toe authoriserende. Vwant de Grueningers schreeven wel schoon dingen aenden Ertzhertoge ende spraecken schoon: maer pasten weinich op de voerß sijne ordinantie, ende voeren evenwel voort in heure gewoonliche manieren van doen. Gebruijkende des Coeninx Canere, ende derselver executors tot verdrücking van velen Edelluijden ende anderen, soo die van den Omlanden claeghden. Nictegenstaende dat deselve daer tegen, als partijdige Richters sijnde, excipierden ende protestenderen.

Die vnde
Nader unie
bevelen Ren-
nenburg sich
van Gruenin-
gen te versos-
keren.

Grueningers
passen v̄r-
nich op heue
accort.

Uijt welcker oirsaecken Rennenburg, om alle APRILIS
twisten met goetheyt te doen ophouden, ende die 1579.

Grueningers metter daet tot gehoiraemheit te bren-
gen, soo hij seide, den vijfden Aprilis eenen Lantdag
verschreef binnen Vischvliet een dorp der Omlan-
den op de fronticren van Frieslant. Maer die van
Grueningen weigerden sich des, ende schreeven,
sulcx te sijn tegens heure privilegien. Vvaerover hij
merckende dat het anders niet sijn en woude: began
veur sich te nemen dat hijse wat herder aentasten
woude: ende sone metter tijt alle sijne vendelen d'een
nae d'ander inde Omlandē.

Rennenburg
seindt sijn ve-
delen inde
Omlanden.

Die van Grueningen waeren oock soo slecht niet,
sij en mercten wel datmen hun wat woude, ende be-
gonden oock op heure versekerung te dencken: sein-
dende Hoptman Vinckenberg uijt om met sommi-
gen van sijn oude bekende te handelen, dat hijse in-

H 3 der ijl

der ijl bij der hant konde hebben in val der noot.
Vincéberg Rennenburg van sijn vertreck gewaerschouwt sijn-
tot Aernheim de, schreef hem strax nae: so dat hij tot Aernheim
gevangen.

gevankelick ingetogen wert, als een der Naerder
unie tegenstaende, ende verdacht sijnde van twe
vendelen knechten aen te nemen veur die van Grue

Grueningers ningen. Die welcke niet als neweinger schoon ge-
thoonen laet bleeven thoonende, ende schreeven Veur Vin-
schoon ges- tkenberg tot ontschilt sijnder sacken. Ende bader
laet.

Rennenburg lange tijt, bij soude doch binnen heure
stadt comen, bij soude han van herten wille om sijn:
ende alle ding soude goet worden: ende sij soude hem
is alles gehoorsacm sijn: doende om vredes wil meer
dan sij schuldig waeren. Naer heur vurnemen
Scal. kheit
der Gruenig-
ters.
was, hadden sij hem weder binnen gehadt: dat sij
hem souden hebben gebracht met geschencken ofie
vreeße, daer sij toe gewilt haddē. Ende souden heure
daetelicheit met sijn authoriteit omcleedet hebben;
gelijck sij dedē doen sij hem Delfziel dedē afworpē.

MAIVS
1579.

Rennenburg
vordert van
den Gruningers, Grunso-
en in te nemē
o & gisfegers
ke geven.

Maer bij wasser mede geleert: ende nae veel ander schrijven ende wunderschrijven, schreef bij den vijsden Maij uijt Nienort met Gislain de Bailly sijnen Secretaris: dat sij veur de leste reise souden van hem vermaent sijn: datter geen ander middel en was, om hem inde stadt te criigen: ende het mistrouwen des Eertzhercogen ende der ander Provincien weg te nemen: dan sij moesten garnisoen innemen: oft giselaers geven. Schreef oock tenselven dage met Bailly den sommige Gereformeerde ende vredesinnige der stadt (soo hij meynde) ende vermaendese: of het

Nederlandischen geschiedenissen.

119

quaeme dat heuren magistraet niet wel en wilde, dat
sij emmer heur eigen welvaert selfs betrachten sou-
den: om te schouwen het quaet dat hun anders nae-
kende w̄s. Maer t'w̄s al vor eens doovē maes deu-
re geclopt: daer en volghde noch van d'een noch van
d'ander iet anders nae; dan schoone woorden.

Van alle dwelcke nadmael hij berichtet wert dat Rennenburg
Coeninx Camere de meeste oirſaecke ende Inſtru- ſuspēdet des
ment was: ſchreef hij aan de Hooftmannē derſelven Coeninx C:
ſtraffe brieven, haer opſchorſſende van heur offi- mer in Grue-
cien, ende verbiedende voirt meer ennige exploicten ningera,
te doen. Dwelck ſij daeromme niet en lieten tot dat Barthold Entens, die van Rennenburg Overſteliu-
tenant gemaect w̄s, heure boden dede qualick ont-
haelen ende weder indrijven: niettegenstaende ſijnē
eedt, ende borgen die hij, als vor, der ſtadt geſtelt had
de: welcke daer deur in groot wederſien quamen.

Den thienden Maij ſchreevē de vorſ Bontgenoo- Schriften der
ten aen Rennenburg: dat hij, bij adviſe der Omlan- Narderunie
den: nu hij des Coeninx Camer opgeschorſet hadde: aen Rennen-
burg. andere officieren bij proviſie ſoude meugen ſtellen,
om Iuſticie te adminiſtrē. Dat hij oock de generaal
middelen: dier, volgende het verbont, alnu geraemt
waren: alomme in ſijn gouvernementen ſoude int
Werck ſtellen. Dat ſij oock goet vonden datmē Delf-
ziel ende Vvinſum v.aſt maecken ſoude: de coſten bij
den Omlanden te verschieten. Ende indien de Grue-
ningers iet ſouden willen doen tegen deſe puncten:
dat ſij hem dan authoriferde alle middelen te gebruij-
chen om de Omlanden te beſchermen,

H 4 Rennenburg

Rennenburg
beveit Delfz-
ziel ende
Vvinsum te
Gorcken.

Rennenburg hadde alle dese daegen met den Staeten der Omlanden geraetslaeget binnen Nienort, Danum, Farmsum, ede Vvinsum. Uijt welcker goetduncken hij alreede Kornput bevolen hadde Delfziel ende Vvinsum vast te maecken. Maer die patroon daer van gemaect sijnde werter anders niet toe gedaen. Vvant de voersbrieven van de Bontgenooten vercregen hebbende namen sij al meerder dingen vor, ende slooten niet langer om de branden te loopen, maer de Stadt van nabij aen te grijpen. Doch verdender met haesten dreiboomen ende loopschanskens op de aencomsten van Vvinsum gemaect; om dat Rennenburg ende Staeten daer meest vergaderden. Oock beganmen met haesten den Dam te beschantzen ende porten daer aen te maecken, ende geschut daer bij: meest den Borgeren der selven stadt te gevallen. Vvant, nae dat Meinart van Ham ende Bernt Hacfort, dese plaatse van wegen des vorsten van Gelder vast gemaect hebbende, van heur eigen knechten in Iorgens Schencks handen gelevert waeren, hadde deselve al de vesting laeten slichten int jaer 1535: ende was soo blijven liggen tot dese tijt toe. Alle Rennenburgs vendelen waren bij der hant: men moesterde: men gaf hun onderhout uijte contributien der Omlanden, tot dat sij alle verdig waeren.

Die van der Stadt begonden oock vele knechten aen te houden: ende schreeven evenwel den 22. noch aen Remenburg. Biddende dat hij doch met sijnē oom den Canonick (vanden welcken hij het Graeffschap gecregen)

gecregen heeft) die hem doen was comen besoeken,
inde stadt comen soude, belovende soo schoone din-
gen als oit. Ten selven dage, vor antwoert, sōt hij Rennēburg
Entens Kornput ende Hottinga, met dē vendelen van beginnt Grus-
Vliet ende Vveda, ende thalf vendel van Olthof in ningen te be-
Selwaert een jonsferē Abdijs hert bijder stadt liggen-
de. Dwelck sij begonden te beschantzen. Gelyck legeren.
hij den 5.0ock vorde stadt sōt sijn Overste vendel,
ende de vendelen van Entens, Rinsvoude, Kornput,
Hottinga, Escheda, Schaegē, de rcf van Olthofs ven-
del, ende Claes vā Boermania: die in Mulaerts plaatse
gocomen was, deur beleiden van Entens die Mulaerts
vijant was.

Dit was al tkriegsvolck dat Rennenburg op dees-
tijt hadde, ende waeren tamen min als duijent man
sterck. Van anderen dingen was hij even gestoffeert Rennēburg
als doen hij eerst vor Campē ende vor Deveter quā vin - llē din-
Vvant daer en was gantz geen provisie van oorloge, gen onvor-
sien.
noch peerden, noch geschut, noch pulver ende andere
nootrust: niet meer dan of hij metten handel gespottet
hadde. Soo dat het eenē droom scheen te wesen, sulc-
ken stadt soo te beleggen: de welcke men geen mid-
delen had om te crencken: behalven datmen alleen-
lick schanzen maechte te Selwaert ende aen beide de
Hoogerbruggē, ende aede Oevelgūne. Vwelcke plaat-
sen alle liggen aende Nortwestzijde der stadt: blijven-
de de gantze andē helft der stadt, nade Drenthe toe,
vrij ende onbesloten.

Ich en kan niet laetē u de gelegenheit der stadt met Beschrijving
korten hier bij te teecken. Sij is meestendeel gelegenheit vā Grus-
aen ningen.

een seer goet weilant ende oock korenlandt: behalven
 aende sijde der Drenthe, daer mager heidlant is. Sij
 heeft deur sich loopende tvee riviere vlietende bei-
 de uit den morasschē der Drenthe, namelick; Schuij-
 tendiep, dwelck te Delfziel inde Eems loopt: ende
 Horēdiep, dwelck onder de stadt Reediep genoemt
 wort, ede loopt inde riviere Lauwers, vorbij de May-
 ne ende voirt in zee. Sij is eerst bemuert worden int
 jaer elfhondert thien: ende lange daer nae met eenen
 staetlichen hoogen dicken erden wal, met sommigen
 rondeelen, ende seven thornen ende breedte diepe
 graften omgevē. Rennenburg heeft naede belegering
 een groot bolwerck doen leggen vor Bottering por-
 te. Si is groot ende vol volcx, dwelck rijk is ende
 groote coomeschap doet. Sij is lange tijt geweest on-
 der tſlicht van Utrecht. Ende int jaer 1496. was sij
 deur kriegen soo wijt comen (want selden konden sij
 stil sittē) dat sij beerschappie hadde in gantsch Vvest-
 frieslant, uijgenomen Franicker. Daer nae hebbē sij
 selfs verscheiden heeren gehad: als den Grave van
 Embden, die, als vor geseght, een Casteel inder stadt
 maecte: den Hertoge van Gelder: ende int leste
 namen sij ende de Omlanden tſamentlick een Keiser
 Kael den vijsdē int jaer 1535 den 7. Junij. Onder den
 Welcken sij vrede hebbengehadt, tot dat Graef Lod-
 wijsk van Nassauw int jaer 1568. de stadt belegerde
 seven weecken lang. Naē welcke tijt sij weder meest
 onder slavernije ende in onrusten geseten hebben.

Die van binnen lieten metten eersten noch bier
 ende proviaerde den soedelers van Rennenburgs leger
 volgen;

volgen: ende handeldē dagelickx met hē binnen Vvin sum om te verdragen. Vyant al en saegen sij noch geen gevelt dat sij behouden te ontſien: nochtans vreesden sij hem om de victorien die hij vor Campen ende Deventer gebadt hadde: die oock al met een elein begonnen waeren: ende om den naem des Erizhertogen ende Bontigenooten daer hij mede gewapent was.

Grueningers hauden om vrede.

Maer den eersten Iunij vielender woorden acder porten tusschen de Rennenburgsche ende die van der stadt: de welche daerover drie Rennenburgsche gevangen intoogen. Ende tegen den avont vielen sij tot Ixvee plaatzen uijt met sommigen vendclen. Maer die Rennenburgsche vielender uijte schantzen dapper tegen acne: soo dat sij nae een corte schermutsel weder ingedreven werden. Dwelck geschiet sijnde, achtedent die Rennenburgsche daer veur dat de vijantschap genoech gedeclareert was: ende dreeven van allen caniten weg een seer groote menigte beesten onder de stadt gehoorende: ick en sacher noit meer op eenen hoop. Dwelck dmeeste spijt was datmen hun op dat pas doen konde.

Men schermutselde alle dage luttel oft veel, niet tegenstaende Rennenburg sulx verboden hadde, overmidts men alnoch in handeling stoni: maer die vander stadt en konden selfs geenen vrede houden.

Den vijfden Iunij hadden sij ontrent drieen: twintich honderd boeren op de been bracht, uijt het Oldeampt: dwelck het lat is van Slocpterē tot Vvedde, tusschē de Dollaert ende morasschen der Drenthe: gehoorende onder

IUNIUS
1579.

Grueningers beginnen vijantschap.

Den Grueningers ver deden beeften genomen.

onder de Iurisdictie der stadt. Die Rennenburgsche schickten uijt elck vendel maer een squadre daer he[n]dunckende hū sulcx genoech te sijn midts de smalliciteit der wegen. Die boeren heur comste verne[m]ende, nam[n] in tijts de vlucht weder nae heur lant toe: al of sijer niet geweest en hadden. Evenwel moesten sij sich met Rennenburg comen versoenen midts gevende een groote geldstraffe.

Den sexten Junij hadden sommige overvluchtige dien van binnen kont gemaect, datter geen pulver int leger en was. Vvaerover sij sich duncken laetende, dat sij behoirden heur vordel waer te nemē, ende het leger op te slaegen: quamen sij smorgens uijte stadt met allen vendelen, tijt genomen een dat op de wacht bleef: ende stelden sich niet wijt van Selw[a]ert in een seer breede slachtordning: hebbende sommige veltstucken bij sich, daer sij dapper mede vuer gavē, maer sonder ennyige schaede te doen. Die Rennenburgsche hadden theuren gelucke even ter selver stonden pulver cregen: ende liepen met thienen met twintigen aen verscheiden hoecken breet verstroit sijnde tegen hun schermutselen: sijnde im als niet over hondert vijftich man sterck. Die vander stadt hadden vele knechten mede bij sich: diese meest aengenomē hadden duerende het parlamentere nae dat sij eerst waeren begonnen te belegeren: ende langden dapper van sich met heuren musquetten, hebbende meest alle seer goet gewehr. Maer midts de Rennenburgsche dun uijtgespreit sijnde af ende toe liepen, en werter maer eenen van denselven gevont. Daer die van binnen

Grueningers comen
met geveld
nijte stadt.

staende

staende als eenen doel ofte staelen berg, deur de cl aerheit der sonnen seer van sij h schijnende, qualick kon den gemist worden. Soo datter vele doot bleeven, ende vele meer gewont, die daer nae meest alle storven.

Doen sij nu ontreit! wee urens als manne gestaen had= Gruenin-
den, quamen sij opae vlucht ende werden vervolghi gers vverde
to in de porte, ende in sulcher manieren binnē gedreven.
ve, dat de stadt schier mede incregē wert. Daer wer-
ter vijs gevangen, ende werdē oock vele wagens en-
des buijten cregen. Heur geschut was oock in groot
gevaer, maer deur ras hicheyt der perde ontqua het.

Twas lachens weert, ende soo ick meine, niet veel
meer gesien: dat sij sesbundert meghden mede uijt der Gruenin-
stadt gebracht hadden om heur geschut te beschant- gers had en
zen. Vanden welcken twee bij gevalle geschotē sijn vele megh-
de, deden dese meghden met roopen ende loopen de den mede
ganize slachtordening opde vlucht comen. Men buijten ge-
hadse van verre met heuren witten schorteldoeken vuert,
veur gewapende mannen aengesien. Het speet den
kriegsvolcke seer dat sijc geen van gevangeē en kon-
den criijgen.

Nae dese nederlage begondē die vander stadt eerst Gruenin-
in ernste op den vrcde te dringen, deur heure gesante gers soeckeē
Jacob Hildebrants, Vville Ubbena, ende Hoptman in crast vre-
Vinckenberg, die onlanck van Arnheim uijt sijn ge-
vangenus comen was.

Hierentusschē hadde die Bōtgenootē Reinert van
Azwijn, loof vader Haar, ende Reinert Cant, vā Ut-
recht nae Lecuverdē gesondē: om de ander deelē van
Frieslant voort tot het vorſ verbont ende General
middelen

middelen te bewegen. Vvant Leeuwerden Franicker
ende sommige andere hadd. n s ch den 13. Martij te vo-
ren daer toe begeven. Alser nu eenen Lantdach te
Leeuwerden gehouden wert: iſſer op het aengeven
der vorſ gesanten den eerſten Junij gesametlick be-
sloten: dat ſij alle beloſden het verbont mede te onder-
houden in allen ſijn puncken: ſoo wel van tgene datter
uit craste van dien noch gedaen ſoude worden,
als van tgene datter alreede mine gedaen was. Ende
wert ondereckent bij die van Leeuwerde, Franicker,
Sneek, Bolswert, Yſt, Staveren, Sloten, ende
Vvorcum.

Deſc drie gesante hoorende de gelegenheit van
Grueningen trocken voirt nae Vvinsum bij Reanen-
burg. Ende midtsdien alle dage quade tijdingen qua-
men van Maestricht (dwelck bij Alexander Prince
van Parma, die na doot van Don Iuan bijden Koë-
ninck Gouverneur der Nederlanden gemaect was,
opt uijterste benaeuyt was) ende men oock vreesde
dat Vinckenberg ende Swartkē: die beide van Bouſ-
sus Regiment geweest ende oock tot Utrecht qualick
getracteert waeren: ende nu elck een vendel knechte
inder stadt hadden: deselve ſouden meugen brengen
aend Malcontenten: ſoo werter des te beter coop,
bij adviſſe ende oversijt deser gesanten, den thiende
Junij vrede gesloten met dien vander stadt. Dat ſij
ſouden ſwaren den Ertzhercote, den Prince ſijnen
Lieutenant, ende den Statē General, metgaders Ren-
nenburg heuren Stathouder in alles gehoirsam te ſijn.
Garniſoen in te nemen alſt deselve noodich vinden
ſouden.

Friſtant
nempt die
Naerder
unie aen.

Vredes arti-
eulen met
den Grunin-
gers ge-
maect.

Nederlandischen geschiedenissen.

127

souden. Den Religionsvrede te doen besweiren ende onderhoude (op welck punct Rennenburg seer harde instantie dede , ende scheen anders in geender manieren enwigen vrede te willen aen nemē) het geschil met den Omlanden op te schorssen ende te geven in hande van Cōmissarissen als inde bovenverhaelde ordinantie te sien is . Ende tot verschering van al desen soudē sij ses gijselers geven, die Rennenburgen soude believen te noemen. Dese puncten bij Borgermeester Raet ende gesworen gemeinte besegelt ende ondersteeckent sijnde, bracht Vimckenberg den elfsten weder in handen van Rennenburg.

Dewelcke ten selven dage binnen Vvinsum oock Rennenburg
schriftelick aennā ende onderteckede het voerschre- neemt die
ven Verbont van Utrecht : (daer hij nochtans vor Naerderu-
ende nae bijdē genen dien hij vertrouvde altijt quaet nile aen ons
van sprack) : nae dat de drie gesante voerschreven ges duijsent
belofden hē te doen versekering leveren bijden Bont- guldē tsaers
genooten , ende deselve oock bijden Prince , ende
Graef Iohā vā Nassauw te doen besegelen, vā dsjulc- taaect
ke ses duijsent guldē tsaers als dē vorlede 24. Martij
dē Gouverneurs vā Provincie verordinet was : ēde
hē bij Eiso largets ēde Floris Thim was doe aendienē.

Den 12.benoemde hij tot gijselers : lochim Ubbe- Die Grünaal
na, Christoffer Deest, Iohan vā Ballē, Evert Simons, gert geven
Gerbrant Heynēs, ende Popko Everardus. Alle van- Gijselers.
den vornemsten Spaengesintē ende vijandē der Om-
landē die inder stadt waerē. Dese werdē hē dē 14.gele-
vert, welcke bij dede nae Cāpē in bewaering vuere.

Den 18,dede hij sijn Regimēt vande stadt afstreckē,
ende

Die Omlan- ende verdeilde tselve weder inde omlandē. Dewele- den qualick ke daer seer qualick mede te vreden waeren : datter gepaift. van allen heur hooch veurnemen niet anders comen en was.

Desen pays gemaeckt sijnde hielden die vander stadt hert aen dat hij inde stadt comen soude: waerop vele gedisputeert wert, of hijt behoird te doen, ofte niet. Ufskens ende Kornput hieldent niet Entens ende de Omlandē, sustinerende neē: Oyēnbrug ende Ioris de Gruijtere (die mede sijn Raet was) ende sijn Hofmee- ster, hieldent met dien vander stadt, sustinerende, jaē.

Maer den 24. Junij als die vander stadt gesonden hadde meerder bevestiging van allen articulen: sijnde met handen van Hoptluijden, bevelhebberen, deskenen ende schier van alle mā onderteekēt: waegh-de hijt (oock tegen het advijs der voers gesantten dwelck sij vor heuren vertreck gegeven hadde) en de trock ten selvē dage daer binnē, op Sint Lans dach. Dwelck hij sich liet duncken een groot geluck t: sijm om dat de Coeniginne Maria, ende de Gravē van Bu-ren ende Arenberg, vorgaende Stathouders oock op sulcken dach waeren daer in gecomen.

Rennēburg
weske in
Grueningē.

Achterden-
ken vā Ren-
nenburg.

Hij was soo onbedacht ofte onachtsam dat hij de vredehandeling ende alle sijn versekerung mede inde stadt genomen soude hebben: ten ware Kornput (Ufskens absent sijnde) hem daer aen gemaent hadde, den welcken hij doet buijten blijvende alle de stucken te bewaerengaf. De gene die onder den Staetsgesinneten wijs sagen begonden hier wijs achterdencken te hebben, dat hij der stadt beter betrouwde, endc met deft

der selver int heimelick beter eens was, dā hij sich o-
penbaerde : als namals beter gebleken is . Niettemin
den Raet werter verandert , ende met Staetsgesinten
besettet: den Religionsfrede gepubliceert : ende den
Gereformerten dedemen kercken inne ruijmen.

Die vander Drenthe, soo wij vor verhaelt hebbē,
haddē vier van Rennenburgs vendelen uijtgedreven:
ende vor ende nae noch andere moetwilicheden ge-
thoont. Vvaeromme hij veur sich nā, hij woudese be-
soeken: ende dede alle sijn Regiment uijte Omlanden
vorbij Slochterē heimelick op een tijt over de Groe-
ve te Zuijtlaarē comē , daer oock een nieuwgemaect
vendel, namelick Onno Grouwstins bij comen was. Rennenburg
Ende nemēde drie velstuckē mede, die hij vā t Casteel
te Leeuwerdē vor Grueningē hadde doē comē, trock
hij met alle mā midden deur de Drenthe nae Coevor-
dē, daer hij qua dē eerſte lulij. De Drost Ens, lātschrijf-
ver, ende Spaengesin'te Schoutetē waerē gevlychtet:
twasser al gehoirmsam waer bij qua : dwelck altijt die
frucht plach te wesen die den victorieuen volget.

Maer Oldezeel ende Lingen en scheenē hem noch
niet anders gehoirmsam tesijn , dan dat sij hem schoon
woorden gaven : ende wouden noch sijn garnisoen,
noch den Religionsfrede aennemen: den welckē doch

al de rest van sijn Gouvernementen met wille ofte
onwille aengenomen hadden . De Drost van Lingen
en quam niet bij hem naede belegering van Devēter,
hoewel bij over lange den Staten gehoirmsheit ge-
sworen hadde: want hij konde meesterlick op beide
scholdren draegen, Rennenburg dreighde hun beide

I V L I V S
1579.

Rennenburg
treckt met
gevelt nae
Coevorden.

Oldezeel
vveigert den
Religiosfre-
de aen te ne-
men.

I met

Ander ach-
terdencken
van Rennen-
burg.

met brievē:maer anders en quammer niet vā. Vvaer-
uijt sonimige begonden te dencken van collusie, ende
dat sij t'samen verstandt haddē. Dwelck wel een aen-
sien hadde:want anders waere hij wel met sijn volck
voirtgeruct om haer te besoeken: doen hij van d'een
ende d' ander niet meer dan vijs mijlen af en was: sijn-
de sterck genoech, want hij hadde vor Grueningen al
sijn vendelen doen sterckē, soo dat hij nu onder twelf
vendelen achthienhondert man hadde. Maer hij en
trock niet voirdē dā tot Coevorden,daer hij sommi-
ge dāgē bleef. Ende besichtigende de plaatse: nam hij
sich aen of hij daer frontier woude maecken: als
Lingen ende Oldezel niet betrouwende.

Rennēburg
beveilt Coe-
vorden vve-
der op te
bouwen.

Maer soo hij de vlecke, midts oir'saecken vor ver-
haelt, open ende plat vont: gaf hij Kornput last om
t' Castle weder op te bouwen. Dwelck deselve begā
strax int werck te stellen, ende bestack een Castle
van vijs bolwerken met heuren strijckwehren ende
breeden graften. Desen bouvv geviel oock den Bont-
genooten seer wel: die daer deur verstanden Grue-
ningens afgesneden te wordach vanden vijanden dier
souden meugen comen: ende Frieslant met den Om-
landen versekert. Rennenburg verreisde den 4. Iulij
van daer nade Bontgenooten t' Utrecht latende sijn
gantze Regiment te Cocvorden.

Op den selvē dach is den President ende Raetshee-
ren: die, als vor, te Leeuverden gevangen waere ge-
weest: bij den Staten vā Frieslant bevolen wordē, bij
Die vā Thof te Leeuverde sonneschijn uijste stadt, ende voirt uijten lande tē ver-
trecken; mitsdien sij noch niet rusten en konden ende
maecken

Rennēburg
reist naede.
Bontgenoo-
ten.

Nederlandischen geschiedenissen. 132

maecken vele werringen tot verstoering des aenge-nomen verbonts ende der general middelen.

Den achstien began de vlecke Coevorden tot drie
plaetsen boven in den daercken te branden, ende ver-
brade wel tderdedeel. Sonder twijvel twas gemaect
werck: ende men hielte het daer veur, dat sich Entens
wilde wrcken van dat hij daer gevangen was wor-
den: hoewel de inwoonders daer van ontschuldig
waeren.

Die Bontgenooten nu geloovende dat Rennenburg
veur hun een versekert man was: midts hij het Ver-
bont aengenomen, ende midts de voerß ses duijsent ^{Bontgenoo-}
gulden: vermeerderden hem den 19. sijn Commisie^{ten geven}
als dat hij oock ses hundert ruijters soude aennemen
onder vier vanen. Dwelech hij dede, ende stelde daer
over tot Ritmeesters Aelke Onsta, Rinswoude, Asit
Entens, ende Dodo van Laer.

Sij verdroegen dock met he dat hij soude daer toe
helpen, datmen mocht garnisoen in Zutphen criegen:
midts dien deselve stadt seer Wackelbaer sich thoons-
de. Ende daerom verschreef hij Entens met negen
vendelen dervaaerts, onder tdxel als ofmen een velt-
leger bij Niemegem soude vergaderen. Dewelcke
nae een periculose muijterije die de soldaten deur
opruijden sommiger Hopiluijden tegen hem ge-
maect hadden: van Coevorden met negen ven-
delen daer henen trock. Alwaer hij het lant ^{Entes Brae}
van Zutphen ende vanden Berg seer onbehoir- schatter.
lick verdruckte ende branschattede: tot groo-
te verbittering des Graven vanden Bergé, die

I. 2. daer

Entens
moervil te
Boeckholt.

daer van sijn clachten te vergeefs dede aen Rennenburg ende aen alle man. Gelyck oock de regerders vā Munster ten selven tijde claeghdē dat Entens binnen Boecholt op een laermeret droncken ter stadt uijtgaende onder de porte een vechterije metten borgeren aengevangen hadde (hoochwel hij vanden Raet met wijn vereert was geweest) daer sommige deurschoten ende andere gewondet waeren worden. Ende om dat de borgers sich gewehrt haddē; had hijer daer nae sommige buijtē der stadt gevangen ende garantzoent om sich te wreken. Ende wert in desen tocht anders niet besunders uijtgerichtet: dan dat de negen vendelen te Hengelē gemonstert wordende het vorſ verbont beswoeren: ende dat die van Zutphen het garnisoen van Sonoy innamen, de welcke vanden Zutphen. Bontgenooten ende Rennenburg neven den Frijheer van Hoohesaxcn daer inne gesonden was.

Negen ven-
delen sverē
de Naerder
unic.

Sonoy brēgt
garnisoen in
Zutphen.

Dic vander
Drenthe ver-
schrijvē sich
t Caasteel vā
Coevorden
op te bou-
wen.

Kornput was met sijnen, ende de vendelē, vā Rinswoude (die mede niet onder tbevel vā Entens en stont) ende vā Boermania te Coevordē bleven: ende hadde de State der Drēthe in Grollerholt verschrevē: daer sij hem bewillighdē ende sich verschreevē het Caasteel op te doen werckē tot heurē coste: ende sondē te dien einde sommige daegen heure boerē derwaerts. Maer daer en wert niet vele uijtgericht, midsdien daer sommige waerē diese achterwaert bieldē ende onwillich maectē: hun inbeldende dat sij een roede tot heurē eige aers pluctē. Daer werdē int Gravē seer vele grote ijserē ende steenen clooten opgedolven, die certijts in belegeringē tegen thuysi geschoten waeren. Oock werdender

werdender groote raemen vol scherpe nagelē steken-de gevonden, die bij die van binnen inden graften ge-leght waren inde plaetse van voetangels.

Dserentusschen was Martē Schenck vā Niddeggē mette sijnē heimelick over Rhijn comē, ēde deur ver-rassching in Dotinchē gevallē. Maer die van Deven-ter ende Zutphen: met goede hulpe die sij haddē van sommigē vandē ruijterē die met Sigismund vā Kurtz-bach uijt Brabāt over de Yssel comē waerē, ēde van-den Steenbachischē knechtez quamē welgemoet daer vor, ēde werdē der stadt machtich. Ende Kurtzbach creeg hē, seer gewont sijnde, gevangen. Dewelcke hē namals liet loopen, daer hij vele spels om kreeg: ende wert ter oirsaken van dien tot Utrecht ingetogen.

Voor dese ruijter ende voetknechten, waerender overlange int begin Martij oock noch andere, als s' Pfalzgravē, Eitel Heinrichx, Bacmoors, end Schēckē ruijterē, met den elf vendelen van Lazarus Muller, over Rhijn int lāt vā Overijssel ēde Zutphē comē ge-weest. Sijnde alle op d' ander sijde der Maas seer qua-liek getracteert: ende midts dat sommige Provincien, als vornemelick de Vvalsche, Fladerē ende dese, heur woort niet en hieldē, vander generaliteit onbetaelt. Sij laegē hier seer lāge ende atē tgāfse landt vā Over-ijssel op, uijtgenomē Vollēhōhe ende t' Mastebroek daer sij niet comen en kondēn. Sij creegē oock in cor-ter tijt innē Eschede Goer Octmaerssem ende andere cleine stedekens.

Sonder nochtās dat Ridderschap ende stedē sich des een haer te megr lictē bewegen om heur belofde cō-

Schenck
nempt Do-
tinchem in-

Dotinchem
vvederkre-
gen.

Schenck ge-
vangen,

Oabetaeide
ruijter ende
knechtē co-
mē in Over-
ijssel.

Memorien der

134

quoten op
te brengen.

A V G V S.
1579.

tributio[n] op te brengē ofte sich inde Naerder Unie te
begeven. Daer Graef Iohan van Nassauw in cruck,
ende Rennenburg met geheimtheit seer menichful-
delick op drongen. Vwant sij antwordē altijt soo hun
vanden Spaen[se] gefinsten stedes inden mont gegeven
wert: datmen hun eerst ruijters ende knechten quijt
maecken soude. Niettegenstaende dat heur schade da-
gelyk wies, tot onweerdeckerlike sommen.

Rennenburg
bevillicht
dē Overijs-
selschen der
Statē kriegs
volck te sla-

Ia sij lieten sich duncken, alst anders niet sijn en
mochte, sij woudense wel met gewelt verdrijvē. Ende
doen Rennenburg iueder vā Utrecht te Deventer
comen was: liet sij niet af, voer dat hij hun patente
gaf op heur vier Drostē: dat sij ruijter ende knechten
deur middelē hun best dunckende mochtē verdrijvē.
Dat meer is, hij moest hun beloven, dat hij hun dacr
toe bijstat soude doe van sijnē Regimēte. Ende metter
daet verschreef hij Kornput. (Want Entens metten
Hoptluidē die met hē waeren hadden mettē Kurtz-
bachischē ende Steenbachischē een contract gemaect
vā deen dander geē leet te doen) dē welckē bij binnē
Steenwijck den sextē Augusti beval dat hij mettē drie
vendelē die hij te Coevordē bij sich hadde Eggerich
Ripperda Drost van Zalant bijstant doen soude om
Kurtzbach te vangē op een huis daer ontrēt, daer hij
sich onthieldt. Maer alsoo deselve hē vordroechz sulcx
onbehoirlick te sijn: midts deselve ruijter ēde knech-
tē niet asgedanct, ende alnoch in dienste sijner Altere
Excel. ende generaliteit waerē, ende muegelick deur
ockluijckinge daer gecomē: liet hij sich geseggē, en-
de was te vredē datmē aendē Drost een excusatiē vin-
den soude die schijn hadde.

Kornput
veigert sich
tegen der
Statē volck
te stellen.

Hij

Nederlandischen geschiedenissen.

135

Hij ontschuldighde sich ooc dē 14. met brieve aan Graef Iohan: dat hij sulcx opde vier Drostē bedwongē was geweest te bewilligē om meerder inconveniēte schouwē. Maer de gene die een neuse hadden: veurnemelick die vele met hē omgingen: kondē dage-licx meer ēde meer speurē: dat hij:nae dat die vā Mechelen sich dē 20. Iulij vorleden, om dē overlast hun bijdē garnisoene gedaen, sooo sij seiden, met dē vā Parma op dē Peis vā Colen verdraegē haddē: mede seer begonde te veranderē: ende sijn ooren op te steecken naeden selvē Peise, die oock te vorē de Vvalsche Provincien ende sijn bloetverwantē aengenomē hadden. Tot het welcke de Raet vā Oyenbrug, die sijn goet te Mechelen had liggende, hem groote oirsaecke gaf.

Evenwel wist hij sich meesterlick binnē te houē: ende scheen alle dage seer vele te doen tē dienste der Bontgenootē ende tē profijte sijner Gouvernementē, Rennēburg. sooo wel andersins als in materie vanden Generael doet veel tē Middelen, ende Licentē, die hij dede tot veel plaetsen dienste des land s. IIII- int werck stelle: hebbēde bij sich Reinier Cant gesante der Bontgenootē. Bij des welcken advijse bij desel- de doch ander int hest- ve oock te Coevordē: op het aenhouden vā Kornput te. die hij daer Gouverneur gemact hadde: dede invue- rē. Niettegēstaende hij vander Generaliteit ēde Bōtge nootē, die op dien pas niet gelet en haddē, daer toe gēē bevel en hadde. Ende bovē tgene dat hij scheen seer te drijven, datmen metter bevestiging des Casteels aldaer sich spoedē soude: sprack hij oock vele vā vvedē den ende Steenwijck ende andere plaetsen te stercken. Hij liet oock toe in allen sijn Gouver-

Rennēburg
ontschul-
digt sich bij
Graf Iohan.

Rennēburg
laet sich den.
Peis vā Co-
len gevallē.

I 4 nementen

Hij

nementen die vrije oeffening der Gereformeerder religien: dewelcke hij onder den naem des Religionsråd's selfs moet hanthavē. Ia hij stelde oock in veel opē vlecken Gereformeerde ministers tot bediening der pastorijen inde plaetsē vā papen. Ende als de copijen der voerß Vreedehandeling die in Junio ende Julio vorleden te Colen geracmt, ende sonder bevilling der General Statē beslotē was: deur de Spaensgesinte int heimelicke ende openbaer in al den Nederlanden begonden gestrooit te worden: dede hij een scherp mandaet overal uijkundigen: dat niemand deselve articulen in sijn Gouvernementen stroien, vorgeven, drucken, schrijven, ofte bij hem behoudē en soude, bij pene van gestraft te worden als bedriegers ende op-roerige verstoorders der gemein ruste:

Mandaet te
gen dē Peis
van Colen.

Oproerte
Grueningē.

Den achthgenden Augusti was te Grueningen een groote beruerte. Vwant alsoo de Magistraet, deur sijn bevel, de Generael middelē woude int yverck stellen: sijn Derck Rijckerts ende Duert Alberda met een groot deel borgerē: deur de Spaensgesinte, vornemelick den Prior der Iacopijnen ende den Pastor van S. Merten ende Cornelis Kempis een procureurkē, verwect sijnde: nae t' Raethuijs geloopen, ende hebben tselve omrmtg̃t, om den Magistraet te yangen, ende te bedwingen om de articulen des Peises van Colen acn te nemen, ende D. Iohan Rorda op vrijen voeten te stellen. Dese Rorda was onlancx te vorē bij den van Parma derwarts gesonden met credentzbrieven ende instructie, om de voerß articulen den borgeren geuechelick vor te houden. Maer de Magistraet

sulcx

fulcx vernemende hadde hem doen gevangen setten
ende examineren, ende al sijn beschiet aen Rennen-
burg overgesonden. Als nu de voerß oproerige den
Magistraet begonden te slaegen, hebben sommige
Staetsgesinte borgers ten letsten moet gegrepen, ende
seer weinich in getaele sijnde met een geroep ange-
vallen; ende hebbē de muijtmeeckers soo verschrikt,
dat sij verloopende, de Magistraet verlost wert.
De welcke om in fulck gevær niet weder te comen
den selven iohan Rorda nae Rennenburg schichten:
die hem Pipenpoy opt Castle van Staveren te ver-
waerengaf. Oock deden sij sommige der oproerders
bij den cop nemen, ende bandense uijte stadt.

Dese geschiedenisse schreef Rennenburg den 20. Rennenburg
aenden Ertzhertoge: biddende mede, of de vrienden schrift den
vanden gijsselaers aen hem aehielden om deseive
weder te hebben: gelijk sij bij hem deden: dat hij
hun geen gehoor geven en soude.

De voerß articulen sijn den 25. weder aen die van Terranova
Grueningen overgesonden deur Karl van Arrago-
nia Hertog van Terranova: mitgaders des Keisers Peis van Co
gedeputerde, als Iacop Bisshop van Trier, Gebhart
Elect van Colen, Iulius Bisshop van Vvitzburg, gen.
Hendrick Graef in Swartzenberg, ende Verner
Heere te Gymnich: heur samentlick vermanende de-
selve articulen aen te nemen: ende mede ontschuldi-
gende den voerß Rorda, ende begerende datmē hem
uijte gevangenis ontslagen soude.

Desgelycx hebbē de voergenoemde heeren oock
gesonden nae Deventer, om den Overijsselschen de
Den Peis vā
Colē en e
Overijssel
sche gefondē
1579.

voerſ articulen vor te dragen.

Om dese tijt werden bij den Ertzhertoge den allen Provincien brieven geschreven, dat ſij heure meininge ſouden overschrijven belangende delfve articulen.

De Gruonin culen. Dwelck de ſes giffelaers die tot Campen waegiche giſſers begeren vernemende, hadde ſij des te meer verlangen om thuijs te cos thuijs te ſijn, op hope van delfve articulen den borren.

geren te doen goet vinden. Ende ſchreeven den 5. Septembris aen die van Grueningen. Dat ſij de verſe-kering die hun van der Stadt beloft was niet en dachten int minſte punct af te treden: vorderende daerom, datmen aen Rennenburg vercrijgen ſoude, dat ſij thuijs ſouden meugen comen: oſte ten minſten datmen andere in heur plaets ſoude noemen. Hierop ſchreeven die van Grueningen den achtſten aen Renenburg binnen Vollenhoe ſeer ernſtelick om ontſlaecking derselven. Driegende onder andere: indien neen: dat ſij nootshalven ander middelen ſouden moeten voerde hant nemen.

Adviſ van
Frieslant en-
de Omlanden
op den Peis
van Colen.

Adviſ der
Overijſſel-
ſchen op den
ſelven.

Doot van
Vliet.

Frieslant ende Omlanden adviserden opt voerſchrijven des Ertzherogen belangende de Colsche articulen: dat hun delfve geensins aennemelick en waeren. Die van Overijſſel van ander hanteurē ſijn-de ſonden den 13. oock heure meininge over, uijf der welcker blijckelick genoech was, dat ſijer geen groote ſwaricheyt in en vonden.

Den 28. quam Entens met den negen vendelen die met hem waeren deur Coevorden weder inde Drenthe: achterlatende den Hoptman Vliet, die op een tijt droncken van den peerde vallende hadde den hals

hals gebroken. In welches plaatse bij Rennenburg
gestelt wert Gerart van Vliet sijn broeder. Hottinga
badde oock op een tijt met Entens goeder dingen ge-
weest op een Edelmans huijs, ende soop de schutten
van Entens de eerenschoten deden, wert Hottinga
deur sijnen arm getreft: daer hij af starf. Dwelck
sommige verstanden als met wille geschiet sijnde,
om dat hem Entens int heymelick niet goet en was.
Schelto Larges wert in sijn plaatse Hoptman ge-
maect. Dese vendelen brachten mede vele gevange- OCTOB.
ne uijt het lant vanden Berch ende Zutphen, ter cau- 1579.
se vanden billetten diement hun niet vol betaelt en
hadde. Ende dreeven op de Drenthe even den selven
handel met groeten overlast ende brantschatting.
Vvaer deur de huijsluijden altemael van Coevorden
uij het werck nae heur huijsen verlicpen.

Doot v'n
Hottinga.

OCTOB.
1579.

De gravers
verloep uijt
het vverck
van Coevor-
den deur den
overlast der
Soldaten.

Sommige Edelluijdē der Drenthe van heur Lan-
schap afgeveerdicht sijnde quamen te Vollenhohe
heur clachtent doen aan Rennenburg metgaders aan
Dyrck Ianß. Lonck ende Engelbrecht ter Borcht
die van wegen der Bontgenooten met volle macht
bij hem comē waeren: ende badē uijt de vorgenoe-
de oirsaecken ende andere, dat sij vanden bouw des
casteels van Coevorden souden ontslaegen worden.
Vvaerop dē 12. Octob. eendrachtelick geslotē wert, Rennenburg
datmē deselvē ende allē anderē bouw soude laetē be-
rustē tot dē toecomendē somer. Niettegenstaende dat
Kornput hun vordroech, datmen in erde bij winters-
tijde wel bouwē konde, ende dat haer de vijant sou-
de meugen verrasschen eer den somer comen soude.

ende Bontge
noote ordis-
neren. Jen
bouw v'n
Coevorden
te laten bes-
ten.

Maer

Maer Rennenburg was soo getercht met den overlast die Entens dede, dat het niet veel en faelde dat hij sich niet en ondekte. Dwelck mede een oirsaecke was, dat hij sich des te lichtelicker bij die van Grueningen (die sonder ophouden hem quelden om de ontslaecking der gijfelaers, restitutie van des Coeninx Camere , ende dat hij binnen heure stadt comen soude) liet overreden bij advyse van Oyenbrug ende Rennenburg Gruijter , dat hij sich begaf int lonseren clooster ge-
rekt in
a Clooster Es noempt Effen, liggende hert voer der stadt. Evenwel
nam hij de voerß gesante der Bontgenooten met sich
derwaerts onder schijn van wat goets te willen uijt
richten tot heuren besten. Maer hij hadder niet som-
migen Spaensgesinten der stadt , ende met Couwen-
berg, geweest vendrich sijner bende, ende andere die
daer tot hem quamen wat anders te beleiden, als nae
bleeck.

Corts daer nae scheen het dat die Bontgenooten iet op Hertogenbosch in den sin hadden, ende schreeven den 21. ten tweeden mael aen hem opt alderern stelixte , dat hij Entens bevelen soude sonder ennich vertreck met den vendelen sich nae Muijden te ver-
vuegen, om te dienst van dē landē neven anderen ge-
bruijct te worden: op dat de geunierde Provincien
niet en souden staen in eeuwige schande ende schade
te geraecken deur sijn vertreck. Ten lesten ercegh-
men Entens voirt, ende trock met den vendelen over
de Zuyderzee nae Muijden, ende voirt nae Utrecht.
Maer soo de gelegēheyt vorbij was, quam hij strax
wederom: stellende alle de boeren int lant van Vol-
lenhohe,

Nederlandischen geschiedenissen. 142

lenhohe, Sevenwolden, ende Drenthe in rueren. Int welcke Rennenburg seer verstoort was, niet weten de hoe te verstaen oft hoe te beletten.

Op dese tijt wasser te Campē een groote beruer te Beruer te Campe. Vvant alsoo de Gereformerde den 13. Octobris vorleden bijden Raet waeren geweest om te handelen van de alimentatie der predicanter, ende en hadden niet kunnen vercrijgen: hadden sommige van hun doch uijt private authoriteit de Minnebruers bij den cop genomen ende ter stadt uijt geleidt. Vvaerover de gantze stadt int geweehr comen sijnde, hadden de Catholike te wege bracht, dat sij vorden avont weder in heure cloosters comen waeren. Den volgenden dage vergaderden ontrent hondert vijsfich Catholicke deur heimelick aenstiftē sommiger Raets-persoenen inde groote kercke: ende maecken een verbont onder sich, dat sij heimelick wouden gewehre gaen tegen de Gereformerde: ende sonden acht personen aenden Raet begerende dat den Religionsfrede onderhouden soude worden. Daernae werden der sommige tonnen biers int Minnebruers clooster bestelt. Over de welcke doen de voergenoemde ende sommige andere den 26. na middage drinckende waerē om te beter tegē de Gereformeerde gemoeht te sijn: ende sij kötschap haddē dat de wacht aende Caemer niet sterck en was: ende dat tvendel van Gerit te Bucup daer de meeste Catholiken onder waeren op de wacht trekken soude: hebben sij buijten het clooster comende begonnē alarm te maeckē, ende tvolch inde stadt te bewegen op heur parthije, de monachē oock

Catholicke
rotten sich te
gen de geress
kormeerde.

oock metter clock storm slaende. De Gereformeerde
ende Staetgesinnete sulx hoorende hebbē sich sterck
bij de wacht aent Raethuijs gegeven bij tvendel van
Jan Iansen, ende hebbē sich met wagenburgē aldaer
Catholickē beschantzt ende de straeten beset. De Catholickē
Gereformeer al dronken sijnde daerop niet passende sijn daeraen
de, geruijft: soo datter tweee oft drie te beide sijde doota-
lick gewont, ende vier oft vijf gequetst werden: ena-
de was geschapē datter groote bloetstorting geschiet,
soude hebben. Doch is leflick de saecke dcur den Bor-
gemeester Hendrick Kistmaecker, Jan Iansen ende
andere middelers alsoo geslichtet: dat de Geref-
ormeerde om vredes wille, soo sij seide; gevveken ende
heur vordel overgegeven hebben: midts tot heure
versekering gijselers mede nemende. Daer naa sooo
d'eene de Monachen uijt hebben wouden, ende d'an-
der behouden, hebben sij ten lesten verdragen op tge-
2579. ne dat Rennenburg daer van seggē soude. Doch moe-
sten de Monachen int einde ter stadt uijt.

Kurtzbach treckt int lant van Lin-
gen. Int begin van November: nademael het lant van
Overijssel nu tamelijk opgeteirt was: doch het
Kurtzbach geraeden nievve weide te soeken. Is
daeromme met ruijter ende sommige knechten nae-
dlant van Lingen gereyst: des te begeirlicher, midts
bij met den Prince van Orangien oneens was: den
welcken tselve vanden Staten Generael tot een ver-
eering gegeven was. De Drost Mulaert meinde hem
met sijn boeren aen het waeter te schutten maer sij
werden inde vlucht gedrevē: ende Kurtzbach schat-
tede veel duisenden uijt het lant.

Die

Die Hohenlohische ende andere die te Hardēberg
Ommen ende daerontrent noch laegen, trocken na-
derhant oock daer henen: maer alsoose Kurtzbach
niet over en wilde laeten (midts hij sich liet duncken
dat hij d' lant alleen behoirde te plunderen) quamen
sij weder in heur oude leger. Daer sij ten lesten bij
die van Overijssel met veel duijsenden uijtgecoest
werden.

Kurtzbach
vvil die Hos-
henlohische
met bij sich
lijden.

Daerentussen quamender alle dage nieuwve en-
de verscheidē tijdingē van het volck dat bij den Mal-
contentē te Carpen ende daerontrent overläge was
begonnen te vergaderen. Ende men versierde daerbij
dat die voersß qualickbetaelde in dlant Overijssel en-
de Lingen, intelligētie met hun hadden. Dwelck hoc
wel geenschijn en hadde: nochtans nam sich Rennen-
burg aen of hijt geloofde ende nam sich grooter vree-
sen aen. Iae om noch beter sijn rolle te spelen ontboot
bij Kornput haestelick bij hem (want hij scheen sich
sunderling op hem te betrouwven) ende beval hem
op gelegene plaetsen seeckere posten te leggen, ons
dagelijx vande saecken der vijandē gewaerschouwt
te worden: ende met den Grave van Benthem, ende
andere genabuerde ten selven eynde goede correspo-
dentie te maeckē: ende op alle passen sijner gouverne-
menten goede achtung te nemen, ende hem aen te die-
nen watter veur vestingen ofte anders noodich waē
re. Ende vornemelick beval hij, contrarie sijn vor-
gaende ordinantie, dat hij het Castle end oock de
stadt van Coevorden met haesten datelick op soude
bouwē. Belovēde hem tot altvorseide alle weke sijns
seker

Rennenburg
sempt sich
aen of hij
grootre vreels
hadde vorde.
Malcontentē
ten.

seker gelt te seyndē. Recht of het hem meer dan ernst geweest waere den Malcontenten tegen te staen.

DECEMBER. Maer ick heb die bevelhebbers van Kornput dic-
1579. wils hooren seggen: dat hem noit heller geschiët en
wert. Ende wat hij doen der tijt aende beschätzung
der stadt dede bouwen, dat had hij som uijten Licens
ten gedaen, ende som uijt sijnen buijdel verschoten,

Rennenburg
vreesde de
qualicke
salde, als sijn
de Staten
voick, ende
niet anders.

Veur seker Rennenburg vreesde de Hohenlohi-
sche Kurtzbachische end ander Statenvolck voerß,
ende niet de Malecontenten, die tot sijnen dienste qua-
men. Maer om noch beter gelact te thoonen schicte
bij Barthold Entens, Grouwstins, ende Fervo den
sesten Decembris nae tclooster te Vvitmaersen, als
om van sommigen saeken met Kurtzbach te han-
den, ende met eenen sijn vornemen ende uijterste mei-
ning te deurmercken.

Die Malcon-
tenten bij der
stadt Essen
verstrot.

Corts daer nae quammer deur de voerß posten
gewisse konischap aen Rennenburg, dat de voerß
nieuwaengenomen die sich te Carpen vergadert
hadden over Rhijn waeren comē, ende soos sij in goe-
den getaele laegen bij der stadt Essen int furstendom
Berge doende seer groote schaede: waeren sij van de
Drost van Reclinkhuijsen ende andere lantver-
waerders verdreven ende gescheurt. Om dwelech hij
sich seer blije geliet. Maer wat blijschap hem tselve
om hooren was harmen wel dencken.

Twe Malz-
contenten te
Coevorden ge-
vangen.

Den 14. Decembris werter binnen Coevorden
een Grueninger gevangen, met namen Hans de lan-
ge Peltzer: die met Geerart Tasmaecker, Jan de Vvil-
de, Cornelis Kempens, Bernt Bruntinck, ende andere
gevangen.

gevangen geseten hadde om de mijterije doen sij dē magistraet sloegē ende meinden te vangen:ende was daerom uijter stadt gebannen. Dese hadde sich laeten ontvallen, datter binnen d'lant alreede vele Hopt-luijen aengeteekent waeren, die opde andere die van buijten comen souden pasten, ende datmen cor-teling wel wat anders sien soude. Daer wert oock een ander dengetast, die looper geweest was vanden gewesenen Drost Ens, ende bekende, int leger vor Maestricht bij den van Parma geweest te hebben.

Vvelcke dingen Rennenburg hoorende, als hij na lange tijt int Clooster Essen metten ionfferen hadde liggen domineren, ende daer verscheiden handelingē gedreven waeren, tusschen Grueningen ende Omlanden, oock Grueningen ende Bontgenootē: die van Frieslant ende Overijssel oock heure gesante daer Rennenburg
hebbende:ende hij vreesde dat, sijn secreten deur de troet in Grueningen.
voerß gevangene ofte anders openbaer comende te worden, hij in Essen niet seker sijn en soude: liet hij sich als overreden bij die van Grueningen dat hij ontrent den achthienden Decembris inde stadt trock. Tegen het advijs der gesanten vanden Bontgenooten Lōck ede ter Borcht, die al protesterēde uijt het clooster vertrocken waeren.

Binnen sijnde thoonde hij evenwel versekert ge-
laet, ende beval datmen de voerß gevangene pijnlick
ondcrvragē soude: in presentie van stlyfswijgēde lui-
den, ende hem de bekentenis overseinden.

Entens van Kurtzbach wedercomen sijnde, ende van te veel domineren seer sieck, lackē deur sijn bevel

K dese

dese tijt noch met sommigen vendelen int Oldeampt
om de voerß qualickbetaelde ruijteren ende knechte
te schutten: die oock in Vvesterwoldingerlant waere
comen, ende dreighden in Frieslant Omlanden ende
Drenthe heure betalinge te comen haelen. Vvant het
vroor soo hert, datmen haest over al soude hebben
kunnen overgaen. Maer int leste Decembris quam de

Degesante
der qualiche
talden comē
bij Rennen-
burg.

Lieutenant van Kurtzbach, Dannewitz, Carlewitz,
Vvilich, Sampson, ende andere gesante der ruijteren
ende knechten binnen Grueningen. Die welcke van
Rennenburg feestelick onthaelt werden, ende hij stel-
de alle manieren van genuechte voirtzende hielt sich
voortaen soo versekert van hun: dat Entens daer
scheen te vergeefs te liggen. Ende doen Kornput, die
den anderen pas verwaeerde, claghde dat te Coevor-
den bij faute van gelden niet gewrocht en wert, en
de protsleerde schriftelick, begerende, soudemen an-
ders niet daer toe doen, van sijn bewint ontslagen te
sijn: en wert hij niet beruert, noch en deder anders
niet toe.

Doot van
Kurtzbach.

Men woude seggen dat hij met den selven ruijte-
ren ende knechten aldoen einich heimelick verstant
gemaect hadde: doch begondē deselve corts daer nae
uijte landen te vertrekken, deur dē doot van Kurtz-
bach: die met het pulver, dwelck deur ongeluck aen-
gegaen was, geslaegē ende eenē worp weges wech-
gevuert was, soo dat hij corteling daer af starf.
Men achtede dat hem godt gestraft hadde, om dat hij
sich tegen den Prince gestelt, ende de boeren te scri-
ongenaedelick gehandelt hadde. Ich soude lust heb-
ben

Nederlandischen geschiedenissen. 147

ben, ende tsoude mij duncken der pine weirt te sijn,
met corten sijn leven hier te verhaelen (midtsdien
hij een beroumt kriegsman, ende Frijheer sijnde, ende
de suster des Hertogen van Lignitz te wijve hebbē-
de, in sijn leven wonderlick ende in sijnen doot avon
tuerlich geweest is, ten waere ick soo vast vor mij I A N V A.
genomen hadde, geen dinck te schryvē daer ick geen R I V S.
volcomen bericht van en hebbe. 1580.

Vele die van Rennenburgs handel weten willen, Staten volck
seggen, dat hij van overlange sijn malcontenterie Staten volck
soude geopenbaert hebben: hadde sijn ontset bij der lach Rennē-
stadt Essen, als boven, niet gescheurt geweest: ende burg in den
noch eer, hadde hem tvoerß Statenvolk niet inden vvegc.
wege gelegen. Dwelek groot schijn der Waerheit Rennenburg
heeft. Vwant soo haest als sij bij hem te Grueningen begint alle
geweest waeren, ende vornemelick doen sij begon- ding op sijn
den te vertrekken: dede hij voirt alle ding op sijn ei- eigen hant
gen hant: sonder de Bontgenooten ofte Staten sijner te doen.
Gouvernementen aente sien.

Om dese tijt werden oock met sijnen ville deses Rennenburg
gijselers, daer wij meer van vermaent hebben: die laet de gijse-
heure meesters oft gelijcke inder stadt niet en haddē leis vveder
in schalckheit ende Spaens gesintheit: van Campen binnē Gruen-
nigen co-
weder thuijs ontboden: ende vanden borgeren met men.
fieren ende blißchap tegen getogen, ende seer heer-
lich te Grueningen bij nachte ontfangen. Vvaer
uji noch claecker te sien was, waer toe sijn
saecken streckendewaeren.

Den 21. Ianuarij 1580. quam Cornelia Rennenburga
van Lalaing sijn suster met heuren man den Baron fuster compre-
int l'ans.

K 2 Van

van Monceau int lant. Ende hoewel iegelick sich vā
dit subit aencomen verwonderde, om dātmen te vo-
ren daer of niet geweten en hadde nochtans wert sij
te Coevorden seer heerlick ontfangen, met drie ven-
delen ingehaelt, tgeschut losgeschoten, ende nae het
bancket, (daer Rennenburgs heimeliche Secretaris
Bailly over te maete quam, die met heur in een camer
ging ende lang secretelick sprack) wert sij vanden
Hoptluiden een mijl weges uijtgeleidet. Kornput
deur de aencomste van Bailly achterdencken kregen
hebbende, schreef aen Uskens (die alleen onder Ren-
nēburgs Raet niet Spaensch gesint was) dat hij toesic
soude. Men heeft daernae geweten, dat sij de eenige
oorsaecke was, dat sich Rennenburg eigentlick ont-
sloot opde zijde der Malecontenten. Vvānt sij bracht
mede sijn pardoē, ēde accord mit dē van Parma, ende
sommige penninghen, ende vele schoone belosten:
als vān Marquis gemaect te worden, ende vān thou-
welick vān een Gravinne daer hij op verliefst was.

Sij en was soo rasch niet binnen Grueringen co-
men, bij en bewilligde den boerē vander Drenthe:
dat sij de ruijteren, die bij deur bevel der Bochtge-
nooten aengenomen, ende recht te voren gemonstert
hadde, met geveld uijtdrijven souden. Dwelck ge-
schiedde: ende de boeren versamelden met sulcken
hoopen in heur gevvehr: dat sij de vane van Dodo vā
Laar dē eenen dach nae Coevorden joegen, ende van
Rinswoude den anderen dach: niettegenstaende dat
hij des vorſs Monceaus broeder was. Hun werden
beide genomen vele wapenen, rustwagens, bagagie,
ende

uskens
wert ge-
vvāer-
schouvt.

Rennenburg
doet sijn ruij-
ter. eur boe-
ren verjagen

ende peerden: sommige werden oock geslagen ende gewont. Vwant de boeren wacren niet sonder re- Overlast bij- den ruijteren den daerop verbittert, deur den langduerigen onuijt- gedaen. sprekelicken overlast die sij hun in allen manieren ge daen hadden. Rennenburg nam sich noch aen of het hem leet waere gevveest: ende verstaen hebbende dat Kornput beide dc vanen te Emblicam en de Laarwolt int gebiet des van Benthem hadde doelen, schreef hij: dat het welgedaen was, ende dat hij hem daer vor dancte, want de boeren haddense verdreven sonder sijn expres bevel. Men wist wel beter.

Die van Frieslant hadden sich over lange wel lach- ten duncken uijt velerlei waerteekenen, dat hij ver- andering veur hadde: ende sommige hadden van dbe- gin sijner regering wel derren vorseggen, dat het int leste niet wel met hem einden en soude: om dat hij Ordel der Friesen van Rennenburg om dat hij veel Spaens- gesintte bij sich gehoude hadde. bij sich in dienste gehouden hadde Metre Ian den misspaep van Billy ende Coutreau sijnen Secretaris beide perfecte deugnieten. Om dat hij sich oock liet regeren van Laurens sijnen hofmeester, vā Gruij- tere, Iacob Gramay, Uterne, ende ander Spaensge- sint gespuis dat hij bij hem hadde: want sij seghden, dat men een heere altijt behoirt te achien nae dat sijn dieners sijn.

Maer doen sij nu oogenschijnlik saegen, dat hij met Grueningen eens was: de gijselfers wedgeroe- pen: ende der Bontgenooten ruijteren weggejaecht hadde, ende alle ding handelde op sijn eigē hant: legh- den sij allen twijfel af: ende besloten dat het be-

Die Friesen
tegen t-Ca-
steel vā Leeu-
werden.

FEBR V A-
R I V S 1580.

T Casteel vā
Leeuwerde
geslichtet.

Minnebrurs
te Leeuwer-
den uitgeleit.

ter wās te verrasschen dan verrascht te worden. Sij
naemen veur al vore het Casteel van Leeuwerden:
ende nae dat sij secretelick Bouvinga ende Fervo-
met heuren vendelē (die sij over anderhalf jaer, deur
dmistrouwen van heuren stadhoudē ende doch op
sijn commissie selve te wege bracht haddē) inde vor-
stadt verschreven hadden, om 't Casteel van achter te
besluiten: sijn sij met al de borgerij den eersten Fe-
bruarij van vor daer aen gevallē, stierende papen en
monackē, ende al de vrouwe der soldatē die op 't Ca-
steel lagē vor acne, ende begondē alsoo te schanzen,
ende den graft te vullē. Schagē, die nae doot van Ma-
thenesse Macrschalck op 't Casteel gemaect was, siēde
dat hij verschalct was: gaf het op van vreeſe, behou-
den liſf ende goet: met verſekering van een jaerlike
rente daerenboven. Die borgers, eer dan sij wel ge-
hopt haddē, op 't Casteel comēde: en hieldē niet op tot
dat sij de wallen naede stadt toe gantz inde graften,
geworpē ende geslichtet, ēde de andere aende vval-
len der stadt gevuegħt hadden. Dit Casteel waeren
die van Leeuwerden, nae een herde belegering, van-
den Grueningers verlaeten sijnde, bedwongen ge-
weest op heur eigen costen te bouwen, deur Vvile-
brord van Schouwenburg Generael van Hertoch
Aelbert van Saxon, int jaer 1499. Soo dat het gestaen
hadde ongeverlick op de tachtentich jaer.

Die wijle de borgers met afworpen besich wae-
ren, lietmen de vendelen die inder vorstadt lagen in-
comen: welcke de minnebruers uitjen clooster hacl-
den, ende tusschen elck tweee soldaten eenen stellende

vuer-

Nederlandischen geschiedenissen 151

vuerdense deselve met vendelen en trommen inder ordening ter porten uijt.

S' anderdaegs werden Reinick Camminga, Sippe Meckema, Doctor Baert Ytzarda, ende Jan Oedzinga met den voerß twee vendelen, ende de vendelen van Grouwftins ende Vveda: dewelcke sij oock willich gemaect hadden, sonder ennichsins te suijmen nae Herlingen gesonden. Ende legerende sich inder stadt, die noch onbevesticht was, deden sij het Castle op. T Castlel vā Herlingē be- legert.

Rennēburg
scindt Bailly
nae Leeu-
verden.

Bailly gefan-
gen.

Hetlingen
geslichkeit.

Den siech-
brieven.

Want sij dwongen hem, aenden Lieutenant vandē Drost Oyenbrug, soo die te Grueningen was, als uijt Rennenburgs name te schrijven: dat hij het Ca stiel in heure handen geven soude. Den siech- brieven.

taert en dachte geen arch, ede en wiist niet dat hij hē behoirde sulx driemael te lacten gebidden: ende gaf het vaste Castle over den vijsden Februarij. Dwelek bij den borgeren oock wert omgeworpen aende sijde nae de stadt toe.

Dit Huijs was int jaer 1496. bij den Grueningers, doen sij meesters van Frieslant waeren, eerst gebou wet worden : maer was int jaer daer nae vanden Friesen weder afgevorpen: tot dat Hertog Albert van Saxon tselve weder opbouwde int jaer 1500. Soo dat het nu gestaen hadde ongeverlick negentich seventich jaer.

Oyenbrug
meint Her-
lingen te
ontsetten.

Vvael ende
Villiers ge-
vangen.

Pipenpoy
acht geen
gelt.

Oyenbrug was alreede te Collum comen met het overste vendel, ende de vendelē van Rinswoude en de Schaegen, in meinung van het Castel te gaen ontsetten. Maer daer quam sulcken mijterije onder de knechten, deur brievē der Staten van Frieslant aen hū geschreven houdende belooste van Betalinge: dat hijs nae Grueningen ontloopen moest. De Lieutenanten Vvael ende Villiers werden vanden knechten gevangen. Die corts daer nae losgelaelen sijnde quamen te Grueningen: ende vertrocken uitjen lande als hebbēde heur pasport van Rennenburg genomen. Maer het was om kriegsvolck aen te nemen daer sij bevel van hadden.

Soo haest als Herlingen in der Staten handē was, werde de gedeputeerde met dē oversten Sonoy ende de vorß vier vendelen nae Staveren gesonden, om het Castel oock op te heissen. Maer de Drost Pipenpoy antwoerde: de Prince ende Staten general hadden hem daer op gestelt, men soude hem brieven vande selven thoonen: wat hem die bevalē hij sonde gehoorsam sijn. Men presenteerde hem drie duijsent gulden, ende andere schoone dingen, maer hij en achte niet. Sij moesten nae den Prince reisen, die doen

te Delft was. Vanden welcken doen sij hem bescheit
brachten, gaf hijt over sonder gelt. Sij dedent oock
afworpen met onbedachten rade, eer sij die stadt
sterckten, daer hun groot quaet af quam. Vvant, soo
gij hooren sult, creeg Rennenburg de plaatse daer
deur weder in handen. Dit Casteel was eerst bij Al-
bert van Beieren Grave van Hollant gebouwt ge-
weest int jaer 1396. Endc daernae afgewopē sijnde,
wert het deur loren Schenck van wegen Karls des
vijfden weder opgebouwt int jaer 1522. Soo dat het
nu gestaen hadde ongeverlick sevenendevijftich jaer.
Hier kreegen de Frieſen oock in handen lohan Ror-
da, daer wij boven van verhaelt hebben.

T Casteel vā
Staveren on
bedachte-
lick geslach-
tet.

Dacentuffchen was Rennenburg te Grueningen
in grooter desperatiē: siende dat al sijn vornemen te
rug ging: ende dat bij dem van Parma niet en konde
houden: tgenē hij beloſt hadde: namelick van alle sijn
Gouvernementen weder onder de gehoorsamheit des
Coninx te stellen op sijnen eigen coſte. Maer dit
bedect houdēde, claeghē hij tegē allemā vande over-
treding des Religionsfredens ende rebellie der Frie-
ſen: ende het groote onrecht dat hem de Bontgenootē
deden, ſonder ſulcx int minſte verschuldet te hebbē.
Verhalende alijt sijne groote dienſten die hij gedaen
hadde, binnen Mechelen, binnen Valençijnen, binnen
Grueningen: vor Campen, vor Devēter, ende weder
vor Grueningen, ende int verſekeren van Zutphen.
Datmen hem veur alle danckbaerheit ende recompē-
ſe, nu dese groote ſchande aendede, als of hij een ver-
rader des Vaderlants waere, ende datmen hem niet

Rennenburgs
mis moedie-
heit.

Rennenburgs
clachten.

desteweiniger daeghde binnen Utrecht te verschijne
bij den Prince ende Bontgenootē, onder schijn van
met hem te willen beractslaegen. Seggende, hij soude
welwijser sijn: want al was hij in allen dingen on-
schuldig nochtās en vertrouwde bij dē gemeinē volc-
ke niet: dienē wel g sīē hadde, hoe sij Kurtzbach om
het loslaten van Schenck: ende andere meer, getrac-
teert hadden. Ufkens ēde Kornput dedē groote moei-
te om hem te beyvegen, dat hij derwaerts reisen sou-
de: seggende, tselve den eenigen middel te sijn om alle
quaet vermoeden van hem te doen, ende te bewijzen
dat hem de Friesen met onrechte sijn Casteelen afge-
nomen hadden: ende dat de Prince ende Bontgenootē
deselve met eenen woerde wel wederbrengen soude
onder sijne gehoiraemheit. Daermēde dan alle schā-
de ophouden soude. Vvant sijn Casteelen en waeren
de eerste, noch oock alleene niet dier afgebroke wae-
ren: hebbende oock hij selfs het Casteel van Gruenim
gen afgeworpen. Gelyk hij oock selfs altijt gepre-
senteert hadde dē voerß Casteelen af te lachten bree-
cken als hem de Generaliteit sulx bevelen soude. Nu
hadden sijt bevolen: ende woude hij alle achterdene-
ken afdoē, soo moeste hij een vrolick gesicht thooñe:
niet claegende over het afbreken: maer alleenlich o-
ver di: maniere, datmen tselve sonder hem gedaen
hadde.

Maer twas al te vergeefs bijden genen die een an-
der vornemen hadde. Men bemerke dagelijc dat hij
dicwils uit den Raet opstont, ende int heimelick ge-
mack gegagen sijnde, riep hij Oyenbrug, ende daer nae
Gruister

Grijter bij sich: ende hielt met hun eenen onreinen
achterraet in een onreine plaetse. Hebbēde niettemin,
als geseght is, Villiers, Vvael, ende andere inder iſl
om kriegsvolk, ende nae den van Parma gesonden.

Rennburgs
vremde ma-
nieren van
doen.

Somwijlen geliet hij sich weder of hijt al niet en
achtede, ende nam sich met sijner suster vrolicheit en
de goede chier aene, met allerlei sorte vā musicke ēde
andersins:ende schakte oock met dē vocys Hoptimā.
Alles tegen sijn herte: wanende sijn heimeliche p-
ractijken soo te bedecken. Maer hij en hadde sijn lesse
niet soo wel geleert: godt en bracht al sijn dingen
wonderlich aenden dach, soo ick u seggen wil.

Kornput hadde eenen Lieutenant die in sijn ab-
sentie, sonder sijn bevel (deur heimelick aensliften
van Rennenburg) met sijn vendel opgetogen was
daert hem beliefde: den welcken hij daer over gecas-
sert hadde. Dese sulx vrent vindēde was even op de-
se tijt binnen Grueningen vroemorgens in sijn camer
comen, daer hij sonder gewebr half ongecleet vor
sijn bedde bij tvuer stont: ende meinde hem te deur-
steken. Maer de Hoptman was hem te gerad, ende
wert sijner mechtig nemende hē rappier ende poin-
giaert met coelen moede, ēde dede hem gevange hou-
dē inder wacht: daer hij hem onder cautie, deur vor-
bit noch af ontsloech vorden avont. De gemeine man
had opinie, midts hij groot vande religie was, dat hij
den Lieutenant gecassert hadde om papisterije, deur
dien de selve Don Iuan in Italien, ende Billy te Grue-
ningen eertijts gedient hadde. Dit maecke dat
ubke Douwes, een verjaeght Friesch Grieman
tjavons

tsavons bij drancke den Lieutenant onwijselickden
roospot began te ontdeken. Ende soo de Lieutenant
aerdich sich binnen houde konde: vertelde hij voirt,
hoe hij daer bij was geweest, daer in Rennenburgs
Raet besloten was geweest: datmen Pop uskens moe-
ste om den hals brengē: ende dat Coutereau sijn cou-
telas daer toe alreede eenmael heimelick uitgehadt
hadde achter Uskens, maer was alnoch belet. Vwant
men woude eerst noch twee ofte driehondert ver-
jaeghde wijf Frieslant d'een nae d' ander heimelick in-
de stadt doen comen: ende alsdan sommige Hoptluij-
den te gaste nooden, ende deselve, metgaders de Mini-
sters, ende al watter kenlick van ketterije oft Staefs-
gesintheit inder stadt was dootslaen ofte vangen. En-
de hij soude corts wonder sien. Ende wilde hij men
soude hem een Hoptmanschap geven. De Lieutenant,
sijnde een Edelman van Antwerpen, was hem trou-
we, ede sveeg soo lange tot dat hij bij Uskens quam:
den welcken hij uijf trouwherticheit, ende om sijnen
peis te crijgen, alle tselve te kennen gaf.

Rennenburgs
Secreten
worden o-
penbaer.

uskens
straft Rennē
burg in pre-
sentie van ge-
auigen.

uskens; die in alle Rennenburgs handel tot noch
toe als doen ende laeten scheen te wesen, ende was
bij den Staten General Lieutenant Civil van Gruen-
ingen gemaect inde platiē van Iohan de Mepsche:
liet sich duncken (hoewel hij sulx noch niet al en kon
de gelooven) dat hij geensins langer en behoirde te
verswijgen. Ende nam den achsten Februarij bij
sich als getuijgen sommige deputeerde van Frieslant,
Omlanden, Drenthe, Grueningen, ende vorſt Hopt-
man, niet oock sonmige andere goede vriendē: ende

trat

trat vor het middageten in Rennenburgs camer, ende
hielt hē aldaer mes ernstelickē vorbedachten woordēn
veure van velerlei grove gebreken, die
in sijn regeringe waeren: sich oock beklagende van
het onrecht datmen vorgenomen hadde hem ende an-
deren vromen luyden te doen. Het welcke indien
het alsoo niet en waere, soude hij ten minsten om sijn
eere te verdedigen Ubke Douwes bij den cop doen
nemen: om van hem te ondersoeken, waerō hij sul-
cke dingen tegen den Lieutenant gesproken hadde.
Rennenburg gaf hem seer smeekende woerden: en
de nam sich grooter droefheit an, ende badt hem
dat hij woude te vreden sijn: hij soude sulcken ordre
daer in stellen, dat sijn onschult alleman bekent soude
worden.

Maer alsoo uskens naeden eten sekerlick vernam,
dat Oyenbrug den vorß Ubke Douwes deur den Se-
cretaris Suket hadde doen waerschouwen, dat hij
sich uijten wege macken soude: nam hij sommige uskens gaet
goede vrienden te raede: ende ging om sijn versekert
heit ten hove uijt bij sijn swäger Reint Alberdā. Bid-
dende noch eerst Kornput, dat hij weder bij Rennē-
burg soude gaen, ende hem het beste raeden: om te be-
sien of hij enichsins te beteren ende sijn saecken te
salveren waeren.

Dewelcke tselve dede, ende hielt sterck aen dat
hij sulcke grove gebreken sijner regeringe beteren
soude: op dat sijne Provincialen heur herte niet veene
mael van hem wenden en souden. Dat hij voirtaen
regeren soude met eenen Raet uijten Staten sijner

Gouver

Kornput
propoest
met Rennē-
burg.

Gouvernementen, sonder ennigen heimlichen' achtertaet te houden. Dat hij sijn Raetsluijden ende dieners den Provincien verdacht sijnde ten minsten veur een tijt van sich doen soude: als Oyenbrug, Gruijter, Coutereau, Bailly, ende andere dergelycke. Dat hij de verjaeghde uijt Frieslant niet aenmenen noch traechteren en soude. Ende principallick dat hij sonder toeuen nae Utrecht bijden Prince ende Bontgenooten, daer hij bescheiden was, reisen soude: daermede thoonende, dat hij onschuldig was in tgene datmen van hem vermoeden hadde van malcontenterie. Daer ick vor myn hoofst, seide hij, nemmermeer gelooven en sal dat gij ennige schult toe hebt. Vvant wat iſſer dat u daer toe soude kunnen bewegen? Vvat kan u de Coeninck beloven oft geven meer dan gij hebt? Al gaef hij u alle de landen die hij rechtvoirt in Nederlant heeft, sij en sijn niet te gelijken bijde gene die gij in handen hebt. Diewelcke boven soo mennige schoone vaste rijke steden, oock met vijs groote ende met soo veel elcine havenen begaest sijn, dat het onmeuglick is dat deselve deur krieg ganiz verdorven ofte u genomen souden worden. Vvat of schoon de platte landen quamen afgelopen te worpen, soo kunnen sich doch wve steden onderhouden op de coopmanschap ter Zee. Daer de plaeſen die de Coeninck heeft noot-saeckelick int leste moeten ondergaē: want als heur platte landen verdorven sijn, is al heuren troost ende nering wech bij faute van havenen. Sal hij u titulē geven? gij weet wel dat het maer roock en is.

Dringt

Dringt u de Catholike religie? gij meught wel dencken dat gijse met gewelt ende u eigen verders, niet meer oprichten en sult kunnen, danse de Coeningen van Frankrijck ende Spaengien, met soo langen branden, ende heuren uijtersten ondergang opgericht en hebben. Houdt u dan bij tgene gij hebt, gelijck ick niet en twijfle gij doen sult: ende lesch² uijt bij tijde den brant die u huijs overlang aengrepen heeft: ende sij den Prince ende Bontgenooten te wille, midts bij hun comende. Bij gebrake van welchen: gij heure verwoetheit, is te sor- gen, vernemen, ende u omringt sult sien eer gij mein- nen sult: sonder datter iemant te tijde u sal kunnen helpen.

Rennenburg hoorde hē met grooter patientie, di-
wils veranderende van gesichte: ende antwoerde
ten lesten met groter weemoedicheit, de thraenen
over d'ogen: dat hij desperat was. Clagende v'el-
ker reise over de hertneckicheit der Friesen, ende
over de groote ongeregeltheit ende ongehoirsamheit
vā Entens. Ende badt Kornput dat hij uskens berede
woude, dat hij weder tot hem quaeme: sonder hem
in sijnen meesten noot te verlaeten. Vvaerover
Kornput menichmael tusschen beide ging, ende dede
seer groote moeite om hem van sijnen raet ēde vor-
nemē af te wendē. Soo wijt dat hij meermaelen stou-
telick tusschen hem ende sijn suster indringende sich
aensteide, als of hij sijn meininge hem met gewelt
badde w'llen indrukken.

Rennenburg
vertvijf-
felt.

Māer

Rennenburg
vvert deur
sijn suster
verherdet.

Maer twas alte vergeefs. Sijn suster versterkte hem telcker reise in zijn tot vornemen. Ende als hij sich meest beswaert vont in t'gene dat hij den Bontgenooten met eede verplicht was: sprack hij hem altijd moet in, seggende. Mijn heer mijn broder, gij meucht hun eedt gedaen hebben: gij en sijt daerom niet schudig u sielkten te laeten verdoemen met hun ends om heuren wille. Ons broeder van Hoochstraeten was oock wel vanden Prince verleidet: nochtans en was hij noit van sinne het kersten geloove te helpen verdrucken, ofte desselven afvalligen gunstig te sijn. Ons huijs schrijft van over lange, ede heeft met recht den name van, Onberispelick: sult gij nu de eerste van het kersten geloove afvallende, ende vander getrouwicheit die gij den Coninck schuldig sijt, een verwijt op tselve brennen? Sult gij een hoofd ende regeerde sijn vanden ketters ende rebellen? Sult gij uwver ouden moeder dien hoofdsweir aendoen? Sult gij uwve getrouwe Raeden ende dieners van u stooten, om u te lacte regen van een hoop oproerige, van het gemeen poppel, van wevers ende peltzers? Sult gij langer blijven inden bont die tegen godt ende uwven Coninck is? wat regering ist die sij u geven, daer gij maer den bloeten titul af en hebt? Deckende sij daere tusschen heure ketterijen ende rebellicheit mettenme van onsen huijsse. Ende in alle geval, wat kan u nutten aller werelt goet ende hoocheit als gij niet en krijght met godt ende eere? Behalven dat oock

t'gene

tgene gij hier crijgen meugt onseker is : daer tegen verliest gij al tgene gij in Henegouw ende elders gewis hebt : ende de gunst van al uwen maegschap, van u vrouww moeder , van den Grave uwen oom, ende van uwen Coeninck. De welche al heeft hij nu weinich in desen landen, ongetwijfelt Godt sal hem wel helpen, dat hijt alle weder sal krijgen. Ende dan sult gij mede een vanden naesten bij hem sijn, ende in rechte grootheit opwassen ende blijven. Daer gij op deser sijden als gij lang een slave sult geweest hebben, ende het gemeyn popel helpen meeester maceken tegen Godt ende uwen Coeninck , sult int leste deur heure ondanchaerheit ongetwijffelt geschupt worden. Siet gij daer niet alreede de proeve af hebt gij hun niet diensten genoech gedaen ? Sijt gij hun niet trouw genoech geweest? nu verstooten sij u op dc minste suspicie, sonder dat sij iet op u kunnen bewissen . Is dat niet altijt der gemeinten aert ? Gij dwiaelt indien gij meint dat een gemeynte , die te veel vrijicheyts gesmaect heeft, de namen der groten lijdien mach . Daerom keer bij tijde ende leer hun tgene dat sij u alreede geleert hebben, ende noch meer int cynde leeren souden.

Met corten geseght de jongheyt, onervarenheyt, Ootsaecken
anourcuseyt, de religie daer hij in opgevoet was, van Rennen-
de vreeze des Coeninx , sijner moeder , des Canonix burgs veran-
van Rennenburg , ende sijns eigen Hofmeesters , de dering:
sorge van verlies sijner goederen ende wapen, ende
andere dergelycke imaginatien deden hem den rock
omwenden.

L Dc

ubke Dous De Magistract op de clachte van Uskens hadden vves gevint gen ende vve **Ubkē Dowves** soo lage doen soeckē, dat hij int leste der losgelaeten ende gevangē was: maer soo hij alle ding ontten, kēde wert hij deur practijcke vā Rennēburg weder losgelaeten, sonder pijnlick ondervraegt te worden.

Op dese tijt was Abel Franckenate Grueningen van wegen der Bonigenooten: vanden welcken een packet aen hem gesonden sijnde, wert het selve in der porten den bode afgenoemē ende in Rennenburg handen gebracht. Dewelcke deur achterden cringhēde der Bonigenooten tselve opbreeckende, vant daer inne een Instru-
ctie aen Entens, daermēde sij denselven bij provisie doet Francke bevel gaven over sijn Regiment. Hij ontboot Franckena bij sich, ende nae wonderliche dreigementen dede hem gevangē in een caemer verwacren: niettegenstaende de nersticheit die de bovēgenoemde staets gesinte mannen deden om hem sulcx af te raeden, als sijnde tegen het recht aller volcken eenen gesanten ongelijk te doen. Maer Franckena sommige dagen daer nae ontliep het, springēde deur een vcnster uijk

Oyenbrug
cranc vā
hertseer.

Rennenburg
ruint de Gru-
ningers op te
gen de Boni-
genooten.

Oyenbrug lag dese tijt dootcranc vā hertsweir, int overdencken van tverlics der Casteelen, ende dat het onmeugelick wert te volbrengen tgene den Coenink deur sijnen raeft beloft was.

Rennenburg ging met Gruijter op het Raethuijs, ende beclaeghde sich seer van den Bongenooten: verthoonēde dat hem al dit ongeluck toequa om de gunste die hij der stadt bewees: gelijck tselve int begin vā Entēs Instructie wel te sien was: naedemal daer uijt- druckelick stont: dat sij hem daerom onbequaem hiel den

den om te regeren, midts dat hij in Grueningen come
was tegē heur advijs. Ende vraghde den Raet, wat
sij bij hem doen wouden, of de Bontgenooten heure
stadi met gewelde dwingen wouden totte Naerder
Ume, in vermindering van heuren privilegien ende
vrijheit? Ongetwijffelt de voerß clausule was seer
onbedachtelick inde instructie geset:ende was oorsae
ke dat oock die vander religie binnen Grueningen:
hoewel sij openbaerlich sien konden waer Rennen-
burg henen wilde: nochtans nemmermeer en poogh
den om hem te versekeren, dvelck sij anders tot heu-
ren wille hadden kunnen doen. Vwant sij namen uijt
die clausule, dat menē verdrucken ende den Omlan-
den recht geven woude.

Rennenburg weder in sijn logement come sijnde,
nam sich noch aen als wilde hij sich bijdē Prince van
allen dingē sulver maecke: ende hadde tot dien eyne
de nae Utrecht afgeveerdicht Hārnā Mertēß. Maer Entens schrifft
soo balde Entens hem uisten droom hulp, hem opent
aen Rennenburg.
lick schryvende vā sijn instructie, ende sijn vornemē
van over de Drenthe nae Coevorden te treckē, dede
bij Mertēß. vandē wege te rug onthiedē: edē schreef
den boerē van der Drenthe: dat sij geen kriegsvolck
meer en soudē laeten logerē, dan die van hem patente
haddē met dubbel onderschrijving sijnes namēs, ende
sijn groote segel. Daerover quam Entens met sijn en-
de Olthofs vendel ende de ruyteren sijnes broeders
Asin Entens: ende trock uijte Omlandē deur Slochte
re naede Groeve, dweleck een seer moerachtige enge
plaetsc isdaermē deur moet om vā daer op de Drēthe

L 2 te comen

Entens
slaeght de
boeren ende
brantschatt
de Drenthe.

te comen. De boerē hadden sich aldaer hert bij Zuijt
laaren in goeden getaelte vergadert om hem tegen te
staen: maer midts sij strax de vlucht namen werden
sij vervolghet vanden ruijteren, soo datter vele doot-
bleevē ēdē sommige gevangē. Nae dwelck bij voort-
ruckte nae Coevorden beroovende de dorpen, ende
brantschattende het lant der Drenthe op achthien-
duijsent gulden, die hem meestdeel promptelick be-
taelt werden.

Rennenburg
seyndt uſ-
kens aen den
Prince,

Dit quam Rennenburg, die gehopt hadde dat En-
tens vanden boeren dootgesmeeten soude worden,
gantz tegen sijn meininge. Ende daeraf seer verslae-
gen sijnde, nā sich wederom aen, bij den Prince ende
Bontgenooten sijn onschult te willen doen: ende be-
willighde tot diē eynde uſkens om dervwaers te rei-
sen. Die welche niet schoonder soeckēde: om dē Prin-
ce met gemaecke van als te meugen adverterē: trock
den 16. Februarij met grooten instructien uijte stadt.
Maer twas Rennenburg te doen om hem absent sijn-
de sijn vornemen te seekerder te volbrengen. Vvant
bij vrcesde dat, sijn dingē nu seer aenden dagh comen
sijnde, men hem soude meugen verrasschen.

Uijt welcker selver oirſaecken hij oock doen uſ-
kens weg was, began te handelen met Kornput, of
bij wel een reise veur hem aenden Prince soude
willen doen: die sich oock met woorden willich
thoondē. Maer achtende sijn vornemen nu openlick
genoech te blijcken, gieng hij daerentusschen heime-
lick bij sommige vanden magistraet ende borgerije,
vornemelick bij den Borgemeester Iacob Hilde-
brants

brants ende andere vander religie, ende riet hun, dat
sij sich meester vander stadt maecken souden eer het
heur partijc qede: presenterende hun vor te gaen
ende Rennenburg te verskeren. Maer doen sij ant-
woerden: dat het noch geen noot en dede: ende,
dat sij altijt ruijm de sterckste waeren: ende, dat sij
wel tosien souden: protesteerde hij, dat hijse ge-
noech gevvaerschouwt hadde, ende dat hij onschul-
dig soude sijn van heur acnstaende verderven: ende
wouden sijer anders niet toe doen, hij en begeerde
sijn liff daer niet langer te waegen. Ende reet alsoo
ock ter stadt uijt sanderdaegs nae dat Ufkiens ver-
reist was.

Het was te verwonderen dat oock die vander re-
ligie, deur de partijschap tegen de Omlanden, soo
verblint waeren, dat sij oock heur eigen gelegen-
heit niet kennen en wouden. Vvant behalven al de
liteecken die ick boven verhaelt hebbe, ende
die hun beter bekent waeren dan iemanden, wisten
sij daerenboven wel, dat Rennenburg dagelijx han-
dellede met de principale Spaengesintc die inder stadt
waeren, ende die uijt Frieslant verjaeght waeren:
ende dat hij dagelijx began openbaerlick ter misse te
gaen als tot spijt der Gerefomeerden, dyvelck hij to
voren spaerlick ende heymelick gedaen hadde: ende
dat bij Villiers ende Vvael gesonden had om volck
aen te nemen: ende dat Vinckenberg ende Swart-
ken dagelijx aen sijn taefel waeren, ende dat hij nae
alle sijn vermeugen de boeren sijner Gouvernemen-
ten dede inde wapenen comen tegen de Generali-

Die van der
religie ges-
vvaerlichovt

Korripus
miet sich
uit der stadt.

L 3 teit.

teit. lae *sij* waerender som mede bij geweest, daer hij
dien vander Drēthe de patente verleent hadde, daer
wij veur van geroert hebben. Vvelcker inhout
was. Dat *hij* die van Adel, Scholtheten, ende ei-
generfden autoriseerde wederstant te doen allen
den kriegsluijen van sijnen Regiments oft ande-
ren, die geen dubbel onderschrijvinge ende sijn
groote segel en thoonden. Dat *sij* overal in heur
lant, ende vorinemlick aende passagien Leecke en-
de Groeve scherpe wachte souden stellen. Dat
sij oock souden verbont maecken met allen Frie-
schen ende Overijsselschen ingesetenen. Gaf hun
oock micht, dat *sij* den pas van Coevorden inne-
men souden, ende met heur eigen lantsaten opbou-
wen ende bewaeren tot dienst Coenincklicher Ma-
jestat ende Generaliteit. Maer den haet der Om-
landen was soo ingewortelt, dat *sij* sich licten wijs-
maecken, tselve alle geschiedde alleenlyck tegens
Entens heuren dootvijant, tot dat hun d'net over
thooft getogen wert.

Dit spil met den boeren hadde Remmenburg over
lange begonnen, van doen hij de Ruyteren, soo
voer geseght is, uijte Drenthe dede verdriuen: ende
haddet gehopt daer toe te brengen, dat hij deur
dien middel, sonder sich te ontdecken, ruyter en-
de knechten sijnes Regiments; die het alle met den
Bontgenooten hielden: soude quijt worden. Om
dan sonder belet te doen wat hij wilde. Maer de
Friesche boeren en ruerden sich niet seer, ende die
vander Drenthe, soo vor verhaelt, waeren nu ver-
heert,

heert. Maer die Overijsselsche van Twente Zalant
ende Mastebroek waeren noch in seer grooteng-
taele vreeselich inden wapen: hebbende Overste,
Hoptluiden ende andere bevelhebberen, met oock
vanen ende trommen. Sij noemden heure factie die
Desperate : ende hadden in heuren vendelen een
sveirt met eenen halvē dop van een ey, daer den do-
der neven uitgeloopen lach. Vwant sij seiden: sij en
hadden tot noch toe om het ey niet gevilt, nu moe-
sten sij wel om de schale vechten.

Philippe Grave van Hohenlohe Frijheer tot Lan-
genberg, Lieutenant des Princen over thriegsvolck
van Hollant ende Zeelant, was getrocken om haer
te stillen: maer sij sijnde int letste veel duifenden
sterck worden, ende hebbende oock bij sich sommi-
ge knechten des van Anholt, joegen hem met al sijn
ruijteren tot op de frontieren des Graven vanden
Berge, niet sonder groot perickel sijnes levens. Maer
alsoo hij daer nae sommige voetknechten tot sich
nam moesten sij wijcken: ende hij sloegse in ende bij
een clooster Sion genoempt, daerder ontrent seven-
hondert dootbleeven. De gene die Hohenlohen niet

Hohenlohe
slaeght de
boeren,

Wel en wilden, gaven uijt: dat ter selver plaetsen
sommige Drostes bij hem geweest waeren, om de
saecke tusschen hem ende de boerē te middelen: ende
dat hij verwillicht hadde, dat sij onbeschaedicht sou-
den meugen afstrekken: ende hadse daerover even-
wel doen slaegen.

Oock isser noch een treffē geschiet tusschē Devēter
ende Hardenberg bij het dorp Rolte, daer die boeren

Hohenlohe
slaecht die
boeren noch
eens ende
doetje de vva-
penen overte
veren.

Sonoy tegen
de Mast-
broeckers.

Entens doet
een groote
faultheit bez-
vestigen van
Deltziel.

in eenen camp moesten wijcken, ende werden
vele verslaegen. Alwaer oock sommige ruijteren,
die met ongescherpte peerden op het ijs rijdende
daer op oft in vielen, dootbleeven. Hohenlohe
vervolghde sijn victorie soo nerflich dat hij in cor-
ter tijt den onberadenen hoop in gehoorsaemheit
bracht: ende steldese op ranchoen, ende dwangse de
wapenen over te leveren. Behalven dat die van
t Mastbroeck noch lang hertneckich bleeven, ende
hielden wacht alomme op heur frontieren, vorne-
melick op het Swarte waeter: daer Sonoy, uijt be-
vel der Bontgenooten, die Rennenburgen niet langer
en vertrouwdē, tegen over quam liggen op te Swar-
tesluijse.

Entens vande Drenthe wedercomen sijnde, de-
de deur bevel der Omlanden eenen Iacop de Smet
lantmeter devlecke van Delfziel beschantzen bin-
nen dijcx: laetende wel sevenhondert ende twin-
tich treden lants buijten dijcx liggen, tusschen de
Eems ende vesting. Ende hoewel Kornput al-
daer beroepen sijnde bewees datmen de vesting
moeste uijstrecken tot op het uijterste vander
haven: op dat niet iemant daer tusschen beide
schantzende den mont derselver soude kunnen
sluijten: so en paste Entens daer niet op, ende
beval voirt te bouwen foot begonnen was.
Dwelck Rennenburgen naemals middel gaf, om
het onset af te schutten, ende de vesting uijt te
hongeren.

Den 29. Februarij quam van Embden over bin-
nen,

nen Delfziel, de vrouwe van eenen Harman Pellen, Billys goufmit geweest sijnde binnen Grueningen, daer sij henen woude. De welleke als sij van Entens gekent wert liep hijse nae ende nam se gevangen. Ende haer bestaende vont hij een passortken van Billy ende een hantschrift van Cornelius Kempis procurer binnen Grueningen: daernede deselve bekende, twee brieven van dem vā Parma ontfangē ende Rennenburgen gelevert te hebben. Daer was oock eenen vermaenbrief aen die vander Drenthe, geschrevē bij Ens, geweest Drost van Coevorden: ende sij bekende noch vele andere secreten.

Entens vange
een vrouwe
daer hij briē
ven bij vint-

Dese brieven dedemen strax heimelich aendē Magistraet te Grueningē bestellen. Dewelcke beginnēde als van eenen slaep sijn oogen half open te doen, dede den voerss Kempis vangen: ende nademael sijn schrift genoech bekendt was, woude hem pijnlick ondervrage. Maer Rennenburg wiist heimelick deur de sijne te bestellen, dat het uigtgestelt werdt. Vwant hij hadde veel vrienden oock onder die vander religie, midtsdien hij tot dier tijt toe der stadt in alles te wille geweest was, wat sij maer en droomden. Soo dat hij oock nae Coevorden geschreven hadde, dat hij verslont datmen voirtaen de licentē binnen Grueningen ontfangen soude. Niettegenstaende sulx te seer vrempt was, nademael Grueningen schier anderhalf daghreise vander frontiere gelegen is. Met welcke ende dergelyckē toegevingen: daermede hij al goet vont wat hun beliefde: wieghde hij oock die vander religie soo diep in slaep; dat sij tot de alderblijckelicste

Rennen-
burgs han-
del den Ma-
gistraet vor
oogen ge-
stelt.

Kempis bij-
den Magi-
straet gevan-
gen.

Rennenburg
deur toege-
vē vveigē al
die Gruenin-
gersin slaep.

dingen, als niet claer genoech bewesen sijnde starooghden ende schemerden.

Soo wijt dat Iacop Hildebrants Borgemeester, ende Hooftman van des Coninx Camer geweest sijnde, die wel de vornemste der stadt was : ende daer sich al die vander Religie op rusteden : des avonts te voren eer het navolgende feit gespeelt wert met hem bancheterende: hem ter goeder trouwē vraaghde vā al het vermoeden daimen van hem hadde. Seggende, dat hij enmer niet en hopte, dat sijn genaede ietquaets inden sin soude hebben. Daerop hij, sijn handen her telick druckende, segbde. O myn vaeder, die ick veur myn vaeder houde, soudt gij sulcke dingen van mij vermoeden ? Onder sulcke ende dergelycke woorden dede hij dc vreucht vermeerderen niet alderlei dingen die hij bedencken konde: met musicke, dansen, spelen, ende anders.

Hildebrants bedrogen.

Hildebrandts van daer gescheiden sijnde, liet sich vinden bij sommige vanden Magistraet, ende gereformerde gemeinte: welcke hij van Rennenburgs openherticheit ende goeden wille verscherde: doende niet desteweiniger die vander Religie in heuren huijsen scharpe wacht houden: so sij nu lange gebruijckelick waren, ende meinden alle heur dingen daermede seer wel bestelt te hebben.

Ufkens brēgt
Rennenburg
tijding dat
de Prince te
Campen is.

Ufkens was vanden Prince wedercomen: ende hadde Rennenburg tijding bracht: naedemacl hij sijnde naeden Prince te reisen, was deselve soö goetwillich tot hemwaerts dat hij selve met den Bontgenooten to them quam, ende was alreede tot Campen

Campen om van daer voirdre te comen. Dat hij
daerom wel doen soude, ende hem tegen trecken.
Om dyvelcke doen hij sich alleen vrolick geliet, ende
anders geen bequaeme antwoert en gaf: ende mits-
dien oock deur de voerßhantschrift van Kempis ge-
noech aenden dag comen was, dat oen hem geen be-
teren meer en was: maecte sich Ufkens, alle man
genoech gewaerschouwt hebbende, uijte stadt, uskēs maeck
nae sijner moeder huijs hert daer bij gelegen
sijnde.

Rennenburg badde sich wel willen noch lan-
ger bedect houden, ende sijn feit uijtstellen: mids
onseker sijnde hoe tselve astopen soude, ende
noch gantzelyk van geenen ontset vernemende.
Maer overdenckende dat sijn dingenvan selfs meer
dan openbaer worden waeren: ende veurnemelick
seer verbaest sijnde deur de compste vanden Prin-
ce: die bij vreesde dat oock met sijn guarde bin-
nen Grueningen soude willen comen: liet sich dunc-
ken geen tijt te sijn om langer te vertrecken.

Daerom was hij doende den gantzen nacht, en-
de vergaderde neven sijn huijsgesind. (dwelck al
in wapenen was midts die Staedtgesinte vertroc-
ken waeren) oock sommige soldaten die inder
stadt verborgen lagen, enic de Spaengesinte bor-
gers: tot dat sommige die hij onder de Gereformeerde
tot verspieders bestelt hadde, hem tijding brachten,
dat deselve veur seker, den dag aencomende, alle nae
huijs waeren gaen slapen: soo sij gewoon waeren.
Doen quam hij smorgeus ontrent vijf uren voirt
met

Rennenburg
vreesd die
compste des
Princen.

Rennenburg
declarert
sich Spaen-
sich.

Hildebrâds
deurschot.

MARTIVS
1580.

Rennenburg
neemt die
Staetsgesin-
tegevangen.

met allen den voerß hebbende witte teecken en om
heur slincke armen : ende reet strax naede merct
(daer sijn logement, sijndes Bisschops hof , hert bij
stont) hebbende een bloot swiert inder hant, ende ge-
wapent totten tanden: roepende, sta bij, sta bij, goede
borgers; huydē ben ick eerst recht stadhoudre deser
landen. Laet ons nu volbrengen wat tot dienste der
Majes. ende ons eigen bescherming vā noode is. Daer
over liet hij vele trompetten ende trommelen hoore
om een groot schijn te maecken. De voerß Hilde-
brants die noch sommige vanden Reformerden on-
trent sich hadde, viel met sijn geweehr tot hem aen,
meimende dat hij vā dē anderē Staetsgesintē gevolcht
soude sijn. Maer een vā Rennenburgs jongens schoot
op hem los, soo dat hij doot ter eerden viel. Daer nae-
men die ander de vlucht. Sommige werden strax ge-
vangen, sommige wehrden sich noch een wijle inden
huijsen. Maer daer en bleef niemādt anders doot: be-
halven noch een borgers son van Bremen. Men ginc-
ker de gantze stadt deure ondersoek doen, ende men
nam al gevangē wat inder Spaengesintē quade gra-
tic stont, tot over de tveehondert vanden besten bor-
geren. Der welckē sommige men in seer ommensche-
liche stinckende diesputten stack. De een vandē welc-
kē, daer een heimelick gemack grootē stanck maecke,
bij hun de klein Unie van Utrecht genoempt wert.
Rennenburg rende als een onfinnich mensche met sijn
peerdē al de stadt ende wallen omme: soo dat de ge-
ne die sijn voergaende finnicheyt ende geveinstheit
gesien hadden, niet gelooft en souden hebben dat hijt

W.M.

was. Dit geschiedde al den derden Martij' 1580. De Magistraet wert verandert: de Reconciliatie met den Coninck ende Parma gepubliceert ende besworen. Alle de Ministers ende vele borgers oock vande principaelsten ontquaem sommige dagen daer nae onbekender wijse.

Dit seit en was soo rasch niet volbrocht, Rennenburg ende de stadt schreeven aan Abten, Prelaten, junckeren, Heuptlingen ende andere der Omlanden eenen brief vol sueter woerden, ende verbloemingheurder saecken, om deselve op heur sijde te trekken. Bevelende hun niettemin, man bij man heur gewehr veerdig te houden: om Entens met den gemutinerden van sijnen Regimente, alsment hun bevelen soude te helpen ten lande uijtslaen.

Dit was weert om lachen. Vwant den triumph ende genuechte van 't geluck deses aenslachs was hem ende der stadt seer sober ende cort: midsdien sij sich noch ten selven dage berent vonden ende begonnen te belegeren. Kornput was vroemorgens uijtē Damme nae Ufkeins gereden, ende comende niet wijt van der stadt sach hij twee borgers sonder hosen loopen: vanden welcken watter aengevangen was verstaen hebbende, rende hij haestelick weder naeden Dam, ende begeerde van Olthof, die doot crancck was, dat hij sijn vendel, dwelck daer alleen lach, sonder vertoeven naede stadt seinden soude: of de Staetsgesint sich in enigē hoeck noch wehrende daer deur enigen troost mochten ontfangen. Maer soo Entens vertrucken was, om thuijs van Vvedden te verskeren:

Groote ver-
andering van
Rennenburg.

Al die mini-
sters ontco-
men.

Rennen-
burgs ende
der stadt
schrijvē aen-
de Omlan-
den.

Grueningen
ten selven
dage begon-
nen te bele-
geren.

daer

daer Vvaelē op laegen dienien niet en betrouwdeien
kondemen maer thalvc vendel met Staes den Lieute-
nant daer henēn crijgen. Ende voirts rennende nae
Zuijlaren, dede hij de vendelen van Vliet, Schae-
gen, ende Vveda, van dander sijde mede voerde stadt
trecken. Die welcke sich haestende aldaer een groo-
te buijt kreegen, daer de nonnen van Effen mede in-
de stadt meinden te vluchten. De Ritmeester Aelke
Onsta (die de dochter van Rennenburgs Morie ge-
had hadde) ende Asin Entens , liggende te Vrics
niet wijs van daer , hadden die tijding oock terstont:
ende vanden selven sinne sijnde : als datmen der stadt
geen tijt en behoirdē te gunnen: lieten sich oock met
heuren vanen den selven avont int clooster te Effen
vinden.

Schrijvē der
Hoptluijdē
aen Rennen-
burg.

Ende soomē vreesde dat de gevangene soude doots
gesmeten worden: wert van daer gesamenderhant
geschreven aen Rennenburg. Dat hij sich versekert
soude houden; soo hij de gevangene borgers handel-
de, soo soudemen met allen den Malcontenten van
sijn Governementen, ende dier over al int Nederlant
gevangen waeren oock handelen. Entens op tHuys
te wedden sijnde hadde oock strax de tijding ende
haestede sich sanderdaeghes dervaert, ende ver-
schrijvende al de ander vendelen die in Friesland
waeren, began sonder vertoeven naede stadt toe te
schantzen.

Rennenburg
had sijnen
Hofmeester
aenden Prin-

Rennenburg hadde sanderdaghs nae Ufskens ver-
had sijnen treck Henrick Haegen (die hij onlanx sijnen ande-
ronden Prin ren Hofmeester gemaect hadde) aenden Prince afge-
verdicht

verdicht met seer schoone belosten ende verthoogningen van alle goetwillicheit gedienschticheit ende geboirsamheit : om hem daer mede af te wenden van naerder te comen eer sijn feit uijtgericht waere.

Dwelck maeckte, dat de Prince dese tijding noch den selven nacht deur Sonoy verstaende(aende welcken Kornput opde post geschreven hadde) niet en wilde geloouen : vor dat Kornput selfs sijn brieven gevolgh sijnde hem eigentlick vertelde watter van was. Den welcken andere meer opde hielen volghden, als vornemelick Hoptman Ulger van Swol die al den handel gesien hadde, ende was wonderlick ontcomen.

Het werden oock boden afgeworpē die met brieven van Rennenburg ende Grueningen bevonden werden, aen alle groote ende cleine steden van Overijssel waer mede sij op heur schoonste vertelden wat sij gedaen hadden : hopende die alle aen pen, heur hant te hebben, oft deur listige vermaningen die sij hun deden, te brengen. Vertrowende opde menichte der Spaengesinten dier noch in al den steden waeren. Maer daer wert eenen steck voer gesteken: ende eerst te Campen : alwaer den 12. Martij nae lange moeite het vendel van Sanoplumb, deur bestelling van Sonoy: de Staetsgesinte ontrent Sonoy de porten op heur vordel sijnde: met verrassching brengt Sanplumb in Campen. ingelaten wort.

Te Deventer stelden sich de borgers inde wapenen, stormden beelden ende cloosterē soo wel inde lade als inder stadt: joegē sommige Spaengesinte uijt, Te Deventer ende Syvol belden ge- ende stormas.

ende sommige versekerten sij. Desgelyckx dedē die
van Swol.

Kleine stede
houden met
Rennēburg.

Die cleine steden Oldezeel, Steenwijck, Hasselt
ende andere hieldent noch altemael met Rennēburg,
ende en wouden geen garnisoen in hebben: höewel
sij sich veinsden, als of sijt met den Staeten houden
wouden.

Tutrecht
Belden ge-
sterma.

Utrecht ende andere omliggende steden, quamen
deselve tijt oock inde wapenen, ende hielden met
beelden ende Spaensgesintē huijs even als die van De-
venter gedaen hadden.

In Frieslant
Omlanden
ende Dren-
the belden
gestormt.

Die van Frieslant haddē al den 19. Februarij vor-
leden begonnen heure beelden allenthalvē af te wor-
pen, in stukken te slagē, ende te branden: ende de cloo-
fstoergoederen te vercoopen: ende oock sommige pape
uijt te leiden. Oock werden inden Omlanden Dren-
the ende allenthalvē daer het krigsvolck comē kon-
de alle kercken end e cloosteren soo geveget, datter
gantz geen frayicheyt over en bleef. Soo datmen in
corter tijt sien mochte wat fruchtē die arme malcon-
tenten geschraft haddē tot vorderinge heurer religiem:
om de welcke sij sich nochtans aennamen dat het hun
alte doen was.

De Prince
vertrekt van
Campen.

De Prince is van Campē vertrockē den 15. Martij,
nae dat hij goede fondamenten geleighd hadde, soo hij
hópte, om die van Overijssel in gehoorsacmeyt der
Generaliteit te houden: ende nae dat hij Hohenlohe
afgeverdight hadde om de Spansgesinte boeren wij-
der te dwingen, ende Oldezeel metgaders andere
kleine steden in te nemen,

Nederlandischen geschiedenissen. 177

Hij hadde oock Sonoy commissie gegeven om met Sonoy Gouw
Kornputs ende Vvingardēs vendelen te trekken nae verneur van
Coevorden: ende te versorgen al wat tot denselven Coevorden
passende den pas van Vvedden soude van noode sijn; gemaect.
op dat Rennenburg daer deur geen ontset en soude
kunnen krijgen. Diewelcke binnen Coevorden co-
mende, trockē Escheda ende Boermania daer uijt nae
Grueningen bij Entens. De knechten van Kornput
maecten een groote muisterije om heure tachterheit,
als of sij hem ende al sijn bevelbebbaren hadden wil- T'vvee muijē
len ombrengen: maer hij nammer vijf bijden cop, makers deur
Vanden welcken hijer tweeën eenen pacl dede schoten.

Sonoy handelde met Frieslant Omlanden ende
Drenthe, om penningen te becomen tot den bouw:
maer d'een stack het op den anderen, ende volghde
anders niet dan schoone woorden. Niettemin hij de- Sonoy be-
de de vesting der stadt besteken deur eenen ingenieur
van Alckmaer: seer groot, met seven bolwerckē: ende gint die
began een twee bolwercken te doen arbeiden. Maer- stadt van
het Casteel dwelck Kornput begonnen hadde liet hij Coevorden
liggen: sonder dat daer aene tet meer gemaect wert,
tot dat het de Malcontenten naderhandt voirt op te stercken:
bouwden. Vvint de Staten van Frieslant, Welcker
middelen bij meest gedachte te gebruijcken, hadden
hem sulx verboden: seggende, sij waeren afbrekers
der Casteelen, ende wouden geen nieuwre weder ge-
maect hebben.

Dacentusschen hielt Entens Grueningen belegerd
met derthien vendelen ende iwee vanen ruijteren ge- Entens bele-
met derthien vendelen ende iwee vanen ruijteren ge- gert Rennē-
M Weest burg met
sijn eigen volck.

weest sijnde alle van Rennenburgs Regiment. Hier wert menige schoone schermutzel gehouden van vers. heiden vendelen. Die vander stadt hadden oock sommige vendelen aengenomen vanden ingesetenen, ende beschantzten de vorstadt gelegen op het Schuitendiep, ende noch tywe molenbergē buijtē der stadt onder scherm vandē welckē sij heure beeſte noch alle dage inde weide dreeven. Die belegerde schanzē da gelix naerder acn, sonder iet besunders daermede uij te richten. Entens dede oock het Reediep onder de stadt overdammē, ende brugde over de ander diepē, soo datmen te voet ende te peerde rontom comē koude.

Alle sijn hopende vornemen was, dat hiſe uij-hongeren woude, dyvelck hem doch onmeugelich was: ende anders en wist noch en pooghde hij hui niet te doen. Men presenteerde hē dagelijc meer volx, maer hīj en wildeſe metten eerſten niet: want hīj gedacht de eer alleen te hebben met den proſſijten.

De verstandige rieden den Bontgenooten, dat ſij Entens metten voerſ vendelen op een ander souden ſcinden, ende de belegering deur ander regimenten doen vervolgen: midts die vander stadt eer alle uijfste gevaer uijftaen souden, dan ſich heuren dootyſtant overgeven. Maer het was ſoo wiſt comen daſij ſelue Entens vreesden te vertornen: principalick ſorgende oock, dat ſommige vendelen, midts ſij alle qualick betaelt waeren, ende Rennenburg haer me dagelijc brieve ende beloſten lockende was: den ſijde over ſouden gaen, waert datmenſe uijt ſulcken veitten lant in een ander beroepē woude. Allen wele-

Grueningers maeckē ſchantien buiten heur ſtadt.

Entens damt het Reediep toe.

Entens vveigert meer hulps te ontfangen.

Entens van den staten ontfliuen.

Nederlandischen geschiedenissen. 179

ken swarichedē waere vor te comē geweest midtē dē
vendelen ennige betaling doende : dwelck doch na-
mals duisentmael soo veel costede.

Soo haest alser aer den van Parma tijding was co-
men vā Remmenburg ende Grueningē: hadde hij eenē
grootē hoop volcx ontrent Carpē doe vergaderē, tot
den genen dier wel over vier maendē op julcke ver-
wachtinge ontrēt Akē ende Colē gelegē, ende groo-
ten moetwil bedrevē haddē. Maer doen sij nu wel ge-
wehrt waerē, ende deur acnhoudē der Gelderschen
ende Frieschē Spaensgesintē, ende vā Rennieburgs ge-
santē: tot desselven ontset met sommige sperruijteren
onder Nuijs over Rhijn vaeren soudē: quamē Philips
Frijheer vā Hohesaxen, Yselstein, ende Hegemā, met
oock sommige ruijterē daer achter, ende sloegē ten
deel, edē dreevē de andere bovē Nuijs: die so voirt op-
waerts trockē legerēde sich langs dē Rhijn al op Col-
schē bodem. De Breyische ende Marcksche
Prince van
Parma
pooght Rem-
nenburg te
ontsatten.
Tkiriegs-
volck van
Parma van
der staten
volck ver-
drevēn.

schē bodem. De Bergsche ende Marcksche
Edelluijden ende bocre, om heur lant vā vordervē te
bevrijdē, haddē deur toelaetē heures Forstē, alle schē
pen overghaelt, ende de oevers des Rhijns soo be-
waert dat niemāt en dorst over treckē, hebbēde och
sommige diet begonnē haddē te rug gedrevē. De Keur
-forst van Colen vermandese uijt sijn lant te trekken: APRILIS
maer doen sij niet op en hieldē vā moetwil te drijvē,
ende geē gelt hebbēde sijn lant inde gront op te teirē:
heest hij sommige leenluijdē ende boerē opgeboden:
deur welcke de gene die vā selfs niet af en trockē den
sestē Aprilis som bij Lins som bij Eynhovent alle gesla-
gen ende verstrooit werden. Behalven sommige die

M 2 sick

sich te voren hooger int graeffschap Manderschet begeven hadden. Van des Keurforsten volck sijnder acht omcomen, daer onder tvee van Adel.

Dese geschiedenis wert Rennēburgē corts daer nae van Colen toegeschreven deur eenen die hij wel geloofde. Om dwelcke hoewel bij seer ontstelt wert: nochtans bleef hij vast houdende: niet twisselende bij en soude int liste wel ontset worden.

Hohenlohe was deseleyt tijt met ruyter ende knechten vor Oldezel getogen: dwelck he den 10. met verdrach wert opgegeven: alwaer hij sijn eigen vendel in leghte, daer Zenica lieutenant over was. Van daer trock hij met al sijn volck int lant van Lingen, ende opde frontieren van Vvestphalen. Hoptman Reiner van Doesborch was met sijn bevelhebberen onachtsaemlick wat te nae bij Lingen comen, ende werden vanden Drost Mulaert gevangen bovengevuert. Men vorderde het Castlel ende stadt op: ende de Drost handelde lang om vrede, ende het wert ten lesten opgeschorst.

Sonoy quam den 26. met Kornput te Vvedden, ende doende Entens knechten nae Grueningen vertrekken, stelde hij daer in garnisoen Ian Roberts vendel sijnde van sijn Regiment: ende dede een nieuwe vestinge met vijf bolwercken beginnen midden opde Bourtange: dwelck is eenen engen wech over tmoer tusschen Vvedden ende Lingē. Maer hij swende teg stroom: want hij en konde vanden Staten noch gely noch gravers daer toe criigen.

MAI V
1580.

Daerentusschen Wasser groote oneenicheit in
Omla

Omlanden tusschen Entens ende die van Euwsum: Oneenicheit
ende die belegering van Grueningen ging slappelick
voirt. Vvaeromme die Bontgenooten merckende ten
lesten, dat het met Entens niet sijn en soude: sonden
daer hen den van Hohenlohe, ende seven vendelē Hohenlohe
Christoffels van Yselsteyn: welche waeren behalvē trect vor
het overste vendel daer Bouck lieutenant van Was,
Bonteman, Leutrijs, Doesborch, Simō Swaen, Gerit
de Longe, ende Schuerbrant. Ende daer nae schickten
sij noch negen vendelen met Vwilhelm-Lodewick vā
Nassauw Graef Iohans sone, die sij oock een Overste
gemaect hadden. Vwelcke waere, behalven het over-
ste vendel daer Voirt Lieutenant vā w.s., Schul, Ro-
bert de Bruijn, Iorgen van Boeckholt, Nivelt, Jan van
Appel, Clerhagē, Vvolter Dornix, ēde Henrick van-
de Berg: Gouvenenberg quam een wijl daer nae oock.

Het en behaeghde Entens niet met allen, dat hij soo
vele behulps creeg: want hij meinde, soo sijn misgun-
ner daer van spraccken, dat het sijn beurte alleen was
deurlangen krieg de lantschappen te plunderen: en
de liet sich wel dunckē, dat hij Gouverneur vā Fries-
lant behoirde te worden: soo de sijne sich wel on-
verholen liete verluijden.

Entens goet-
duncken-
heit.

Maer doen hij was opt hoogst vanden hooch-
moet, w.s. hij opt hoogst van sijn leven. Vvant soo
bij den 27. Maij te Rolde met Hohenlohe ende Nas-
sauw geteirt hadde, reet hij vor aen nae Gruningen:
segende, sij souden wat vrempts vernemen als sij int
leger quaem: hij woude een selsam spil aenrichten.
Doen hij nu droncken int leger quam vant hij sommi-

M 3 ge

ge Hoptlijden bijden anderen raetslaegende hoemen
der stadt best eenen afbreuck soude doen : dewelcke
hij strax als jongens versnorcte nae sijn gewoonte:
seggende , daer en was niet een die een kriegsmans
herte hadde da hij. Ende grijpende het dexsel van een
boterstant inde plaatse van een rondace, riep hij som-
mige schutte tot sich, ede seghte, hij woude het Schuij-
tendiep afloopen. Roepende oock: dits om een Hopt-
ma drie oft vier, ende om een vendrich vijs oft ses: niet
denckende dat het oock om een Oversle konde sijn.
Doen sijn jong riep, dat het die Rondace niet en was:
antworde hij: tsal den blauwvingerē lichte veel doen:

Daermede liep hij acne sonder ommesien. Hij wert
strax gevolgvt van velen, soo datter een Hoptman oft
twee ende sommige bevelhebbers gewondet verdede.
De loopschantz ingenomen sijnde, soo hem sommige
verthoondē dat het onmeugelick was het Schuijten-
diep in te nemē sonder leederē oft vorgaende bresche
(want het was met graft ende wal omcingel) bleef
hij staende achter de schietgateren der loopschanzte,
nemēde sijn genuchte int siē der schermutsel: wat die
vander stadt waerē dapper uijt. Daer quā hem tegen
eenē steen der schietgaterē een seer clein loot gevlogē
van een vogelroer; dwelck ombottende hem dwiers
deur den cop ging t'savons ontrent acht urenen. Sijn li-
chaem is te Middelstum begraven : alwaer hij in een
huijs Menthega genoempt geboren was.

Entēs doot.

Cort verhael
van Entens
leven.

Sijn vader was vande knecht Vvigbolds vā Euw-
sum deurstcken . Hij hadde te Grueningen gestudeert:
ende daer nae, int wit gemeinlick geleet sijnde, daer
binnen

binnen gedomineert ende gevrouwert hebbende tot verquisting sijner goederē gaf hij sich int jaer vā een-entseventich met velen anderē vrijbuiteren ter Zee. Alwaer hij soo handelde sonder aensien vā vrienden ofte vijanden, dat bij seer rijck wert, hebbende in gereedē gelde meer dan honderdtuijsent dalers. Int jaer van tweeeentseventich quam hij met den Grave van der Marck heere van Lumé inden Briel: ende was deur sijnen rijcdom bequaem geacht om sijn Overste lieutenant te worden. In welcken standt hij daer nae belegerde met eenen grooten hoop volx die stadt van Ter Goes: daer oock mede vor lag Ieronimus Tseraerts van Breda Gouverneur van Vlyssingen. Maer hoewel die stadt gantsch niet sterck en was, en kondensijse doch niet winnen: ende doen Mondragon deurt water met weinich volx die ontsetten quam, weecken sij met schandē af eer sij vijant saegē. Vvant Entens woude, volgende sijn natucre, altijf vele regeren, ende en haddes nōt geleert. Daer nae als Don Frederick des van Alva son vor Haerlem quam: ructe hij met vander Marck daer aen met tyve vendelen ende sommigen ruijteren, sonder ennige ordening, oock niet orsiende ofte denckende sijn andere vendelen gelijckelick aen te vuuren: waerom hij geslagen ende verstrooit wert. Vvillende daernac de schult van allen dingen op de Staten steecken, scholt hij deselve veur schelmen ende verraders: spreken de oock uijfminnichlick vanden Prince. Vvaerom deselve hem deur aenhouden der Staeten dede hantafsing doen van niet uijf Delft te treckē ende te recht

M 4 te staen.

te staen. Maer alsoo vander March hem met gewelte porten uijt wilde brengen, werden sij beide gevangen: daer sij meer dan een jaer lang saeten. Hij verteerde int gevangenis met volsuijpen ende hoeren alle sijn gecregen gelt: daer sijn suster An Entens dapper mede toe hulp: die sich openbaerlick oock vā gemein soldaten liet misbrijcken. Hij hadde den armen vander March tot alle onsinneit opgeruijt: soo dat hij geen hoogeovericheyt meer en kende: ende was hem alijt sterckende im alderlei Tyrannie. Soo verre dat hij sich niet en schaemde, boven ontelliche andere feiten, een goede borgers dochter inden Briel met gewelt te houden, die wijle vander March die schofferde. Allemā meinde, men soude Iusticie gedaen hebben: evenwel quam hij ten lesten uijt: ende gaf sich weder ter Zee deur believen der Staeten int begin vant jaer sesentseventich, ende dede eenen aenslach op Oostmahorn, daer hij in dē begin des Maijs een schantzē maechte. Maer alsoo hij meer verstant hadde van vele beesten nae Hollant te seinden, ende veel anderen plunder te samelē, dan van de saeke wel te beleiden: dreef hem Billy ontrent den achtbieden Junij weder daer uijte sonder groote moete, ende tyvert verloopen werck. Daer na als dē Peys van Gent gemaeckt was, ende Yselstein den Hoptmā La-Porte deurstack: gelijck hij te voren Ian vanden Berge des Princen Rentmeester oock gedaen hadde: ende daerom in ongenaeden quam: wert hem desselven Regiment ende vaen ruijteren bijden Prince gegeven, deur vorbidden van Uskens, die borge vor hē

Wert

wert dat hij sich beteren soude. Vwelcke ruijter ende knechten doen sij drie maenden daer nae afgedanct werden : liep Entens met dcn gelde weg , sonder die ofte andere crediteuren te betaelen . Dewelcke daer nae vanden Prince verlof hebbende om hem Thantwerpe deur dē Marggrave te doen vast setten , wert hij gewaarschouwt ende ontquamt. Cortelinge daer nae stelde hij voirt tgene boven verhaelt is tegen die van Grueningen : daer sij hem over gevangen hieldē meer als een jaer. Dit sijn al de heerliche feiten die hij sijn leyē lang uijtgericht heeft. Hij was altijt bij hoeren , sonder nochtans vele te vermeugē , want hij was nacht ende dagh droncken. Hij speelde altijt met dobbelsteenen seer hooge: soo dat hij bij Kurtzbach viis- thienhondert gulde opsettede in eenē worp. Met alle religie hiel hij dagelix sijnē spot. Hij na van hoerē ende alleman , wat hij crijen konde : soo dat hij een ongelooffeliche somme gelts naeliet , die soo gewonneē soo gegaen is. Hij hadde (soo hijt verstant) Delfziel onwinnelick gemaect : ende began bestellingen ter Zee uijt te gevē. Hij hadde het eiland vā Rottum- merooge gecost , ende lieter cloostersteen uijt de Omlander bencen vucren : in meininge van een Huijs daer te bouwen , ende die Eems daer mede te dyvingen: ende gedacht metter lijt Heere van Grueningen ende Omlanden te worden , ende de gantze Zee met sijn schepen te domineren . Vwelck sijn veurnemen hij gantz niet en versweeg , maer roemde sich des bij iedermā , doch spotschewiſſe. Soo hij tgeft wiſt te crij ge ſoo verquistede hijt weder , ſonder iet te ſpaceren ,

M 5 daer

daer hij mannen ofte vrouwen tot sijnē sin omcoopē
konde, int einde sijns levens liet hij sijn drincken seer,
ende gaf sich meest tot vrouwēn, ende gelt te verga-
deren: daer hij nochtans spottelick af sprack: seggēde,
sijn gelt soude een vogelnestken sijn: die het nae sijnē
doot eerst vindē soude die soudet hebben. Hij en had-
de nacht noch dach geen ruste, sijnde stedes gequelt.
vande conscientie sijnes boosjen levens. Ende vorne-
melick van het bedencken der coopluijdē die hij over-
hoort gesmetē hadde. Vande welche hij plach te ver-
tellen dat eenmaal een doot lichaem lange tijt sijn
schip nagedreven was waer hij sich henen wende.
Sijn alderbeste tafelvrienden ende maegen, die dage-
lix met hem verkeert hadden, seghten hem nae sijnen
doot nae, al tgene ende vele meer dā ick hier geschre-
ven hebbe: van dywelcke ick vele selfs gesien hebbe,
Schrijvende dit nergens om dā, alleenlick alle man tot
eenen spiegel, op dat sij den rechten weg leeren kie-
sen, ende niet en hopen dat de memorien heur leven
verswijgen fullen.

Die van Grueningen waeren int leste uijt twee
schanzen geslagen: ende hoewel het evenwel niet be-
let en wert sij en kreegen dagelix brieven uijt ende
inne, daer sij veel schoone beloftien deur vernamen:
nochtans began hun den moet int leste seer te minde-
ren, siende dat de Bontgenooten dagelix meer volx
voerde stadt sonden: ende datter oock grof geschut
begante comen: ende midts dat vele dingen inder stadt
seer diere werden: ende dat sij gewisse tijding hadde
dat heur ontset geslaegen was; ende daerenboven, dat
die

die stadt van Mechelen den sesten Aprilis vorleden
 ende oock Vvillcbroeck ende andere plaetsen bijden
 Prince wederom ingenomen waeren. Het welcke
 Oyenbrug principalick wee dede, die ten deele om
 sijns goets willde dat hij te Mechelen hadde, sijnē rock
 gekeert hadde: hebbende daerover verloren niet al-
 leen sijn schoone Drostschap van Herlingen met al
 sijngereede, ende sijn'eere: maer oock nunieuwlick
 dese sijne goederen, die hij soo wel meinde gesalveert
 te hebben. Soo quām, Rennenburghen, der stadt, ende
 hem, alle ding tegen heur rekening.

De stadt creeg wat beteren moet deur den doot vā
 Entens, die sij terstont wijs werden: macr Rennen- Rennēburg
 burg was in sijn herte droevich: niet dat hij hem niet droevich
 als een spinne en haetede: maer om dat hij vreesde dat om sijns vij-
 den krieg voortaen bij anderen soude bekleidet wor- ants doot.
 den: die meer verstantis daer van hebben, ende bij die
 vander stadt min gehactet sijn souden!

Die Hoptluijden koosen gesamenderhandt den vā Hohenlohe.
 Hohenlohe tot heuren Overstenende baden hem dat vvcigett Ent-
 hij sich heurer aennemen wilde. Maer soot selve hem tens Regi-
 veur die tijt ongelegen was, sloech hijt hun af, ende ment aent te
 was daerentusschen te vredē, dat sij Escheda bij pro- nemen-
 visie tot ecnen Overstenlieutenant verkoosen.

Die vander Drenthe waeren onlanx vor Entens Drenthe in-
 doot inde Naerder Unie comen ende souden contri- de Naerder
 burenter maent drieduissent gulden. unie.

Die vanden Omlanden bleeven niettegenstaende Deden
 sijn doot gantz vierich om Grueningen te meesteren:
 meer om heur eigen dan ons de Generaiteit. Sij

Omlanden
taften cloo-
stergoederē
aen.

deden groote schattingen over heur lant, ende tastede oock de cloostergoederen aen, die bij hun meerder sijn dan in eniger plaatse der Nederlanden, nae heur grootte te rekenen. Sonder dat sij sich lieten stooren vanden genen die beveesen tselve directelick te sijn tegen de articulen der Naerder Unie. Vwant sij leghie den Cloosteren sommige dingen op, die sij eerst tegen de Naerder Unie gedaen souden hebben.

Die van Frieslant en sliepen niet in allerlei goede ordeninge te maecken, vorinemelick op den ontfank van publicke goederē ende contributien: vercoopende oock cloostergoederen ende domeinen. Sij veranderden vele Magistraten ende officieren die sij noch veur Spaenschgesint hielden. Vorinemelick namen sij acht dat de gedeputerde der landen ende steden van der Gereformeerder Religie soudē sijn, oft tē weinigsten vijanden der Spaengiaerden. Stellende oock as sommige die Rennenburg Raethsheeren vāt Hof gemaeckt hadde, der welcker plaatzen bij lantsaeten verkregē werdē, niet sonder ambitie. Sij bouweden seer ken Herlingen neerstelick aen Herlingen: dwelck sij deur aenporing van Sonoy over lange begonnen hadden tot een stercke stadt te maecken: ende een grootc nieuwve ha ven daer inne. Maer aen Staveren, Sloten, Doccum, ende andere nootwēdige plaatzen en wert noch gätz niet begonnen.

Desgelyx, hoewel allen den drie vorgenomenen lantscappen aen den pas van Coevorden ende Bourtange te versekerē wel het meeste gelegē was: om dat met desen twee passen heure landē tegē buijtēvijandē gantz

gantz gesloten souden geweest hebben, ende souden
 daer nae met Grueningen foot hun gelust hadde heb-
 ben meugen omspringen: nochtans en hadde noch
 Frieslant, noch Omlanden, noch Drenthe den sin om
 gesamenderhant een kleine somme van penningē uijt
 te leggen tot die bevesting derselven passen: daer sij
 vele honderduijssenden mede verspaert soudē hebbē,
 diet hun naerhant gecost heeft. Sonoy schreef dic-
 wils aen hun, aenden Staten General, ende aendent
 Bontgenooten, datmē doch middelen daer toe bestel-
 len soude: maer twas vor eens dooven mans dore wat
 hij riep. De Staten General pasten op andere dingen.
 De Bontgenooten begerden: de voers Provincien
 souden de penningen verschieten ende namals ter re-
 kening brengen. Maer sij drongen daerop, dat alle da
 Provincien schuldig waeren, nae luist des verbonts,
 fulcke vestingen uijt gemeine kosten te bouwen. Soo
 dat sonoy die wils seghte: dat hier uijt oogenschijn-
 lick te sien was, dat godt dese Provincien, die tot noch
 toe onverdorven waerē bleven, niet weiniger straf-
 sen ende verderven woude dan de andere der Neder-
 landen. Hij hadde wel dickywils inden sin, dat hij die
 Drentische boerē tot heur eigē besten dwingē soude
 om het werck op te maecken: maer nademal deselve
 heuren gesteldē last haddē die sij tot de Naerder unie
 geven moesten, soo en konde hijse niet beswaren bo-
 ven de expresse ordimantie die hij daer van hadde. Te
 meer, aengesien deseive sij hooch willich thoonden
 nae heure quote te geven Wat Frieslant ende Omlan-
 den geven souden; ende gaven hem metter daet tot dē
 bouw

Versuijme-
 nisse der drie
 landen int
 versekeren
 van Coevor-
 den ende
 Boutrange.

Sonoy vvaer
 schovvt de
 landen.

bouw der stadt Coevorden duijsent gulden veur een begin. Maer de andere en gavē niet: ede lietē dwerck staen als of het hun niet aengegaen en hadde: tot dat men began veur seker te vernemen, dat de Malcōtenten sich over Rhijn wederom ernstelick stercten om Grueningen te comen ontsetten. Ia noch doen en dedē sij niet daer toe, ende lietent al op andere staen.

IV NIVS
1580.

Kornput vā
Senōys vve-
gē hout aen
om middelē
maet te ver-
geefs.

Maleconten-
ten comen
over Rhijn.
Bontgenoo-
ten vertrou-
wen sich op
onseker din-
gen.

Kornput was doen ten derdenmale van wegen Sonoys te Devēter (daer de Bontgenootē doen vergaert waeren) op het sterckste aenhoudende om midelen: verthoonende hun ende alleman de overgroote nootsaekelicheit des voerß bouws. Maer daer en wert gantzelyk niet mede uijtgericht, behalven datmen aende drie voerß Provincien int leste weder nieuwve vermaenbrievē schreef: niettegestaede datter gevissē tijding quan, dat de Malcontenten alreede met veerthien vendelen voetknechte, ende sommige vanē ruijterē over Rhijn waeren: dweelckje niet een haard te meer voirt en dreef. Vwant sij vertrouwden sich veur seker, ende seghtē, Hohenlohe soude dé vijant slage, soo datmē geen sterckē behoevē en soude. Den welcke sij tot dien einde met seer grootē verlangē verwachtēde waeren: ende hij bleef hun te lange indē Omlandē ende vor Grueningen: soo deur dien Entens Regimēt groote mijterije maecke, sonder onbetaelt vā daer naedē vijant te willen treckē, daer sij verstandē datmense henhen hebbē wilde: soo deur dien sommige vandē Omlanden practiseerdē om hē aldaer ende in Frieslāt veur Gouverneur te doen ontfangen.

Daerentusschē schichten sij alle raijter ende knech-

tēn

ten die sij willich maecken honden met Yselstein nac
Bochoit toe. Maer alsoo de Malcontentē met groote Hohenlohe
dachreisen voirtruelen: wceckē dce snellick weder treckt te
te rug: tot dat Hohenlohe tē lesten quā. Dic welcke bij
den Bontgenootē afgeveerdicht sijnde, forme van een
klein veltleger begonde te houdē. Ende doen de Mal-
contenten seer nae quamen, nemende den pas als nac
Lingen toe, dedē sij, op sijn begerē, van Grueningen
noch vier Nassauwische vēdelē met dē Overstelieu-
tenant Künigam bij hem come: ende dedē Sonoy van
Coevordē nae Grueningē treckē, om den jongē Grā-
ve vā Nassauw met raet ende daet bij te staen. Vwant
sij woudē Grueningē noch evenwel belegerd houdē:
soo klein achteden sij het oniset datter quam.

Hohenlohe lach te ulsen, ende hadde wel gern meer volx gehadt, wāt seker hij was van voetvolck scer sober; daerom schreef hij des nachts aen Sonoy tweemael, dat het vendel van Vvingarden, ende hon- dert man van Kornputts vendel oock bij hem comen souden, met het cleinstē stuck geschutz dat te Coevorden was: ende Kornput soude alleen met vijftich man daer blijven. Dwelck alsoo gedaen wert. Sonoy hadde hem van Grueningen geerne noch sommige van Entens Regiment gesondcn, die hij wel hadde kunnen missen, maer hij en konde niet willich maecken. Doch sont hij hem naderhant noch twee Nassauwi- sche vendelē, die te spaede quamē, soo gij hoorē sult.

Dē festhiendē lunij was Hohenlohe vroemorges vā ulsen opgetogē: maer naedemal hij de Malcōtētē nae lage vervolch niet tot sijnē wille en konde kū īgē, quā te Coevorden hij

hij met ruijter ende knechten binnen Coevorden ruis-
sten: gantzelyck beslotē hebbende ter eerster gelegen-
heit met denselvē te treffen, soo hē die Overste riedē.

Bedencken
van sommi-
gen die het
slaen ontric
den.

Hoewel sommige andere daer tegē riedē: seggende
datmen met eenen desperaeten vijant het treffen be-
hoirde te vermijde: ende datmē alleen de passagie der
proviande hem benemen moestē, ende tvertreck soe-
ken. Dat hij deur honger ende mijterie, sijn maent
om sijndē, sich selven genoech geslagen soude vinden,
Vvant des vijants volck en was maer veur een maent
betaelt, ende en wisten voorder geenen raet, dan tge-
ne sij wetten vuijsten haelen souden. Dat het treffen
vor hem oock andersins periculoos was, midts den
kleinen hoop voetknechten die hij hadde, diewelcke
daerenboven, midts seer weinich spieffen hebbende,
geensins tot een veltslacht gerustet en waeren.

Bedencken
der gener-
ator tot slage
rieden.

Vander ander sijden was te bedencken het pericul
van Oldezel: ende principalick die intelligentie die
naemael bleeck dat de Malcontentē binnē swol had-
den: ende dat tvolck dat Hohenlohe bij sich hadde, in
langer tijt geenē vijant gesien hebbēde dā boerē ende
borgers van Grueningen, raesdē om te slaegen. Vvaer
toe hij oock gantz geneigt sijnde trock snachts ontrēt
elf uren met alleman uit Coevorden: hebbende voer
aen geschickt de vane vā Holstein, ende de voetknech-
ten van Vvingaerdē ende Kornput. Doen hij nu wijs
vorbij het dorp Emblicā gecomē was opten weg nae
Velthuijsen, vernā bij dat de Malcōtēte nae Swol wa-
re getogē, ende trock daerō weder te rugge hun nae.

Hohenlohe
treft met al
sijn volck
uit Coevor-
den nadē
vijant.

Die van Swol en hadden geen garnisoen willen
innemen

innemen:ende hoewel die vanden magistraet, Hoptluijden ende bevelhebberen der borgerē Staetsgesint waeren:soo hebben nochtans die afgesettede ende ander Spaensgesinte, die sich soo lange stil gehoude had den den 16.Iunij soo vele te wege bracht, dat sij verre de sterkste waeren worden, midts ingelaeten hebbē de vele vanden Spaensgesinten boerē:ende verwachteden de aencomste vanden Malcontentē dien sij tselve snellick hadden laeten weten. Evenwel die Gereformerde ende Staetsgesinte, van Hoptman Ulger die in sijn been geschoten wert ende sommige andere beleidt sijnde en gaeven dē moet geensins verloren:ende hadden tegen de Spaensgesinte aengeschantzt, inhoudende dē merct, S.Michiels Kercke ende Kerckhof met de Camperporte ende Royen thoren. Sij hadden eenen vromen borger nae Deventer om hulp gesonde: die wert, int wederkeeren, vande boeren scheindelick vermoort om dat sij een Psalmboexken hij hem vonden, ende lit tot lit van een gesneden. Gelyck de boeren van T Mastenbroeck oock scheindelick vermoorden eenen Borgermeesters son ende sommige borgers van Campē die om de Staetsgesinte te helpen nae Swol wouden.

Sanderdaegs den 17.Iunij staorgens quamē binnen de stadt sommige soldate uitjen garnisoen van Campē (die om de boeren te schouwen bij Hattum overgevaen waeren) ende ontrent tvree vendelen bōrgeren van Deventer, bij den Bontgenooten haestich gesloten sijnde. Deur vrees vanden welcken de hoofden der Spaensgesinten de porten opdedē, ende vluchtedē

Die borger
van Swol te
gen malean-
deren in vva-
penen.

Morden bij
den boeren
bedreven.

N   me.

Het Mastebroek gebrant.

Casteel van Gelmuiden geslichtet.

Hitticheit vā
Hohenlohe
int vervolge
des vijants.

Die Malcontenten ver-
wachten de
vijant al te-
rende.

met velen van heuren aenhang nae de Malcontenten toe. Die welcke van sulcken hope sich verstecken sien de bij Hardenberg stil hielden met grooten onlust. De huissen der vluchtingen werden bijden soldatē geplundert die alle seer rijk daer van werden : ende cors daer den wert een vendel uijt Hollāt daer in gesondē. Die dorpen ende hoven vant Mastebroek, om die overgrote partijschap der boeren tegen de Staten, werden vele afgebrandt. Alwaer die van Overijssel naderhant oock deden afbranden ende slichten het Casteel van Gelmuiden. Dwelck Carl de vijfde uijt de Castelleni vanden Kuijnder hadde doen overdragen opden mont van tSwartewaeter aende Zuyderzee.

Hohenlohe dede sijn volck met groter haesten voirtrucken, deur onuijspreeckelike hitte der sinnen, over de dorre heide daer geen waeter en was sooo dat de knechten sich daer over sloegen als sij som wijlen ennich clein slijckachtich plasken moer ofte regenvaeters vonden. Vele verstickender van hittē eer sij aenden vijant quaemen: onder de welcke was Jan van Duvenvorde een sterck welgemot schoon jong edelman.

Dacrtegen hadden sich de Malcontenten drie uren lang gerustet inder schaduwven, verwachtende heuren vijant al sittende ende teirende: want sij hadden boter kees broot ende veerthien thonnen biers.

Heur Veltoverste was Marten Schenck, die wij boven geseght hebben dat Dotinchem ingenomē had de; een seer jong man, die eerst Enckhuijsens, ende

Nederlandischen geschiedenissen. 195

nac Yselsteins jong geweest sijnde, hadde daer nae
onder hem gedient met twee peerden. Maer als hij
naeden Peys van Gent het Huys van Blijenbeek sij-
nē neve afgonomē hadde, ende sich eigendo daer aen
toematende vanden Staten bijstant begerde tegen de
Malcontenten sonder tselve te verwerven: viel hij
den Staten af. Ende eerst vermort hebbende eenen
Staeten vendrich daer hij bij opt bedde lach ver-
droech hij sich niet Parma, ende diende hem: het
ganize lant van Gelder lange ijt niet vrijbuiste-
rige beschadigende. Daer nae doen tvorß
Huijs deur de Bontgenooten belegerd was: quam hij
met ruyter ende weinich knechten tselve ontsetten:
ende belegerde de beleggers in sulcker vuegen: dat
hij Hegeman, die onwijselick sonder proviande
sich daer begeven hadde meinende tHuijs uijt te
hongren, selve uijthongerde ende dwong hem
met al den sijnen sich niet hem te verdraegen.
Dewelcke doen hij nae Niemegem beleiden moest,
nam hij onderwegen den Hoptman Hartman
Hoekes vandē hoop af ende dede hem daer nae om-
brengen.

Deur welcke daeden hij nu van Parma bevel had-
de cregen om dese hoopen te kleiden tot ontset van
Rennenburg. Hij hadde bij sich den ouden Capi-
tein Thomas de vornemst̄ der sperruijteren, die de Thomas Capitein
fame hadde dat hij ses veltslachten hadde helpen
winnen: met noch drie ander vanen Albanoische sper-
ruijteren, ende een vaen Carabins: die vorde slacht-
ordening gestelt werden. Vwelcke sij gemaect
Capitein
Griek.

N hadden

Cort verhael
vā Schenck
Veltoverste
der Malcont-
tenten.

Staet der hadden seer breet van veerthien vendelen knechten,
 Malcōrente. genoemt bij hun het Friesche Regimēt, daer Billy O-
 verste van vvas, ende Schenck in sijn absentie: sterck
 sijnde t samen ontrent drie dijfsent man. De Hoptluij-
 den waerē, de Overstelieutenant Hans Mom, Reint
 Dekama, Lol Liakama Camminga, Aernt van Ge-
 men, Hendrich Snater, Evert van Ens, Vvibe van
 Goutum, Vwolf Prenger, Steffen Heller, Sampson Pe-
 stel, ende andere. De schuttenruijteren van Schenck
 waeren aenden vleugelen. Allen heur peert volck en
 was t samen niet boven ses hondert starck. Oock
 en hadden sij geen geschut.

De vlecke Hardenberg daer sij herde bij laegen,
 beschrijving is gelegen een myl van Coevordē ende vier vā Swol-
 der gelegen- op de riviere de Vecht, die uijt het graeffschap van Bē
 heit van hardenberg them comende ende een half ure gaens boven Hardē-
 ber bij het Huijs Gramsberge de Aa van Coevorden
 met sich nemende, loopt deur Ommen vorbij Swol-
 ende voort met het Swartewaeter vorbij Hasselt in-
 de Zuyderzee. De vlecke strekt sich van Coevorden
 int Zuytwesten, ende het was middag: so dat sij het
 bste vordel aen der sonnen hadde, hebbende die aan
 heur rechter sijde van achter: want Hohenlohe quā
 uijsten Oosten. De wint was stille, ende geen van bei-
 den vorderlick.

Staet van
der staten
volck.

Soo haest als Hohenlohe hun ontrent quam, dode
 hij sijn volck inder ordening settē sonder ennich ver-
 toeven ofte rusten. Hij hadde bij sich Zenica sijn ei-
 gē vendel (want in Oldezel had hij ander garnisoē
 geleght) Yselstein met seven sijner vendelen, ende sei-

Nassau

Nassauwische vendelen met den Overstelieutenat Kunigam. Ende noch Vvingaerden ende de hondert van Kornput, de welcke hij met den Nassauwischen nae tZuidwesten stelde aende rechte hant, ende Yselstein met den sijnen ende Zenisca aende slincke hant volgens daer aene, hert bij eenen camp, daer een goede heiming vor lagh met boomen beplantet sijnde. Vyingaerden hadde geerne gehadt, datmen de vlecke Hardenberg ofte den camp op vordel ingezomen hadde, ende gerustet: maer hij en wert niet gevolcht. Alle dese voetknechten en konden in alles niet uijtbrengen achthienhondert man. Vor dese slachtoording vverden gestelt de drie vanen schuttenruijteren van Onsta, Rinsvoude, ende den Lieutenant van Asin Entens, die alle wel opgeseten ende gewapent waeren. Aen de ander syde was Hohenlohe selfs met vijf stucken geschutz, ende de ruijteren van Holstein, Adelsdorf, Rumpf, Trauswitz, Pieck ende sommige andere. Lubbert vā Remē was oock daer alleenlick met ontrent driehondert ruijteren: nietegenstaede hijer de Bōtgenootē twelfhondert toegeseght had de. Soo dat al de ruijter niet over veerhienhondert sterck en waeren.

Doen tgebet gedaen, hoeden opgeworpen, teekenkenen gegeven, ende tgeschut losgeschoten was, renden de drie Friesche vanen voirt: opde welche strax twee vaenen sperruijteren met grooter furie treffen-de, in sulcker vuegen ontfangen werden vanden Frieschen die daer onder setteden sondē dadingen, dat eene vaen sperruijterē eermen omsach gantz ver-

Een vaen Al
banoisen ge
slaegen.

Slaegen, ende de ander met groote schaede verstrooit
wert den welcke de Duijtscheruyster naejoegende
der Malcontente voetvolck begode te wijcken: ende
sootscheen Hohenlohe soude victorie gehadt hebbē.

Statē volck
nempt de
vlucht.

Doot Vvil-
lēs vā Vvin-
gaerden.

Doot vā Pop-
ko uskens.

Malcontente
crijgen vijs
veldstucken.

Hohenlohe.
versorgt Ol-
dezel.

Maer alsoo de Friesche vaenen sich svenckten
om weder te treffen: ende andere sperruysteren der
Malcontente met sommigen goeden schutten nae Ho-
henlohes voetvolck toe settedē: die geenen troost op
heur spicissen en kondē hebbē, die sij weinich hadde;
namē sij alle de wijkē nadē vorſ camp: alwaer som-
mige sich noch wehrden, maer al d'ander verstooven
als eenē blixem midden deur de Vecht, ende waer sij
mochten ontcomen, over tmoer bij Ommē, ende nae
Coevorden. Die ruyster sulx siende waeren emmer
soo vierich int vluchten als de voetknechte: ende de
Malcontenten hun nae: soo dat men subitclich gē le-
vendē mensch meer en sach opde waelplaets. Vvindē
gaerdē bleef al vechtēdē doot, ende de vendrich Ni-
velt, ende vele andere bevelhebbers edelluijden en
de soldaten. De Hopeluysde Nivelt, Renoy, ende som-
mige Lieutenanten met vele andere werdē gevange.

uskens hadde den scheriz mede willen sien, ende
meinde op eenen coetzwaegen te vluchten, maer soo
die omftordede, wert hij doot geslagen.

Die Malcontenten creegen al het geschut ende
bagagie die daer w. want den meestendeel was
te Coevorden op w. segens blijven staen, ende wert
deur de gene die ontquamen gesalveert.

Hohenlohe gaf sich nae Oldezel, ēde begā ordning
te stellen om ten minsten oock tselve niet te verlieren.

Dermij

De ruijter ende knechten die niet met hun en liepen
 quamē dē meestendeel tē Coevorden, midts sij geen
 naerder vertreck en hadden, sijnde maer een ure
 gaens vā der waelplaetse iende (dwelck wonder
 w.s)sij brachten oock peerden ende menschen gevā
 gen. Geraert van Vvamelō ende Doctor ter Coulē
 Borgemeester van Swol waeren mede bij dē schertz
 gewest ende quamē oock daer. Die mij vertelt heb-
 ben, midts ick nae aenquam, dat Kornput (die als
 vor, te Coevorden met vijsich man gelæten was)
 groote nersticheit dede int ophouden der vluchti-
 gen. Hij stont aen den slackboom, ende en vrou-
 de de ruijter niet inne laetē sij en moesten op schelms
 schelden sweiren bij hem te blisfen ende den pas
 te helpen inhouden. Maer soo sij geen gelooove en
 hielden: liep hij aen den anderen slackboom daer
 sij deur uistrenden naede Drenthe toe, ende sioech
 denselven met gewelt weder toe:biddēde,scheldēde,
 ende sommige opden cop slaende die ontloopē vrou-
 dē. Maer ten mochte niet vele helpe:de vreesc was
 soo diep daerimē dat sij gēen gevuelen en hadden vā
 ennigen dingen,ende renden met wagen, peerden,
 ende te voete neven den slackboom henen deur de Grousme
 rivierz, die niet diep en was, nade Drenthe toe:ende vlucht.
 voirt over t'moer nae Clooster ter Apel, ende Bour-
 tange sonder ophouden nae dlant van Munster toe:
 dwelck eenen seer vremden ende noit gebruiclē weg
 w.s. Alwaer den Ritmeester Rinswoude int stedekē
 Meppen corts daernae sommige peerden genomen
 Werden.

Der Staten
 volk brēgt
 oock gevan-
 gē tot Coe-
 vorden.

te Coevorden alle vendelen vergaert.

Dit vluchtē duerde soo lange, tot dat sommige Rlt
meesteren ende Overste selve aenquaamen, dewelcke
staende hielden oock heur volck staende soo veel sij
mochten. Soo datter int leste eer het tyree ure sloech
meest alle vendelen vergadert waeren, ende daer bij
ongeverlick ses ofte sevenhondert man, ende onrent
vierhondert ruijteren.

Die vendelen
vā Berge en
de Dornix
nemen oock
devlucht.

Hendrick vanden Berge ende Vvouter Dornix
waere recht voer de nederlage met heurē vendelen
ēde vele proviandwagens van Sonoy nae gesonden:
deyvelke sij latende te Sveel waeren vorgereden
tot Coeyorden, sijnde een mijle yan daer, Maer soo
haest als sij die vluchtinge saegen aencomen, renden
sij weder nae heure knechten toe: deyvelke sij ver-
loopen vonden naede Swartesluijse ende elders. Die
proviande was den boeren som te deele worden.

Goor quam
telact.

Vander sydē van Deventer was Goor mei sijn ruij-
teren bijde Bontgenooten oock nae Hohenlohe toe
gesonden: maer onrent Ommen quamen hem de
vluchtinge tegen, dies hij strax weder keerde nae De-
venter.

Bedencken
van Korn-
put ende
Namflo om
tot Coevor-
den te bli-
ven.

Kornput ende Stensel van Namflo vermaenden al
leman dat sij te Coevorden blijven ende aldaer we-
derycrgaderen souden: ende datmen strax de veerthie
versche vendelen die noch vor Grueningen laegen
derwaerts ontbieden soude: ende vele hadden alre-
de toegeseght soo lange te blijven tot men bescheit
soude weten hoe't waer met dem van Hohenlohe,
naeden welcken alleman op thoochste verlangde.

Om de waerheit te seggen: sommige geloosden
wel

wel als allema daer soude willē blijven, datmen soude kunnen bestaen, deur tvordel vande rivierkens die om de plaetsc loopen (hoewel die seer clein, ende doen ondiep waeren) tot dat de vendelen van Grue ningen souden aencomen: met den welcken men sanderaegs stercker soude sijn, dan men dien dagh ge weest was. Maer sij veranderde van raede als sij o vermerct, datter schier in een jaer aen tHuijs niet gewrocht sijnde tselve noch walle noch borsywehren, noch porten, noch behoirlichen graft en hadde: ende dat aen der stadt alleen twree bolwercken van seven deur Sonoy waeren begonnen op te maecken. Soo dat, al de rest noch op liggede, het vordel der rivier kens seer sober was. Daerenboven datter noch pul ver noch proviande, noch andere nootdruft im vorraet en w.s: ende eenyegelick, menschen ende peerden waeren hongerich, ende daer en was noch vor de eene noch vor de andere. Ende in allen gevallen lie ten sij sich duncken dat heur daerblijven niet scer vele en soude helpen, om dat alle de morasschen ront omme deur de groote hitte verdrooght sijnde de vijant hun vorbij soude meugen trecken over tmoer hij Ommen.

Uijt al defen oirsaecken werter int leste besloten datmen soude vertreken: maer daer wert noch vele ende lange gedisputeert waer henen. Vwant sommige wouden, men soude recht nae Grueningen trekken, om sich te vuegen bij de gene die daer waeren, ende daer weder te vergaderē, ende sonder de belegering te verlaeten den vijant daer te verwachten. Andere

Bedencken
van andere
midts daer
gantz gema
vesting en
was.

Verscheiden
bedencken
waermen
henen tre-
ken soude.

rieden men soude nae Steenwijck trekken om tselve te verfekeren: want daer en was noch geen garnisoe in. Oft hondemen daer niet incomen: datmen in allen gevall daer rontom, oft in Frieslæt trecke soude: als sijnde de gelegenste plactse om rasch weder te vergaderen: ende dat het meest te vermoede stot, dat de vijft derwaert comē soude, ende me daero des kriegsvolk daer best hoeven soude. Dit dreef Bontemā een Hopt man van Yselsteins Regiment soo hert, dat hij daer over protesteerde indien men't niet en dede.

Mater midtsdiē de Ritmeesters, vorinemelik Rumpf seer leelick tierende, nae Oldezel wildē, ende in aen sien datmen och dencken hadde dat Hohenlohe daer soude sijn: werter besloten datmen derwaert trecke soude. Gelyck tselve bij al den ruijteren ende Yselstein met den sijnen, ende al d'andere des avonts ontrent thien uren gedaen wert. Uijtgenomen dat weinich Nassauwische nae Grueningen, ende sommige naede Swartesluijsse trocken: daer seer veel volx van allen vendelen vergaderde, ende scheptē van daer voort over nae Holland.

Kornput met Hertoge van Orsma sijn vendrich, item Gouwenberg, ende Schul, ende Moor, met de vēdrichs vā Vvingaerdē Boecholt ende Clerhaegen, ende sommige Sergeantē waerē noch allecne binnen Coevordē, sijnde met heur geselschap niet starck over tweeedertich man: ende siende dat alleman weg was, ende de Malcontentē hert daer bij, begondē sij mede snachts te twelf uren te vertreckē midden deur de Drenthe nae Frieslant toe: berstende van spijt ēde pro-

Ruijter ēde
knechten
teeken van
Coevorden
nae oldezel

protestcrende dat al die bij hū waerē in gedachtenis
houdeſt soude alle omftādē ende gelegēheit der facckē,
ſegende: die niet bet en weie ſullē meinē dat het eē
vast huijs ſij daer wij uijtreckē, om ſijn groote ver-
maertheit vville, mits het wel eertijts fulx geweſſt is.

De Malcontenten haddeſt ſich bijde waelplaets
gehouden, vcur ſeker achtende dat ſijt noch niet al ge-
wonneſt en haddeſt ende dat den pas van Coevorden
gebouden wert: ende daimen onderwegē enige la-
gen hadde meugen ſtellen, daer de plaatſep wel toe
bequaem waeren. Maer doen hun tijding quam hoeſt
gevaren was, ructen ſij voirt ende quamen ſmorgēſ
yroech daer inne, alvver ſij hont noch cat en von-
den: want alle de inwoonders waerē strax naede ne-
derlage in tijts verloopen.

Malcontenten
comen
te Coevordē

Schenck liet een boexken uijzgaen, ſoomen ſeght,
int welche ſoude ſtaen dat daer noch pulver ende
proviuide gevonden wert. Maer dat was onmeuge-
lick: want onſer wasser ſoo vele, ende waeren ſoo
hongerich, ende ſochtē ſoo ſcherp: hadder iet geveest
wij ſoudent wel vonden hebben.

Ich en kan niet gelacten midſtſien noch meermael
van deſer plaeſte ſal vermaent worden, u de gele-
genheit dertſelver met corten vor oogen te ſtellen.

Beschrijvin-
ge der gele-
genheit van
Coevorden.

Coevorden is ſoo gelegen, dat alle die te lande uijt
Frieslant, Omlanden, Drenthe ende Vollenhohe
nae Duijſlant reiſen willen, deſen pas gebruijc-
ken moetē. Vwant den pas van Vvedden over
de Bourtaige is onſeker, ende dicwils bij regen,
winter, ende vloetijden onbequaem. Het heeft int
Noort

Noortoosten een geduerich Morasch tot Vveddē toe; daermen niet over en kan dan in seer drooge somers, oſte als het lang hert vriest:ende dan alleenlick van Emmē nevē Roosw:nckel nae tclooster ter Apel,ēde met eenen voetpat over Schoonebeek . Int westen heeft het oock eē geduerich wilt moer tot vorhij Haf selt ende Swartesluiſe. Behalven alſt seer drooge is kanmen ter nauwer noot overcomen ontrent Ommen, gelijck ſich op deſe tijt ſeer vele knechten daer over falveerden. Int Noorden heeft het dat dorp Dalē ende voirts een herde heide nae Grueningen toe: int Oosten Lingen: int Zuyden Laar ende Eniblicam in der Graeffſchap Benthem: int Zuytwesten Hardenberg. Het light vijf mijl vā Lingē, vijf van Oldezeel, negen van Deventer, vijf van Swol, ſes van Steenwijck, ende ſeven van Grueningen. Om deſe plaatſe is menichmael grootē twiſt geweest tuffchen de Heeren ende landē daer ontrent gelegen, midts de groote importantie derselver:ende is dievils gewonnen geweest, dickwils opgegeven, dickwils afgeworpen, ende weder gebouwt. Ten leſte is ſij Georgē Schēck bij dē Gelderschē Drost Selbach overgegevē int leſte Novēbris des jaers 1536, ende daernae bij Coninck

Evert van
Ens bouwt
het Casteel
vā Coevor-
dē op Korn
Puis funda-
menten.

Philipps, als vorgeruert is, doen ſlichkeit. De Drost Ens laetende de uesting der ſtadt bij Sonoy begonne ſijnde liggen ſoo ſij lach, began met aller macht, ſoo haeft hij daer weder incomen w:is, het casteel op te bouwen op de fondamentē die Kornput geleighd hadde: behalven dat hij geen casamatten en maecke, noch bedecten wech op de contrescharpe.

De vende-

Nederlandischen geschiedenissen. 205

De vendelen vor Grueninge vernemēde dat de Mal contenten te Coevordē waeren (nietegenstaede dat sij daeghs te voren geschoten ende gesuert haddē als of Hohenlohe tvelt behoudē hadde) wacré dapper in rueren, ende wouden den achthiendē lunij astreckē. Nassauw, met hulpē van Sonoy, wende seer grootē vlijt aen om tselve te beletten, ende de knechte aldaer te doen volherden: betrouwende dat de verloopene sonder toeven sich vreder bij hem versamelen soude, ende dat de Bontgenooten hem meer volcx seinden souden: d'welck hij daerom oock den Hoptluijden ver sekerde. Maer alle sijnē neerflichte en konde niet beleiten dat sij des nachts, heur schantzen in brā it stakē de, niet af en trocken eenigelyck vendel sijn s weges nade Omlandē toe. Ian Roberts was oock met sijn vē del van Vveddē afgeweken, ende te schepe vor Delfziel comen.

Nassauw met Sonoy siende dat sij vor Grueningē niet goets meer doen en konden: deden heur bestie om andere plaetsen te versekeren: ende haddē geerne gehadt datmen Ian Roberts binnen Delfziel genomen hadde. Maer Asm Entens die daer binnē was: des kriegs gantz onervarē, ende selden nuchterē ofte wel bij sinnē siende, nae tseggen sijner bloetverwantē: en verftont sijn saecke niet: ede nam daer inne Vogel vā Aurick Lieutenant van het geweest overste vēdel vā Rennenburg, ende Boermania. Vwelke beide al waren sij Staetsgesint, nochtās waren vele bevelhebberen ende soldaten noch Rennenburg toegedaen. Ian Roberts wert in Herlingen gesonden, daer oock van

Nassauw
ēde Sonoy
devoir ḍe
knechte vor
Grueningen
te doen blij-
ven.

Der Stare
voelk
verlaet die
belegerigē
Gruenragē.

Asm Entens
nempt de vē
deleā van
Boermania
ēde Vogel
tot sich in
Delfziel.

Amster-

Amsterdam comen was het vendel van Royenburg.

Men hadde oick geerne gehadt datmen de schan-

tze van Delfziel emmer doē noch tot aenden mōt der
haven voortgestreckt, ende datmen koren daer in be-
stelt hadde: midts Barthold Entens genoech naglatē
hadde om daer toe te leenen: maer ten woorde niet
sijn. Den Adel ende Prelaten der Omlandē ende ander
staetsgesinte sulx sijnde namen de vlucht over Eems
ende nae Frieslant.

Entens ven-
delen mae-
ken muijte
wijc.

Het meeste deel der vendelen die van Grueningen
afgeweken waeren lagen te Docum ende Collum:
alwaer sij seer groote swaricheit ēde muijter ijte mae-
ken om heur betalinge: maer deur behendicheit van
Sonoy werden sij te vreden gestelt. Ende de vesting
vanden upslach weder opgemaect sijnde, werden
die vendelen van Olthof, Vliet, Iarges, Schagen ende
Vveda daerin geleght.

Gelegenheit
vanden up-
slach.

Dese plactje was gelegen een half ure gaens on-
der de Nieuwziel naede zee toe, op de Zuytseide des
dieps: ende behoirde toe Vvigboldē van Euwsum hei-
re van Nienort, die aldaer sijne soutkeeten hadde
ende was bij hem ten tijde van Billy vast gemaect
geweest tegen de zegeusen. Maer was bij der rege-
ring van Rennenburg weder geslichtet gelijch al de
ander vestingen dier bij Billys tijde gemaect wa-
ren.

Schelmstück
der vrijbu-
ters.

Het laegen vrijhuijters int Reediep, bij Entens in
sijnen leven bestelt sijnde: vanden welcken de eenē
den anderen plunderde, ende nam daeren bovē de
bagagie des vās Nassauw ende Sonoy, vermordeinde
oick

Nederlandischen geschiedenissen. 207

oick Sonoys schrijver, ende nam de vlucht over de Eems.

Bouwinga was te Herlingen, waer ontrent hij
deur sijnen Lieutenant een edelmans huijs plunderde
ende brandde: daer vele om te doen was.

Fervo lagh te Sloten ende began dat weder te be-
schantzen. Vwant nae dat Iorgens Schenck int jaer Fervo be-
1523. tselve ingenomen ende strax geslichtet hadde,
was het soo plat blijven liggen.

Grouwstems lag op den Kuijnder ende beschätz-
te die vlecke: sonder sijnen schaede. Maer bij deder
den Staeten eenen seer goeden dienst: midts hij eenen
Borgermeester ende Secretaris van Steewijck behul-
pelick was, ende met sommige schutten medetrock,
om de vendelen van Henrick van Berg ende Dornix,
die ten deele weder vergadert waeren, tot besetting
daer in te brengen. Sij waeren schier te spaede co-
men: want doen dese deur de Vvalporte inquamen
waeren sommige honderd Malecontenten even vor de
Oosterpoorte om vanden Spaengesinten, die de
Oosterstraet in hadden, binnen gelaeten te worden.
Maer sij werden niet eer schermuzel afge-
sen.

Heuren grooten hoop sijmde sich niet nae Gruen-
ningen te ijlen: alwaer sij met grooten triumph ont-
fangen sijnde: trock Rennenburg (die nu als uijter ge-
vagenis verlost was, na dat hij vierdalf maet belegert
hadde gevrest) personlich mede nae delfziel, õde leger
de sich eerst in Farmsum: dede sijn volck voirts naer
der in Thomas huijs sich beschantzen: ende van daer
op den

Die Staeten
crijgen beset-
ting in Steen-
vrijck.

IVLIVS.
1580.
Maleconten
ten triumpha
antelick vor
Grueningen-
ontfangen.

op den mont der havē daer het oude Casteel gelegen
hadde: tusschen de Eems ende de nieuwve vesting: ges-
lijck tselve Entens ēde Omlande doen sij die bouw
den claelik genoech te voren bevesen was dat hij
doen soude. De vesting was anders tamelick, den wal
hoog ende dick met vier bolwerkē bestreke, doch
sonder casamatten: den grast ontrent hondert thien
voeten wijt. Rennenburg dede oock eenen dam slae-
gen over het Damsterdiep tusschen Aelke Vinkes
huijs ende de vesting: niet alleen om dat sijn legers
d'ēn bijden anderen souden kunnen comē: maer oock
op dat die belegerde niet en souden kintien deur het
opsetten der zielen ofte sluissen het lant onder wa-
ter laeten loopen.

Dit gedaeen sijnde, liet hij Vinckeburg ende Swart
ken Grueningsche, ende sommige vanden voerß veer
belegert dē thien vendelen daer blijven, ende met de restē dede
upsach.

hij sonder vertoeven den upslach belegeren.

Die Staeten schreeven strax aen Eschedā ende
Rinswouden vendel, liggende in Gerkesclooster, dat
sij oock inden upslach trekken souden. Gerit van
Renesse Rinswouden vendrich, hoewel sijn Hoptmā
noch lieutenant niet daer en waerē, was willich, ēde
soo hij daer henē trock quamen hem de Rennenburg-
sche op den dijck te gemoete, ende hij met velen an-
deren wert gevangē, ende vele bleeffer doot, soo dat
vēdel gesla-
gen.

ter maer ontrent dertich en ontquamē. Die vā Esche
da eenen anderen weg getogen sijnde, ende siende vā
verre hoe't heuren gesellen ging, maecten sich te rug
in heur vordel.

Den

Den gevangenē dede Schenck wel etē ende drinc-
ken geven, ende de gewonde verbinden: dwelck ge-
daen sijnde, dede hijse alle met slachſweiden in ſtuc
ken houven met coelen ſinnē. Gelyck hij bevolē had
de, datmen den vendrich Renesse, die ſulx aensien
moest, oock doen ſoude: maer bij protesteerde dat-
men hem int vangen ſijn leven verſekert hadde, ende
wert ſoo verbeden met noch vier andere.

Die Staten van Frieslant ſonden Bouwinga te ſche
pe met vele proviaē naedē upſlaech toe: maer wert
opgegeven vor ſijn nase. De vijf vendelen dier in gar-
niſoen lagen trocken daer uit, vendel, trommel, ge-
wehr, aller ding vrij, behalven dat ſij moeftē ſweire
in drie maenden tegen den Coninck niet te dienen.
Maer alſoo hun geen gelooove geboude en wert, aen-
gesien ſommiger Hoptluijden ende anderen bagagie
geplundert wert: ſoo behielje Hohēlohe, die daeren
tuffchen te Leeuwerden contēn was, in dienſte, ende
ſantſe nae Steenwijck. Donde Berg ende Dornix
daer uit nae Frieslant comē, hoewel vele der bevel-
hebberen ende knechte om heurs eedts wille van den
voß vendelen afweeken.

Rennenburg quā vanden upſlach nae Collū, en-
de meinde Docum mede in te criigen, mitsdien tſel-
ve geheel open lach. Vwant nae dat het Ian Golſtejn
Geldersche Drost jnt jaer 1523 den heere van Wasse-
naer ende Schenck opgaf: ende de veſting vā ſlot en-
de ſtadt, doen Grueningen mettē Omlādē Bourgoens
geworden waeren, geslichtet wert: en was het niet
weder opgebouwt. Sijnde nochtans een ſtadt vā im-

Vreerheit
vā Schenck.

upſlach Rē-
nenburgen
opgegeven.

Hohenlohe
hout de ver-
delē vanden
upſlach in
dienſte.

O portan-

portantie ende frontiere ter Zee. Höewel sij seer beschadigd was deur dien datse de Vvalē van Billy int jaer 1572. geplundert ende vele daer van verbrant hadden. Hier was wonder te sien aende seer groote neersticheit des van Hohenlohe, daer alle man bekennen moet dat hij den Staeten eenen funderlingē dienst mede dede. Vwant hij worp sich strax in Doccum, ende dede tselve beschantzen, ende vergaderde daer inder ijl al wat hij mochte, Grouwstins, Fervo ende andere Friesche Nassauwische ende Yselsteinische vendelen. Oostmahorn liggende opden Zeedijk een mijl van Doccum, daer wij meer van geruert hebbē, dede hij oock weder opbouwen, leggende daer in sijn eige vendel. Tegen Collum over dede hij t Diep verwærē met inlandischē boerē. Doccūmerziel dede hij oock beschantzen, leggende Körnput ende Bruijn daer inne. Achter Doccū int Ongerdeel laegē Pieckē ruijterē.

Die Rennenburgsche   **Ontrent dē negendē Iulij dedē de Rennenburgsche**
doen eenen aenloop op Doccū, ende meindē het seer welin
aenloop op   **te crijgē hebbēde sommige diepē met hooy toegedat;**
Doccum.   **maer sij werden soos willecom geheetē, princēpalich**
doen Pieckē ruijter uijfvielē, dat sij met groot verlies
van volck verstrooit sijnde weder nae Collum liepen.

Bernt van Merode lieu tenant des Princeen in Frieslant.   **Take Hetting maepte een nieuw vendel te Clarecamp int clooster vor Doccū. Gelyk oock sommige**
andere nieuwe vēdelē gemactwerde, om te sijn vāde
Regimente des Frijheerē Bernts vā Merode, die daer
gecomē was als lieutenāt vande Prince, den welcken
die vā Frieslāt aldoē veur Gouverneur gekorē haddē;
Die wijle dit bij Doccum geschiet: was Ens Dros
van

Nederlandischen geschiedenissen.

¶ 11

van Coevorden met sijn ende het vendel van Rein
vanden Clooster, ende menichte van Drentische boe-
ren te Meppel comen, ende maecte een schantze om
die stadt her:ende bouwde och weder op de oude
vestinge den Kinckhorst aende stadt liggende, die bij
Jorgen Schenck int jaer 1536, van Mager Heyn op-
gegeven sijnde, afgeworpen was.

Ens be-
schantze
Meppel en-
de dē Kinck-
horst.

De vendelen die inden Upslach gelegen hadde en-
de die op de Swartesluisse laegen, ende sommige uijt
Steenwyck, ende sommige ruijteren tooge deur bevel
der Bontgenootē, die te Campen waeren, daer henen:
ende verrastense deur dvater nemende Meppel we-
der inne: daer vele Malcontenten gevangen ende vele
meer dootbleven. Ens ende Clooster maecten sich bij
tijde op de vlucht ende ontquamēt. Daer Wässer noch
vele die een wijle tegē hieldē inden Kinckhorst, maer
sij moesten int leste sich oock gevangen geven.

Der Bontge-
noote volck
slaecht de
Malconten-
ten te Mep-
pel.

Daerentusschen waeren die van Delfziel soo be-
naevvt datter geen schepen uijt noch in en mochten.
Die van Hollant hadden hun ten bestē vier oorloghs-
schepen gesonden, maer die en konden niet uijrichtē,
dan dat sij ten deele belettedē dat de Rennenburgsche
niet veel proviande vā Overeems en creegē. Dwelck
om noch beter te beletten schicte Hohenlohe Fervo
met sijn vēdel in sommigē schepē dervwaert. Hij sont
dock Kornput met brieve aende belegerde, ende ons
daer in te swemmen tot heur versterckē: maer het gat
der havē was soo overpaeltēde met schiltwachtē be-
settet, dat het al verloren mocite wat. Gerit Entens
lieutenant van Bartholds vendel in Delfziel liggede,

Die Hollan-
ders seindē
schepen op
de Eems.

O z dis

die metten eersten uijtgetrocken was , vorderde seer
aende uijtgewekene der Omlanden ende andere om
ontset.

Hohenlohe
maect sich
verdig om
Delfziel te
ontsetten.

Die heur ge-
vvehr verlo-
ren hebben
vverde met
duitsch ge-
vvehr ver-
chiert.

Bedencken
op dont-
set van Delf-
ziel.

Het was Hohenlohe grooten ernst dese plaatse te
ontsetten:ende dede deur Kunigam alderlei toerustin-
gen daer toe binnen Docum verdig maecken : spie-
szen met cruijsen , ende cables mes staecken tegens de
peerden, ende vele houten schernie op raders , plan-
ken, bruggen, schuppen, bijlē, proviande ende anders
sommige schepen vol . Hij haestede sijn volck bijden
anderen te crijgen wat hij mochte : onder de welcke
de gene die heur goet Hollantsch gewebr op Harden-
berger heide verloren hadden d:ur de Bontgenooten
weder gewapent werdē met het plomp duitsch ges-
wehr, dw: lck den Malcontentē op den Rhijnstroom
met behendicheyt genomen was , soo vor geruertis.

Daer nae nam hij uijt allen vendelē de beste schut-
ten , ende quam den 21. Iulij met Yselstein ende som-
mige Hoptluijden met ontrent vijftich schepen vor
Delfziel, sterck sijnde ongeverlick sechondert man.
Ende Raet gehouden hebbende beslot hij des ande-
ren daegs vroech die beleggers aen te grijpen . Maer
alsoomē sach dat Rennenburg sijne sperruijster had-
de doen comē: ende men vernam dat oock alle sijnen an-
der gevelt van Collum derwaert aen quam: sorgde
Hohenlohe of hij den beleggerden meer schade soude
meugen doen dan profijs : midts die brengende tot
wanhope , quamet soo dat hij de beleggers met soo
weinich volx in onsekerheit aengrijpende weder af-
wijeken moeste. Ende daerom gedacht hij den raette
volgen

volgen die sommige hem gaeven : dat hij eerst een schanze maecken soude te Uiftwirda, ende dan soo voirtaen te schantzen tot Delsziel toe. Maer ick en weet wie dit oock omgestooten hadde: men voer alleenlyck met den schepen af nae Vvatum : alvaer een wachte verstoort wert, ende drie boeren gevangen om kontschap te hebben.

Den 23. quam Ian van Duenvorde Admiral van Hollant, ende de Viceadmirael ooc daer. Dic belegerde doen stoute uijtvallea.

Die belegerde doen stoute uijtvallea.

de sachmen mennigē furievēn uijt val doen, als wouden sij bewijsen, hoe lichtelick datmense soude kunnen ontsetten : om heuren vrienden moet te maecken: maer dat en mocht hun al niet helpen. Vvaerom, als sij saegen dat de schepen sommige dagen op de Eems lagen, ende niet uijt en richteden: begondē sij in groten onlust te comen: ende men seghte dat sij maer bōter ende kese te eten en hadden arme luijden.

Vverdē onlusting.

Dwelck Hohenlohe vernemende : ende nae lange raetslagen geen̄ middel siende om met versekerheit haer te meugen ontsetten, schreef hij eenen brief, kondēn sij noch een weinich tijs houden, bij woudese veur seker ontsetten : want hij hadde tijding vande compste der Engelschen ende Vvalen. Maer indien niet: soo en wasser maer die schanze verloren: sij souden sien een goet verdrach te maecken: sonder, waert meugelick, dē dienst te verswerē. Ende daero. Hohenlohe ver trock hij seer droevich synde heimelick weder treckt vēder nae Docum. Latende Yselstein mit het kriegsvolck cum. schepen ende gereetschap op de Eenis liggen: op dat de belegerde den moet des te min verliesen souden:

O 3 ende

ende om Reimenburg in vrees te houden: dat hij geen volck vā daer te rug seindē en soude om sijn aenslagen te beletten. Den brief en kondemen niet bestellen: ende de onsettters waeren schier meer uijtgehongert dan de gene die sij onsettenden souden: midts daer gants geen middelē en waere om nieuw proviaerde te coopen, ende die sij mede bracht hadden was op.

Hohenlohe treest vorden
upsach ende Moniken
ziel ende
vintse bei-
do.

Hohenlohe te Doccum comen sijnde trock strax naedē Upsach met al het kriegsvolck dat hij te Doccum hadde. Latende Doccum in bewaring der boere, die daer toe ontboden waeren. Den Upsach wert herstont opgegeven, met het vendel van Liaukama ende alle overgewehr. De persoonen ende bagagie vryij:maer in drie maenden tegen de Bontgenootē niet te dienen. Desgelyx trock hij vor Monnickenzich: deur welcke ziel de rivier Lauwers (die de Omlanden van Frieslant scheidet) uijt de moeren van Frieslāt vorbij Gerkesclooster af comēde inde Zee looph dwelck Rennenburg oock beschantzt ende een vendel knechte daer in gelegh hadde:ende wert Hohenlohe oock opgegeven op de selve vorwaerden.

Tvve vēde-
len int vva-
ters gesleipt

Die vā Delf-
ziel parla-
menten.

Dese tvee vendelen schicte hij met een jaghtenae Delfziel: daer werden sij den beleggers voer de nase achter aen een jaght hangende int waeter gesleipt tot troost der belegerden. Maer sij hadden den moet verloren, ende tselve hadden sij lange bethoont met een swert vendel uijt te steken. Asin Entens ende Vogel van Aurick waeren in Rennenburgs leger om spraeck te houdē: ende Oyenbrug met noch een waer tegen in Delfziel. Daerentusschen werter van

Rennen-

Rennenburgs wegen met den knechten soo gehandelt dat sijt opgaven op seer scheindeliche vorwaerden. Dat sijt uijt souden trekken hebbende witte roekens in heuren handen: verlatende onbeschadicht alle heur gewechr, vendelē, geschut, proviande ende bagagie: ende soudē in drie maendē tegē den Coning niet dienē. In Rennēburgs handē soudender ses gevangen blijvē om daer mede sijnē wille te doē: welcke wārē Asin Entens, Claes vā Boermania, Vogel, Iacop ende Ian Entens gebroeder ende een genoempt Vlieger.

Knechten
van Delfziel
verradē heur
Overheit.

Op dese vorwaerden trocken sijt dē 29. Iulij daer uijt, nae dat sijt weinich meer dan drie wekē belegerd hadden geweest: behalende een eeuwige schande als overleverers heurer Overicheit: doen sijt noch kees ende boter genoech te etē hadden. Evenwel en hielt men hun gē groot gelooove: want velen vā hun wert groeten overlast gedaen met plunderen ende anders. Menen groeten hoop gaven sich tot slaven onder den dienst heurer tegenpartije. Hadden sijt noch drie dagē langer gehouden, Hohenlohe soudest niet alle gewelt hebben comen ontsetten. Van desen overleverers en wert evenwel niemāt bij de Hoogeoverheit gestraft.

Het was den Grueningers hoogstē ernst geweest, om dese vesting te winnen, ēde maeclē overgrootē triumph doen sijt heurē wille hadden. Vinckenburg ende Swartkē werdē daer ende te Vveddē in garnisoen geleght. Vogel starf cors daer nae int gevangenis: men seghte dat hij vergeven was. Boermania wert lang daer nae verranchoent: gelijk oock Ian Entens. Asin Entens onilicet int leste met sommige andere.

O 4 Ysel

Yselstein met den sijnen siende watter geschiet
was, trocken met alle schepen, uijtgenomen de Hol-
lantjche oorlochschepon, te rugge nae Collum, ende
quamen bij Hohenlohe int leger te Northorn. Daer
nu alreede bij hem aencomen was Iohan Noritz met
thien vendelen Engelschen, onder sijn Overstelie-
utenat Morgant ende de Hoptluijdē Cotton, Bisschop,
Fuwillems, Chetterton, Daile, ende andere, met een
vaen ruijteren. Daerenboven Miché Caulier met sijn
ses vendelen Vvaalen onder sijn Overstelieutenant
Pettain, ende Grenu, Noir, Iaspas, Cressoniere: ende
oock een vaen ruijteren. Ende noch vele ander Duit-
sche ruijterē, die vorbij Swol Hasselt Steenwijck in-
de Seenvolden comen ende daer vergadert waerē.

Hier werden ruijter ende knechten met uijtgedeilde
proviande onderhouden: gelijck al de tijt geschiet
was van datmen eerst te Docum vergaderde: ende
dat niet min vordel der Staetē dan sij sich wel dunc-
ken lieten.

Den vierden Augusti waerē de vendelen van Iar-
ges Schaegen Vliet ende Vveda deur verschrijving
van Hohenlohe ontrent thuys Nienort comen, Ol-
thof alleen te Steenwijck blijvende Rennenburg die
nae d' innemē van Delfziel veder te Grueninge co-
men was en sijnde sich niet sommige sperruijteren
ende voetknechten daer henē te seindē, ende sloegse
ende verstroide se alle, soo datter vele om den hals
quamen, onder de welcke oock Vveda vechtende
dootbleef, ende twee vendelen verloren. Vwelck
heur ongeluck de Rennenburgsche hielden veur een
straffe

AVGVST.
1580.

Vier Staten
vendelē bij
Nienort ge-
slagen.

Doot van
Vveda.

straffe der meinedicheit.

Hohenlohe dit

gewaer wordende sone strax de Engelsche peerdē, Die Engel-
sche kriegen
tvve venden-
len vveder.
ende sommige voetknechten derwaert, vande welcken de tvve verloren vendelen wedergecregē werden. Ende den vijden trock hij met sijn ganze heyr op nae thuys Nienort toe, om den Rennenburgschen sulx noch bet te verleeren. Maer soo hij deselve vont te rug getrocken te sijn, vuerde hij sijn volck weder int leger.

Den sexten n̄ edemal nu geen kriegsvolck meer Hohenlohe
achter en was, daer hij nae hadde te wachte, trock hij
legert sich
in slachtordning op over Emmentil ende Nienort
nae Roon: daer hij sich tijdelick legerde: ende bleef
dien nacht ende volgenden nacht daer op het slot.

Hij hadde eer hij te Northorn optrock het nieuwe vendel van Stammer, ende het overblifsel der vier Frieschen vendelē die bij Nienort geslaegen waeren naeden upslach gefonden tot bewaring der plaatzen, ende versorging ende beleiding der proviadē. Maer Take Heiting ende Suert jclj ma Nieuwe Friesche vendelen en lieten niemand daer in dan Stammer. Die ander trocken weder naede dorpen bij Steenwijck: daer sij bijden Staten afgedanckt werden.

Den achsten trock Hohenlohe van Roon op met breedte ordningen nae Grueningen toe. Miché Caulier met sijn ses vendelē Vvaelen, ende den vendelen van Kornput, Bouwinga, Escheda, ende Rein Ietzē, hadde den vortocht. Noritz met sijn thien vendelen Engelschen, ende Nassauw met sijn thien vendelen. Nedervrijtschē met oock Grouwstins ende Ferivo hadde

O 5 den

den middeltacht. Yselstein met sijn thien vendelē Nederduijtschen, ende met oock Donauw ende Zenisca hadden den achtertocht met al de bagagie. Die ruijter vā Noritz, Miché, ende Simō vā Lymburg licepē voer uijt. Die ruijter van Goor, Pieck, ende drie Friesche vanē waere aender slincken hant. De Duijtsche ruijter met vier kentecken waere aender rechter hāt.

Doen sij den Ponterbrugge quamen, bevonden sij dat de Remmenburgsche de brugge over het Horendiep afgeworpē, ende aende Grueningsche syde des waaters sich beschantz hadden, ende lagen daer sterck honderd vijftich man. Hohenlohe ging te raede met Oversten ende Ritmeesteren, of hem doenlick waere desen pas met gevvelde te criegen om over dwaaeter te comen: oft dat het beter waere, opwaert te treckē

Die Hoken- daer een voort was. Maer de voerß vier duijtsche, en- lohische ja- de oock sommige walsche Hoptluijden met heurē be- nēburgsche velhebberen: die ich geseght hebbe dat den vertocht uit de schantz van Poaterbrug. dult hebben, ende setteden met sulcken furie daer aen, sommige vanden heuren rappieren inden mont heb- bende ende naect oversvemmende; dat de Remmen- burgsche nae dat sij wel bedicht afgeschoten hadden haestelick heur siel bedochten, ende van vreeſe, son- der enigē noot sich op de vlucht gavē nae Haren toe, latende vier oſte vijf dooden die mit vluchten gescho- ten waren, ende al heur bagagie. Nochtans en konden de Hohenlohische daer noch in een groote half ure niet over; want de tochtbruggen daermē den pas me- de maecken moest waeren noch wijst te rugge inden achter.

achtertocht ende den wech tot ande riviere, daer de Hohenlohische soo dicht alt creien op aengeloopen waerē, was eenē langen smallē moerdijck. Soo dat sij den pas sonder ennige moeite hadden kunnen belette, hadden sij maer soo vleke hertz gehad dat sij in heur schantze waerē bleven. Dwelck des te meer te verwonderē was, nademal sij heur gātze leger tot heurē ontjet hert achter haer bijder hant hadden: liggende tselve int dorp Haren een half ure gaens van daer.

Ende schijnt disputabel te sijn welche parthije de meeste fotticheit ende faute dede: Oft, die het sonder noot verliepen; Oft, de voerseghe Hoptlijden die het sonder bevel ende hope aventuerden te bespringē. Na myn dunckē en soudē noch de ecne noch de andere, in eenen geregelden krieg, ongestraft sijn geblevē.

Doen nu alle tvolck over was, hopte alleman de Rennenburgschc souden voet gehoude hebben: aengesien sij sich met al heur volck wel breet inder hei- den lieten sien die tusschen Haren ende Ponterbrugge light. Maer doen de slachtordning bij Hohēlohe mee- sterlich gemact, ende het gantze velt met ruijter en- de knechte wel beset was; daer oock drie veltstuckē bij waerē, ende verscheidē embuscade, dat is lagē, ge- leght: Godt angeroepen ende teckene gegevē waerē; en lieten sich de Rennenburgsche den coop niet behae- gen. Vwant sij wisten ende mercten wel, dat het een ander gewelt ende werck was, dā op Hardenberger heide. Kiesende daeromme strax parthije dat sij on- der Grueningē trocken om sich te bergen: inrijmen- de den Hohenlohische veel bagagie ende proviande-

Rennenburg-
sche ende
Hohenlo-
hische in
slachtord-
ning regel-
matcande-
ren.

Die Renne-
burgsche
vijckē Ho-
henlohe.

mes

met het dorp Haren, daer sij noch bij duijsteren sich
legerden.

Hohenlohe
verhoont
sich stoute-
lick hert on
der Gruenin-
gen.

Sanderdaegs vroemorgens thoonde Hohenlohe al-
le sijn gewelt in slachtordening tot schier op de grafs-
ten van Grueningen: daer hij sich persoonlick met
Oversten ende Hoptluijdē lange presenterde, omrij-
dende onder de genade des groven ende cleinen ge-
scutz, daer hem die uijter stadt stedes mede gruetede
soo dat Zenisca aen sijner syde boven int dick sijns
beens geschoten wert.

Te vormiddage liep de tijt over met cleime scher-
mutselingen: maer te namiddage quamen de Rennen-
burgsche sterck aen, doen den meesten hoop vanden
Hohenloischen weder te Haren int leger waeren.
Doch Noritz ende andere vande ruijteren die noch
daer waeren bruijcten sich soo wel datter wel tse-
ventich vanden Rennenburgschen omquamen.

Gruenin-
gers in groo-
ter twijfeling.

Die vander stadt waeren in grooten anxt, ende
vreesden weder vor een belegering: soo datmen ver-
nam dat die Staetgesinte heur ooren begonden op te
steken: ende was groote twijfeling inden herten van
alleman: of het beter waere gedult te nemen met der
parthije daer sij aen waeren, hoewel die vor een
tijt vermant was: ofte met den Bontgenooten te
verdragen.

Bontgenoot
begeren
men soude
Grueningen
belegeren.

De Bōtgenootē, ende die Friesen besunder, lietē sich
ooch strax duncken dat het met heuren vijant op een
oor nac gevilt was: ende sonden Sonoy ende sommige
andere aen Hohenlohe, begerēde dat hij niet vertrec-
ken en soude vande plaatse daer hij was: ende dat hij
sich

sich daer vast maecken, ende den vijant met der stadt dagelix naerder benaeuvē soude. Sij wilden hē proviande ende alle nootdurft overvloedich seindē, met ooch geschut, ende meer volx indie hijt vā doen hadde: ende datter doch geene vijant achter hē en was die dē vrijen af ende toegāg vā sijn leger konde belette.

Dit waeren wel schoone woerden, ende hadden veel aensiens. Maer hier tegen was aen te mercken, datter evenwel op deselve tijt meiter daet groot gebrekk in sijn leger was: ende stont daermēde niet better dan mit den Rennenburgschē. Hij was wel sterc ker van volck: maer onbetaelt: ende kriegsvolck, gelijck alle ander arbeitsluijden, williever gelt sien dā verdorven proviande, ende onseker woorden. Rennenburg had een geveldige stadt tot sijnē bestē, hoe wel daer op die tijt seer weinich korens in was: Hij hadde het plattē open velt, sonder enige vesting, ende geen gravers met allen om vesting te maeckē. Rennenburg had achter sijnen rug het vette lant der Omlanden, dwelc vol vleesch kees boter melck, ende ho nich was: hij hadde den mageren heycant der Drenthe, ende schoone beloſtē der ander Provincien. Daer was noch wel alderlei proviande genoech indē upslach, die daer lach ende verderf, daer hij mit veilen wagens dagelix van dede haelen: maer ten mocht al niet helpē onder sulckē hoop volx: soo dat ick Hoptluijden kenne die selfs niet broots genoech en hadden. Tis wel waer Rennenburg had oock vele volx, sonder soo goedē brootschappraie te hebbē: maer hij ers hoeſde maer mit een hantvol volx Emmētil, dwelck

Bedenken
op het beg
rē der Bont-
genooten.

een mijl vander stadt light, in te nemien; om deselve schapprae van Hohenlohe af te sluisten. Die schueren rontom op het lant waeren wel vol, ende daer was ongedorsschens ende oock ongemeit koren ge-noech: maer die molens waeren beroost datmen niet malen en konde. Soo dat sulck koren Rennenburg meer te nutte quam, die molens genoech te Grueningen ende elders aender hant hadde. Ende in allen gevallen was het onseker, watmen daer blijvende goets soude uijtrichten: want het was hert tegē hert: daermen niet bijten en can sonder weder gebeten te worden. Daertegen waerender andere schoone ende nootvndige aenslagen te doen, die Rennenburg op duijterste schadelick sijnde, nochtans van hem niet en souden kunnen belet worden: ende daerom als se kerder sijnde eerst aent te grijpen.

Hohenlohe
erect van
Grueningen
af.

Dit al te beiden sijden int lange gedisputeert, ende wel overleghet sijnde: trock Hohenlohe met sijn heyden 10. uyt Haren: welck dorp vanden Engelschen meest gebrant wert, om dat de schueren vol waeren. Hohenlohe met Nassauw ende Yselstein met de heuren legerden te Zuijlaaren. Die Engelsche ende Vvallen met die artillerie te Noortlaaren, alle sonder enige beschantzing. Kornput, Escheda, Bouwinga ende Rein Ietzen wert bevolē den pas van Ponterbrug in te houden, ende beter te beschantzen, om dat sij naest bij Grueningen laegen. Alwaer Kornput began het vermaerde Casteel van Vverdenbras, hert aender bruggē gelegen hebbende, weder' vast te maeckē: het welke Edzert Grave van Embden certijts int jacy

Het huijs vā
Vveerden-
bras vveder
begonnen
gebouvt
eevorden.

jaer 1505. als General van Hertog Iorgē vā Saxon gebouwt hadde, om te maecken datter geen korn uijte Drenth in Grueningen comē soude: ende was daer nae bij Evervijn Grave van Benthe stadhholder des selven Hertogen, int jaer 1516. weder geslichtet.

Van daer sānt Hohenlohe Bouwinga ende Bouwinga
ende Iētzen
nae Frieslāt
gesondē. Reyn letzen tsanderdacghs weder nae Frieslant: en de werden geleght inder schantzē van Aduerderziel opt Reediep: daer sij corteling daer nae vanden Rennenburgschen ten deel verslaegē ende verstrooit werden. Bouwinga wert geschoten in sijn been daer hij lang daer nae of starf binnē Leeuwerdē. Reyn letze trock met sijn overgeblevene bij Stammer Hetting ende Ielsema inden Uplach.

Den 12. trock Hohenlohe met al sijn volck op nae Rolde. Die te Noortlaaren gelegen hadden brandden tselve af, sijnde oock gelyck Haren int Goorecht onder tgebiet van Grueningen, ende vol korens. Hohenlohe op dē tocht sijnde schickte Kornput ende Escheda sonder ennich geleit van ruijteren ontrent een mijl naeden vijant te rug om de brugge bij Vverdenbras af te worpen: dwelck sij met eenē fortzen cop dedē, ende quamen langs de ander sijde des waeters deur Vries onbeschadicht weder bij de hoopen te Rolde.

Hier maectē sommige vāder Drēthe een verdrach met Hohenlohe: dat sij veur ranchoen geven souden achtenveertich duisent gulden: maer en gelooove niet dat hij daer af oit te vollen betaelt sij worden.

Sijn volck lach, soo dat huijdensdaags een quaede maniere is inden omliggenden gehuchten van Rolde,

nies

Kornput en
de Escheda
moeten die
brug te
Vverden-
bras af-
vvorpen.

Die Drenthē
verdragen
sich mit Ho-
henlohe

niet weinig verstrooit, sonder enige schantzing: hoe wel de Rennenburgsche aldoen niet over twece mijle te rug en waeren. Vanden welcken de bloetgiericheite rieden: datmen voirtrucken soude soo stil als men gelick soude sijn, ende datmen, mijdende Hohenlohes ruijterwachten, een van dien gehuchte met alle gewelt een camisade soude geven: de andere souden met onordening lichtelick heur selve verstroien. Dit wert hun van den vorsichtigen afgepredigt: men soude die buije laeten overgaen sij souden heur selve wel doot bloeden: ende men moeste de gantze saecke om een onseker canse niet waegen.

Men seght dat sommige boeren van Rolde over de morasschen geloopen sijnde vroemorgens hun wijsmaeckten datter niet vele toesichts int leger geweest en was ende datter den gantze nacht met de dochter der werdm van Rolde gedanst was: dwelck de ander gelooende werde rasende, ende en konden niet langer opgehouden worden: ende waeren niet wist van Rolde, doeg Hohenlohens gantze heyr ontrent ses ure optrock nae Coevorden. Het welcke sich daerontre tegen den avont binnen tdorp Dalem al bijden anderen gelegert hebbende: trock Yselstein met ses vendelen sonder wederstoet van achter om inde open stadt Coevorden. Luijt Rijcß, en sijner Hopltlijden was vor al de hoopen aen gereden geweest binnen Dalem, daer hij sommige vanden Casteele vant sitzen drincken ende versprace, wat sij veur luijt maecten, memende dat het van sijn volck was: maer sij vuerc hem gevangen mede op Coevorden.

Dorn

Raetslagen
der Rennen
burgschen
oefnen Ho-
henlohe
souda be-
springen.

Hohenlohe
gelegert vor
Coevorden.

Luijt Rijcß.
gevangen.

Doen het duijster wert rende Hohenlohe met Nassauw hert aende brugge der stadt voerde holwerckē des Casteels om ende weder om. Die van binnen schieten ongeverlick uijter gissen stuck los, ende trefsen even den van Nassauw met een ijser van ses ponden aen sijn slincke been hert onder die knie. Dvveick groot jamer was vanden jongen te seer stouten heere.

Nassauw
vvert gescho-
ren on der
sijn knie.

Hij wert sanderdaegs met een roshaer nae swol gedragen, ende genas eerst lang daer nae te Campen. Met denselven schoet bleef doot de vendrich Quaed, die sdaegs te voren uijte gevangenis te Grueningen geranchoent sijnde, neven des van Nassauvs peert flont.

Sanderdaeghs dede Hohenlohe t' Casteel opheischen met eenen trommetter; ende soo hem veur antworde wert; dat sij sich tot den volgenden dage bedenke woudē: dede hij Kornput, als dē welckē de gelegenheit best bekent was, de wacht int morash houden achter t' Casteel, op datter geen troostbrieven in comen en souden: Yselstein de sijde vander stadt bewerende.

Coevorden.
opgeheische

Den 15. Augusti wert de trommetter weder aen die belegerde gesonden: ende nietegenstaende dat sij twee maendē lang naet vredē aen t' Casteel gewrocht ende selve met hooge dicke wallen rontom opgemaect hadden, ende grof geschut, pulver, ende proviande genoech hadden, ende honderd vijftich man sterck waeren, evenwel gaven sijt op behouden lijs ende goet: doch in drie maenden tegen de Bontgenooten niet te dienen. Bloemart van Breda: die Mondra-

Het Casteel
van Coevor-
den wvert
Hohenlohe
opgegeven.

P gon

hoe-
nijle-
rich-
neu-
lobes-
je ge-
n met-
Wert-
de die-
doort-
m een-
ver de-
wijs-
weest-
chterē
ander-
et lan-
jt van-
ses ure-
contrat-
andea-
ses ven-
e open-
luijden-
binnen-
t situen-
aecten-
vuerde-

Doch

gon wel eer bij ter Goes deur dwater geleit hadde: en
de noch tvee andere bleeven gevangen. Lijst wert
sonder ontgelding losgelaelten. De Drost Ens en was
niet daer.

Fontemian
dedervels
toe.

Tot dit opgeven hadde Bonteman vele gedaen:
Want hij had mit bovenste des gevels van santschrij-
vers huis schietgater doen maecken, ende tonnen
met eerde gevult doen settent:ende quelde, doen het
dag wert, die belegerde soo met musquieten, dat sy
op den wal niet dueren en mochten. Yselstein trock
int Casteel, de welcken Hohenlohe al toestont wat-
ter op te vinden was.

Coevorden
beset met
drie vendel.

Hij stelde daer in garnisoen den Frijheer van Do-
naw, Raschorn, ende het vendel van Renoy, die noch
te Grueningen gevangen sat: beide van Yselsteins Re-
giment. Hij liet oock op een nieuy aent Casteel bou-
wen daer't hem no oog dochte.

Die vendelē
van Kornput
ende Linc-
da nae Fries-
lant geson-
den.

Daerentusschen, soo hem de Friesen schreeven
dat de vijant weder over het Reediep was comen,
ende baden om bijstant: schickte hij Kornput met sijn
ende tvendel van Escheda daer henen, ende trock
veur sijn persoon des nachts nae Campen bij de Böt-
genooten, ende nae vertelling sijner gelucken, met
hun gehandelt hebbende onder andere vande beia-
ding der ruijter ende knechten: vande beschutting vā

Hohenlohe
bij den Böt-
genooten.

Frieslant; van i'sortificeren ende provianderen van
Coevorden, ende van't belegeren van Lingen vved-
den, ende Delfziel, reisde hij weder nae Coevor-
den. Van waer hij nae Frieslant sōt seven
vendelen van Yselstein, ende trock met de rest van

Sever Ysel-
steinische
vendelen nae
Frieslant ge-
sonden.

sijn

Nederlandischen geschiedenissen. 227

sijn heyr(dwelck zedert sijn vertreck van Grueningen, soo gij rekken meucht, veerthien vendelen gemindert was) den Drost van Lingen besoeken: die men sijne moetwillicheit niet langer borgen en konde.

Ende latende het Regiment Engelschen Hohenlohe, aldaer vor Lingen liggen: ructe hij metter rest voirt belegett Lin-

nac Vvedden. Ende alsoo die van tHuijs: hoe-

wel tselve niet vast, ende weinich volx daer op was: sich niet opgeven wouden, liet hij twee stucken geschutz daer vor planten, doch sonder schieten: ende maecte daerentusschen een brugge ter sijden af, ende sommige daer latende trock met de andere haestelick nae Slochteren, hebbende grooten lust om Delfziel weder te hebben.

De saeken stonden op dese tijt vur de Bontgrooten seer schoon. Vvant Coevorden gewonnen sijnde, vā dwelck de stadt Overijsselsch is, en hadde Rennenburg int gantze Overijssel niet met allen: ende int gāzē lant niet anders dā Grueningē, Delfziel, Lingen ende wedden: welche scheenen berēt te sijn. Maer och lacen twas ongeluck datter volghde: ende het verdeilen des heyrs, als het niet te seer overgrootenis, brengt selden voerspoet.

Rennenburg so haeft als hij hoirde dat Hohenlohe vor Coevorden lach, was met alle sijn macht ende met grof geschut nadē upslach getogē, om hē daer af te trekke. Ende hoorēde dat hijt incregē hadde: bleef evenwel liggen: niet twijfelende hij en souder geluck hebben.

Daen lagen in Stammer, Hetting Reim letzen ende jelsema; hoewel Hetting ende

Rennenburg
belegert de
upslach.

P. 2 letzen

Letzen daer uijt nae Leeuwerden om ontset waeren
getogen. De plaatse was deur Rennenburg, na dat
bijse van Olthof cregen hadde, ende nu weder op een
nieuuy deur de Friesen veel stercker gemaect: ende
was vol proviande. Maer evenwel doenmen began

SEPTEMB.

1580.

Den upslach
opgegeven
deur onerva-
tenheit.

een weinich daer op te schieten, kondemen haest
mercken datter jonge vendelen in waeren: want sij
gaven de plaatse over op den eersten Septembris: son-
der ennigen noot ofte oirsaecke, alleen deur onweten-
heit ende onervarenheit: nae dat sij naeuw tweeweken
waeren belegerd geweest. Doch (dwelck hun
groote gracie doch) behoudē lijs goet ende rappiere.
Contrarie het betrouwē des van Hohenlohe: die mei
rechte geensins vermoeden en hadde, dat het daer so
rasch gedaen soude sijn: dwelck hem bedrooch. Stam-
mers knechten bleeven meest in dienste van Rennen-
burg, de rest trock nae Doccum: alvvaermense niet
en woude inlaeten, ende moesten vorbij passeren. E-
venvvel en vvert van allen desen niemant gestraft
aengesien het tegē tgebruijck vvaere, huijdendaags
iemant testaffen, oft te beloonen.

Dē upslach
vveder gesli-
chter.

Rennenburg, om geen tijt te verliesen deur de plaatse
te besetten ende ordening te maecken, dedese terstol-
slichtē: vornemelick bedenckēde dat hij sijn weinich
volck vvel van doch hadde, sonder tselve ennichsins
te verminderen. Ende ruste met grooter haesten na
slochteren toe: alvvaer hij den vierden Septemb. de
Regimenten van Nassauv end Miché vroem orgā
onversiens quam bestooten metten lichten peerden
soo dat Miché faelde gevangen te sijn. Maer deur sijn
groot

Stammers
knechte blij-
ven in dienst
bij Rennen-
burg.

Rennenburg
verrascht die
Hohenlohi-
sche.

groote nersticheit werden die knechten in die ordening bracht ende trockē alsoo wijckende ende vechtende tot Hilligerlee ēde Vvinschotē toe, daer sij Hohenlohe met den Duijtschen ruijteren vonden: ende haesteden sich vorbij Vvedden tot opde Bourtange: daer sij inder engde een goede wijle den cop booden tegen de voeruitgerende, soo sij oock onderwegens omwijlen gedaen hadden. Maer als de Rennenburgsche hoopen aenquamen moesten sij altijt weder wijschen: ende dan stieten sijne sperruijteren voer uijt altijt slaende de achterste. Soo datter vele dootbleeven, ende acht vendelen, met oock een ruijtervane, ēde tgeschut dat voer Vvedde stōt, verlore, ende tgewehr meest wechgeworpen. Nassauw, sovor geseght, lag te Campē gewont: Kunigam sijn O-verstellicutenant, ende meest al sijn Hopeluijden waeren absent doen dit ongeluck gebeurde: uijtge nomen Gouvenenberg, Schul, ende Vorden Lieutenat vant overste vendel. Die vor Lingen laegen, braecken oock op, ende sagen elck om een goet henecom: soo dat het verstrooit werck wert tot Coevorden toe ende daer rontsomme.

Rennenburg hadde int optrekken vanden Upslach binnien groot Aduyvert gelæten het nieugemaect volck dat de Drost Ens ende Pauwels Blankevoert Schout van Hardenberg daer vergaderdē. Dese roofden ende plunderden al wat sij inden platten lande rontom konden becomen, steipende tselve alle overhoop iat voerß clooster. De Hopeluijden binnien Docum ende de Yselsteinsche binnien Collum lig-

Die Hohen-
lohische ge-
flagen op
die Bourtan-
ge.

Ens ende
Blanke
voort plunde-
ren die Zuijt
fijde des Ree-
dieps.

gende schickten elck een Squadre daer henen, ende verraschten den achststen Septembris de voerß twee
Die Bontge-booten slae-vendelen int clooster, die wijsle die vander wacht
ge die vendē songen ende dronken waeren, soo datter weinich
len van Ens ende Blanck ontquamen. Daer bleffer onrent driehondert
kevort.

soo doot, soo gevangen. Blanckvoirt was seer gewont, ende wert met sommige andere bevelhebbers nae Doccum gevuerd. Daer wert seer groote buijt geregren, ende vele meer verbrant. Vvant midts het soo nae bij Grueningen was, ende sij weinich van getale waeren, en dorften sijt daer niet langer houden: ende staacken den brant int clooster daer noch sommige hondert tonnen boteren ende anderen roof in wss. Dodo van Laer was uijt Leeuwaarden met sommigen peerden oock derwaerts gereden, maer quam te laete.

Rennenburg en hielt niet op Hohenlohe nae te belegert jaegen tot Hardenberg toe. Ende van daer weder Coevorden, comende belegerde hij strax den negenden Septembris het Castel van Coevorden. Daer de vendelen van Donauw, Raschorn, ende Renoy, als vor geseght, op waeren. Renoy was noch gevangen, ende Raschorn met Cock sijn lieutenant absent. Hij dedet opeischē: maer midts het noch niet behoirlik gesterckt en was en hoeſde hij niet vele meer moeite te doen, dan Hohenlohe een maent te yoren gedoen hadde. Vvint nae dat hij dwater af-

Coevorden vveder opge gegraveen hadde, oft begonnen af te graven: wert het hem den twintigsten Septembris opgegeven, behouden lijf, goet, ende rappieren: sonder dat sij

der Bontgenooten dienst hoefden te versweieren. Donauw bleef gevangen, ende wert daer nae op schristeliche belofte van ranchoen uijgelaeten. Seer vele der kneckten bleeven in dienste van Rennenburg.

De welcke weinich volx op het Casterl latende (midts hij tselve, nu in een maent tijs de tweedemal overgegaen sijnde, als niet sterck sijnde verachtede: ende oock midts hij deur twoergaende verloop niemant meer te vreesen en hadde) trock Rennenburg
trecke nae
Oldezeel met al sijn macht nae Oldezeel: wel wetende dat het selve seer soberlick besettet was. Vvant daer en was niemant in, dan het vendel des heeren van Switen, ende Visscher van Amsterdam: sijnde tsamen geen tweehondert man sterck: ende Ellerbom lieutenant van Goormet desselven sperruijten. Van Eck een Oisterrijcx Frijheer jong ende sonder baert was bij Hohenlohe daer in gelaeten vcur Gouverneur. Daer en was oock geen grof geschut in.

Eleegenheit
vā Oldezeel.

Ende hoewel de Stadt ee-
nenoorden hoogen muer heeft met thorens bestre-
ken opde oude manier, ende eenen graft daer
vor, ende daer buijten eenen wal met noch ee-
nen graft: waer uijt men soude meugen meinen
dat sij sterck was: nochtais is sij sonder brug-
gen, sijnde alle tgraftwaetr met dammen geschut-
tet, d'welckmen daerom kan agraveen: ende son-
der behoirliche strijkwehren. Heest oock
geen riviere te vordel, ende is nochtais niet seer
dein.

Aende sijde nae Benthem, daer

sij maer derdalf mijl af en light, heeft *sij* eenen hovel vol bosschagie, ende d'ander syde is oock gantz bequaem om leger te slaegen. *Sij* light vijs mijlen van Coevorden ende ses mijl van Deventer : op de passagie veur de gene die te lande uijt Oostland comen.

Rennenburg
bestormt
Oldezeel.

Doot van
Pruijmst.

Die borgers
dwingen
tgarnioen.
tot opgeven

Rennenburg quam subitelyc daer aen, ende brandde de porten, ende stormde daerop met seer grooter furie: doch clein tot *sijn* gewin. Vvan die van binnen wehrden sich soo dapper, dat bij, soomen seght, wel driehondert man daer vor liet, met een Hoptman ofte tyvec: daer onder Pruijmst eertijds lieutenant van Vveda geweest sijnde: ende vele gewont. Deur dwelcke *sijn* volck een schricken criyende moest hij astrecken vande stadt. Doen hij nu wech was, schickten die borgers: die som noch arger vrzesden, ende meest Spaensgesint waeren: hem nae, ende lieten hent wederhaelen. Ende spraecken soo met die vanden garnisoene, dat *sij* sich dwingen liet, met hem te accorderen: ende trocken daer uijt met al dat heur was: alleen dat *sij* swieren moesten in drie maenden tegen den Coniack niet te dienen. Dit geschiedde den 24. Septembrys. Die Bontgenooten had den begonne ontset verdig te maeckē, soo veur Coevorden soo veur Oldezeel; maer men liet hun de tijt niet.

Rennenburg volgende *sijn* geluck, en konde niet laeten Swol oock te versoecken: ende opde passagie verraschte hij den Hoptman Douve (die neuwlyk van Hohenlohe bestelt was) met *sijn* vendel.

vendel Hoochduitschen im Bloem van Oldezeels
huijs bijde Berckelbrugge die hij afgebrokē hadde:
daer sy hem vonden slaepende neven tvier, ende na-
men hem met sommige van den sijnen gevangen: al
dādere die niet en ontsprongen de kele affnijdende.

Rennēburg
belegerd
Svvol.

Van daer quam hij voer Svvol, ende belegerde
dat rontsomme, sluistende oock die haven ende alle
passen. Daer lach in, Simon
van Lymburg met sijnē ruijteren ende Miche Caulier
met sijn ruijteren, ende drie vendelen sijner knechte,
Grenu, Noir, ende Iaspar. Sijn ander vendelen laegen
int Mastebroek seer geschoffiert, als bovē, om sich
weder te stercken.

OCTOEBR.
1580.

Pettain sijn Overstelieutenant meinde sich met
sijn ende het vendel van Cressoniere oock in Svvol
te worpen:maer qualick beleidt sijnde wert hij van
den Rennenburgischen op een edelmans huijs gedrō-
gen, dyvelck niet sterck ē was. Ende midts hij oock vā
wapenē pulver ende lontē op de Bourtange secr ont-
riest was, ende oock gantz geen proviante en had
de: moest hij soo verdrach maecken, dat hij gevan-
gen bleefiende de soldaeten werdē uijtgeschoten tot
op heur honde.

Pettain en-
de Cresson-
niere gevan-
gen.

Daerentusschen wasser noch een Regiment knech-
ten tot Rennenburgs bijstant over Rhijn gecomen:
dwelck, midts dat het vande Overijsselschē Utrecht-
schen ende vernemelick Gelderschē uijtgewekenen
opde been bracht was, het Geldersche Regiment bij
hun genoemt wert. Hier af was
Overstelieutenant Lohan Streuff van Emmerick. De

Rennēburg
crijgt noch
ēē Regimēt
te hulp.

ander Hopftlijden waeren, Iacop van Bronchorst
ende Batenburg son tot Anholt met tweee vendelē, en
de voirt Balthasar van Rossom, Boecholt, Tieslingē,
Vvurtzelmā, Rendevelt met tweee vendelen, ende an-
dere. Men seghtie, de Grave van den Berg ofte sijn so-
ne soude Overste daer over werden indien de sacke
wel geluctē: maer ten hadde geenen schijn.

De vendelen van Sonoy waere uijt Zutphē Grol-
ende Lochum nae Niemegem ḡ: sondē: ende Hegemā,
die oock w̄:s begonnen Overste gemaect te worden,
w̄:s met sijnen vendelen inde plase gecomen. De-
welcke siende dat het voergeseghte Geldersche Re-
giment niet verre en w̄:s; ende dat de voers̄ van An-
holt, den Gelderschen afgevalle sijnde, mede daer bij
w̄:s: viel bij met verrassing in Anholt, ende plur-
derde tselve gantz uijt, niettegenstaende dat het on-
der Krijck gehoort.

Rennenburg vreesende dat sijn nieuwvaencomen-
de b̄:stant beschadighe soude meugē wordē: deur de
Engelsche ruijter ende knechten, ende Hohelohische
ruijter(die alle in der nederlage opde Bourtagewei-
nich schade geledē haddē, ende ligē onder Devēier:
daer oock de Nassauwische ontrent lacgen) trock hij
met al sijn gewelt van Swol op om tselve veilich te
ontfangen. Vvant hoewel hij verstant binnen Swol
hadde: nochtās, midts de sterckte der stadt, ēc midts
die soo gelegen w̄:s, dat menē lichtelick soude ont-
setten kunnen: had bij geenen hope tselve rasch te
kunnen w̄:nē: ende daerentusschen hadde sijn bissat
geslaegen meugen worden.

Dl

De Bontgenooten vā sijn optreckē ende vā noch een nieuw Regiment hoorende, en waeren niet nala-tich Hohenlohe ende Sonoy nae Deventer te seindē, om de frontieren te versorgen. Die welcke sommi-ge Nassauwische ende Hegemansche vendelē in Lo-chem ende Dotinchē verdeilden. De opwachters al soos hietmen ontrent tweehondert ruijters die op Ho-henlohe te wachten bestelt waerē legtē sij in Doef-burch, doende oock strax het Regimēt der Engelschē daer in trecken. Grol lietmen ongeachtet sonder garnisoen liggen; daer Rennēburg namals van sijn volck in legte.

Doen nu het Geldersche Regiment ende andere hoopen van Rennenburg t'samen comen waeren: lie-ten sij sich wel duncken dat sij te samen int vorbij-trekken ennigen aenslach machtich waerē te yolvue ren. Te meer want hun noodich dochte de passagie uijt het lant van Cleve beter te versckeren. Om dwelcke, ende om den nieuwvaengecomenen lieste doen: ende voornemelick ora dlant van Anholt ende Berge beter te beyrijcē, bevrilligde Rennenburg: oewel hij seer nae Steenvijck haestede: datmen Dotinchem versoecken soude: dyvelk, als boven geseght, Schenck eens ingenomen hadde, klein tot sijnen proffijt: waer van hij sich oock be-geerde te wreken.

Dit meinden sij wel lichtelick te crijgen: mtdtsdiē het niet sterck en was, ende qualick besettet: om dat de Nassauwische die daer in lagen eerst nieuwelick geslaegē sijnde swack waerē, ende qualick geyspēt ende on-

Dotinchem
belegert.

ende onbetaelt: ende ganzt geen geschut ende weinich proviande daer in. Ende vornemelick om tgoede verstant dat *sij*, sich duncken lieten daer binnen te hebben. Doen *sij* nu heur leger daer vor gemaeckt hadden deden *sij* sommige sprongen ende scharmutzelen.

Oirsaecken
om Steen-
vijck te be-
legeren.

Maer alsoo die van binnen sich manlick hielden; ende die Engelsche met den opwachters die te Doesburg laege, sijnde maer een groote myl vā daer, hun dagelijc grooten afbreuck deden: ende het Regiment van Michē oick tot ontset aencomen was: ende midts dat *sij* vander ander syjden seer gebeden werden om nae Steenvijck te treckē: als sijnde een swacke stadt, alleen met een kleim vendel besettet, sonder geschut pulver ende proviande nae heur waenen, ende daer hun doch veel aen gelegen was om de Drenthe te bevrijen ende den pas in Frieslant ende Vollenhoove veilich te hebben: soo en laegen *sij* maer vier ofte vijf dagen vor Dotinchē. Ende gelatēde sich of *sij* onder de anderen een muijterije hadden (hoevel niet ongelooftelick en waere dat het Friesche Regiment principaelick in ernst onwillich was) midts vanden Friesen bestelt sijnde, ende vele Friesen daer bij sijnde die alle heuren sin nae Frieslant hadden, daer oick de beste buijten ende liffneringe was) trocken *sij* af, som nae Oldezeel, som nae andere stedekens inde Twente. En de gaven sich sonder vertoeven weder te saemen: ende het voetvolck trock heimelick over tmoer van Ommen nae Meppel toe: maer de peerden deur Coevorden: seker sijnde eerst het vendel van Kornput

ende

ende dan voirts de stadt Steenwijck te verrasschen.

Vvant de Bongenooten: soo haest sij van Doinchē
afgetrocken waeren: op sulck heur veurnemen bes-
dacht sijnde, hadden tselve vendel verschreven om in
de stadt te trecke. Maer soo die vander stadt sich wei-
gerden midts de Bontgenooten geen gelt mede en
schickten, so was tselve op de dorpe daer ontrēt blij-
ven liggen: tot dat sij van der Rennenburgschen cōp-
ste gewaerschouwt sijnde sich haestelick onder de
stadt gaven.

Kornput vreesende sich te versuijmen was doen
van Campen op de post even daer in comen, thoonen-
de den magistract stercker bevel met velen handē der
Bontgenooten onderschreven sijnde. Maer doen sij
som Spaensgesint sijnde, som niettegenstaende al de
waerschouwingen van geenen vijant gelooovende,
nergens op en pasten: dede hij deur Olthof ende sijns
soldaten, die daer lang in besetting geweest wacren,
sijn vendel met gewelt inlaeten.

Doch trock hij eerst buijten de porte, doende de-
selve achter hem toedoen: ende dede sijn knechte, nae
een corte vermaninge, eenen eedt doen, eer hijse in-
laeten woude (seggende den dienst sijner meesters te
willen verseekeren) dat niemand van hun een woort
van opgeven oste met den vijant te handelen spre-
ken en soude, oft sich dergelycken dingen eenichsins
moejen vor hij daer selve eerst van spraecke: bij
pene van metter daet van de naestbijstaenden te meu-
gen deurstooten worden. Vwelcken eedt nae dat sij,
int aenhoore der borgeren die op de wallen stonden,

met

Kornput
doet sijn
knechten
stanhaf-
ticheit sive-
ren.

met grooten lust ende tberoepingen alle samentlick
gedaen hadde, trockē sij daer nae deur de Gasthuijs-
porie tsavons voerde belegering.

Op d' lant van Vollenhohe hadden lange loop-
plaets gehadt met bitteren schade des lants; twee
Hoochduitsche vendelen van Stuper, ende een van

Vendelē bij
Hohenlohe
met lang ge-
wehr bestelt

Frans Plaet, die bij Hohenlohe met lang geweर tot
veltslachten bestelt waeren; om neven Donauw,
Zenisca, Stammer, Douve ende andere van sijnen
Regimente te worden. Dese deden de Bont-
genooten niet haesten monsternen, ende sonden twee
van dien oick nae Steenvijck: namelick tvendet
van Plaet ende een van Stuper die Sonnie genoemt,
daer iohan van Berenbroeck Schouth van Gelder
Lieutenant af was ende ich adelborst. Vwelcke wer-
den ingelaeten deur de Vvalport, doen de Rennen-
burgsche loopers op den middage vorde Onninger-
port quamen aenstooten: dwelcke geschiedde den
achthenden Octobris 1580.

Belegering
van Steen-
vijck.

Comete in
der lucht.

uitval des
garniccons.

Op welcken dach die Comete: die thien dagen te
voren eerst hadde begonnen te schijnien: in Aquario
gesien wert, bij dat gesteirte Delphino, tusschen den
Arent ende Telo: ende daer nae liet sij sich sien bijden
Arent: gelijk ich daer af vanden genē die sich op die
dingen verstaen onderricht ben.

Die vanden garnisoene seer blijde sijnde, datter
stoffe van eere vorhanden was: vielen tot tweem plaat-
sen tegen haer uit. Maer de sperruijters dedense
met gemack weder de stadt kiesen: nae dat sij even-
wel vele huissen inde Vvestvijck met de Vercken-
mersche

merische, ende al de huissen inder Oostwijck staende : die alle der stadt tenac laegen: in brant gesteken hadden. Ter selver uren quamender noch sommige tōnen pulver ende vele proviaande te waeter inde stadt.

De Rennenburgsche legerden sich dien aavont soo sij best mochten in ende bij den huissen dier inder Vwestwijck noch ongebrant gebleven waeren.

Die van binnen waecten dien nacht meest met alleman , ende begonden die porten te vullen.

Eer ick voirtvacre moet ick u der stadt gelegenheit niet corten beschrijven. Het schijnt een oude stadt te sijn : liggende hert aen een klein riviere , die , gelijk meest alle loopende moerwasteren daer onrent , die aa genoemt wert.

Sij is klein van begriep : sijnde den omgang niet meer dan onrent festhienhondert gemein treden.

De forme is genoech als de latte van eenen houten ongespannen voetboge , met de pese tegen de riviere aen , gelijk meest alle die oude gebouwen die op rivieren gelegen sijn. Int Oosten ende Zuiden heeft sij de Oosterporte, Onnigerporte , ende Gasthuijsporte, alle gelegē sijnde aen seer hoch lant, nae Diveren ende Havelte dorpen der Drenthe : den welcke sijde men over twintich voeten diep graven moet eermen wellende water vint. Bijder Vorß Gasthuijsporte binuen de wallen liggen al noch de graften van het Castle dwelck daer plachē

Beschrijving
der gelegen-
heit van
Steenwijck.

te sijn

te sijn bij Schenck int jaer 1523 gebouwt sijnde ende
daer nae weder afgeworpen, doen al dlant van O-
verijssel onder Karl de vijfde comen was: van welck
lant dese onder de kleine steden niet de slimste en is.
Aende Vvestzijde is de Vvalptore daer de aencöp-
ste der schepen is, ende het verlaet: de riviere loope-
de eerst nae d'Vwesten ende voirt nae t'Zuidwesten
deur het dorp Blockziel inde Zuidzee. Dese sijde
der stadt is een lege beemden gelegen, die met groo-
ten regen ondervloeten: ende midden deur deselve
beemden naeden Tuck toe ende Steenwickerwolt,
sijnde twee kleine dorpkens hert bijde Stadt, is een
breeden Steendijk, dat is, die met een cassije over-
leghet is. Aende sijde nae d'Noorden ende Noort-
Oosten sijn't oock al gruene gemeinten, daer den Ys-
veninger dijck strekende int Noorden midden deur-
gaet nae tdorp Ysveen: een welcken dijck de Ysve-
ninger brug opde Aa light, sijnde ecnen musketten
schoet wegs vander stadt. Nae d'Noortwesten neven
Steenwickerwolt sijn ooc wel tweehondert treden
gruene gemeinten. Maer dan beginnen swarte moere
met heide overwassen ontrent vierhondert treden
wijt, ende daer die eindigen sijn sommige hovelen
genoempt Hiddingeberg: alwaer der Bontgenooten
volck sich namals legerden int ontsetten. Aen de vor-
seghe Noortsijde der stadt, sijnde ontrét seshondert
treden lanck, en was gantz geen porre, eer Kornput
daer eene maete, daer wij nae af seggen sullen.

Daer was rontsomme der stadt eenen tamelicken
wal van erde, ende daerop een borstwehr vier ende
vijf

vijf voeten dick, die Olthof vor der belegering deur
 de boerē een weinich hadde doē vernieuwē: daer de
 borgers veel snaps op hadden, als of hij de dorpē in
 sijnen buijdel gesteken hadde, maer hem en gebrack
 gē verantwoorden. Den graft is aende vorsechte
 Noortsjide seer smal, gelijch eenen sloot, ende seer on
 diepe. Aende ander sijden is hij wel dieper, maer ner
 gens over vijftich voeten breedt. Ende alle dwacter
 wert met opgemuerde breede dammen sijnde binnē
 van eerde, daermen over uijt ende in vaert, gehoudē
 'en elcke porte. Vwelcke porten uijt waert opde sel-
 ve dammen gebout staen, ende en sijn, opde oude ma-
 niere, niet anders versie dan met hooge enge thorens
 ende swacke mueren vol schietgacters, met slechten
 doren ende daer buijten hameien, sonder enmigen
 kamme valporte oft brugge, ick swijge trecbrugge.
 Ende daeromme seer bequaem om bresche te ontfan-
 gen, ende strax over de dammen bestormt te warden:
 ende niet vrij veur behende verrasschingen. Soo
 dat aen der vesting deser stadt niet sunderling vele steenvijck,
 meer vordels en was dā ach tē hooge schantze. Daer
 sijn drie kerken, d'ene S. Clemens Canonisje, seer
 groot, met eenen hoogen vierkantē thorē, die den be-
 legerden wel te passe quam om wijt int velt te sijne en-
 de vierckenken te geven, hoewel van oots de cap-
 pe afgevallen was: dander S. Marië kercke, die de Ge-
 reformerde gebruijjet: ede de Gashuijskerke. Int mid-
 den een viercante groote merct responderende inder
 nacheit op de voers̄ vier porten. Den acker ront-
 omme is seer vruchibaer van koren, aengesinden in

steenvijck,
veinich be-
veltiget.

Q. wooneren

wooneren deur de menichuldigheit der voerß wieden geen mist en ontbreect. Soo dat sij deurgaens wech niet alleen veur heur Stadt ende reisenden man jaer uijt ende in genoech hebben: maer ooc wel de helsf daer van in Hollant ende Frieslant plegen te vercoopen, sijnde de korencooperij vande Drenthe aldaer, naest den torfcoop, de beste neringe: ende dit jaer en hadde in thien jaeren sijns gelijcke niet gehadt in vruchtbaerheit. Soo datter int heimelick korens genoech in was: ede niet weiniger provisie van anderen eetbaer waeren, om dat eeniegelick hadde geslachtet, ede sich andersins versorcht veur de gantzen winter. Alleen datter noch seer weinich torfs opgedaen was, daer groote schade af quam inde huijsen die deur coude tot brant afgebroken werden.

Gij sult al lesende vijf groote faulten speuren, die opde syde der Staeten int besetten deser stadt gedacn waeren: vanden welcken de minste was, datmen geen Strijckwehren daer en hadde laeten macken, noch ennye ander behoirlieke verstercking. De tweede was, datmen daer gantz geen grof geschut in gesonden en hadde. De derde was, datmen niet een vacen ruijteren daer in geleght en hadde ende so veel knechten te min. Het welck waer het geschicket, kamen wel lichtelick afmeten wat schade het den begleggers gebracht soude hebben, uijt den grooten afbreuck die sij geleden hebben soo gij hooren sult, deur alleen twelf oft veertien peerde der Hopsluÿden die daer inne geweest sijn. De vierde was datmen daer twee vendelen Duijtschen ingeleght hadde,

Nederlandischen geschiedenissen. 243

de, die eerst versch gemösterd, ede deur dien onbedre
ven ende ongeregelt waren. De meeste van allen
was, dat mit geenen Gouverneur daer in bestelt en
hadde.

Maer tselve en sal u leser niet schaeden. Vvant het
geeft een oirsacke dat gij de genuechte ende pro-
fijt sult hebben vande verscheidenheit des gevuelens
der Hopilijsden, die ick u Velcker reise sal moeten
vertellen.

De faulten comen den lezer te huse

Anders was het garnsoen groot genoech nad
grootte der stadt, sijnde niet min dan seshondert man
nen: sonder de borgeren: die ontrent driehondert in
als mochten uijtmaecken: onder de welcke ontrent
vijftich waeren daermen sich op vertrouwē mocht.
Van Eck gouverneur van Oldezel geweest sijnde,
ende Dannewitz, waeren oock daer inne niet wei-
nich peerden (tot executie des bovengeruerden ran-
choens der Drenthe) doen de stadt eerst berent wert:
maer sij trocken den eersten nacht daer uijste, als die
tot Oldezel hadden den dienst versworen.

Daer waerde voorde stadt veerthien vendelen vāt Friesche Regiment, des welcken Overstelieutenāt Hans Mom in een vandē eerſtē schermutselē, deur dē cop geschoēf sijnde dootbleef; verdēde Iohan Baptista van Daxis daer nae in sijn plaetse gestelt. Vant G. Ladersche nieuwvaengecom Regimēt warender negē vendelen, want der van Anholt was met t'wee vendelen tot Anholt ende Breden orde bleven. Noch waren daer vijf vendelen . . . . . nieuw Rennenburg'sche Regiment.

Staet der beleggers.

Dese achtentwintich vendelen waeren ten minsten sterck gesduijst man, ende en konden oock niet ved meer sijn. Der ruijteren waeren ontrent twelshondert, daer onder weinich schutten, maer meestende sperruijteren, want sij hadden noch corteling vele nieuwe sperruijters gemaect.

Sanderdaegs trock het Friesche Regiment aen tverlaet over de Aa, ende legerde sich op het dorpkē den Tuck ende Steenwickerwolt. Sij begonden alle met grootē vlijte te hutten, ende voeder ende proviande van allen canten bij eenander te sleipen, uijten lande van Vollenhoehe ende Drenthe.

Des nachts schantzten sij tot seer nae bijde Gashuijsporte: ende maecten oock een schantze opden steendijk eenen roerschoet vander Vvaltpoorte.

Rijval der belegerdēn. Opde welcke die vā binnen dē 20. smorgens eenen aenval deden: ende soo die beleggers verliepen, begō den sijf ter neder te worpen, ende te plunderen heire ketelen met siedende vleesch ende anders. Maer de verloopene quamen strax met meerder geveld vvederom, ende dreevense vveder te rugge naelangen schermutzel inde stadt. Maeckende daer nae bij nachte dese schantze vveder op, ende beginnende noch een grootere opden selven steendijk achtervvaert bij der Capelle. Sij maecten oock tusschen deschätzte ende die Yvesluyssch een breedē schipbrug over de Aa op vier torfpoeten oft pleiten liggende. Ten selven dage vielen die van binnen oock ter Oosterpoorte uijt met peerden ende sommige schutten, ende brachten vijs gevangen inne, uijten Welcken

Die beleggers maectē een Schipbrug.

welcken sij de gelegenheit der beleggers vernaemē: hoe Remmenburg noch niet daer en was: ende hoe de boeren van daer ontrent ende sommige uijtgeweke-
ne der stadt hun wijsgemaeet hadden, dat sij de stadt
wel in drie dagen souden kunnen krijgē, midts s'v ac-
heit der selver ende mangel van proviande:ende dat-
men de knechten beloest hadde daer nae in een goet
winterleger te brengen.

Inder stadt warender vele soo wel vanden be-
velhebberen als magistraet die heur eigen gelegen-
heit even soo qualick verstonden: ende lieten sich
oock duncken:dat sij niet en waeren om lange tegen
te houden, indien sij niet haest ontset en souden wor-
den. Dese drongen seer hert daer op datmen aende
Bontgenooten schrijven moest om ontset.

Kornput was van contrarie opinie: datmen den-
selven alleenlyk behoirde te schrijven vander stadt
ende s'vants gelegenheit, sonder te vermanen van
ontset. Ende dat meest om twee oirsaecken: de eene,
op dat de Staten met rechte geen quaede opinie
krijgen en souden van heure manhafticheit: de ande-
re, op dat soldaten ende borgeren geen quaede opinie
krijgen en souden van heur selfs versekertheit, ende
sich niet en souden laeten duncken dat sij alreede ont-
set van doen hadden: dyvelck doch noch gantzelyk
onnoodig was. Vwelcke redenen ende andere niette-
genstaende voeren de vorschtē voirt met heur eer-
ste veurnemen, ende schreeven eenen brief daer in sij
uijtdruckelick seghtē:dat het onmoeegelick was dat sij
de stadt langer bouden souden dan acht dagen: ende

Die beleg-
de meinen
dat sij in
noot sijn.

Q 3 dat-

daimense daerentussen nootsaeckelick ontsetten moest. Desen brief onderteckenden de Hoptlijdē Olthof, Plaet, ende oock Coen Dyresen: hoewel deselvc geen kriegsvolk daer in en hadde: sijnde corts te vorē daer gecomē als borger der stadt, om te schijlen vor den van Hohefaxen sijnen Oversten, nae dat hij den Drost van Gelder, sijnde een seer vrom man, in der stadt van Gelder, opsettelicke, vele sijner soldaten van tHuijs te Vachtendonck metgebracht hebiēde, deurstekē hadde. De Magistraet onderteckende oock, ende ten lesten werter Berenbroeck die't eerst seer weigerde, oock toe gebracht.

Kornput
veigert den
brief te teec
kenen.

Maer Kornput en woude corsom niet teecken: seggende: dat het niet alleen schande was, maer capitol, sijne meesters met sulckē openbarē onwarheden te berichtē: nademael sij noch gätz gee ūtset vā doen en hadden. Vragende wacromme heerē ende volckē stercke vestingen bouweden, ende nae nootdurft besetteden: indien heur meining niet en waere, datmen met denselven den vijant ophouden ende beschadigē soude. Dwelck te vergeefs waere, indien men flux mijnen jonckeren opblaesien, ende, sao balde sij ergē berent waeren, een groot heyr met onzelooffeliken costen, ende dickmael met pericul der ganzer saeken te velde worpen moest, den vijant inden mont om het een oft d'ander clein nest te ontfetten. Maer dese ende ander woorden werden wederleghet, mit vorworpende: dat de Staeten soo seer slap in hem saeken waeren, datmen hun behoirde op het scherp ste te schrijvē, sij souden doch langſā genoech aen-

men. Als gij emmer in ernst ontset begeren woudet, seghte hij; soud't gij't alsoo begerē: dat gij't sonder facien vercrijgen mochtet. Maer nu set gij hun den tijsl soo schendelicken cort, dat sijt ommeugelick achten fullē u te ontsettē, midts heur volck soo rasch niet en kā vergadert worden. Ende of sij soo onvorsichtich mochten sijn, dat sij met heur gerechte gewelt u ontsetten wouden, sonder te verwachten dat sij behoorlick van menichte ende nootsacckeliche dingen voersten sijn: wat sult gij anders uijtgericht hebben: dan dat sij deur uwē onlijdsamheit verhaestet sijnde geslagenfullē wordē? ende gij dwelck gij minst wilt sij lück in vij andē handen comen sult? Maer niettegē staende sijn redenen werden de voersegchte brieven den 23. Octobris snachts nae Campen gesonden deur eenen borger Matthijs Kiers ende eenen soldaet.

Daer was oock disputatie van der wacht, sommi-
ge verstaende datmen niet gantzen vendelen waeckē
soude: maer beter onderricht sijnde wert overdrage,
dat uij allen vendelen dagelijx het derde deel waeckē
soude: ende Michel Hage eenoudt soldaet liggende ö-
der Plaeten vendel hij provisie vachtmeeester weseHage vvachte
meester ge-
soude: uijdeilende alle avont met lotinge billeiten, maeck.
waer eeniegelick waecken, schiltwacht setten, ende
Wanneer sijn ronde doen soude.

Het woort

te gevē soude Kornput als langst Hoptman geweest
sijnde toe gecomen hebbē: maer hij begeerde datmen t
de eene om dē anderē gevē soude elck sijn beurte.

Aengaende de sleutelē der stadt wert overdrage:
dat die verwraect souden worden in handen des

Q 4 regreē

regerenden Borgemeesters, soo lange men den dentselven geen achterdencken speuren en soude.

Ende soomen alreede groote swaricheden begode te speuren bij gebrech van een Gouverneur: wen overdragen: dat de Hopluijden alle dage te acht ure, ende soo dict die noot vorderde bij een vergaderen souden, daer oock eenen Borgemester bij soude men gen comen tot verkiessinge der Hopluijdē. Ende wat aldacer niet meeſtē ſtemmē op redene geſoedert ſijnde gesloten soude worden, dat soude in de veder geviet, ende daetlick bij groot ende klein achtervolgh worden ſonder iemants tegēſeggen: niet weiniger dā oftſelue bijden Prince oft Bontgenooten geordinen vvaere. Haddē ſij dēſe ordinatiē vvel öderhoudeſſoude vele dingē anders ingestelt hebbē ſij dā dedē.

Werscheide ordinantien bijden bele gerden ge maeck.

Niettemin men vergaderde ſommige reisen, ende werden geordineert vele nutteliche dingē. Datmen metten eerften alle de baſſē ende ooc hacckē die in Stadt waerē (vāden welckē elck borger vā ous wa gehouden ten minsten eene te hebbē) toeruſten ende verdig maecken soude met heur toechoirtē. Datmi al dē ſwevel soude doen ſoeckē dier waere ende datmen ſalpeter ſieden soude om pulver te maeckē. Datmen oock peckranzen ende ander fuerwerck ſoude toeruſten. Item verscheiden mantelkens oft ſchermen van houte, ſchantz corven, haſpelen, voetangelē, ende andere offensiue ende defensiue instrumētiē, om in porten minen, breschen, dammen ende plattē vē de tot ſijner gelegenheit te gebruicken. Datmen gen pulver uijt en soude deilē dan bij ordinatiē allen da

Hopluijden

Hoptluijden. Datmen alle soldaten matichlick soude doen leven, te vreden sijnde met heur leeninge, sonder der borgeren cost aen te rueren anders dan veur gelt. Datmen terstont al het koren soude doen afdorf-schen ende in een provianthuis brengen. Datmē ooc al het stroo hooy torven ende ander brandeliche mate rie onder den blaeuwen hemel brengē soude in de ho ven. Datmen oock alle rieten ende stroodaeken, vornemelick die tenae bij den vesten gelegen wae ren afbrecken soude. Datmen oock brathaeckē, eente ren, leederen, ende andere nootdurst verdig houden soude:ten einde om allerlei brāt te verhuedē oft ten minste uijt te lesschē. Datmē netten eersten geene oft seer weinich uijtvallē soude doē, ende deselve seer dis cretelick; tē einde het puilver gespaert, ende dē kriegs volcke deur eenige schade dē moet niet vermindert en soude worden:ende oock ten einde de vijant geen konfchap kriiggē en soude, d'welck hij wel aldercerst soeken soude.

Maer dit punt, soo daer geē Gouverneur en was, konde qualick onderhouden worden: overmidts de groote hitticheit ende lust soo wel der genen die be geerden te vechtē, als der genen die tgevecht begeer den te sienzwelcke leste in grootē getaale sijnde de an dere altijt aenhitschten.

Dē voerß 23. snachts als de bodē mettē voerß brie vē uijtgegaen waerē: trock Arnt vā Gemē Snater ende sommige andere met eenē hoop knochte ende ruij teren uijt het leger naeden kijnder: daer Escheda ende Roelof vā Langē dic Vvedas vēdel hadde garnisoē

Vele diertē
vecht bege
rē te sien.

Die Rennē
burgsche ne
mē dē kuijm
der in.

Q 5 hieden

hielden in eē seer slechte schanze die Grouwstinsie voren om de vlecke gemaect hadde. Int eerste aencomen, nae weinich schieten van beiden syden, overru pelden sij de wacht, ende namen Eschede gevangen, ende plukten sijn vendel in stukken. Langen viel strax met sommigen inde schepen ende ontquam also nae Hollant, maer sijn vendel wert kregē. Die soldate vā beiden vendelen werden meest in heurē bedde deurslecken, ende vele gevangen. Die vlecke wert geplundert ende verlaeten.

Die belegerde hoorden het schietē wel:ende daer omme begerich om te weten wat het was, lieten sanderaegs de peerden uytloopen om kontschap te vāgen, maer sij werden sonder iet te vangen weder ingedreven.

Corts daernae ten selvē daege dedē die beleggers sommige peerden hert onder de stadt rennen met een trompette voer aen:ende Langens vendel sleipend gesleipt. de achter den steirt van een peert, daer sij mede brag gerden als hebbende tselve der Bontgenooten volk ontnomen:ende triumpheerden daer nae seer in heur leger met alderlei musickspel, juischen ende creiere.

Maer doen sommige van Olthofs knechte bij duijsteren heimelick uytvallende die molē buijten Ooster porte in brant staeken, begondē sij stil te wordē. En de willende van spijt daer tegē oock wat aenvangē, lieten sij vele musketten nade stadt schieten : om de schiltwachten de naese wat in te doen trekken : ende liepen subitelyck onder faveur derselven ende der duijsternisse aende hameie der Gasthuijsporte, de welcke

Die beleggers
steken
een hameie
in bran t.

welcke sij met een ton teyr stroo ende swvevel in eenen oogenblick in brant haddē, ende liepen weder in heur schantzen, behalven een die geschoten sijnde bleef liggen.

Die belegerde waeren met allema op den wal, ende een soldact van Kornput presenterde sich: dewelke met een leeder vā dē wal afgelatē sijnde(mids die poorte gestopt was) sleipēde eenē lederen eemer met dē monde swam over den graft: ende scheppēde watter ging bij met gemack aendē brāt, goot het daer op, ende rückte de tonne teyr vā daer: ende wederom watter scheppende ging menichweren om ende weder, tot bij den brant al geleschet hadde. Die beleggers schooten nae hem soo dicht als hagel: ende was boven maten wonder mids het groote liecht des brants, dat hij niet getrest en wert. Hij en haestede sich niet een haar, maer ging gemackelick met groter versekertheit roepende elcke reise: schelmen ich ben Aernt van Grueningen, dieyen ik ben Aernt van Grueningen, schiet niet ik hen een goet brouwers son van Grue-ninghen. Ende sijn werck verricht hebbende syg am hij weder over, Boven comende wert hij van sijn Hopf man vereert met een hantvol dalers.

Den selven avont quam een overlander hert aendē Hameie der Vvaltpoort staen snorcken, roepende vel e spijtige woordē: edē onder andere: dat Hohelobe haer quam ontfetten rijdende op eenen pekelheerring, met myn vrouw van Elten met elf duissent sack pijpen. Doende daerbij sommige scheltwoorden ende gotslasteringen.

Een soldat miste nae
ge oep

Vvonderlike versekertheit van een soldact.

lins te
enco-
verru-
ingen,
l strax
oo nae
ate vā
deurs
plun-
le daer
en san-
te vā-
der in-
eggers.
et een
eipen-
e brag
volck
n heur
eiere.
ij duiss
Ooster
dē. En
vange,
om dē
ende
de der
te, de-
welcke

geroep toe, ende schoot hem deur den mont, die hij
int roopen open hadde, inde kele. Vvelcken
schoet int wilde geshotē, de duijsternisse tgesicht be-
lettende : ende nochtans treffende even het selve
lit daer hij met lasterde : wert van alleman veur
een haestige straffe Godes gehouden. Een van
sijn gesellen quam strax al cruijpende om hem te ha-
len, ende had hem reede bijden arm gevat. Maer
die van binnen sulx ter nauwer noot siende deden
heimelick het wincket open, meinende den cruijper
levendich te vangen, maer hij ontsprongt. De doode
wert binnen gesleipt: hij hadde een goede muskette
bij sich, maer geen gelt.

Ordel Go-
dus.

Olothof doet
genen uijt-
val

Rennenburg
kompt int
leger

Olothof en had geen ruste hij en moeste weten,
wat vendel datter aenspeerts steert gesleipt was ge-
weest, als vor : ende viel dacromme sanderdaeghs
te peerde uijt met vele soldaten van allen vendelen,
ende het werden tweee jongens gevangen: vanden
welcken sij vernamen al watter opden Kuijnder ge-
beurt was: dvvelek hun den moet niet een haaren
vermeerderde: ende waer hun beter geweest sulcke
tijding onvernomen gelacten.

Den 27. Octobris quam Rennenburg int leger
met noch een vaen ruisteren, ende met alle afscheit
vā t Hof, om van der stadt niet te scheiden sij en wae-
re gewonnen. Hij legerde sich in een boerenhuys
inder Vvestwijck niet wijt van der Gasthuijsporten.
Des avonts branden die van binnen die molen buij-
ten de Vvoldtporte.

Den 28. sond Rennenburg eenen trommetter
naide

nade selve porte om de stadt op te eiffchen van wegen des Coeninx : behouden lijf ende goet, ende al-
ler ding vrij wech te trekken met geleide. De Hopluijden schickten heure Lieutenanten ende Vvachtmeester, met Coen Dyress bij hem: met bevel indien hij van sulcken oft dergelycken dingen sprake, dat sij hem cort afwijsen souden, seggende: dat sij naest godt niemanden en kenden dan den Prince ende de Staten General met de Bontgenooten. Dwelck sij hem alsoo veur antworde gevende, maecke hij sich wech.

Rennenburg seer gestoort sijnde liet ten selven dage drie stucken geschutz vor sijn leger op het velt brengen, ende schoot deur een molen die op den wal stont binnen de Omningerporte eenen cloot van 20. ponden.

Ten selven dage quam Matthijs Kiers weder binnien met troostbrieven van den Bontgenooten.

Die borgers ende soldaten vielen seer neerstich aent wercken den gantzen nacht over, ende deden grooten arbit: maeckende de borslwehren ende vvallen allenhalven dicker: want sij vreesden seere veur het geschut.

Kornput onderweesse met velen redenen tselve den rechten wech niet te sijn van haer te verskeren: ende dat sij met veel minder arbit volstaen mochten, als sij denselven beter aenlegheten. Dat men vor alle werck buijten den graft eenen bedekken wech op de contrescharpe maecken moeste: daer verscheiden profijten af comen souden. Den graft soude

Kornput oec
derrichtse in
de bouw-
meesterrik

soude soo vele te wijder sijn. Alle uijtvallen
ende astrecken souden daermede gefavorisert sijn:
desgelycx oick het ijSEN, wanneer het vriesen sou-
de. Alle aenvallen ende stormen der vijanden
souden daermede overdwieirs ende van lege son-
der ennich pericul afgewiesen worden: ende sou-
den noch vele andere vordelen daer af comen die
bij hun bewees, sonder dat iſe al heb kunnen ont-
houden.

Als defen weg gemaect waere soude men ge-
mackelick op gelegene plaatſen bolwercken oſtra-
valins maecken. Vverckende die o'er al te gelijk
uijten graſte op, eerſt met borſtwehren alſoo diſk
alſmen de eerde met ſchuppen ſoude kunnen worpen
ende dan met eerde uijt den graft daer in te dragen
om te vervullen, hoogende dan oick daermede de
borſtwehren, ende voirts vervullende ende hoo-
gende tot den einde van twerck. In welcker ma-
nieren hij ſeghte dat des vijants geschut bei werken
niet en ſoude kunnen verhinderen. Datmen aen de-
ſen bolwercken niet vergeten en moest inden ſchou-
deren plaatſe te laeten veur Casamatten, dat is, lege
bedeckte ſtrijcwehren: om de vvaterſtouwingen oſt
dammen daer de porten op ſtonden, ende den graft
noch des te beter te bevrijen tegen vullen, mineren,
ende ſapperen. Vvat het dicken der vvallen ende
borſtwehren betrefte, daer en was ſoo veel niet aen
gelegen, ende ſij ſoude tſelue daer nae netter tijt
meugen doen.

Dſe dingen vermaende bij dagelix inden ræt,
ende

Nederlandischen geschiedenissen.

253

ende tegen alle man daer't te passe quam. Maer Die borgers
bouven nae
keuren cop. die borgers en wilden meestendeel niet anders ver-
eken dan hun selfs ende Koen Dyrss goet dochter:
die welcke oft uijt onwetenheit ende vermetel-
heit, oft uijt nijt, alle goede werken int heimelick
was belettende. Hebbende oick daer toe aen
sijn corde gecregen Plaet met sijne soldaten,
die schier wel soo vele verstante daer van hadde
als hij.

Den 30. schooten die beleggers nae beide de
wintmolens staende opden wal, soo dat sommige
clooten deur beide molens tussens vloogen, ende
werden beide ten lesten verlehnit ende onbrijjek-
lich gemaect. Vwant de beleggers waeren noch
inden waen dat sij de stadt uijthongeren wouden.
Maer alsoo de moleners int eerste om het schieten
heur malen niet laeten en wouden, riep Kornput
totte beleggers. Vvat hope kundt gij hebben om
die stadt te criigen? siet gij doch dat onse moleners
u niet een molen opgeven en willen. Naese tijt
moest de rosmolen het beste doen tot dē einde der be-
legering. Des avonts quam een jong weder bin-
nen, die Olthof met bewilligen der Hoplituijden hei-
melick int leger gesonden hadde, ende bracht kont-
schap van der gelegenheit desselven. Den 31. vieler
die belegerde uijt ende vingen twee boeren, daer sij
noch sekender tijding van kreegen.

Daerentusschen hadden die van Friesland
vier vendelen knechten ende sommige ruijteren ge-
sonden inde Sevenvolden om den pas te verwaceren

Die beleg-
gers beschie-
ten die mo-
lens.

Die mole-
ners vvillent
niet opge-
ven.

erig

Friesche vē-
delen gesla-
gen.

ende den Rennenburgschen het plunderen ende brā-
schatten te beletten. Het welcke deselve vernemen-
de, toogen Aernt van Gemen, Snaeter, ende Oyen-
brug met heuren vendelen daer henen. Het vendel
van Iouw Botnia, ende het stavendel van Bolswert
sulx riekende maecken sich in tijs te rugge: lastende
Fervo, ende Stein van Malsen, die het vendel van
Schaegen gecregen hadde, alleen, met sommige peer-
den. Deze wehrden sich soo sij best mochten, maer

**Deot Johans
van Fervo.**

worden doch overwydden: alwaer Iohan van Fer-
vo dootbleef, ende sijn jongste broeder, die Rennen-
burgs page geweest was, wert vanden boeren gesla-
gen: sijn ander broeder Frides de vendrich ontquamt.
Dit gebeurde den 31. Octobris te drie uren namid-
dage.

Rennenburg-
sche te slotē.

De Rennenburgsche trocken corts daer nae voort
nac Sloten: dveleck midts het niet anders gesterft en
was, dan soo weinich als Fervo daer had begonnen
te schantzen, soo boven geruert is, waeren de twee
vendelen die daer laegen, namelick het voersegchte
stavendel van Bolswert daer nu Doco Martena
Hoptman over was: ende Stein van Malsen, afgetro-
cken. Maer sij werden doch achterhaels ontrent
Balck, alwaer Martena gevangen wert.

Martena ge-
vangen.

Pier Anskens Grietman van Vollega, hoorende
dat de Rennenburgsche te sloten waeren, vertrock in
tijs met sijn vendel uijten Lemmer (welcke plaatje
nochtans beschantzt was) nae Enckhuijsen, sonder
vijant gesien te hebben.

De schantz
vanden Lem-
mer verlate.

De Rennenburgsche daer nu Dekemaende andere
bij waeren

bij waeren, toogen voirt nae Staveren, ende maecten het Casteel dwelck de Friesen deur onvorsichticheit meest afgeworpen hadden, als vor, wederom vast: ende maecten oock een schantze te Mackum: comende dagelix vor Herlingen Franiker ende Bolswert beroovende ende schattende tgantze lajt.

T Casteel v^e
Staverē v^e
der opga-
bou^t

Ende datmen gehopt hadde Frieslant te doen ondervloeiien, daer sich de Friesen seer op getroost hadden tegen heuren vijant, daer en quam niet af, want het was te seer droog weiter, ende den wint en wilde niet dienen.

Maer om weder tot de stadt te comē: alsoo de ma-
gistrate ende bovengenoemde onverduldige gēe ru-
ste en konden hebben, schreeven sij den eersten No-
vembrijs weder aende Bontgenooten om ontjet noch
herter als vore.

NOVEMB.
1580.

Die beleger-
de fehriju-
ten tweed-
mael om
oulet.

Den selven avont badē de Lieutenantē van Korn-
put ende Olthof orlof om een wachte der belegers
te overvallen, dwelck sij ten lesten vercreegen. Enae
hebbende vele wits om de schouderen vielen sij met
ontrent vijstich soo beveilhebberen als soldaten ter
Gasthuijsporte uijt: ende greepen een wachte aer, die
tussche deselve ende Onnigerporte, in een hol gat,
dwelck inder loopschartzen was gemact, sich ont-
hielten: ende brachtender omme onrent eenentwintig
ende quamē ter Oosterpoort weder inne, bren-
gende drie gevangen mede. Maer soudemen reken ng
gemaect hebbē nae tgetal dat iegelick seghte deurste-
ken te hebben, daer souder wel driehondert omge-
bracht sijn gewest, Doen sij eerst overvallen wrdē,

Die beleger-
de overvalle
een vachte.

R seghter

Seghter een met een hellepart geslagen sijnde, Hauplman, warumb schlagt ihr uns, wir halte gutte wacht. Vwant recht te voren waeren twue van heur Hoptlijden daer geweest. Dit gat wert voirtaen keelaf genoempt.

Catte.

Die beleggers schantzē dies niet te weiniger nacht ende dach voirtende begonden een hooge Catte maeckē niet wijt vander Gasthuijsporte seitēde oock seven schantzcorven daerop. Dwelck die belegerde seer verveert maecke : want sommige seghten de vijant woude sijn geschut daer op setten, ende inde huijen ende poorten schieten.

Die belegger
de vullen
heur por-
ten.

Redenē re-
gen tvullen
der porten.

Daerom was eenigelyk besich om de portē noch meer te vullen. Plaet vulde die Onningerportē, Coen Dyrçs met dē borgeren vulde de Gasthuijsporte, inde Olthof de Vvalporte: niettegenstaende verscheide redenen die Kornput daer tegen seghte: als, dat de mueren niet weniger, maer vcel eer vallen souden, gevult sijnde: ende dat de vijant dan strax soude kunnen opclimmen, oft ten minsten in die erde mineren. Dat die schietgaters der porten goede strijckwehren gaven veur die stadt: de welcke als de vijant schoon ter neder soude geschoten hebben, dan soude hij haet niet erger gedaen hebben: dan sij sich nu selve deden: tgebruyc derselven met heur vullen der stadt bene mende. Dwelck den vijant stont te doene endeniet hun: die wel wijsen behoirden te sijn, dan dat sij sich selfs heur eigen armen affnijden souden. Aengsten de strijckwehren aen een stadt even den selven dienst deden, die de armen aen een lichaem. Ende men wiste genoegh

genoech wat wehre bidden kan een man sonder armen. Maer om de poorten wel te verscheren en waere niet beter dan den bedecken wech metter hoogen contrescarpe, soo hij haer dicwils alle dage onderwesen hadde. Ost stont hun emmer dat niec aene, oft dochtet hun niet versekering genoech: dat sij dan binnen der stadt tusschen elcke twee porten eenen hoogen Cavallier oft Catte maecken souden, inder forme van een puntich bolwerck met behoirlickien strijckwehren: dwelck sij van binnen sonder ennich pericul doen konden. Ende souden hun sulcke Cavalliers dienen, niet alleen om te bestrijcken de breschen dier aer oft tusschenbeide de porten souden meugen gemaect worden: maer oock tot traversen, dat is, scheutvrije blinden oft schermen: daer deur den vijant benomen soude worden mit veltfuckē in defensie te schieten. Vwelcke Cavalliers, als sij volmaect waerē, soudemē waert vā noode (of de vijant quame dwater af te graven ende inden wal te mineren) met eenen graft ende wal deen aen dander meugen trekken: ende soude tselve alsdan een gantze nieuwe stercke reprenteren.

Ich vertel u dese dingen vā fortificatie geerne wat eigetlicker, om dat ick mijns beduinkēs noit soo duifdelick daer vā en heb hoorē spreckē: achtēde dat het dē naacomelingē ergens sal meugē te passe come. Maer hier was het al te vergeefs: de stemmē der onversochten ende der onwetender menichtē moestē als de wiste, meest gelden. Tis waer, de Hoptluiden waren wel willich elck eenen Cavallier met heur,

R 2 eigen.

eigen volck op te maecke: ende Olthof hadder alreede bijcant eenen op doen maecken tusschen de Gasthuijs ende Vvalporte aen i' rondeelken: maer de Magistraet maecke moeite om een arm huijske te spaerē. De magistraet belet goede arbeit te maecken.

Plaet hadde sich oock eenen Cavallier doen besleken tusschen Gasthuijs ende Onningerportē, ende denselven met grooten yver begonnen, maer hij liet sich des namiddags bereden dat bij werck liet. Kornput hadder eenen begonnen aent oorlepelken oft rondeelken vanden hoeck aende Noortsijde der Vvalportē: maer de Magistraet quam daer, de wijle hij thuijs gegaeen was, ende maecke de soldaten onlustich, om datniē des Secretaris hof niet beschadigen en soude.

Op dese ende dergelycke manieren gaen de saechē alijt daer geen hoofst en is: ende dan sijn de wijste besdwongen vele saeken te laeten passeren om twisjende erger te vermijden.

Sommige lieten sich duncken dat die beleggers een mine hadden begonnen, ende dat daer alle de cerde af quam daer sij ontrent de Gasthuijsportē de Catte van maecken als voerß is: deur dien het aertrijck tot minre seer bequaem is, sijnde sacht om gravē, ende seer diep eermē aen waeter compt. Daeromme wert den Regiments Schouteth Bevelandt last gegeven tweē seer diepe putten te maecke inden dam van der Gasthuijsportē, om de mine onnut te macken.

Putten ge-
maect om
de minre te
eventeren.

nijtval des
belegerden.

Ende om meerder sekerheit te hebben van deser mine vielmen den sevendē Novēbris te peerde sterck uijt, ende werden ses hornbeesten im bracht ende vier gevangens; uijt don welcken sij vernamen dat Rennenburg.

nenburg hadde vijf muerbrekers ende vier minder stukken, ende dat het besloten was de stadt te beschieten: maer het mineren bevonden sij valsche. Oock ver nanen sij niet denselven, datter ses vendelen nae Fries lant getrocken waere, ende wat wij bovē meer daer van vertelt hebben.

Naden middage werter weder eenen uijtval gedaen met weinich geluckx: want Copo Iarges Olthofs vendrich wert deur sijnen voet geschotē soō hij aenrende tegen eenen Italiaenschen Carabin, daer hij seer lange aen gelegen heeft met pericul vanden lijve.

Ian Fournier Kornputs een Sergeant, die onder een ander vendel vendrich geweest was wert deur sijn hert geschotē. Soō dese schermutsel lange duerde quā Olihof aende haneie om te sien watter te doe was, ende int binnenvaertkeeren wert hij van achter int Olihof gedick van sijn been geschoten, waer aen hij schier de ganze belegering duerende te bedde lach.

Den negenden quam Kiers wederom met brieven vanden Prince, vanden Bontgenootē, ende den Drost v'n Vollenhoove aenden Magistraet ende kriegsvolck int gemein: belovende seker ontset. Hij bracht oock brieven van Karl Rorda ende Abel Franckena aen Kornput. Den thienden quamen tvee ander borgers weder, die vor der belegering uijtgetrocken waeren, met brieven vanden Prince: belovende noch eens seker ontset tegen den twintigsten Novembris. Het welcke hoevv'l den Prince onneugelyk was: nochtans liet hij sich duncken, dat hij niet min en konde schrijven opde geitereerde desperate brieven diemen

uijtval der
belegarden.

Olihof
v'wont:

Prince ende
Bontgenoo-
ten beloe-
seker ont-
set.

uijter stadt geschreven hadde, als boven: om hun den moet op te houden. Ende hadde geseght: wiste hij maer, dat sij vier weken houden mochten, hij soude volx genoech uijt Brabant ende Vlaenderen doen comen. Dese borgers vertelden hun oock noch eigentlicker vande dingen dier in Frieslant gebeurt waere.

*Wyval der
Belegerden.*

Den 12. werter weder uijtgevallen ende gescher-
mutselt: daer Willem van Dorth Olthofs Sergeant
deur choten wert.

Den 13. onder de predicatie, qua aende Oosterpor-
te al gewapent gereden Pierre Vvibo een sperruijser
onder die vane vā Ballon, ēde afstaende vā sijn peert,
dronck waeter uijtē graft, ende woude ingelatē sijn.
Vvaer uijt die wacht meinende dat het iemāt vā heu-
ren vrienden waere geweest, werden de Hopluijdē
uijte kercke geroepen: ende ingelatē sijnde wert hij
bij ivuer gevuerd, ende hij dronck wijn. Daernae ge-
vraecht sijnde, sprack hij gantz vrempt als buitē sin-
nen sijnde: wacrom hij verdacht wert van ennigen
quaedē aenslach. Hij seghe onder andere, dat hij met
trancheit bevangen was, ende dat hē gedroomt had-

*Vvonderlie-
ken droom.*

Int leste seghde hij dat hij weder int leger begeerde te
gaen bij sijn vriendē. Allēmā was hē mette eerstē seer
gunstich geweest, ende begeirich om goede nieuwe
tijdingē vā ontset te hoorē. Maer doen hij soo vrempt
clapte waere de hertē strax tot grāschap verandert.
Plaet, wiens volck aende porte daer hij incomē was
de wacht hadde, ende Olthof, woudē men soude hem
strax buiten porten leide ende deyschietē. Kornpus
seghe

seghde, neen : want waere hij met waerheit onsin-
nich, soo waere hij geen vijant, ende mē konde hē dā
met geen recht ombrengen: ende geliet hīc sich onsin-
nich om iet quaets te practiserē, soo behoirdemē hen-
geensins uijte handē te laetē, eermē te vollē vernomen
hadde, wat dat waere, ende met wiē hīc verstat had-
de. Ende daerō in alle gevallē soudene hē bewaerē in
bandē sonder iemāt daer bij te laetē comē. Vwant sou-
denē soo indiscretelich met deurschietē beloonē de ge-
ne die vandē vijandē tot ons overcomē, seide hij, wie
soude meer met ons willē te doen hebbē? Ende hij liet
daerenboven Berenbroeck lieutenant vā Stuper erde
Coen Dyrcess daer bij roepē om hulp te hebben in sijn
vornemē. Maer het viel ter cōtrarie: wāt Coē Dyrcess
was strax vā Plactē opinie: ende sij gavē dē armē mā
bacslagen, ende trockē sijn cleeder uijt, ende stictē hē
naede porte daer hij ingeocomen was. Coen woude hē
selfs metter coutelas dē hals afhouwē. Vvaer tegē hij
andersniert en dede: dā badt slechtelick datmē hē soude
laetē lever: sonder ergēs anders af iet te ruerē, oft sick
te ontschuldigē, oft ranchoē te biedē, des uijt sijn cle-
der waepenen ende peert wel te sien was dat hij wel
vermocht hadde. Uijt alle dvvelcke sijn slechtheit
ende buijtenfinnichet genoech blijcken konde. Maer
daer wāsser weinich die sijn spraeck verstođē, die an-
ders niet dā wālisch en was. Ten leste dedē sij hē buij-
tē de poort vā achter deurschietē, maecckēde alsoo sij-
nen droom waer: sonder dat Kornput ende Beren-
broeck die aldaer geen knechten bijder hant en had-
den su'x konden beleitter.

Vreethet
over eenca
onsinnigea.

De wercken der stadt gingen nu weinich meer voirt, soo wyl om de bovengeseghte verscheidē opinien ende twisten : als deur dien de soldaten midts het geducrich waecken ende arbeidē seer gemattert werden: alijt de hebst vande garnisoen wackende (want het geschut gesien hebbende waecken sij steets met halven vendelen) ende vande wacht aen dverck, vā dverck weder op de wacht treckende. Soo dat het dickwils de eene op den anderen liet staen: de goetwillige heur beste doende, maer de andere natalich sijnde.

Kornput was seer begerich de wercken te maeken daer hij soo veel toe geraden hadde: ende soo de borgers onwilli: h waeren, meinde hij de soldaten aende hant te crijsen. Tot welcken einde hij den vijs thienden handelde met den anderen Hoptluiden: dat men voirtaen allen soldaten als sij wrochten vijf oft ses stuvers sd.aeghs geven soude. Van dwelcke ten selven dage vier obligatten werden gemaect, elck bij alle Hoptluiden geteekent ende gesegelt: daer sij bij

Obligatiën der Hoptluiden van die soldaten om gelt te doen vvereken.
heur eere ende al heur goet sich verbondē, den werckenden fulcke penningē naede belegering te doen betaelen. Maer het wert deur den magistraet: die daer meest hadde behoirt de hant aen te houden, als dien tselve meest nut geweest waere: sanderdaeghs weder omgestooten.

Sommige Schrijvē op heur eigen hant te denmael vā den uijtersten staats. Ten selven daege schreeven Plaet, Coen Dyrōss, ende de Magistraet wederom brieven aende Bonigenooten vanden uijtersten noot: sonder tselve Kornput oft Othof aen te siem.

In dwelcke dese des anderen daegs sich thoondes
secre t'onvreden ic sijn. Ende Kornput, die overlan-
ge middel gesocht hadde om alle gelegenheit ende sijne
gevuel'en eigentlick te verclaren: besloot met Beren-
broeck, dat sij voirtaen oock eigene boden wouden
seinden, ende heuren meesters de waerheit schryven.

Ik achte u niet onlief sijn en sal te lesen de eopie
van tgene Kornput aldoen aen Rorda ende Francke-
nagedeputerde der Bontgenooten schreef veur ant-
worde. Dat sij hem troostbrieven geschreven hadde,
was buijten propoost, nademael hij in sich tot noch
toe ganz niet gevult en hadde daer toe hij sulx
moechi behoeven: sijnde hem een besunder genuchte
alles wat het sij te lijden veur sijn vaderlant ende re-
ligie. Ende dat soo vele te meer, om dat hem lief was
dat hij soo haestie nu ten tweedenmael, middel cregen
hadde, om si h met weldaoē te wreke over die schent-
liche leugen, die hem van Coevorden int heimelick
naegeseght was. Tgene sij schreeven van groot ende
rasch ontset, kende hij der Bontgenooten gelegenheit
sulx, dat hij dat noch niet en konde gelooven. Hij had-
de oock wel meugen lijden: dat mijn heere de Prince
den termijn van ontset, soo cort niet gestelt en hadde.
Vvaeruigt op dat geen quaet volgen en soude: nadem-
ael alleman sich te seer seker aen dien termijn was
houdende: liet hij niet nae dagelijc de luijdē te onder-
richten: dat wel aen des Princen ende Bontgenooten
wille ende nersticheit, geensins te twijffelen en was:
maer aengesien sij deur vele dingen in heur veurnemē
belet konden worden: soo moestme alijt het quaetste

Kornput
Schrift aen
Rorda.

R s denken,

dencken, om te kunnen vcrdragen al watter comeij
soude meugen. Ende of het ontsetten gestelden dae-
ge niet en quame, oft te rug gedreven oft oock ver-
stroit waere eenmael andermael (dwelck aen Godt
alleen gelegen was) soo en moestmen daerom niet
troosteloos worden: maer met verberden gemoede,
geen ding ouvorsien oft onvordacht vernemende, de
goede saecke ten lesten toe uijstvuerende blijven. Hij
houde veur seker sulcke gewisse beloosten gesprokēte
sijn, uijte groote sorge diemen gecregen hadde deur
de voergaende brieven. De welcke noch bij sijnen
raede noch oock consentt geschreven te sijn, genoech
blycke deur dien hij alleen die niet en hebbē onder-
teekent. Sij souden dan alleenlick toesien, dat heur
ontset seker ende rijk waere, sonder sich te ver-
rasschen.

Berenbroeck
Schrift aen
Stuper.

Berenbroeck schreef oock genoech dese meininge
aen sijnen Hoptman Stuper: ende sij sondē heure brie-
ven met Harman Hoeimaeker een diakē der gemein-
te, die selfs niet en wiſt wat daer in was.

Maniere om
van verre tfa
mē te spreken.

Kornput soni in sijnen brief ooc mede sijne chyf-
ren: ende oock de maniere om van verre malcande-
ren aen te sprcken, bij nachte met lanternen oft vier-
mekē te spreken pannen, ende bij dage met breedē doecken in rac-
men gesettet. Het welcke, soo ons docht, wel een goet
sijn ding waere geweest: maer het en wert niet ge-
bruikt: sij of het de Bontgenooten niet en verfon-
den, ofte dat sij daerinne versuijmelick waeren, ge-
lijck in velen anderen dingen die sij wel hadden kun-
nen doen.

V43

Van deser tijt aen waeren dese tvee alle dingen
samen doende: gelijk sij doch altijt eens geweest
waeren. Ende siende datmen de uijtholing
der Contrescharpe niet langer en konde gemis-
sen, mitsdien het soo hert geyrorē was, datne noot-
saekelick ijsen moest: begonden sij persoonlick
daer aente arbeiden den seventienden Novembris:
dwelck aldoen grooten arbeit costede: want si moe-
sten schier eenen voet diep met bijten deur het ge-
vroren eertvijck inhouwen eer sij met schuppen
werken moechten. Coen Dyrch en kondes niet
langer beletten: hoeyvel bij in heur absentie niet en
liette seggen, dat het veur den vijant was tgene sij
maecten.

Den holien
vvech op de
cōtreschar-
pe vvert be-
gonnen.

Die Bontgenooten om te beginnen heuren beloosten
van ontseschijn te geven hadden Stuper gesondē op
de Swartesluisse: ende de ses vendelen van Hegeman
in een clooster liggende hert bij Vollēhohe genoemt
S.lans Camp, sonder dat Hegeman noch daer bij was.
Die Rennenburgsche heur compste wijs werden
trocken den voerß seventhienden snellick nae tcloo-
ster toe, ende vielen met grouwsamen schieten daer
aen: soo dat het die belegerde inder stadt seer wel
hoorden. Die Hegemansche wehrden sich mette eer-
stenmaer soo de cloostermuer sonder graft was kree-
gen die Rennenburgsche die schietgater in, ende over-
weldighden soo tganize clooster. Daer den mee-
sten hoop aen dander sijde uijtloopende sich op-
de vlucht gaf, de ander werden verslagen, ende
sommige gevangen; onder die welcke waeren die

Die Rennen-
burgsche o-
vervalle de
Hegeman-
sche in S.

Ians Camp,

Hopt.

Hoptluiden Jan van Vianen Gedeon van Pomeren
ende Hans Vvichmans.

De Stupersche opde Swartesluïſe dit siende en
hieldent daer oock niet lange, maer maecten sich
mede over tSwartewaeter.

Dit, metgaders het gene wij boven vertelt hebben
van Frieslant, ende veel andere ongelucken dier noch
nae volgen, waeren de vruchten vande onlijdsame
brieven dier uijter stadt geschreven waeren. Vwelcke
de Bontgenooten drongen om soo indiscretelick met
een handvol volx tecker reisen ontrent soo stercken
leger sich te ontdecken.

Pomerens
vendel ge-
glepte.

Die Rennenburgsche quamen des avonts met Po-
merens vendel voerde stadt rennen, sleipende tselve
achter een peerts steert, ende twert terftot bij die be-
legerde bekēt. Het Clooster, Swartesluïſe, Blocziel
ende meest atlant inde ronde stont vol brāts. Sij had-
den int clooster veel pulver ende proviande cregen.
Op welcke victorie sij, doenmē de wacht op vuerde,
begonden te triumphere schietende drie grove stuc-
ken, ende vierden met strooboschken aan allen sijden
der stadt. Vvaervan inder stadt eenen grooten alarma
quam sonder noot.

Steenvijck
bekehoten.

Den achthinden begonden die beleggers smorgēs
vroech de Gasthuijsporte te beschieten met het pul-
ver dat sij van Hegeman cregen hadden: dwelck sij
continuerden tot na middage.

Die belegerde waeren meest van opinie, dat sij ge-
dachten te stormen, ende hadden deur raet van Coen
Dyrcs vele bronketels met waeter, ende vuer daer
onder,

onder, langs de wallen her geset. Desgelycx oock ve-
le peckkrantzen, spicissen, gaffelen, ende morgenster-
ren, niet sonder groote menichte van cassijfsteenens.

Die beleggers
de bereiden
sich tegen
den storm.

Niettegenstaende dat Kornput hun seghde, dat sij dat
alle niet van noode en hadden: want nademael de vij-
ant maer het bovenste vander poort en beschoot soo
was hem onmeugelick te stormen: ende hij moeste
wat anders inden sin hebben.

Doen nu de thorens ende het bovenste der poorte
afgeschoten was, soo leege, datmen van buijten de
huijsen des te bet ontdecken konde: began het subite-
lick inder stadt te branden. Alleman riep, daer moestē
verraders sijn: ende soomen omsocht om sulcke brant-
stichters te vinden, mercken dat den brant int bo-
venste des huijse begonnen hadde: ende eermen om-
sach werden veel ander huijsen oock brandende tot
verscheiden plaetsen. Doen mercken sij eerst dat die
beleggers den brant schooten met gloeienden ijseren
clooten: die welcke niet misslaen en konden, want de
huijsen laegen boven noch vol stroo, ongedorfchen
koren, ende torf: niettegenstaende al wat te vorē daer
tegens geordineert was.

Steenvrissche
in brant ge-
schooten mes-
sieren cloo-
ten.

Men dede die soldaten strax alle inde wapenē sijn
opde vesten. De borger deden lange tijt groote wehr
om te lesschen: maer die beleggers schootē soo dicht
dat den brant de overhant nam. Princepalich doen
eeniegelick uijt was om sijn eigen goet te versleipen
ende salveren: soo datter weinich sich langer met
lesschen bemoeiden. Ooch waeren meest al de brant-
emers alreede int werken gebroken.

Daer

Daer was een seer groote verslagenheit onder
de borgerē: ende doen waſt hun leet, dat sij niet lan-
ge met den Malecontenten gehouden en hadden.

Daerentusschen hadden sich die Belegger's te voet
ende te peerde rontom de stadt her in slachtdordning
gestelt (dwelck sij midts den scer herden vorst doen
konden) besettende alle wegen. Vvan sij waren in
waen comen, dat die van binne, deur den brant ge-
drongen sijnde, daer uijt souden moeten loopen: ge-
lijck de vossen doen, als men den brant in heure holen
steect: dwelck lachens weert was. Vvan sij en had-
den geen haefte: ende en dachtē niet weiniger, staen-
de als leeuwē eenigelick op sijn wachte: ende en ko-
den niet begrijpe, wat die beleggers inden sin mochtē
hebbē, dat sij soo verdeilt rontsomme in wapē stondē.

De Hoptluijden deden vele ronden te voet ende te
peerde om alleman moet int te spreken. Maer het vuur
nam soo wijt de overhant, slaende met eenē stercken
Oostenwint tot over de wallen: dat de soldaten wel
het derdeel van dien verlaten moesten. Ende tselve
geschiedde, dat arger was, tot sulcken plaetsen daer-
men de graften noch noit en hadde kunnen iſſen, om
dat de contrescharpe daer noch niet hooger gemaect
en was. Iac de nieuwe borstwehrē brandē selve me-
de, midts datmen die meest met stroo ondervlochten
hadde, sonder beterē raet te willen hooren. De welc-
ke noch wel drie daegen daer nae smoocten.

Soo dat mē soude meugē denckē dat die stadt doen
in geen klein pericul en was. Maer hier tegē moetmen
ſenmercken; daer die vā binnē deur noot des brants af
moesten,

Die beleg-
gers setten
sich rings
om die stadt
in vvapenē.

Die beleger-
de bedrov-
gen vanden
vvallen te
vvijken.

moesten, dat die vā būijtē daer oock niet opclimmen en kōndē. Ende daerenbovē bleeven de portē boven wel beset (want de lege ende bestē strijckwehren waeren deur tvullen gestoopt, als boven) behalven de Gasthuijsportē die boven afgeschoten was.

Evenwel moetmen bekennen dat het een vreeselick ding om sien was, ende daer de alderversekertste, waert meugelick, wel onlustich van wordensouden. Tquaem da belegderda Ende twerde bij den verstandigen veur een grote vvel dat het genade van Godt geachtet, dat sulck vuerschieten bij vier niet bij dage gedaen wert: want haddet nacht geweest, schoten ex schijnt het soude onmeugelick geweest hebben, dat vwas. de beleggers heuren wil van der stadt niet gekregen en souden hebben.

Dit was de tweede reise dat sulck vuerschieten met gegoten ijseren gloeienden clooten inder werelt geschiet was. Vwant het wert alder eerst bij Stephano Battorio Coning van Polen versocht vor Dantzig weinich jaeren vorleden. Maer in ander manieren was het dicht genoeg meer gedaen geweest.

Doen sich nu Rennenburg liet duicken dat de stadt genoeg in colen lach: schickte hij twee trommeters aende Onningerportē, begerende men soude hem de stadt opgeven ende presenterende alnoch alle heischt, genaede.

Plaet die op dat mael op die poorte was, antvorde hem seer manlick: wij en weten den Grave niet te wille: hij doe sijn beste, wij willen ons beste oock doen: ende pact u flux daer van oft wij willē u voeten maecken.

Die stadt
vveder opge
heischt.

Manlicke
antvoore
vā Plaet,

Mab

Met deser haestiger antwoerde dede hij den Stadten eenen sunderlingen dienst. Vvant die saeck wære soo geschapē: hadde hij soo slap geweest als hij dē volgendē dage was, t'souder meugelick oncessen afgeloopen hebben.

Kleinmoedicheit der borgeren.

Die borgers murmureerden seere, o'm dat men soo corten antworde geg'ven hadde, sonder sich eerst te beraeden. Ende sommige dorsten wel seggen: dat men dē vijant behoorde ten minste om t'vee oft drie daegen stilstat te bidden: ende datmē middeler wijle aende Bontgenooten seinden soude, om orlof te criygen van te meugen accorderē. Roepende seer claegelick: Kornput maecte ons wijs de vijant en konde ons met doen, nu sietmen wel wat hij heeft kunnen doen, ende hij cant noch doen: hebbende ons alreede wel het derdedeel verbrant: ende sal ons de gantze stadt verbranden.

Die beschrijving der belegering in coper gedrukt.

Maer het en w̄s soo quaet niet: want het is blijkelick uijte beschrijvinge die Kornput selfs van der gantze stadt ende belegering ende ontset op den cleinen voet gemaect, ende deur Frans Hoogenberg te Colen in druck heeft laeten gaen: datter niet boven het twelfste deel verbrant en is. Vvel is waer datter seer veel korens ende ander proviaande int selve deel geweest was.

Die beleggers keeren in heur leger.

Doen de beleggers nu onrent drie ure te vergeefs hadden staen wachten inde onlijdelicke coude (daer die belegerde niet met gequelt en waeren) trocken sij weder ongebeden nae heur leger.

Men vint inden Chronijcken dat dese selve stadt

Stelle

Steenwijck int jaer 1522. in Decembri, dwelck was
achtenvijftich jaer te vorē, vande Gelderschen is be-
legert geweest. Die het vuer oick daer inn schooten
op de oude maniere. Maer dat geschiedde bij nach-
te: waer deur die stadt bij hun gewonnen ende ge-
plundert wert.

Steenwijck
certijds noch
eens in brāt
gechoten.

Vwelke geschiedenis hadde Rennenburg behoirt
bedachter te maecken, dat hijt oick bij nachte ge-
daen hddē. Ende daerentegen behoirdē sij oick de
borgers wiſſer gemaect te hebben, ende als eenen
spiegel gedient te hebbē, om dergelyck ongeval deur
herde daecken te maecken, ende goede brandtorde-
ning, te vermijden. Maer huijden verachtingen, soo
wel aen d'een ſijde als aen d'andere, alle wetenschap
van historien, ende ander leerlingen ende kunſten: die
nochtans, soo veel ick des begrijpen kan, in allen han-
del soo ſeer nootsaeckelick ſijn. Vornemelick dē ge-
nen die inden krieg te bevelen hebben: want die an-
dere ſtieren binnen lants endē bij ſtillen waetere.

Verachting
aller vveten-
ſchap ende
kunſten.

Alle het grof geschut en dede vor noch nae aen Tgrofge-
geen menschen ennigen ſchaede: dan dat een borger ſchut dede
aende Gasthuijsportē deur de borstwehre tuffchen den mēchē
ſijn beenen geschoten wert, daer hij nae van starf: vveinich
ende een dienſtmaecht wert daer nae met eenē gloiē- tchade.
den cloot in heur middel getrefst in der keucken daer
ſij een bedde maecke.

Doen het nu avont was ſchreeven die beleger- Die beleger-
de ſtrax wederom aende Bontgenooten van het on- de ſchrijve ſe
geluck dat hundien dach geschiet was. Ende vierdenmael
Remmel den briefdrager wert bevolen mondeling om ontſet.
S. te ſeggen

te seggen, dat het onmeugelick was langer dan vier daegen te houden.

Sanderdaeghs wert bij hun weder een uijtval gedaen sonder iet te vangē: ende die beleggers schooten wederom brant: altijt meest naede rosmolen toe, die sij hopten te verderven. Maer sij en konden daermede niets meer uijtrichten: want daer vvas goeden raet tegen den brant gevonden.

Raet tegen
den brant.

Namelick dat men in elcker straete ende in elck huijs nacht ende dach borgervvacht hielt oick van vrou persoonen ende kinderen. Ende alsmen vvist vvaer een cloot ingevallē vvas; dvvelck tgaet ende dē roock melden: trockmen de materie met iſseren haecken uijten vvege, ende dan hadden de borgers dicke vvolle hantschoenen die sij eerst int vvaeter staecken ende smeeten soo den cloot met heuren handen sonder pericul ten huiſe uijt opde straete.

Oock vvas in alle gevalle de proviaide inde kelders gedraegen, die oick niet mist toegeftopt waeren. Het korn wert afgedorſſchen ende het stroo onder den blaeuwen hemel geleght. Daer de borgers qualick met seer grooter mociten toe te brengen waeren.

Die belegger
de crijgen
falsche tij-
ding.

Op den avont quam een vanden boden weder die den vijfthinden uijtgegaen waeren: sonder brieven vanden Bontgenooten, die welcke hij seghe deur vreeſe wechgeworpen te hebben: ende bracht quade tijdinge. Eenure nae desen quamen noch drie ander borgers inne, die al de belegering buijten geweest waeren: die welcke seghden alle, gelijk de ander gescht hadde; datter gantz geen appettie en was van ennich

Nederlandischen geschiedenissen. 274

ennich onset: naedemael tselve ten deel verslagē ende te deel verstrooit was, ende de plaatzen verbrāt ende verloopen. Soo datmē niet beter doen en moechte, dan hoe eer hoe liever met den vijant te verdraegen. O hoe schendelick hebben ons de Staeten bedrogen: Seghder een raetspersoon tegē Kornput, die te nagang quam. Dewelcke den bode gehoirt hebbende: greep hem bijder kelē, seggende: laet ons desen schelm gaen ophangen: hij sal ons wel seggen, wie hem daer toe gecost heeft om sulcke eerloose tijdingē hier te brēge. Die bodes tveerongick bevonden. Ende strax denselven ende de ander examinerende, wert bevonden dat heur woordē verscheidē waerē: nietegenstaande dat sij bekenden malanderen onder wegen gesproken te hebbē. Daer was een wederdooper onder, die bekēde tegē Koen Dyrcß Wiens swaeger bij was, dat hij inder vijandē leger geweest was: maer en wilde van sich noch vanden anderen niet meer bekennen. Vvaerop Kornput riep, men behoirdese te pijnigen, om te weten waer dat her quan dat sij rieden die stadt op te geven. Plaet seghde: niemant en seght noch van opgeven: maer hoe't sij, wij en kunnen niet euvel doen, dat wij morgen vrooch de beelhebbers, adelborsten, ende principaelste borgers bij den anderen laeten comen, om te raetslaegen wat wij best doen sullen. Kornput Plaet vvan- antworde: dat willen wij wel laeten, dat wij ekelmoes- ons beraeden souden van een stadt op te geven, die dich. daer toe niet ons en is: een jongfrou die begint spraeck te houden is wel half met kinde gemaect. Ich en salt niet opgeven, om leven noch om sterven.

S 2 Bereng

**Verdyvaest-
heit eenes
Borgmee-
sters.**

**Kornput
doerse syve-
ren de stadt
niet op te
geven.**

**Plaet begert
te parlamen-
teren.**

**Borgers mae-
ken muijte-
tse.**

Berenbroeck, ende Lazarus Austria Olthoffs lieutenant, vertredende die plaets heurer Hoptluijden, en seghte met min. Darop een Borgermeester antiwoerde: wij sullen onser stadt beste versorgen of het u liefoste leet is. Soo seer waeren sij verstoutet op het verlaeten dat sij hadden tot Plaet ende sijn vendel. Maer Kornput en woude uijten raet niet scheiden, tot dat, nae lange woorden ende kijvagien, sij alle, ende Plaet selvi hem de hant gevende gesworen hadden, niet op te geven, alsoo lange alser te eten binnenvarende Ende daer nae gescheiden sijnde, bestelden dese drie voerß heimclick, dat al heur volck in heur geweर blijven soude: ende datter alle halve uren nieuwve besondere ronden souden gedaen worden.

Den 20. smorgens ontrent drie uren, quamen Plaeten bevelhebberen bij Berenbroeck, daer ick bij was (gelijck Plaet oick selfs ten huijse van Bevelant sijnde te vergeefs hem bij sich ontboden hadde) ende begerden dat hij mede vervilligen soude, datmen metten vijant om een goet verdrach handelen soude. Berenbroeck dede strax int heimclick, soot besloten was, met sijnen jongen aen Kornput de wete doen: de welcke sich, van waecken gantz verbraect sijnde, in sijn rusting een weinich nedergelegh hadde. Ende comende sonder toeuen bij Berenbroeck, Nee- gen Plaeten bevelhebbers cort stille, ende gingen uijt naede markt, daer een groot hoop van heuren soldaten, ende oick borgeren vergadert waeren. Daer riep eenigelyck tsiyne, elck woude de wijste wesen: ende nademal geen ontset vorhanden en was, waert beter

beter metten eersten goeden raet gesocht, eer het te
laet worden mochte, scheldende seer op den Prince
ende Bontgenooten.

Kornput hadde sijne ende Olthofs officieren Kornput en-
ende soldate meest al in heur gewebr: ongemerkt sich de Beren-
oick op de mer & doen vinden: ende alsoo, sijn rusting broeck stelle
onder de mantile hebbende, met Berenbroeck strax sich daer te-
gen.
daer gecomen sijnde, sprach hij tot de borgers. Pact
u thuis, gij schelmen, gij en hoeft hier niet te staen
kakelen, om met leugenen onsen redelicken soldaten
den moet te verminderen. Sij verstaen heure saec-
ken wel beter, ende sijn wel wijsen dan gij meint.
Als nu de sommige vertrocken, ende een vleeshou-
wer staende bleef, seggende: wat salt dan int leste
sijn, als wij niet meer te eten en hebben? antwor-
de hem Kornput: dat is noch lange: ende als dat
compt, soo willen wij dij loosen kerl ende dijn ge-
lijcke noch eerst opfreten. Hier mede deser oick
in sijn huys gedreven sijnde, seghde hij: ick en ge-
ve den soldaten geen schult, het sijn de borgers die
se opruijden. Vvat weet een vrempt soldat van
der gelegenheit deser landen, oft vande trouwe der Muijterije
Bontgenooten? Ende nae vele andere woorden gestilt.
nu bij d' een nu bij d' ander gesproken: daer gij in sij-
nen volgenden brief ten deeke van vernemen sult:
vertrocken sij alle dier vergadert waeren sonder veel
daer tegen te seggen: want sij saegen parthije.

Maer ontrent den middage quam een trom-
slager voerde Oosterport: de muijmaeckers de oo-
ren weder opstekende riepen terftont, men behoir-

S 3 de hem

Memorien der

272

Muijterijē
vveder ver-
scuvt.

de hem in te laeten om hem te hooren spreken: meyende dat hij van opvordering spreken woude; maer het wert oick belet. Ende de Vvachtmoeſter wert tot hem uijtgesonden: de welcke met eenen brief incomende, nam hem Kornput dencselven uijte hant, sorgende van ennigen valschen treken der begleggers: ende daer mede, onder faveur sijner soldaten metten anderen Hoptlijden in een huis gegaen sijnde (niettegenstaende dat die muijtmaeckers ende oick die principaelste vanden Magistraet riepē om te weten wat daer in stont) bevontmen int lesen dat het was van den gevangen Hegemanschen Hoptlijden Vianē Pomerē ende Vvichmans. Ende nemende daeromme sommige adelborsten mede daer bij, wert het rumoer geslist: ende den tromslager wijn bier ende cost van als uijtgredagen, ende soo afgeverdight: steckende hem daerenboven noch gebraden vleſch ende broot in sijn boxen. Hadde desen brief van opegeven gevveest, ten soude niet lichtelick sonder pericul vergaen hebben.

Schriven vā
Kornput aen
de Bontge-
mooten.

Van deser muijterijē schreef Kornput des avonts aen Rorda President der Bontgenooten met eenen eigenen bode: ende soo oick die copie daer af cregen hebbē, ende dient tot mijnen propoſte, wil iſe hier bij vuegen. Mijnen dienſt die ick den vaderlande schuldig ben, en laet mij niet toe te verswijgen tge- ne gij behoort te weten. Eergisteren doende vijant met gloeienden ijseren cogelen dese stadt in brant geschoten hadde: warender borgers, die om heur huissen te bewaeren de stadt rieden op te geven.

Gisteren

Gisteren ende principalick huiden hebben deselve
 sulcken spil aengericht, dat sij een groot deel vanden
 soldaten op heur sijde gecregen hebbende, schier te-
 ge onse dank geschiet soude sijn tgene de vijant selfs
 niet en derf hopē. Maerick dreesse, gode lof, met goet
 behulp vā Berenbroeck ende Olthofs Lieutenant vā-
 de merctende seghde totte soldaten onder andere: dat
 het geē wonder en was dat het ontset noch niet daer
 en was. Vwant soo men plach te seggen: qualich ge-
 biecht, qualich geabsolueert. Men heeft den Bontge-
 nooten leugenen geschreven: als dat wij ten hoogsten
 niet langer houden en konden dan acht dagen. Nu is
 het soo lang geleden dat wij gehouden hebben: ende
 eergisteren heeft men weder ontboden dat wij maer
 vier dagen en konden houden: wat is dat anders, dā,
 nademael onmeugelick is soo rasch ons te ontsettē, de
 Bontgenooten in desperacie te brengen? Sij hebbē oir
 sacck genoech om te sorgen(indien sij onsen schrijvē
 en nich gelooove toemeē) dat wij eer dē vijant te dee-
 le souden worden, dā heure crastē ennichsins bij mal-
 candrē comē kunnen. Daeromme dat het nu tijt waer-
 re u eenmael de waerheit te schrijven: als dat wij
 noch veur ses maendē proviande hebbē: emmer over
 vloedelick veur drie maendē: het welche waer is. En
 de dat ich niet en twijvelde, indie men u alsoo de war-
 heit schreve, het ontset soude wel tijs genoech hier
 sijn. Ich seghde hun noch veel ander dingē, die hier
 te lang soudē sijn. Evēwel ick raede u alnu(nademael
 gij veel dingē denckē moet die ick niet en wil schrij-
 vē eer ick wete of gij mijn chyffren ontfangē hebe)

Die van Steē
 vlijck had-
 den noch
 vor ses maēt
 proviat.

dat gij u met het ontset haestet soo vele meugelick is,
indien gij dese stadt niet verliesen en wilt daer u op
thooghste aen gelegē is. Ende en vergeet daerētusschē
niet te versorgen, dat soowel de Prince als gij terstōt
brieven seindet, daer de wanckelmoedige mede ge-
sterct meugen worden, hangende daer groote belostē
bij. Vvaerinne indien gij versuijnelicke sijt: soo sullen
mij, boven mijne werken, ooc dese brieven getuijge
sijn, dat ick buijtē alle schuldē ben, ēde in als mijn de-
voir gedaen hebbe. De welcke ick beger met ooc de
vorgaende aen den Prince gesonden te worden. Dese
brieven werden gesonden int heimelick met eenen
soldaet van Berenbroeck.

Als desen dach soo sonder ongeluck gecindet was,
Kiers brēgt quam denselvē avont Kiers weder met seker bescheit
se ker besch
eet van ont-
set.

Coronnel Noritz, ēde dē Drost vā Vollēhōhe: gantz
anders luydende dan de tijdingen bijde bovengesegr-
te borgerē gebrocht sijnde. Dewelcke mē ongetwij-
felt daer over aenden lijve gestraft soude hebben;
maer daer en was geen eenicheit.

Den 21. hebbē die belegerde aende Oostwijk dē
uijtval der beleggeren lagen geleght smorgens voerden dage:
belegerden, ende sijn ooc glixcx dē dage te peerde uijtgevalē, en-
de hebben sommige geslaegen sommige gevangezen,
de ooc sommige peerden met carre ende wagen inge-
bracht.

Twist tussē
Hoptwijdē
ende magis-
tract.

Den 22. hadden de Hoptwijdē alle viere grooten
twist met den Magistract die den knechten geen lee-
ning meer geven en wouden; ten waere het gelt op
verdiubbe-

verdubbeling geclopt sijnde: daermen vorslaegs wel
wiist daimē niet veur te coop en soude crijgē: oste sij
wouden, men soude proviande uijtdeilē. Vwelcke be-
de middelē waerē om niet lange tegen te houden: nae
tsegge der Hoptluijdē: die groote instantie dedē: dat sij
terftont ennige munte op dē voet, vā Hasselt daer de
Overijsselsche munte is) soudē beginnē: die goet wae-
re, ende namials soude meugen blijven geldende. Op
dat de quaetwillige heur volle leening ontfangende,
geen oorsaeck van onlust en souden vinden om vā op-
geven te spreken, als vor geschiet was. Ende om dat-
men ooc middel daer deur hebben soude om de gra-
vende soldaten te betaelen. Ten lesten, nae vele ende
lange disputationen werter gesloten datmen die stem-
pels tot der munte soude doen maecken. Maer des an-
deren dages was het weder al om gestooten deur on-
geruste geesten.

Tenselven dage sont Rennenburg eenen tromslae-
ger aende stadt, om sommige gevangenē te lossē. Maer
het wert hem op dat pas bij den Hoptluijdē afgeslae-
gen: op dat hij geen kontschap krijgen en soude van-
der muisterije die in der stadt was. De tromslaeger de
weigering hoorende: dreighde, sij souden die sij gevā-
gen hadden ophangē. Hem wert veur antwoorde; sij
souden maer beginnen, ende souden wel vernemē of
die van binnen die kunst oock niet en wisten.

Den 23. legerden sich die Rennenburgische met
drie vendelen inde Oostwijck, ende begonden aende
gebrande molen een grote schantze te maecken met
twee rondeelē. V van hun verdrooten die menichful

Hoptluijdē
begeren dat
mē munte.

Belegerde
vveigerden
gevangenē te
laten lossen.

Beleggers
schantzē bij
de Oostwijck

dige uijftvallen die deur de Oosterport gedaen werden
met heurē grootē schaedē. Des avonts schootē sij we-
derō vuer, maer sonder wvercking, éde namē sich den
als wildē sij eenen aenloop doē. Die belegerde waere
strax inder wchre, maer daer en quam niet af.

De Oosterport was tot noch toe ongevult geble-
ven: maer doenmen sach de schantze daer tegenover
maeckē, woudemē deselve deur vreefe des geschutz
oock strax vullē, gelijk men de andere te voren ge-
daen hadde. Kornput dachtē datmē oock daer die
leege strijcwehrē stoppē soude: nā selfs aan de por-
te te vullē. Dwelck als hij nu in sulcker vuegē gedaen
hadde, datmē evenwel te peerde daer uijt mochte, en
de datmē die strijcwehrē oock gebruickē kōde: quā
Plaet daer nae met sijn volck ende borgerē deur ract
van Coen Dyrcß, ende stopte de rest oock voirt toe.

Soo dat die van binnen te dier tijt ende lang daer
nae soo nauwve ingesloten waeren deur heuren eigē
arbeit, dat sij nergens uijt en mochten: ende om aendē
vijant te comen ende te iissen moesten sij met leederen
over den wal stijgen. Hoe gereeden ding dat was kā-
men, niet sonder lachen, wel dencken.

Dacentusschen quam Berenbroex soldact voers
wederom van Campen, brennende brieven vanden
Bötgenooten, vol trosts, ende beloften van betaling
aller tachterheden, beneven groote vereeringen.

Hij bracht oock brievē van Stuper, daerin deselve
Plaeten seer berispt van sijn cleinherticheit, dat hij
sich soo vanden quaetwilligen hadde lacten overre-
den, ende vermaent hem tot stanhaftigkeit.

Hij

Plaet stopt
de Ooster-
porte.

Belegerde
ingesloten
deur heur ei-
gen arbit.

Troost ende
beloften der
Bötgenootē.

Stuper strax
Plaeten.

Hij bracht oock heimelich brieven van Rorda aen Kornput: dat sijn schrijven het gantze Collegium boven maten verblijt hadde, mids daer uijt verstaen hebbende, datter geē dinck inder stadt noch gebreck en was, dan geherticheit ende eendracht.

Met den vorseiden troostbrieven, ende beloosten, waeren de onwillige wel een weinich te vreden gestelt: nochtans en kondē de veelgenoemde nootschrijvers niet rustē: ede mē moest dē 27. weder aende Bōt-gootē nootē schrijvē:ende Kornput moest doen mede onderteekenē. Vāt om dat den bode te Campē onwijseluck vervetē was, datter noch proviande genoech was: hielde sij hem verdacht. Dwelck maecte dat hij ooc besunder schreef om onschuldich te sijn vande quaedt informatien diemē hū was doende. Oock dede hij doē sommige duijven mede uijtscinden, daer hij ende Berenbroeck te voren sooo dicuwils te vergefs om aengehouden hadden.

Daerentusschē, opte tijding vāt beschietē ede brāt der stadt, die over al geloopē was: haddemē in Hispanie, ende Spaensgesintē steden overlāg geviert; vāt oock sommige, op heur hope gesödeert sijnde, haddē veur seker overgeschreven, dat Steenwijsch vechtēder hant gewonne was. Men hadde oock dickwils in Hollant ende anderē geunierdē landē tijdinge dat het verlorē was: maer daer wijsmen haest weder anders. Mē badt oock in alle gemeintē der Gereformerdē vor deselve stadt. Wāt men meinde in ernst dat sij in groter noot was. Ende te Delft daer de Prince ede General Statē doe waerē: eude in't Collegie der Bontgenooete te Campē was groote swaricheit hoe mē doē soude.

Rorda aen
Kornput.

Die beleger-
de schrijven
ten vijfden
mael van'
grootē noot

Ontijdich
vieren op
dinemmē
van Steen-
wijsch.

Men bidt in
den kerken
veur Steen-
wijsch.

Vvuant des kriegsvolk en hadde[n] sij niet vele: ende
 tgene sij hadde[n] en kondemen niet willich maecken:
 overmidts die Provincien, ende principalick Gelder-
 lant ende Overijssel, die't nochtans meest aenging,
 heur devoir niet en deden in heur quoten op te bren-
 gen. Soo dat sommige, dien niet genoech kenlick en
 was, hoeveel aen Steenwijck gelegen was, van ad-
 vijsse waeren: datmen om soo klemmen stadt sulcke co-
 sten niet en behoirde te doen: ende datmen behoirde
 aen die belegerde te schrijven, dat sij met den vijant
 souden accorderen. Andere die wel mercten datme
 in allen gevalle costen doen moeste om een leger int
 velt te criegen, daernien den vijant of het met Steen-
 wijck qualick ginge mede ophouden soude meugen:
 en vonden evenwel niet goet, datmen ter cause van
 soo onstercken placte, met den vijant ennige slacht
 oft iet waegē soude, daer der Generaliteit pericul vā
 soude meugen comen. Maer de gene die Steenwijck
 te rechte kenden, leghden alle heur sinnen ende macht
 te werke, datmen in alle manieren ende cost wat
 cost de stadt ontsetten soude: seggende: hoewel de
 stadt niet groot noch sterck en was, nochtans deselve
 den sleutel te sijn van Frieslant Vollenhohe ende
 Drenthe, houdende dlan[t] gesloten, uijt cause der om-
 liggenden morasschen, meer dan ses mijlen lang. Ende
 quame de vijant deselve in sijn macht te krijgen, soo
 soude hij niet alleen Frieslant affnijden te lande van
 het bijstant der ander Provinciē: maer hij soude oock
 wederom de Zee beginne ongerust te maeckē: hebbē
 de alreede Swartsluise, Vollenhohe, Blocziel, Kuijn-
 der,

der, Lemmer, Staveren, Hindeloopen, Vvorcum,
Mackum, het Reediep ende Delfziel tot sijnen bestē.
Dweelk alle costen der Zee sijn ende meest havenē.
Hij soude oock Hasselt strax krijgen, ende, deur in-
telligentie die hij in sijnen langen vorspoet alomme
hadde, wel wijder comen. Ende of des alle niet en
waere, soo en behoirdemen doch sulcke getrouwue
Hoptluijden ende vele vrome borgēr niet in vijants
handen te laeten comen.

Dese brachtent soo wijt, dat ten lesten besloten
wert, datmen niet meer met een hant vol volx, maar
met een slaelick heyr den vijant onder oogē trekken
soude, ēde de Stadt waert meugelick ontsetten. Vvaer
toe sij aldoen in ernst begonden gelt bij een te maec-
ken: ende deden sommige ruijter ende knechten on-
trent Swol trekken te Vvinsum int clooster tot een
begin van heur leger.

Staten nemē
vor sich Steē
vviijck te on-
setten.

Aen de ander sijde was Rennenburg geresolveert,
de stadt te hebben ofte geē lījf. Vvant hij hadde, als Rennenburg
vvil Steen-
vviick heb-
ben oft geem
lijf.
vor geseght, dem vā Parma geloft, alle sijn Gouverne-
mēten onder de gehoirsaemheit des Coninx te bren-
gē sonder sijne costen. Ende hem dede boven maeten
wee: dat een soo verachten gat hem soo lange daer in
beltsel maeete.

Aengaende die belegerde, sij deden wel heur bestē
om de stadt te verdedigē: maar daer was steets groo-
te oneenicheit. Plaet was scer wāckelmoedich, ende Plaet laet
sich vanden
kleinhertige
regeren.
liet sich vande Magistraet ende alle kleinhertige re-
geren als een kimt: sijn principael bevelhebbers wae-
ren ten deel niet min dan spaensgesinte, ende sochtē
alleen

alleen vorsaecke van verandering. Meest alle borgers hielden vele van hem, ende waeren hem in als te wille. Kornput ende Berenbroeck meindē sijne soldaten ende bevelhebber met gelde aende hant te krijgen, deur middel van goet gelt te murten, daer vor af geseght is: macr tselve wert deur de gene die der belegering nuede waeren omgestoot: soo sij wel wesen dat borger ende knechten quaet oft verdub elt gelt ontfangende beide noch meer onwillich souden worden. Ende midts de voersegchte twee hun in allen heur kleinheitich vornemen tegenstandē: sonder hun in sulx ennichsins te wille te sijn, ofte toe te gevē, soodeden sij dagelijc heur beste, om deselve vā borger ende knechten te doen haeten. Ende op dat heur authoriteit noch des te minder gelden soude, leghdemē hun op dat sij geschreven hadden datter noch wel veur drie maendē proviande was. Soo dat sij dicwils deur sulcke tempeste gedrongen waeren sich met den onwetendē in te laetē: ende bewillighdē dē Magistraet oock ten lesten: datmen een stempelken met het wapen der stadt, sijnde eenen ancker, op allerlei munten dubbelē de slagē soude: waermēde alle derselvē weerde de helft verhoogt soude worden: nademael de ander Hoptluijden tselve eerst verwillicht hadden: met groote onwille der borgerein ende soldaē: daer nae meer vā geseght sal worden.

Den 29. Novemb. begā het te dooien ende te rge-
nen, dwelck meer dā een maent duerde. Den 30. kree-
gen die belegerde eenen gevangē, die segħħe hun: ddt
Rennenburg nae Grueningen was gereist, ende had-
de den

de den knechte beloft gelt te brengē, ofte in een goet winterleger te vueren. Vwant sij en kreegen niet om op te leven dan tgene sij vanden boeren haelden. Hij seghe hun oock datter ses vendelen knechte ende sommige ruijter nae de Drenthe getrocken waerē om der Staetē volck, dwelck sich bij s. vol in Vvinsū vergaderde, te ontmoeten.

DECEM-
BER 1580

Den eerſtē Decembris dede Berēbroeck (om Plae ten knechten wederom bloetgierich te maecken) soo vele: dat sommige vā ſijnē, ēde ſomme Plaetē knechten ende andere, eene uitval dede over tgevulde der Gasthuijsporte op de Schantze die de beleggers aende Aa inder Westwijck gemaeckt hadden. Sij creegē die Schantz inne, met een tromme ende ſommigē plüder, ende ſommige Rennenburgsche bleeven doot: maer die van binnen verloorē oock tweē manne, ende hadde den vele gevonden.

Berēbroeck
doet een
schantze in-
nemen.

Die beleggers hadden snachts te voren begonnen te schantzen vorde Onningerporte: om dwelck te beletten braeken de belegerde een gat deur dē Onninger thoren, midts die porte gestopt was, ende vielen daer deur uijt meinende die schantzers te slaegen: maer sij en wouden geenen voethouden, ende ontliepent.

Die beleg-
de vallen
deur een gat
uit.

Kornput hadde drie vuerpannen doen maecken, die aen lang ſperrenwerck op ſulcken maniere aengueugt waeren, datmen daer mede vande wal tot over dē graft liechiē konde alſmen te nae graven woude. Hij begeerde de Magistraet ſouder noch ſeventhiē doen maecken, om die ſtadt rontom te verſcherē: maer sij en achtens hun der pijnē niet vveert.

Vuerpannen
om medeo-
ver dē graft
te liechten,

Dex

Die beleger
de doen vve
der eenen
uijftval deur
een gat.

Den derden vielen die van binnē deur't voerß gat wederom uijf strax over die loopschantzē tot den beleggerē aen: die welcke heure naeste schantzē verliepen: ende die van binnen haesteden sich weder te rugge, geladen sijnde met der vluchtingē mantels ende gewehr.

Brieven van
den Bonige
moorten.

Den vierden quamen de boden weder binnē met brieven van den Bontgenooten, van den Overijssel-schen, ende van Stuper, inhoudende vande seker aencompste des onsets.

Den vijfden waeren Kornput ende Berenbroeck t'same op de Vvoltporte, diwaer Kornput hē thoonde, hoe datmē de schätzē op de Aa inder Vvestwijk met meerder versekerheit dan te voren geschiet was innemen soude: dwelck sij t'savonts int werck steldē. Het giengen eerst een hoop schutten deur de Vvoltport (daer noch eenen engen gang open gelactē was) over de Aa brugge neven de Aa henē, tot tegenover deselve schanze: daer die open lach: ende schootē vā over dwater, daer de Rennenburgsche bloot bij drie vueren saeten, recht ten dicksten inne, soo datter vele dootblijvende de ander snellick ontliepen. Daerentus schen sprongen die dubbelfolders langs die ander sijde der Aa inde schanze, ende plunderden wat sij vonden.

Die porten-
stoppers
vvilense
selfs vreder
opē hebbē.

Dit geluck hulp daer toe dat alleman began te verdrieten dat die porten soo toegeslopt waeren, ende datmen daer deur soo vele schoone aenslaegē moestelaetē. Vwelcke oorsaecke Kornput niet laetende vorbijgaen handelde overdyvers deur Berenbroeck soo verre;

verre: dat Plaet seifs ende andere die de pôrten haddē doen stoppen, de Onningerpoorte eerst ende daernae oock de Oosterpoorte wilden open hebben: waer aensij selfs met den borgeren arbeidende waeren dat sij sweeten.

Gelyck Plaet ooch, de Onninger poorte schier open Plaet veranderick.
sijnde, Kornput ging quellen, dat hij doch den holien weg opde contrescharpe aldaer soude willē ordineren: dyvelck hij geerne dede: ende Plaet, die te voren tselve meest belet hadde, arbeidde met sijnen knechten oock mede.

Het kriegsvolck en konde naeuw gedult hebben, tot dat de porte recht open was: ende vielen den festijnt uijt allen vendelen te voet ende te peerde inde vorderste schantzen, daer Plaet mede reet, ende wonnen die, brengende eenen gevangen binnē: die hun tijding bracht dat Rennenburg vor drie daegen was weder comen, ende hadde beloft in acht daegen een maent soltz te geven, oft op te breecken. Desen alarm was Beleggerde doen eenen stercke uijtval.
den beleggeren soo ernst, dat sij sich met vijf vendelen in slachtdordning setteden. Int astreken, alsoo vele vander stadt ontrent de Vvolptore bedremt werden, ende geen sleutels bijder hant en waeren om die in te laeten: sloech Berenbroeck met smechamers de porte Beleggers in slachtdordning.
open. Anders waeren sijer wel alle bleven, aengesien Berebroeck slacht: de porte open.
den bedecten weg opde contrescharpe daer noch niet gemaect en was.

Nae desen beganne weder alle dage te peerde uijt te vallen brengende menschen ende beesten gevangen.

Den 7. ende 8. waeren die beleggers besich mit

T den

den weg over den bemdt tusschē de VV. swijck ende Capelshantze met rijs ende erde te verhoogē. Vvānt den reg'n began alle beemden onder te vlocien.

Byden belgerden wert den bedecken weg op de cōtrescharpe alle dage seer neerstelick voirtgemaect. Vvānt sij begondē sueticheit daer in te vindē: doende daer uijt ondertusschen mennige fatten van wapenē: stellende sich dijwils man veur man te voete tegen de sperruisteren; ende hun afzagende hoeden roeren ende peerden.

De beleger-
die vindē
sucticheit
inden holen
vvech.

Beleggers
bieken den
stilstant.

Den 10. wasser inden uijtval een vanden Rennenburgschē gevangē: den weickē doen sij ranchoendē, werter uijt de Vvestwijck met grof geschut geschoaten onder de handelers der stadt, doch sonder schader dwelck een trommetter aen die belegerde strax quam ontschuldigen, seggende: datter twee van sijn volck uijste stadt geschoten waeren die wijl men handelde.

Ten selven dage was Hegemans veltischerer den belegeren ontsacht, vanden welcken sij evenwel ranchoen pretenderden te hebben, ende hielden sij vrouwe te pande: dewelcke soude hijse weder krijgen moest hij int leste tranchoen geven: nietegenstaende bij met gewelt uijt heuren handen verlost was.

Den elffsten braecken de beleggers de Ysveninger brug af, sorgēde of het onset daer over möcht comē: die belegerde vielē op haer uijt ende onijoegē hun al heur gereetschap. Dē 12. begödē sij een schaiz te maec kē bij het gehuchtiken Onnē liggede hert bijder stadt aende hooge sijde: alsom het onset daer oock te keerē.

Macr.

Maer alsoo de tijt vander maent soltz hun bij Ren-
tēburg belost sijnde over was, ende alle dage tijding
int leger quam, dat der Bondgenooten volck op de
Swartesluijse aencomen was: begonden de knechten
met grooten hoopen vor sijn logement te comen, roe-
pende om gelt: maer hij spracē aen ende steldese met
goeden woorden te vreden.

Die beleg-
gers toepe-
gelt.

Sanderdaegs dede hij sijn ruijterij ende hooftden
der knechten bijden anderem comen opt hooge platte
velt tusschen de Oost ende Vvestwijch. Ende daer
bij comede, hielt hij hun vor vader swacheit des ont-
sets, ende hoe hij met ruijterij de stercke sijnde,
heurder wel getroost was: principalick alle wactere
ende morasschen hert gevroren sijnde, soodat sijnen
ruijteren geen beletsel en konde vorcomen. Ende be-
gerde nadēmal die belegerde nu op het leste comen
waeren, sonder vele langer te kunnen houden, datmē
doch de victorie met gedult verwachten soude: de
vrucht vande welcke al het verdriet datter te lijden
was verre te boven soude gaen. Vvaer op geroepen
wert, dat sij alle te leste toe woude ulithoudē watter
comē mocht. Ende schietē tot vercering heute roe-
ren af trocken sij weder nae heur logimenten.

Rennin-
burg sprekk
sijn krieg-
volek aeu.

Die belegerde begeirich te weten wat het was
vielen uijt, ende daer wert een svitzersche vrouwe
gevangen: maer na datmen heur eten driicken ende
gelt gegeven hadde liemense weder gaen, sonder dat
sij ic besunders wiſt te seggen.

uitval des
belegerden,

Iohan Noritz was bijde Bondgenootē Veltoverste
gemacht om de stadt te ontsetten: ende op de Swarte
Noritz
compt op de
Sluijse.

T 2 sluijse

sluiſſe comen ſijnde : ſont hij ſommige hondert uijt-
gelejene ſchutten nae Giethore: daer hij vernomen
hadde dat Otto van Sant geweest Drost van Harder.
wijck lag met ſijn nieuw gemaeft vndel ende ſom-
mige peerden. De ſchutten verraschten hem ende na-
men hem gevangen, ſloegen ſijn ſone doot ende ſom-
mige andere: de rest weri verſtroit. Sij ſtaeken oock
het dorp van onder op inden vint huis veur huis in
brant. Dii gebeurde den viijf thienden tsavons ontrent
n genuren.

Otto van
Sant gesla-
gen.

Die beleg-
gers in
ſlachtord-
nung.

Die beleggers drie ſtucken geschutz affchietende
lieten ſich hooren met trommette ende trommē tre-
kende in ſlachtordning naeden brant toe. Maer ie laet
comende om Otten te onſcītē, maectensij eenē groo-
ten langen wagenburg opde hooghde int Oosten der
ſtadt, om oock die ſijde te beier tegen het onſette
verſekeren.

Verkeert
ordel der
belegerden.

Die belegerde tsavons dē brant, ende ſanderdaegs
ſmorgens den wagenburg geſien hebbende, namen
heurer ſommige oirſaecke daer uijt om achterdenckē
te ſtroien: midts dien ſij in thien dagen vorleden geen
troostbrieven gehadt en hadden. Hoewel ſij wel ge-
ſien hadden die vuerteeken die Norutz op Cöld-
erveen ende te Mappel van ſijn aencompſte gedan
hadde. Vvelcke dingē Plaetē ſoo ſorghuldig maeſte,
hebbende oock met Olthof geſproken: dat hij in al-
len manieren wederom wilde aende Bontgenooten
geſchreven hebbēn: ſtellende alle derselven ſchrijve,
ende de goede tijdingen die de bodē gebracht haddē,
ende alle de vuerteeken in grooten twijvel.

Kornput

Kornput stelde sich hert daer tegen, seggende: dat het wonder was, dat hij uijt alle omstandē niet merc-ken en konde dat het ontfet opde been was: ende pre-senterde om hondert croonen te wedde, dat het alsoo was: daer hij nochtans gantz geen sekerheit af en konde hebben, dan uijt gijnsinge. Int heimelick seghte hij tegen Berenbroeck ende Olthofs lieutenant: seindē wij weder boden uijt, men sal weder ennigen leu-gener toemaecken, om noch eens in pericul te comen van te moeten opgeven. Soo dat Plaeten veurnemen met derselven toedoen belet wert.

Maer Olthof dede sijnē lieutenant aende vserin-
ger brugze laegen leggen om kontschap te vangen. vangen
Awāer een gecrezen wert, die hun vertelde al wat-
ter te Giethorn geschiet was: ende daerenbovē oock,
dat de hecre van Nienort sommige vendelen knech-
ten aennam, ende lach daer mede te Nienort.

Daerentussen was te Campen tijding dat die be-legerde met Rennenburg parlamenteiden: deur de-welcke eenigelyck seer verbaest sijnde, verdighde Noritz de boden Kiers, Hoeimaecker, ende Goyken terstont met sijn brieven af: die met grooter haesten den seventhiendē te middernacht inde stadt quaenē. Die belegerde salx van hun hoorende, lietē si hanc-ken dat sulcke tijding uijt den belegeren derwaert comen was: den welcke sij dachten dergelycke hope uijster stadt gegeven te sijn deur enige quac̄ willige, diemē dicwils geseght hadde dat sij met steenpelen uijten roeren brieven int leger schooten.

Ten selven dage trock Noritz op vande Swarte-
sluijse

Noritz cōpt
te Mappel.

T 3

sluise nae Meppel, met drieentwintich vēdel knechten: welche op die tijt geen achthienhundert mannen mochten uijtmacken; ende weinich peerdē. Laetende alleenlyck drie vendel in beseting opde Swarte-sluise: welck dorp van Stuper afgebrand sijnde, al doen weder was begonnen te beschantzen.

Rennenburg sulx vernemende, liet sich duncken, dat hij derselyer over dijs wel machtich worden soude; om daer nae van achter Noritz oock te bedrempen. Wārom sont bij strax elf vendelen knechtē daer henen, met ses cornetten sperruijteren; dervelcke eenen seer furieusen storm van allen sijden, langs de dijchen ende over dijs, daerop deden.

Maer soo sich die van binnen dapper wehrden, hadde Noritz tijt om sulx wijs te worden: ende rende snellick te rugge von Meppel dervwaerts; doende oock sommige van sijn voetvolck volgē. Deur welch ontfset de Rennenburgsche afwijcken moesten: vanden welcken seer vele doothleeven; behalven groote menichte dier deuyt inbreken des ijsses int Swarte-waeter ende rontom verdroncken. Hier bleef doot met veel andere vornome persoonen, Arnt van Gemē geweest Grietman in Stellingwerf, wel een vanden moedighsten Malcontenschen Hoptluijden. Noritz creeg tyve vendelen, ende ontrent viishondert man gevvehrn.

Die van Steenvijck stiende die stilheit van leger, maecten gissing datter vele moesten uijt sijn: waerom si tegen den avont eenē uijtval dedē. Maer nae datter een wijs geschermuizelt was heefise de duisternis vanden

Die Rennen
burgsche be
stormen
Swarte-
sluise.

Noritz
slaeght die
Rennen-
burgsche.

Nocht van
Arnt van
Gemē.

uitval dor
belegerden.

vanden anderen gescheiden. Noritz sont den negen-thienden snachts eenen borger inde stadt met brieven van al datter geschiet was, om de wankelmoedige op te richten.

Desen nacht, ende vele vorgaende, ende schier alle Die beleg-
volgende nachten, maecken die van binnen den beleg de maecken
geren uijte contrescharpe stedes geduerige darmen: den beleg-
gebruikende daer toe den meerendeel maer vijf larmen.
oste ses personen uijte naeste wacht genomen
sijnde.

Dwelck, ende de voerß nederlager aende Sluiffe
maecke Rennenburg vele spils. Soo verre, dat die Rennen-
knechten den 20. groot oproer voirtstelden, roepen burgs volck
de: wij en willen niet langer sonder gelt opgevaert opruch.
sijn, een schelin die sonder gelt optreckt, men heeft
ons lang genoech met brillen betaelt, stect den ven-
drich doot oft laetet mij doen.

Denselven nacht begondē Berenbroeck ende Haag
ge met heuren knechten het werck der contreschar-
pe aende Vvaltport, niet sonder groot gevaer: want
deselve plaetse den schooten uijt den leger seer onder-
worpen was.

Den 21. wert inden uijtval een jong gevangen, den-
welcke bij Coen Dyrcß een monackscruijn sijnde doë-
scheren weder uijtgelaeten wert tot spijs der papen-
knechten, soo hij seghe.

Na middage maecken de beleggers alarm, schieten
de heur drie stucken: waer over ruijster ende knech-
ten int gewehr komen sijnde: schooten si seven
schooten op de stadt met conde clooten: om huis het

T 4 schier-

Die beleg achterdencken van brant te benemen : ende onvers
gers schietē siens daer nae schooten sij ses gloeiende clootē. Van
vvederbtat. den welcken eenen veel te cort vliegende vorde stadt
opt velf bleefluggen gloeien : waer aen die belegerde
het bedroch merckend: flux op den brant pasten: en
de leschten met grooter mocite onder andere des
Schoutehs schuere.

Noritz schickte pul.
ver inde stadt.

Denselvē nacht sonden sij vier boden aendē Velt-
oversten: vanden welcke Hotimaeker ende Goyken
den volgenden nacht wederquamen : brengende met
hun den broeder van Hoftman Leut Sergeant , ende
wel veertich soldaten uijt allen vendelen: die xwelcke
tsamen ontrent sevenhondert vijftich pont pulvers in
lederen sacken om heure schouderen gegeest hadden.
Sij brachten oock brieven van Noritz , Iohan Sloot,
ende Stuper: metgaders oock een vendel, dwelck den
Rennenburgschen , als vor, aende Swartesluysse ont-
nomen was.

Den 23 schickte Noritz sommige van sijn volck
uijt Meppel over tmoer, die van achter het gehucht
Noritz doet ken Oanen begonden in brant te steeken : waer deur
Onnen bran den. de Rennenburgsche sperruyster die daer in laegen
strax net al heur goet de vlucht naemen naede Vvest-
wijk int groote lezer . Die vander stadt meinende
dat heur onsetting vorhanden was (te meer om dat
sij veel schietē hoorden, midts sommige Rennenburg-
sche uijten leger daer tegen aengeloopen waeren)
vielen met grooten hoopen ter poorten uijt met oock

Grootē uijt sommige peerdē : ende de wachten verloopende
val der bele- kreegen sij wederom de vorderste schantzen in-
gerden.

Macr

Maer die sperruijter aen omende moesten sij vertrekken binnen eenen holen sloot , die Berenbroeck daer hadde gemaect vander contrescarpe der Omtinger porste af recht uijt int vclt: accommoderende de rondeelen die Rossum daer had begonnen te graven tegen de stadt, tot vordel derselve. Die sperruijter volghdense tot hert op desen sloot : maer die vander stadt schooten soo geweldig daer uijt , ende uijste contrescharpe, dat sij weder moesten wijkē: ende een goet stuk te rug sijnde wert heur peerd een geschoote dat het viel . De ruijter nam flux wat hij konde daer af ende lieper vā. Plaet, niet passende op de gene die't Doot van
hem afriedē, gaf sich strax uijtē sloot daer nae toe, om tpeert voirt doot te steecken : ende int bucken wert hij geschotē onder sijn scheutvrije rusting, ende wert van sijn soldaten doot inde stadt gedragen . In desen uijval bleeff noch sommige andere : ende vele uijt allen vendelen waeren gewont . Die beleggers en haddēs oock niet om niet, want men sachē heur doodēn op peerden carren ende wagens wechbrengen.

Coen Dyrcß was int begin mede, tot den tandē toe gewipent sijnde, vorde porte gevveest , ende hadde selsaem spil aengericht met het vēdel dat vande Sluijse was bracht, treckēde tselve tusschen sijn beenen deur ende weder deur , ende sleipende tselve opde erde, roepende den beleggeren oock vele spijtige woordē toe. Het welcke de beleggers merckende en hadden nu langer geenen twijvel die vander stadt en kreegen van achter deur de Nortsijde , daer sij niet belegert en waaren , uijt ende in wat si wouden: dwelck

T s sij

Die beleg-
gers soeckē
die beleger-
de naevver-
te besluijte.

Sij noit veur seker geloost en hadden. Om dwelcke
remedieren begonden sij des nachts een clein schanze
te maecken eenen worp wegs over de Ysveninger
brugge op den dijck: daer sij den volgenden mappa-
ge bij die vander stadt afgejaegt werden, ende heu-
re schanzcorven ende werch wert nedergeworpen
inden sloot,

Coen vyt
het ontlet
voirtdrijve.

Kornput
vaerschout
den Secreta-
ris.

Des avonts laet hadden de Borgemeesters de veer-
tich die met pulver incomen waerē aende porte doen
comen (nietegenstaende datter besloten was, datmē
die niet uijtlaeten en soude, eermen van Plaeten ven-
del met eenē nieuwen Hoptmā versekert soude sijn)
om met Coen Dyrck nae Meppel te vertreken: de-
welcke seghe, dat hij het ontset woude voirtdrij-
ven. Dwelck den knechten ende borgeren een aenge-
naem ding sijnde om hooren, en begerde niemand den
aenslach te beleitten: hoevelmen wel dachte, dat het
hem te doen was om Hoptman te worden over Pla-
ten vendel. Maer doen oock M. Seger ter siegen
Secretaris der stadt mede wilde, seghe hem Korn-
put: hij soudet niet doen, tsoude hem qualick ver-
gaen. Gevraeght sijnde waeromme: bleef hijer bij,
seggende: meint gij dat de vijant een kint is en men heeft
hem gecretet met sijn vendel, ende men heeft hem
huijden van sijn schantzerij gejaagt: geloost wij
dat hij nu stercker daer is. Dwelck ick M. Seger dic-
mael heb hooren vertellen. Die schutte vander stadt,
soo sij gewoonlick waeren liepen vor uijt tot aende
Ysveninger brugge: ende geenen vijant vindende,
quamē de vorseghite die nae Meppel wouden vont
ende

ende gingē over, langs dē sveninger dijck, sijnde de
lust seer duijster: alwaer sij terstont met vele schoctē
ontfangen werden. De soldaten ende Meester Seger
liepen strax weder naerde stadt niet sonder ba-
den tot de middelt toe. Coen Dyress sprong tot over
thooft int water: tvee oft drie bleeven achter: van-
dē welcke een Engelsma nae der belegering gevist
wert hebbende vele gouts over sich. Die schutte die
om haer te geleide mede geweest waerē, keerdē we-
deromme derwaerts met dē wachtmeeſter, ende joe-
gen die Rennēburgſche te rugge: maer sij quamē met
gewelt weder ende continuerten heur schantzen.

Den 26. vertrocken de voers pulverbrengers we-
der na Meppel: ende Hoeimacher ende Goyken met
hun, dragende verscheiden brieven van recomenda-
tien veur sommige die Plaeten vendel begeerden: en-
de oock van gewoonliche elachten ende den ouden
uijtersken noot.

Die uijf
stadt vandē
Rennēburg
ſchen te rug
gedreven.

Die belego-
de schrijven
veder van
den ouden
uijtersken
noot.

Kornput die int openbaer niet Schrijven en wou-
de, schreef met Holt Adelborst van Berenbroeck aen
Noritz: hem radende dat hij alle dage meer pul-
vers op sulcken maniere seinden soude: ende oock Kornputs
rijs, erten, tarwen bloemen, ende ander ſpijfe aduis aen
die ſich klein packen liet: met oock wijs ende
chyrurgij drogen vor krancke ende gewonde. Op
dat hij: de stadt eerſt in sulcker vuegen buijten
weten des vijanis geproviandert ende verſekert
ſijnde: daernas alle aenslaegen des te beter soude
derren waegen. Dat hij oock Blocziel innemen,
ende de ſluijſe ſoude maecken laten, daimense

op

op ende toe soude meugen winden: om dwater te stouwen, ende klein galeikens naede stadt op te brennen, eer hij den vijant ennichsins met geveld aengrijpen soude. Recommanderende Berenbroeck veus Hoptman over Plaeten vendel, als de gene die tseve best weert w.s.

Steenvijck
wederop-
geheischt.

Den 28. sont Rennenburg weder eenen trommetter naede Vvalporte om de stadt op een nieuw op te vorderen. Die Hoptlijden sonden sommige na hem toe, met bevel, indien hij van opgeven spraecke, hem strax te heeten vertrecken: ende binnen comende iet anders te seggen. Dwelck sij deden, ende den trommetter met cortē afgeverdighi hebbende, maecken sij den knechten binnien wijs, dat de vant nae twee sperruijters gevraeght hadde, die hij begerde te ranchoenen: op datter geen nieuw beroerte comen en soude.

Beleggers
maecken
noch eenen
pas over de
Aa.

Op dese tijt maecken die beleggers noch eenen pas over de Aa, om vant Oosterleger im heur nieuw schantzken op den Ysveninger dijk (genoemt bij die van binnen het Kreierenest) te meugen comen. Vwant sij en vertrouwden niet langer over de Ysveninger brugge heuren pas te nemen, sijnde aldaer dicwils met laegen bedrogen worden.

Bontgenoo-
ten senden
gelt inde
stadt.

Den 30. quamen Hoeimaecker, Goiken ende Holt wederom, brengende troostbrieven ende seftienhondert gulden in goude, ende de Commisie van Berenbroeck: die ten selven dage bij Plaeten vendel veur Hoptman ontfangen wert. Ende Michel Haege, die wachtmeester gemaect was, als vor, wert in

sijn
end
ver
nie
and
ku

me
me
son
gr
da
VV
oo
ter
re
ge
de
in
D
dr
st
W
V
da
se
V
v
G
W

sijn plaeise lieutenant over tvendel van Stuper. Dese
ende dergelycke particulariteiten en soude ich u soo
vele niet verhaelen, waert datter in een belegering
niet meer aen gelegen en waere, dan te velde oft
anders: gelijk de ervarenc dat wel best verstaen
kunnen.

Den lesten dach van desen jaer wert geeindicht
met een stercke schermutzel. Vwant alsoo Noritz
met sommige hondert schutten, gevolcht oock van
sommigen peerdēn, de beleggers van over tmoer aen-
greep achter ivorsechte gebuchtken Onnen: soo nae
datmen inder stadt niet alleene die Engelsche ende
Vvalſche trommen ende tschietē hooren konde maer
oock sien: vielen die belegerde sonder langer beraet
ter Onninger ende Vvalptorten uit in sulcker manie-
ren, dat sij de beleggers tweemael opde vlucht kree-
gen, ende plunderden een deel van heur leger, slaen-
de ivree backovens in ende brengende d'wārm broot
inde stadt. Daer bleeffer vele van beiden sijden doot.
De beleggers verloore behalvē vele andere eenē ven-
drich ende sommige sperruijter. Onder de welclie de
stouticheit oft beter te seggen vermetelheit van eenen
wēert is te vertellen: dat bijde schipbrugge aende
Vvestwijk alleē vor uit rende deur de schutte van-
der stadt of hij onsinich geweest waere: maer nae
seer vele schoeten wert hij getreft ende viel doot ende
wert geplundert. Vanden belegerten bleeffer Hans
van Drees velyveibel van Stupers vendel: ende
Goert van Lemgouw een van Kornputs lanspeßader
wert met een grof stuck geveld, daer Berenbroeck
neven.

Notita
grijpt ie
beleggers
aen vā over
tmoer.

Belegerde
doen eenen
stercken wīt-
val.

Stouticheit
eens sperruijters.

ncven sijn sijde stout. Die van binnen kreegen tyd
schut in: maer midts die belozgers met grooter fure
weder aenquaemen en konden sij geen weg krijgen.
Alleen sloegen sij een stuk met smehamers te
stucken, cloppende op de ander te vergeefs.

Rennenburg
soet die be-
legerde int
net te lockē.

TANVAR.
1581.

Rennenburg willende deser trotz betaelt set-
ten: dede des anderen daeges den eersten januarij
1581 smorgens (die van binnen inder predicatie
sijnde) drie stukken loffschieten soo hij gevóorlick
was, ende maecte daernae niet trommetten ende
trommelen eenen groten alarm: ende liet daerop,
als van verre, niet velen trommeten den Engela-
schen ende Hollantschen slach conterfeiten, ende
dede vele roers asschieten, als of sij aenden anderen
waeren geweest. Sij stelden sich oock inden vor-
dersten schantzen aen als of sij te vluchten geneight
waeren, om die van binnen uit te locken. Heb-
bende daerentusschen onder favour van eenen duij-
steren nevel alle ander schantzen op vordel met
knechten gevoedert: ende de rest van ruijter en
knechten inder slachtordning opt platte velt ona-
trent der Oosterschantze. Die van binnen uit
predicatie loopende, en faelgeerden niet strax in
heur gevehr te sijn opden wallen, ende meinende
heur ontset daer te sijn wouden terftont ter porten
uit. Dwelcmen hun moeste toelachten: niettegen-
staende dat de ouste Hoptluiden segbden: men sou-
de niet haesten, want onder sulcken nevel plaech-
men bedroch te stiftsen. Sij waeren schier eenen
worp wegs blyven porten, yechtende niet een
vendeb

vendel knechten, dwelck vander Oosterschantz
daer alleen was comen spaceren, als om bijde an-
der deur de Vwestwijk naeden vijant te trekken:
doen den nevel (sonder twijvel deur godes sun-
derlinge schicking) subtelick neder viel, ende
men sach het velt vol wapench, ende sommige
vanen sperruijteren haestelick vander Ooster-
schantz over dweers comen aensetten: met
grooter devotie van heuren nabueren een nieuwe
jaer te bringen. Dwelck die noch binnien waer-
ten dede vercoelen: ende die buisten waeren
hadden noots genoech eer sij weder die porte in-
kreegen. Die lagenleggers, bijden belegerden
wel bespottet sijnde, haesteden sonder ennige scha-
de te kunnen doen weder in heur logimenten om sich
te verwarmen: niet sonder verloren te hebben sommige
vanden heuren.

Inder stadt was tenselven dage grooten twist. Twist tus-
schen magi-
strat ende
hoptwijde.
De magistraet hadde lange tijt den knechten de
leining gegeven met geldē deur den clop verdub-
belt sijnde, daermen niet veur te coop en konde
crijzen ofte men moest oock dubbel betaelen. En-
de hadden daerenboven meestdeel hooft veur hooft
betaelt ter weke maer eenen daler, soo wel veur
bevelhebberen als anderen: dwelck hun de Hopts
luijden om beters wille toegelaetē hadden. Maer doet
sij alsoo wouden altijt blijven doende, ende vvoloudē
de voers seithienhondert gulden, die de Bontgenootē
hun gesondē haddē, oock deur den stelpel verdubbelēz
en vvoloudē bevelhebberen eyde knechte daer n̄ de niet

te vreden sijn. Vværromme de Hopluijden den Magistract een schrift overgavē bij hun allen onderteekent, uijgenomen Olthof : met den welcken sij presenterden aenden Bontgenooten met brieven te wege te brengen , datmen hun strax betalen soude, in wat stadt ende in wiens handen sij kiesen souden , alle de penninghen die sij tot dier tijt aen tgarnisoen verschoten hadden: ende veurde toecomende nootsaake noch meer gelt vādaer te doen comen. Des begerden sij datmen geen gelt meer stempen soude , ende datmen het geestempelde ten naesten leendaege affetten soude , ende oock datmen metter munte vorrvvaeren soude . Op dywelcke de Magistraet : sich verlatende op de gene die sij met verscheiden pratijsken ende beloften overlange aen heur syde gewonnen hadden: des anderen daegs antwoerde, sij en konden ende wilden sulcke dingē geensins ingaen. Dre'gende oock daerenboven ende protestender van het quaet datter uijt soude volgen indien men daermede voirtvoere.

Kornput
schrift hei-
melick aen-
de Bontge-
nooten.

Van welcken geschillen Kornput heimelick aende Bontgenooten schreef tgene dat ick u hierbij stellen wil , om de moeite te spaeren van op dese materie meerder verhael te maeken. Gij en soudt niet geloouen kunnen wat versekerheit wij daer uijt becomen hebben , dat gij mijn recommandatie iet achtende Plaeten vendel gegeven hebt den genen diet alhier best weerdig was ende best verdient hadde. Hoewel ick seer forge , waert dat u leger aldaer ennigen schaeden quaemte lijden.

dat

dat het evenwel hier selzaem gaen soude. Ende dat
deur sommige neuwjiſe neutralisten, die ſich veel in
den politien laeten duncken, ſonder iet daer van ge-
leert te hebben. Den welcken het gelijcken veel wae-
re, wie die ſtadt hadde, de vijanden, oſte gij: als ſij
maer onbelegert waeren. Dene brengen het daer toe
(deur heur archlijstig twiſtmæcken tuffchen Hopt-
luijden ende bevelhebberen) dat wij tot noch toe lij-
den, tot onſer grooter ſchanden: ſoo weeck ſijnde als
vrouwen om lichtelick met alle persuatię beveeght
te worden: datmen hier alle raetslagen gemaect heeft
ēde noch maect als nu op acht dagen, dan op vier da-
gen, dan weder op acht dagen: alle generalick op een
corte tijt ridder oſt meersman te ſijn. Daer Beren-
broeck ende ick ſtedes aenhouden, om te raetslagen
inde lengde, om getroostelick vaste te houdē, got ge-
ve watter comen mochte, oſt hoe lang het dueren
moechte. Noch gisteren hebben wij een propositie
gedaen (die u Borenbroeck mede overſendet) tot
verſcheringe vanden dienſte der Generaiteit. Men
heeft ons daerop verwetē dat ſij daer uijt wel merc-
ken, dat wij uven onſet miſtrouwen, ende dat wij
noch lange denckē die belegering te houdē. Ende dat
uwe vornemen is, deſe ſtadt ten uijterſten toe te lae-
ten eerſt uijtteiren, ende dan te verlaeten. Vvij hebbē
van dbegin der belegering aengehouden dat ſij munič
ſouden, om dat wij merēten tſelue den ſekerſten mid-
del te ſijn om proviande niet verſteken te worden:
ende om allen quaetwilligen, tſij ſoldaten oſt borge-
ren, de oirſaecken af te ſnijden van ſich te beclagen.

Oirsaeck
vvaerom de
magistrat
vveigert te
munten.

De borg
leenen duijf
senden tot
onderhout
der soldaten

Strax na de
Stempeling
proviande
versteken.

Die soldaten
helpen pro
viande ver
steken.

Mier mē heeftet inde wint geslaegē, geē ander oirſae
ke bij brengēde, als, dat ſij ſich niet öderſtae en wilde
des Coninx munte nae te munten. Niettegenstaende
mē h̄an bewees dat de Staten Coninck waeren Daer
over hebben ſij den borgeren veel duifſenden af moe
ten ſchatten, ſonder noot: om de ſoldaten in leeninge
te houden. Deur dwelcke eenen ongelooffelicken on
willie onder den borgeren gereſen is: daer ſij alle de
ſelue penninge uijter munte wel haddeſt kunnen kri
gen, deur tgewin dat wiſt hun beweſen te ſijn op hei
munten van pincken, Deventer stuvers ende halve
stuvers, Hasselsche blancken ende duijten, ende drie
butkens, ende Deventer realkens. Dēſen onyville der
borgerē hebbē ſij vermeerdert, midts alle silverē gelt
met een ſtempelken verdubbelende. Vvāer uijt gere
ſen is datmen strax daer nae alle vvaehrē heeft begin
nen te verſteeken: die ongeclopt gelt geven wil canſe
krijgen. Deur tverſteeken is comen, dat alle man ſoo
dier vercoopt alſt hem belie t: niettegenstaende de
ordinatiēn in aenvang der belegering gemaect ſijnde.
Vwil iemant met ge clopt gelt iet hebben datter noch
te coop is, hij moetet ten minsten tderdeel te dier
betaelen. Tgewin hier af comende hebben alleen der
tich oft veertich perſoone die ractſverwanten ſijn.
Daerentuſſchen werde ſoldate ende de menichte der
armen borgerē uijtgemergelt. Hier tegens en helpt
niet, dat ſij nae heur gewoölliche trouwe onderſoek
doen, ofte datmē ons presenteert ſelfs onderſoek vā
huiſſen te doen. Vwant niet alleen die ſoldaten heue
weerde die proviande helpen verſteeken, ſom uijt ge
richtheit

Nederlandischen geschiedenissen. 307

irheit om gelt, som uijt quacivwillicheit, oft om sich
veur den honger te verskeren: maer nademael die
kelders met mist gestopt sijn tegen den brant, ende pe-
riculs halven gestopt moeten blijven, soo ist onmeu-
gelick die ondersoeking behoirlich te doen. Behalvē
dat oock de kelders neven der proviande vol met
huijsraet ende anders gepact sijn. Ende in alle gevalle
en is ons, die nacht end' dach genoech te doen hebben
met op dē vijant te passen, niet meuglick den last daer
af te versorgen. Vvaer uijt volgth, dat indien niet mid
delē gevondē en wordē, deur munte ende anders, om
den borgeren veur heuren waehre gangbar gelt te
gevē (godt gevē hoe slecht tselve vā materie sij) daer
deur eeniegelick met wille sijn waehre aēdē dag brē-
ge: dat de verstekinge vā proviādē wel iet quaets sou
de meuge veroorsaeke eer't vā noode sij. Gelijckmē
bevōdē heeft dat in belegerdē sledē vā Hollāt (dwelle
die jongste exemplē sijn) ende elders, daermē de bor-
ger bij faute vā beteren raece, bedwyngē heeft on-
gangbar gelt van ten, leder, papier ende anders te ont-
fangē: naede belegeringē vele proviādē te vorschijn
comē sijn daermen niet af en wiſte. Dāerom wil u
gāntzelick van noode sijn hier in te versien.

gangbar gelt
te geven ea-
nigen mid-
del tegen
versteken
der proviā-
den:

Den derden Ianuarij quam Sonoy uijt Northol-
lant op Blocziel met sommige oorlochschen ende
andere, geladen met volck ende alderley riſting om
te schantzen, als schuppen, bijlen, schuijfcarren, ledig-
e tonnen, plancken, ſperren ende anders. Alwaer
bij rasscher danmen geiooven soude een stercke
schantze maecte die den Stacten namaels ſeer wel

Sonoy maect
een fiercke
op Blocziel:

V 2 te passe

te passe quam, sijnde maer een myl van Steenwijck. Hij bracht oock proviante mede niet alleen veur sijn eigen volck, maer daer hij naemals het ganze Bondgenootē leger mede ontsettede. Doen hij eerst aencomē was, liet hij sich hoorē met grof ēde klein geschut ende dede een vierteecken op de molenroede van Blocziel: soo dat die borgers vander stadt tselve sienende ende hoorende, oirsaecke hadden sich te verblijde.

**Belegerde
doē vuertee-
cken van
uiterstē noot**

**Notitz schrij-
ven aende
belegerde.**

**Drost van
Hattum
neempt
Spaenseh
garniolen in**

Vvant daegs te voren was hun den moet gantz onsoncken geweest: soo verre dat sij tegen den wille ende weten van Kornput ende Berenbroeck, de vierteecken bij nachte op den thoren hadden doen doē die Noritz geschreven hadde datmē doen soude, alser geen bode meer uijt noch in en mochtē, ende als sij inden uijtersten noot waeren. Deur welcke vuerteeckenē Noritz, ende sijne uijt dē Bontgenootē bijgevuegh de kriegsrāden seer verschrikkt sijnde: schicktē in alder ijl den bode Remmel wederom met troost brieven. Die den vierden smorgens met soo weinich moeite inquam, als hij te voren uijtgegaen was. Met desen brieven schreeven sij hun vander aencomste Sonoys ende des Admirals, ende dat sij dagelix de rest van heur gewelt waeren verwachtende: nademael Hattū nu weder in der Boigenoote handē was.

Vvant men moet verstaen: dat de wijle Rennenburg Steenwijck belegerd hielt, sich draegende als of hij anders niet besunders vorhanden en hadde, was hij ende sijn metplegers allenthalven rontomme ander aenslagen practiserende met intelligentien ende verract. Onder andere hadde hij uijt het Huijs van Blijen-

Blijenbeck ontrent veertich soldaten met eenen Sergeant Fonceco(die naemael den Staten veur ritmester gedient heeft) bij nacht doen comen nade borcht vā Hattum, beleidt sijnde deur des Drostens son. Daer wüeren vijfhien soldaten binnen van wegen der Staeten, de welcken de Drost een ton biers ten bestē gevende ende daer nae dronken in een camer geslotē hebbende: bracht de Blijenbeeksche daer in. Hegeman daer door de stadt reisende sliep even denselvē nacht Hegeman
gevangen.
daer binnen: den welken de Drost met den soldaten acomende van sijn bedde haclde, metgaders Hopman Haen, ende twee edelluijden Reiner vā Dotinc hem ende Harman vander Hel. Die borgers ende soldaten die inder stadt de wacht hadden hielden sich stil, niet wetende datter van heur tegenpartij soe weinich op de borcht wseren. Die van Swol hier af geadvertent sijnde, midts het maer een ure gaens van daer gelegen is, opde Vvestsijde der Ysel: haestede sich Iacov vā Mechelē Sonoyischen Regiments Hopman die daer in lach, met sommige van sijn soldaetē ende sommige andere vā tSwolsche vēdel daer henē. Daer oock nae sommige van Campen van Deventer ende vander Elburg bij quaemen: ende beschooten de borcht van uijte stadt met ses cartauwen. Inde welcke, niettegestaende dat sij muerē hadde vierentwintich voeten dick, bresche gemaect sijnde, was sij vanden soldaten ontrent den 18. Decembris vorleden opgegeven. Hegeman de compositie met hun gemaect hebbēde: dat hij mettē sijne los, de Drost met sijn son Hattum den
Staten opge
geven.
gevangen, ende heure soldaten souden vrij sijn om te

Memorien der

310

Drost van
Hattum met
sijn son ge-
quartiert.

Noritz be-
geret sich met
eenen krieg
man uitte
stadt te be-
zaden.

Coen dyrcē
treect nae
Noritz.

gaen waer sij wilden. De Staetē van Gelderland heb-
ben daer nae den Drost Lodowijck vā Montfort sijn
proces gemaect, ende hebbē hem met Vvillem sijn so-
ne tot Arnhem in vier quartierē geleght: uijt oorsae-
ken dat sij te voren den Statē eedt van getrouwicheit
gedaen hadden.

Maer om voorder van Steenwijck te spreken, No-
ritz ende die kriegsraden begerden wijder met heur
voergeseghte troostbrieven: datmē hun uijte stadt en-
nigen kriegs verstandigen schicken soude, om met den
selven te beraetslaegen hoe de stadt best te ontsetten
waere. Die gene die inder stadt haestē haddē, ende
daerom vā advijse waeren, dat Noritz behoirder son
der vertreck den vijant onder oogen te trekken ende
met hem te slagen: practiserden terstont datmē Coen
Dyrcē schicken soude: ēde maectē oock op heur eigē
hant met hem instructie veue hem, inder welcker on-
der andere stont: woudemē emmer soo rasch niet slae-
gē, soo soudemē ēē duisent man heimelick inde stadt
schicken: soo wouden sij den vijant selfs slaegen: ēde
dergelijcke ongerijmde dingen. Ende sij onderteeken-
den hem den vijsden oock een versekering: dat sij hē
ende Olthofs lieutenant (diemē met wilde hebben op
dat hem in sijn segge geen getuijge gebrekē en soude)
belofden te ranchoenen of sij vanden vijant quamen
gevangen te worden. Dese instructie ende verseker-
inge onderteekendē oock Kornpus ende Berēbroeck
(nae dat sij lange daertegen geopineert haddē) om dat
die muijtmaeckers hun niet verwijtē en soude, dat sij
het ontset begerden te retarderen: gelijck alle onver-
duldige van hun geloofden, ende deden gelooven.

Maer sij schreeven daer beneven aen Stuper: dat
heure meinig was: datmen den voerseghten dingen
niet wijder macht en soude geven: dan soe verre desel-
ve bijden kriegsraet goet gevonden souden worden.
Vvant sij wel konden verstaen, dat alle splitting vā
een heyr, den vijant nae bij sijnde, gevarlick was: ten
waere sulken heyr vā overgroote menichte waere.

Kornput en
de Beren-
broeck se'rij
ven aen stu-
per.

Ten selven dage doen sij Kornput op geen ander
maniere en konden inden haet vanden gemicinen man
brengen: wasser uijtgegeven dat hij enige leederen
van corden hadde doen maecken, ende dat hij enich
verstant niet den vijant mochte hebben, ende meuge-
lick daerom soo weinich om ontset begaan was.
Vvaer mede hoewel hij lachte, doet he aengebrocht
wert: nochtans nam't Berenbroeck van sijnen twe-
ger herten: ende ondersoekede nerstelick vande
lesten segger tot den eersten, bevoortmen dat een bor-
ger de eerste was geweest: die tselve bekende opt
Raethuijs gehoirt te hebben. Berenbroeck liet hem in
haftsen sluijten, ofte hij soude sijnen segger noemmen.
Hij seghte, dat hij denselven om de duijsterheit niet
en had kunnen kennē. Evenwel hij wert deur tusschē
spreken vanden magistraet, ende van Kornput selfs,
die daermede geete losgelachten sonder straff. Het
was wel waer datter leederen van corden waren
doen maecken: maer dat hadde de wachtmester Ha-
ge lange te voren gedaen: om datmē, de portē gestopte
sijnde, daermede uijte stadt afklimmen moest, alsmen
ijssen ofte aenden vijant soude. Soo wert het rumoer
geslist daer de stadt den gantzen dach mede in rueren
geweest was.

uijtgegeven
des magi-
straets om
Kornput in-
den haet te
brengen.

Den 6.7. ende achtsten, sijn de beleggers soo dem die te Meppel, als oock deur die vander stadt nach ende dag in alarmen gehouden. Om de welche sij sich t'eleker reise in slachtordening setteden, ende maecte seer groot gelijt met crÿsschen trommelle ende tro- melen. Sij deden oock al tgene dat hun lieffste was met groter menichte van wagens nae Grueningen vueren om in versekertheit te sijn. Vwant den handel began hun dagelix min ende min te gevallen.

Ten selven achtsten dage, alsoomē inder stadt over lange mercte, wat hindernisse het vullen der porten gedaen hadde: begonden die borgers die erde weder uijte Vvaltpoorte te dragen, soo sij te vorē uijt die Onniger ender Oosterpoorte oock gedaen hadde.

Brieven van Coē Dyrclē. Des ayonts quamen brieven van Coen Dyrclē uit Meppel aenden Magistract der stadt; dat Noritz niet

sijn volck den selven ayont nae Giethorē vertrecken woude, ende dat hij smorgens vorde stadt soude sijn, ende den vijant gewisselick aengriissen. Dat daeroms me borger ende knechten int gewehr sich veerdig souden houdē. Om welcke tijding inder stadt allemā den gantzen nacht opde been was, verwachtēde met groot verlangen. Gelyk oock de beleggers al den nacht in slachtordning stonden, meinende dat het hun gelden soude. Het vroor soo hert dat het onmensche- lick scheen sulcke coude te verdragen: maer int leste quāmer niet van, dan alleenlick dat Noritz van Mep- pel optrekend te Giethoren quam liggen.

**Beleggers
ende bele-
gerde al den
nachrin der
coude.**

Tsanderdaegs schickte Rennenburg weder eenen trommeter aende stadt met eenen brief, onderteeket

niet

Rennēburgē
schrijvē aen-
de beleger-
de.

niet alleen bij hem maer oock bij Martē Schenck en
de Iohan Streuff. Vvaruijt die vander Stadt beslootē
dat sijn authoriteit gedeilt wās, sōder die alleē te heb-
ben. Hij schreef dat hij wel wijs dat sij inder uijsterste
noot waeren: ede dat sij wel mercke kondē dat heur
ontset niet stercker en konde wordē: ende dat het sel-
ve te swack was om haer te ontsetten, nademacl sijt
nu so dicywils bij dage ende nachte te vergeefs ge-
waecht ende versocht hadden. Dat die Stacē heure
meesters geresolvert haddē: datmē geensins met allen
heur volck de slacht vyaegē en soude, vreesende veur
de nederlage: ende dat het beter waere dat sij alleen
verloren gingen, dan het gantze leger endē alle de
Provincien tſamen in pericul souden comen. Dat wil
bij hun wel verſekeren bij ſijnen eede alsoo te ſijn.
Dat sij gedachtich ſoudē ſijn hoe de Prince vā Oraē-
gien ſij volck plach te ontſetten. Dat sij heur eigen
welvaert bedencken ſouden de wijle het tijt waere
van genade (dewelcke hij nu noch presenterde veur
de leſte reiſe) endē ſouden ſijner Maief. de Stadt opge-
vē. Hier op ſoudē ſij hem ſchrifteliche antwoort
ſeindē, met heure commiſſarien, den wclcken hij
oock met den tegenwördigē vrij geleide geeft. Maer
tſelue moeft binnen twēe uren geschiedē: anders ſou-
de hij het ſwijgen houden veur weigering, ende ſou-
de het uijsterſte met hun veurnemen.

De Hoptlijden desen brief geleſen hebbende de-
den den Magistraet roepen gelijck ſij plegē. Dewelke
opt Raethuijs te lange ſich beractslaegende, ende
met voirtcomende; deden ſij den wachtmeſter mon-

Corte an-
vōerde der
belegerde.

linge antvoort draegē. Dat sij den Prince ende Staeten wilden getrouwve blijven, hij mochte doen wat hij niet laeten en konde. Daer op riepen die soldaten van den mueren, gelijk hun bevolē was, eenē grooten langen jouw. Denselvē avont hadē de beleggers grootē brāt inder Vvestwijck int groote leger.

Die belegerde sondē brieven acende Bontgenootē met der copije des voerß Rennenburgischen briefs. Des anderē dages hadde Kornput geerne gehadt, om eenen trotz te doen, datmen Rennēburg opt velt vor derē soude, om met hē te sprekē. Ende datmē hem vor houden soude: waert dat hij sich met den Prince ende Staeten begerde te reconcilieren, dat sij gerne het bes te wouden doen tusschen beide om veur hem te sprekēn: ende soudē indien gevalle te vreden sijn: dat hij veur sijn persoon met sijn hofgesinde inde stadt quame. Ende alle sijn kriegsvolck, die niet acen Prince sijde blijven en wouden, souden sij laetē met vrede vā daer wech trekken sonder haer inden stert te smijē. Dwelck de ander Hoptluiden oock wel goet vondē: maer het wert gelacten om de wonderbarlicheit vā sommige die uijt allē dingē oorsaecke sochtē vā op roer. Dē 12. Januarij begondmē de eerste reise opschrijvinge te doen van proviande.

Den 14. alsoo daer sommige inder stadt waerē die een d'ander grousam bang maecten, deur het overdenckē vā toecomēde dingē: heeft Bevelant Schouth der Duijtschen vendelē sich daer bij vuegende(midts hij oick Rennenburg te meer vreesde om dat hij mede inden upslach gesworen hadde) Hop tluidē ende

ende bevelhebber bij een gaen roepen in Olthofs lo-
gimēt, die noch steck te bedde lach in grooter onver-
duldicheit. Daer wert besloten datmen tyvee gemein
weibels aen Noritz ende de Bontgenooten seinden
soude met brievē die de Secretaris der stadt ontworp
ende alleman onderteeckende. Gelyck oick Kornput
andermael daer toe geroepen sijnde niet met vrede
gelaeten en wert, hij en moest woude hij leven des
avonts deselve mede onderteecken: niettegenstaen-
de alle de uijtvluchten die hij daer tegen sochte.
Vwant sij lieten sich duncken men soude heuren brie-
ven daer deur volcomen gelooove geven. Maer daer
was in tijts vor gesorghet, als boven verhaelt. In de-
sen brieven stont: datmen die stadt naewlick ses dae-
gen houden en konde: daeromc dat sij dacentusschen
souden sien met heur leger op het Vvolt te comen: oft
soudē schrijven dat sij sich soudē meugen opgeven.
Vuegende daer bij vele dreigeminten, ende andere
woorden, die ondersaeten ende kriegsluijden wci-
nich betaemde aen heur meeesters ende overhoofden te
schrijven. Principalick nademael het maer gemaect
werck en was, dat sij sich in fulcker noot ende soo de-
speract geliete te sijne: alleenlick om dat sij der moeise
ende ongemack, ende heur eigen schaduwve die sij
vreesden quijt wouden sijn.

Anders dorsten sij noch wel vastelavont spilinder
stadt voirtstellen. Vvat nae dat de beleggers memich-
mael overlange geroepē hadde: of sij de peerde schier
op hadden: dedemen vele soldaten te peerde sitten op
wagēerdeē ede andere, wel ontrēt iſestich oft meer.

Bevelant ver
samelt Hopt
luijden ende
bevelhebber-
ren.

Onver-
schampte
schriften der
beleggerden
aende Bont-
genooten.

Vastelavont
spel der bele-
gerden.

Veur

Veur den welchen de Magistraet wel dertich speiren hadde doen maecken ende een nieuyv ruijtervaenende trommet. Met alle welcker toerustinghe nae dat sij lange inder stadt gemonstert ende gebraggert hadde, omrijdende alle straeten ten thoone: snorden sij ten lesten ter Oosterporte uijt hert nevē de Oosterschätzze: want het was eenen grooten seer duijsterē nevel: ende den beleggerē alarm maeckde, reedē sij ter Onnigerport weder inne: ende riepē hun toe, als of sij een vane Stadē sperruijterē inde stadt incregē hadde.

Ende alle dage haddemē dergelyck een nieuw apenspil. Vvaer uijt bleeck dat de soldaten wel genoech gemoeit waeren, haddender niet geweest dat hun altijt contrarien voet gaven endc eenen nieuwe

Die buijten noot wijsmaecten. Daer nochtans die van buijten der der stadt had stadt (soo wel die om haerte ontsetten quaemen als den meer noots als die die haer beleggerden) vele meer noots hadden, soo belegerde. wel van proviande als andersins: dan die van binnen.

Rennenburg vander ander sijden, hielt oick sijn oude nature: ende sijnde in soo grooten gebreck van Rennenburg gelde als hij was, presentie der vijanden van achter verliest gee- ende vore, overgroote coude, ende alderley anderen men moet. tegenpoet, en verloor hij nemmermeer den moetende hem lustede oick noch te jocken, ende schicte aen Kornput met eenen tromslaeger den brief die volght. Erentfeste manhaftige, alsoo gij vermidts desen tegewoerdigen vorst in het schantzen niet en kunt exerceren: noch den tijt niet en kunt deurbrengen met Rennenburgs eortsvlijigē brief aen Kornput. uwven rinck aenden vinger te verdracien, vermidts gij denselven tot betalinge vanden soldaten gegeven hebt.

hebt : ende boven dien niet en hebt waer mede gij de
tanden meugt vryven ofte de marge schueren: ende
gij nochtans ict behoirt te hebben om den tijt te ver-
drijven , soo seinden vvij u dese ingelechte brieven,
om daer mede u moulons te passeren. Actum in Con.
Ma. veltlegere vor Steenvvijck den 15. januarij.

Dit jocken hadde evenvvel eenen ernst met sich:
vvant de brieven die bij schreef mede te seinden, vvas Boecxken
een gedruct vvalsch boecxken bij Assonville ende an-
dere niet vanden geslepensten Malcontenten gedich-
tet: daer af den titel vvas. Afgevorpene brief des
Princen van Orangien aenden Heftoch van Alencon.
Ende die den brief gedicht hadden , deselve hadden
oock apostillen gedicht op de canten van heur ei-
gen vverck : ten einde om den Prince bijden onvve-
tenden met sulcker listicheit te vermaecken. Dvvelck
alle hoevvel Rennenburg vvel vvieste in Kornput
geen placte te hebbien: nochtans had hij hope, dat het
in ennigen anderen iet vvercken soude, die des Prüs-
cen saecken niet bijgevoont en hadden.

Boecxken
bij Assonvil-
le gedichte.

Boven desen quammer noch een vvercking van
die Rennenburg selfs soo goet niet voersien en hadde.
Vvant soo Kornput Berenbroeck ende Hage de brie-
ven vanden tromslager ontsangen, ende inden bedec-
ten vveg op de contrescharpe met haestē besien heb-
bende binnen porten quaemen, vvas Berenbroeck licu-
tenant (vwant hij Plaeten officiers noch niet veran-
dert en hadde) aldaer bijden knechten gevveest , de-
selve opruijdende dat sij de brieven souden vorderen
te sien: dalmē hun meugelick noch een goet verdrach
presenteerde.

Berenbroox
lieutenant presenteerde, dwelck de Hoptluijden verdonckeren
maect muijsjouden. De vornemste muijtmaeckers waeren daer
meest al bij een: soo datter de gantze Onningerportie

mede Vervult was: ede riepē confuselick om den brief
te sien. Denwelcken Kornput hun thoonende, rie-
pen sij datter noch ander brieven waere die hij ach-
ter hielte: dreigende hem doot te slaen, ende dattet al-
leen sijn schult was, dat sij soo lang belegerd waeren,
ende datmen niet een goet accord en maecte. Maer
hij ging evenwel sijnen weg, antwordende al lachē-

de: wilt gij niet anders op mij seggen, soo en sult gij
mijn eer niet dootslaen. Berenbroock ende Hage sij-
den heure knechten hangende de brieven op eenen
stock ten thoren uijt. Ende haddet Kornput niet be-
let sijne knechten ende andere diet met hem hielden
souden daer nae op de merct met den vorsegheit muij-
tmaeckeren eenē periculosen handel begonnē hebbē.

Ick en kan niet gelachten hier bij te setten het gene
bij deur sijnen schrijver op den vorsegheiten brief dede
antvorden: om den leser het verdriet te verminderē:

Cortzveili
geantvvor-
de op den
brief vā Ren-
nenburg.
mengende oick somwijlen genuecheliche dingen on-
der dese memorien. Mijn hecre, Iohan van Kornput
heest uwen brief ontfangen: ende is seer wel daer in-
ne te vreden dat gij, luijden bij u hebt die uijt sijn
wercken soo veel mercken kunnen, dat hij inder stadt
is. Cleint tot heuren behagen: maer nochtans tot uwen
ende des lants dienste. Namelick om u te beletten, dat
gij in sulcken schade ende reproche niet en cōtinuerē,
dat gij (deur buijtensinnicheit vervuert sijnde) met u
eigen handen u Vaderlāi voorder soudet vervoeſtē:
of gij

Nederlandschen geschiedenissen. 319

of gij alsoo ten lesten tot u selven mocht comen. uijt
Welcker oirsaeken hij mij oick bevolen heeft uwen
brief te beantwoorden : ende met eenen wedcromme
over te seinden uwe afgeworpene brieven , die u be-
lieft heeft hem mde te deilen : metgaders oick sekere
nieuwe apostillekens deur eenen soldaet onder sijn
vendel liggende , die oick veur twec oft drie stuvers
spraacken geleert heeft , bij een gerabbelt. Vvelcke
apostillekens , mijnes erachtens , alsoo goet sijn als gul-
den pillekens , om te reinigen ende te schueren de
maegen , die deur te vele inslicken ende overladen
vā penstic,gift,misselicheit,schoone beloftē,ende an-
dere suete nochtans vuijle corruptien van valsche opī
nien ende windachticheit verslijmpt ende verdorvē
sijn. Want dat gij schrijft dat wij alhier niet vele en
hebbē om onse tādē mede te wrijvē ende onse mae-
gē te schuerē: ten is niet vā noode dat gij ter saecken
vā diē ennige deirnis met ons hebbet. Vwant onse kel-
ders, godt däck, noch soo wel gestelt sijn, als gij dage-
lix vernemē meucht dat onse hädē noch wacker sijn.
Ende wij sijn daerē bovē foo geresolvert: dat wij , als
ons daer een iet soude beginnē te mangelē , gantz geen
swaricheit maeckē en souden , om (bij oochluijckinge
ende cōfente van u) in uwe lūmiten warande ende le-
ger onse jaght te cōtinuerē , gelijck wij tot noch toe
doen. Maer en soudē als dan die vette moufkens ende
wildbraet , dat wij gevoōlick sijn te vägē , u niet we-
der om ranchoen laeten lossen : maer souden ten dee-
le gedroocht vleesch ende ten deele gesouten vleesch
daer van maeckende , wel te wege brengen dat
met

niet alleen wij : maer oick gij met allen den uwen
stoffe genoech hebben soudet, om des etens moede en-
de sat te worden. Oick is onvannoode dat u jamme-
re dat de Hoptmā geen tijtverdrijf en heeft met sijnē
rinck ; als of hij denselven aen betaeling der soldaten
gegeven hadde. Vwant u sal believen te weten dat
bij ende sijne soldaten, naden afval des Graven van
Rennenburg, soo wel van mijnen genedigsten heere
den Prince ende Staeten gehouden ende betaelt sijn
geweest : dat hij die hooverdijc wel heeft meugen
spaeren van sijn ringen ende ketenen veur die beta-
linge der soldaten te versetten, die hij te voren dew
trouherticheit ende liefde sijnes overste, soo gij weet,
tot drie reisen toe gebruijct heeft. Ende waere noch
willich al te versetten dat hij inder werelt heeft uit-
genomen sijn eere: om den voersegchten Grave (sijn
kriegsvolk gecontenteert sijnde) te helpen uit den
uitersten noot : daer hem kenlick is dat hij alnu, van
sijn trouloose meesters verlaeten sijnde, in slekende
is. Op conditien die de Grave wel weet tot sijner ee-
rē ende welvaert gerequireert te sijn. Aengaende dat
u dunct desen herden vorst een oirsaecke te sijn dat
de Hoptman in het schantzē geen exercicie en heeft:
dat geeft hem wonder. Nademael gij wel weet, ende
bij diewils gethoont heeft, dat hem noit geenen vorst
soo herde sulx en heeft kunnen beletten. Maer be-
lieft u te weten de oirsaecke waeromme hij nu vier
avont maect: das is inder waerheit, ten eene, om dat
tgene aen dese stadt noodich was volmaect is: ten
anderen om dat gij hē geen werck en levert, laetende
hem

hem te seer gerustelick slaepen. Hij hadde ten minste gehoort, dat gij uijt sijn voergaende onderwijsingen de verthooningen inder kriegsarchitecture soo vele toegenomen soudt hebben: dat gij in recompense van dien uwen onderwijser emmer een weinich meer bedacht soudt hebben: ende soudet hem ten minsten met enige meesterlike eerdtwercken, oft met rechte beleiding eniger stormkes oft enige andere herde grepen van oorlog vereert hebben, daermen naer als vā hadde meugen nae seggen. Maer nademal van al dese niet en geschiet, soo mach myn heere alle swaricheit van veur hem te sorgen wel uijten sin stellen, ende planten beter ende bequaemer gedachten in de plaatse derselven daerinne. Dwelck hij u van herte werkschet: ende dat uwe mage met de voerseide pillekens die ick u seinde soo wel gesuijvert mag worden: dat u uwen overvloet in onvredeheit niet meer schadelick en sij, dan hem sijne soberheit midts content sijnde. Men soude u dese al gisteren tot een tijtverdrieff gesonden hebben: maer wij lieten ons duncken, dat gij deur het ordinaris werck dat wij u uijter stadt leverē, ende deur de groote moetwilicheit uver quaedē nabueren (dic gij veur sommige dagen herwaerts gecreget hebt) nacht ende dach soo gaende gehouden wert: dat gij (anders dan wij) geen ijstverdrieff sijt behoevende. Soo dat mij wonder gevē soude, dat uwē moulons deur te seer groote onruste ēde sorghuldicheit niet gantzelick verdwijnen ende in een teiringe en souden comen te geraechen. Daer Godt Coninck over alle Coningen u ende alle die sich hem begrentē

X

rente

rén te reeconcilieren vcur bewaeren wil. uijt Steen
wijck desen 17. Januarij.

Sommige
apostillen
opden ver-
sierden brief
vā Assöville.

Ick soude u oick de apostillkens in desen brief ge-
ruert sijnde verhaelen: maer midis ick die Latijnsche
ende Franschoische spraecke niet en verstaet, wil ich
alleenlijck sommige hier settē tot deser materie dienēde
die ick opgeteekēt hebbe, doen ic se dē autheur selfs
in bissijn veler bevelhebberē hoorde uitteleggē. Daer
de Malcontenten inden apostille des versierdē briefs
Nom. 2, groote feestē maeckē vā die erovering des
Coeninckrijx vā Portugal, was opdē cant geset. De
gene die sich soo wel meester weet te maecken van
hoopē Coeninckrijckē: alsoo dick ende menichmael
het diē grootē godt believē sal, en sal niet kunnen een
slechte schätzē, als Steenwijck is, tot sijnē wille brēge.

Daer sij seggē nombre 8. Dat nē dē Prince vā Orā-
giē tot een exēpel veur andere behoirt te maeckē: stōt
op dē cāt. Die andere tē exēpel maeckē willē: verdē
selfs exemplēn: daer exēplen van sijn de gene die op
Zeeburg verwaert worden, ende andere heerliche
gevangene in Vlaenderen: ende nieuwelick de Drost
van Harderwijck, ende van Hattū mit sijnen sone.

Daer sij op de selve plaetsē beclagē, datter niemāt
en is, die sich ondervindē derf sich tegē dē Prince te-
stellē: stōt opdē cāt. Die malcōtentē hebbēt vvel der-
vē doē: ende soo vveinich vā hū alser noch bij levet
sijn dervēt noch doē. Dē vvelcken het vergaē sal, als
dē genē die niet meer sijn. Maer dese onsalige morder
wenscht ongetwijveld om ennigen Maurevel oft
Beem: niet gedēckēde dat godt de goede Princen be-
waert alſt hem belijst.

Daer

Daer sij seggen Nomb. 11. dat het dē Admiral van
Franchrijck ander ander verrelt leet soude sijn, dat de
Prince een ander einde hebbē soude dā hij: stōt opden
cāt. Dit wēschē is al verlorē moeite: wāt godt sal bē
wel behoedē vā sulckē beestē te wordē (gelyck gij an
der hertē sōder herte) dat hij eens ontcomē sijnde, we
der onder des Leeuwē claeuwē comē soude. Vvijser
soudt gij wesen, wenschēde om sijn lāge levē, dwelck
u het uwe langer maect: midts datmen het uwe noch
spaert tot datmen tsiyne eerst hebbe.

Daer sij seggē, Nomb. 14. dat het volck van d' Ne
derlāt eenē Coeninck heeft die soo suet ende goeder
tierē iſtōt opdē cāt. Het selve volck en hadde noit
geenē Coeninck, ende de Coeninck vā Spaengien sijn
vorſt geweest sijnde, is soo suet ende goeder tierē: dat
bij wel wilde dat het maer eenen hals en hadde, om
dien met eenen houw teffens af te houwen.

Daer sij Nomb. 15. dē Prince een vrēdeling scheldē:
stōt opdē cāt. Meest alle geboomte verbeterd deur een
goede inting: daer de ſpruijen wijst de rechte wor
tel comende, dic wils wijst den aert slaen ende verwil
deren: gelyck gij die uwer vorvaaderē vrijheit ver
geten hebbende, vremdelingenre weten, gespaignoli
ferde geworden sijt.

Daer sij seggē, Nomb. 31, dat de Prince vā Espinoys
ende alle andere dē Prince van Oraengie volgēde oft
dieneide int einde quaedē loon fullē hebbē: stōt opden
cāt. Ende wat loon sult gij andere doch gevē dē armē
vā Rēneburgē dē welckē gij: midts onversocht sijnde
in sacke, met liefde bevägē, met de supersticie daer hij

in opgevoet is verblint, met vreeſe des Coninclichen
namēs, ende vā verlies vā goederē ende wapenē ver-
ſchrift, deur Entens ongehoirsamheit ende onmanier-
lickē hādel mistroostich ſijnde, lichtelick hebt kunnen
verleidē. De welcke u te gevalle ſoo staetlickē gou-
vernemēntē, ſulckē income ſoudijē, ſtaete, ende Over-
ſtevelheerschap, ſulckē getrouwve Bontgenooten en-
de metgesellen verlaten heeft. Gij ſult hem veur alle
belooning, lucket wel, een titelken vā Margrave ge-
ven wil ick achten: ſoo gij hem daer goeden hope en-
de apparentie toe geefst: nademael gij ſijn alderlieftſte
ick en weet wien alreede overgegevē hebt: ſijn Gou-
vernemēntē heft gij Billy wedr toegeigent: ſijn
Overſtevelheerschap heft gij vremdelingē ēde luij-
den vā minder qualiteit mede gedeilt ende gemein ge-
maect: ſijn persoone heft gij ſonder gelt, met ſchandē
midden onder ſijn grimmich kriegsvolck, den vijan-
den tot ſpoote, verlaeten, ende ten bestē gegeven: ja-
merende ſijner oock de gene der welcken trouwen-
raet gij hem heft doen verachten.

Het werden oock behalven de vorſeghte cor-
wijlen die wijle Noritz te Gieboren lach noch an-
dere verluſteringen bedreven tuffchen de beleggers
ēde de onſetters. Vvāt Capitein Thomas ſchreef ee-
nē brief an Noritz hem beroepende mette ſpeire ēde
coutelas. Daerop Capitem Uvillem's Lieutenant vāde
ruijterije delfselvē Veltoverſten hē antvoort ſchreef
preſenterende ſelfs met hē te vechtē. Dwelck Tho-
mas nae ſommige onderhandelingen accepteerde: en-
de te beide ſijden gijſelers gegeven ſijnde, ende beide
legers

Capitein
Thomas be-
roepit No-
ritz.

Nederlandischen geschiedenissen. 325

legers in slachtordening staede: quamē dese twee elck
wijt uijt heur leger aen malcanderen, ende nae sommi
ge treffen met speiren ende coutelassen sonder schade
dedē sij eenē dronck mette anderē ende schiedē alsoo.

Camp tu-
fchen Tho-
mas ende
Vvillems.

Anders en deden die ontsetters te Giethorē niet beson
ders, dan nacht ende dach den beleggeren geduerige
alarmē te maecken: gelijck die vander stadt sich oock
boven maeten seere daer inne gebruijckten.

Den 16. vielē sij wederom te peerde uijt ende vingē uitval der be
eenen jongen uijt Brabant, die seghte hun dat de Grue
ningers in groot rumoer waeren, ende qualick te vre
den om de langheit vanden krieg: ende dat Nienort
het Schuistendiep bij nachte heimlick hadde willen
innemen, daer Stammer een sijner Hopeluysden doot
bleven was. Dat hij oock sommige vendelen Rennē
burgischen indē Dam vergaderende geslagen hadde,
ende Samson Pestel met sommige andere vergaderē
de te Vvinschoten. Dese jong vertelde hun oock dat
ter grooten honger int leger was, ende dat daerom
me dagelix vele knechten verliepen.

Hij thoonde oock eenen weg om nae Rennēburgs
logiment te comen sonder eenige wachten te ruerē.
Vvaer uijt Kornput ende Berenbroeck vorgenomen
hadden b̄ ij nachte hem int logiment te valle, ende hē
gevangen naede stadt te vueren. Maer het wert belet
deur het volgende schrijvē van Noritz. Vvant alsoo
Coen Dyrcs, die te Giethoren bij hem was, hem niet Noritz schrij
ven aende met vredē en liet, seggēde: dat het onmeugelick was, belegerde
dat die stadt langer dā vier dagē houdē kōde: schreef
hij aen die vander stadt, dat sij sich verdig houden

X 3 soudē,

soudē, hij hadde veur seker veurgenomē sonder toe-
vē int vvolt te comē: ēde dat sij den vijant soudē sie,
soo veel meugelick waere, den wech over die Aa te
beletten.

Den 17. snachts brachten ander boden tijding, dat
Die beleger- hij nae bij was. De belegerde maeckē sich te drie we-
de bereiden sich om ront vor dage inde wapenen ende stelden ordening om de
sette oantsan pas vander Aa te verwaeren soo vā hun begert was:
gen.

hoewel tselve genoech onmeugelick was deur dien
het soo hert gevrorē was, datmē te voet ende te peer
de allenthalven over mochte. De helft vant garnisoē
soude binnē blijven op de wacht, de ander helft sou-
de uijttrecken. Kornput met een Squadre vanden sij-
nen ende een van Olthof soude sich houden aende
gebrande molen inden rechten vleugel niet wijst van
der clein schantze op den Steendijk. Hage soude met
der helft vā Stupers vendel aen sijn slincke sijde sijn
met den wagenburg die deselve Hage daer begerde
te maecken. Berenbroeck soude met sijn halve ven-
del sijn aen Hagen slincke sijde op de cantē vāder Aa.
Jan Verberch Kornputs Lieutenant soude sijn inden
slincke vleugel, met een Squadre van sijn Hoptman
ende een vā Olthof (want desselvē Olthofs Lieute-
nant was mede, als bovē, met Coen uijtgetrockē, ende
was inden arm geschotē) ende souden aldaer de loop-
schantsē inne houdē op vordel. in deser manierē met
sulckē breedē ordening gedachtē sij soo veel meuge-
lick de beleggers met schietē aen de Aa op te houden.

Darentusschen quam Noritz van Giethoren nae
Steenwijckerwolt met sijn Regimēt Engelschē, en-
de met

Norits ver-
rascht die
Rēnenburg
sche in Stee-
vijcker
vvolt.

met het Regimēt vā Nassauw, ēde vā Miche Caulier
ende sommige vēdelē met Hegemā ende Stuper: die al
tsamē wijt nae geē tweeduiffent mā en mochtē uijt-
brengē. Sij verraschtē evenwel int erste aencomen
vele ruijter der beleggers die sij ombrachtē, ēde sta-
kē de huijsē in brant daer vcel schoone ruijterpeerdē
in verbrandē.

De twee vendelē die op
den Tuck waerē, daer Oyenbrug d'een af was, namē
de vlucht tot heur derde vendel inde groote Cappel-
schantze opdē Steendijck die sij daer int begin der be-
legering gemaect haddē. Die belegerde het schie-
ten hoorende, ende dē brant siende en waerē niet lan-
ger binnen te houden: hoewel het noch te vroech
was: ende doēde veur godt eenē voetval opde merct,
daer Coen Ysercremer een Diakē sijnde het gebet de-
de: vielē snellick ter poortē uijt. Maer den wagēburg
gestelt sijnde, ende eeniegelick soot verordincert was
op sijn placte: alsoo sij geē partie en vondē (midts die
Rēnenburgsche noch stil waerē) kōdē sij sich niet ont-
houde te loopē aende clein schantze op dē Steendijck,
die veur heur nase lach: dewelcke bij dier in lagē ter
stant uijt vreese verloopē ende bij die vā binnengē-
plundert ende in brant gestekē wert, ēde een vrouw
gevangē. Sij besprongē oock strax de groote Cappel-
schantze op dē selvc dijck, daer Rēnenburg persoon-
lich in was comē: maer sij werdē niet sonder verlies
afgewesen. Vā daer verstroide sij sich over het gan-
tze velt naede rechter hāt toe neven Steenwijcker-
wolt: de eene ten einde die vant Vvolt/ den ontset-
ters onloopende daerlangs niet vlychten en

Sterēken
uijtval der
belegerden.

X 4 soudē

souden: de andere ten einde die vander Oosterschantz
ze van achter den heuren geen ontset brengen en sou-
den. Hegeman ende de Engelsche met sommige ander-
re, siende de vorsechte schantze brandē, quamē langs
dē steēdijck aentrecken tegen die vander stadt, schie-
tende d'een tegen d' ander seer hert inne, houdēde mal-
canderen veur vijanden overmidts de duijsternisse.
Tot dat vander een ende ander sijden sommige in en-
de deur loopēde de Hopilijden te beiden sijden heur
volck deden afstrecken.

Daerentusschen hadden sich die beleggers gedeilt
ende trocken met een breedē slachtordning te voet
ende te peerde ontrent het verlaet over die Aa nae
Noritz toe: laetēde noch volx genoech om heur schā-
tzen te vervvaeren, ende die belegerde in te driijen.
Sommige vanden welcken hadden den voerß wagē-
burg ingenomen: daer sich die vander stadt te rugge-
treckende niet veur en huddē, meinendē dat vā heur
volck noch daer in was. Maer doen vanden selven
overdweers tot hun ingeschoten wert, liepē sommi-
ge stoutelick daer aen, ende joegensē weder af. De-
weleke doch met sulcken menichte wederquaemen:
dat die van binnen alle de stadt kiesen moesten, laetē-
de hun den wagenburg, die sij verbranden.

Dyvalinge
met veltree-
kenē ende
lotē.

Daer was oock een groote dwalinge midtsdien
die van d' ontset hadden witte veltreeckenē ende de
lose Antwerpen: ende die vander stadt haddē strooē
banden, ende de lose Claverblat, soo hun tselve alle
beide tonrecht was toegeschreven. Dwelck
maecte datter vele van heur eigen volck verslaegen
ende gewont werden.

800

Soo sietment gemeinlichen seltzaem gelucken tge-
ne men inder duijsternisse begint, ten waere de hoof-
den alle ding boven maeten wel bestellende, ende de
soldaten tot groter gehoorsamheit gewent sijnde:
dwelck huijdensdaags verre te soeken is.

Berenbrock woude die cleine schantze noch in-
houden, maer die beleggers dreeven hem met geveldt
binnen waert. Haege hadde noch een kleim vordel in
aenden slynckē vleugel, maer hij moest het oock strax
verlachten. Dit was de eerste schermutsel daer sich
Kornput in deser belegering persoonlick gebruijcte:
want bij had lang sieckelick geweest ende hinc te
noch, midts hij deur den herde vorst gebreck aen ee-
né voet gehad hadde. Sommige verresiende wonden
oock seggen, dat hij sich oock te meer gemijdet hadde
van uijtvallen te doen: midts niet sonder oorsaeck ach
terdencken hebbende, dat de muijtmaeckers ende sij-
ne haeters ende benijders hem uijter stadt een vā ach
ter souden meugen leenen, om sijner quijt te sijn.

Int leste quamen de beleggers met sulckē gewelt
naede Vvaltpoete toe: daer die eene vor die andere in
dringen wouden, dat sij deselve poete gewonnen sou-
dē hebbē, waere den holen wech opde contreschar-
pe niet gevrest: uijten Welckē de schutte dapper vā
sich langende, begondē de beleggers, die bloetgierich Den holen
sje gevallen sijnde, heure sielen te bedencken.
vvech copt
vvel te passe

Olthof hadde sich te peerde gehoudē inder Vvaltpoete,
ede qua seer wel te passe om die te doē sluijte.

Dit gevecht ende gedol hadde geduert van vijf ure
ren tot nege ure tot den 18. Ianua. Daer bleeffter vele

X. 5 doot

doot vā beiden syden: onder de welcke die belegerde verloore Goltslach dē veltweibel vā Stupers vendel met oock desselven forier, die van sijn wonde namals starf: ende noch vele andere waerender gewont, ende vele gevangen. Dwelck de eerste gevangen waeren die de beleggers uijter stadt creegen: daer sij vor dien dag altijt te vergeefs om gearbeit haddē. Die vander stat haddē tē selvē dige mit eerste uijtvallē oock vele gevange binne gevaupt.

Daerentusschē

Eerste gevā-
gen die Ren-
nenburg uij-
ter stadt
crijght.

Rennēburg
beschiet éde
bestormt No-
rict in cene
camp.

Oirsaecke
waerom Rē-
nenburg van
den camp
aftrock.

hadde sich Noritz met den sijnen vertrocken in eenē camp, sijnde vol boomen ende met een lege heiminge vā cerde omcingelt: een weinich wijder vander stadt gelegen dan het dorpkē dē Tuck schier tegen t' verlaet over. Rennēburg was hem gevolgcht, ende stelde sich met sijn meeste gewelt ende sommige veltstückē tegen desen camp over: schietende den gantzen dach daer op sonder ophouden, doende nochtans weinich schaede, want daer en werter maer twee oft drie me de omgebracht. Int leste deden sij enen voetval op heur maniere: ende daer nae stormden sij op dē camp als rasende menschen. Maer sij werden soo willecom geheeten: dat den vordersten de hitticheit afgblasen sijnde, de andere te vredē warē dat sij te rug deinsende sich tot dē avont toe bleevē staen vercuēlē daer sij eerst gestaen haddē, in seer grooter hariger coude. Treckende daer nae bij duijsterē weder in heur leger. Want ho xvel het kriesgvolck deur groten toorne willich was om dē gantze nacht aldacer in der ordening te blijvē, ende die vandē camp soo te omringen dat sij niet en soude kunnen ontcomē: nochtans

Rennen

Nederlandischen geschiedenissen.

331

Rennenburg met de ander Overicheit en vonden sulx
niet geradē: om dē gelucke niet te veel te vertrouwē:
vreesende de verandering die de nacht soude meugē
brēgē: ēde nemēde het seeker veur d'onseeeker. Ach-
tēde dat het genoech was wel toe te siē datter slechs
geen proviāde binne en soude comē: ende lietē sich
dunckē sij soudē die vādē camp sanderdaegs wel vin-
dē. Maer sonder twijvel die saecke was so geschapē:
haddē sij daer geblevē, die onsetters souden alle heur
gewordē sijn. Vwant sij en haddē als geen proviānde
bij sich: ende heur peerdē sijnde doch in cleinē getale
waerē noch niet wijsder aēcomē dā opde Oldemarck
een mijle van daer. Blijvende ooch des te meer te rug
ge doe sij de tijding hoordē dat dē camp belegeret was.
Iac dat meer is sij en wiſtē niet bet, dā dat heur volck
geslaegē was: midtsdiē Schenckē ruijterē ende som-
mige andere, meinēde de proviāde te verrasschē over
twolt achter dē camp om tot hun uijtgestootē waere.
Dēwelckē sij doch deur een klein af heining die daer
gemaect was wederstonden. Noritz ende allemā in
deser beschaeemtheit staēde, en wiſtē niet wat gat uijt,
oft wat sij daer maeckē soudē, ende waerē bovē na-
tē gestoort op Coē Dyrcē, ende verfoelē sich dat sij
hē soo slechtelick gloofst hadden. Ende tvaer hē ons
sijn leven geweest, had hij sich niet in tijs wech ge-
maect gehadt naede stadt toe doe hij sach dat het qua-
lick lucken woude. Vwant sij beschuldigdē hem van
sotticheit ēde schelmerise om dat hijse met sijn leuge-
nē, seggende dat de stadt niet lāger houdē en konde, in
sulckē pericul, schade, ēde schāde gebracht hadde: sō-
der noot; aengesic̄ inder stat noch genoech te eie was

In vat noor
der Bontge
nootē volck
vvas.

Alleman go
stoort op
Coen Dyrcē

Die overge-
loopene uij-
ter stadt be-
kennen dat-
zer noch pro-
viande ge-
noegh was,

Dwelck sij nute vaster geloofden, nademal Antoni Sergeant van Olthof, ende Berthold een lanßessade van Kornput, ende sommige andere van allen vendelen, die bij duijsteren dolende int schermutselen bij hun overgeloopen waeren, de waerheit niet en konden ontkennen.

Dese dingen, hoewel het hert bijde stadt was, en konden die van binnen niet sien, overmidts het fulke dichten nevel was, datmen naeulick thien treden van sich en sach. Dwelck maecte dat sij : het geweldig schieten gehoirt hebbende, ende twijf elende hoe de saecke afgelopen was : ende niet wetende of heur volck noch opt Vvolt was oft niet (nademal sij des avonts oick geen vuuren sien en konden) twee boden met brieven afverdighden aan Noritz : hem bidden-de, waert meugelick, dat hij opt Vvolt blijvē soude. Vvant soo doende lieten sij sich duncken, dat de vijanden moet verliesen soude: dwelcke sij vreesden dat heurē eigē volck inder stadt wedervarē soude, waert dat hij niet en bleeve.

Pericul der
Stat.

Ende sonder twijf eladden de ontsetters geslagen geweest, die belegerde en souden niet gehouden hebben. Maer doen hun doch dat sij noch ongeslagen waeren, ende noch hope vorhanden was, en quam-mer anders niet van: dan alleman beclaegde sich datmen quaeden raet gevolght hadde, merckende heur faulte doen het te laet was.

Kiersbelei-
det Noritz
naec Block-
ziel.

Dese boden treftsen Noritz aan doen hij alreede int vertrecken was: die welcke hun seghde, dat sij won-derlichen wel te pas quaemēn, om hem met meerder verstant

verstant weder van daer te helpen, dan hem een sot derwaerts gevuerd hadde. Sonder dat hij versmaede vā Kiers die maer een borger ende geen kriegsmā en was te rechte gewesen te worden nae Sonoys vesting op Blocziel. Daer hij wijflick aen dede. Vvant Noritz dede al hadæ de knechten willich geweest aldaer in den ^{wijflick.} camp te blijven, des neen (want daer lieper vele ons ordētlick al vluchtende van daer) so en had hij doch niet kunnen missen sijnen vijant de victorie te leverē, indie hij het vordel des nachts ende nevels hadde lachten vorbij gaen: midts hij geen peerden noch provian de, noch ennige andere nootdrust bij sich en hadde, als vor.

Hij hadde wel met sijn volck inde stadt kunnen comen: maer hij versinde dat tselve nergens toe gedient en soude hebben: dan om de stat des te eer uijtgeteirt sijnde deen mette anderē den vijāt te deele te wordē.

Tsanderdaegs snachts quā Kiers weder met brieve vanden selven: inhoudende, dat hij met lieve te Blocziel comen was: nademael hij, om de voerß oirsacken, die hij verhaelt, het Vvolt hadde moetē verlaeten. Dat hij nu verwachtende was het bijstant van Frieslāt, ende dat hij eer iet lange deselve plaets weder gedacht in te nemen.

Ten selven dage hadde Rennenburg de stadt weder doen opeischen seindende eenen gevangen uijt Berenbroex vendel binnen met den brief daer ick u hier de gantze copie van setten wil: om u mede te delen de genuechte vanden apostillekens die Kornput den 20. met sijn eigen hant schreef opdē cant van dien,

om hem

Die stadt vvā
der opge-
heischt met
eenē brief.

om hem spel te maeckē. Ende dede den brief alsoo in eenē gesplitten stock geclamt sijnde wijt vander stadt int velt steecken. Rennenburg dede hem terstont haelen. Het was lachelich om sien met wat grooter vorsichticheit die gene die haelde aenquam, loopen-de om ende weerom, als wanneermen tegen wint op lavert, ende boven den stock gecomen sijnde liep hijer mede wech of hem de duijvel gejaeght hadde. Vwant hij sorghde datter enige schutten op den stock toegeleghd hadden, hoewel het buijlen scheuts was.

Het ging Rennenburg met desen brief gelijc het den Hoptman met den anderen brief gegaan was. Vwant alleman woude dien sien ende hooren lesen, daer groote muysterij af ontkont. Soo dat deselue tot sijn vornemen quam ende hadde sijn revange. Men seght dat Rennenburg soo toornich daer over wert, dat hij swoer den Hoptman te doen hangen als hij hem hadde. Volght den brief met sijn apostullen.

Vrijende Banerheer.
Vvij sien vvel datmen uver
Ge niet veel gelijcx en doet,
ende vveinich gelooce houdet,
ende dat gij qualick be-
loont vvert veur alle trouwe
diensten: vwant vvij meinden
veur seker men soude u vor
lange Hertoch oft marquis van
Ville gemaght hebben.

Georg van Lalaing Gra-
ve toe Rennenburg Vrij
ende Banerheere toe Vil-
le, heere tot Zuijlen, Co-
N.a. stadtholder ende Ca-
pitein general van Vries-
lant, Ovrijssel, Groenim-
gen ende Lingen Overste
Veltheer.

Eren-

Lieve.

Doen uwe ge. getrouwvolijj
den lief haddet, gelijk vlij
sijn:doē vyaert gij victorioux,
ende een schanze als Steen-
vijck en soude veur u maer
eenē ontbijt gevveest hebbē.

Genade.

Dien niet misbtuijt en heb-
ben ende niet gehandelt dan
alle redelicheit, vvat hoeven
die genade?

Reden hadden.

Vvouden uwe ge. reden vol-
gen gij moet vvederkeeren
tot den ract die u den seven-
thinden Februarij 1520 te
tvelf uret snachts op u bed-
de binnen Grueningen, van
uwe getrouwvestē diener ge-
geven vvert, ende tvaare
noch tijt ende ract.

Alderanxt.

Vvaer toe dient dese excusa-
tie bij onslieden? of gij vvel
een seer vveinige eline scha-
de geleden hebt van een hö-
dert man drie oft vier.

Cloekelick.

Tvvias goet te doen soo hij op
dat mael selfs niet voerder en
begeerde dan int vvolt te co-
men, u leger te branden, en
de u met een trotsche schermut
selve versoeken.

Verlies.

Tverlies is vvel licht om dra-
gen gevveest, ede sulx alst vvas
van les oft seven mā, is meest
van ons uijter stadt gefchier,
deur schult der duijstermisce.

Oversten.

Ift vvaer? maecte namhaftig
Gelpisicht.

Brachten sij spijsie die vvas

Erentfeste manhaftige
Eersame lieve besondere
nae gelegenheit der saec-
ken. Alhoewel wij bij on-
se voergaende endc laeste
brieven u toegeschreven
hebbē, ede eintelick gere
solveert waeren ulieden
nae datum van dien niet
meer aen te bidden eenige
gratie oft genade: ede wij
om daer bij te perseveren
meer als reden had-
den, soo den vijant die tot
uluijden ontset gedestin-
neert was met alle sijn
macht hem daer toe ge-
pooght heeft ter plaezen
daer wij aldercranxt van
volck waeren. Van waer
hij soo cloeckelch afgesla-
gen is, dat hij nae groot
verlies van volck, eenige
van sijn Oversten en
de Capiteinen achterla-
tende tmeestendeel van
Wapenen ende de victua-
lie waermede hij uluden
gespijsicht soude hebben
met schande hebben moe-
te.

veur hun selfs, vvāt vvij, god
dank, hebben genoech, en
de meer dan iemant oic van
ons eigē knechteen vveten cā.

Verloopen

Vvat vvārent dan veur huijdē
die ons lietē vverē dat sij nae
Blocziel treckē vvoude ende
verliepē sij, vvaerō en vervolg
dense uvve sperruijters niet?

Oversten Hopluijden.
Den tromslager moet liegen
die ons vvijsmaeert dat Over
sten ende Hopluijden van de
sen brief niet en vvetenende
schijnt so te sijn: midts sij de
sen brief niet ondereekent
en hebbē gelijk sij uijt craft
heurer autoriteit plegen te
doen.

uijtersten noot.

Qualick geinformeert: ende
tvvijvelt u daeraen, soo belie
ve u bij ons tegaff te comen
op trouwe ende gelooove gij
sult de contrarie sien.

Presenteren.

Tis altijt danckens vveert.

Verfekerende.

vvve ge. hebben vvel eer be
volen, niet te geloooen dan
tvvee onderschriivingē, ende
tgroote segel, die bij desen u
vvē brief beide vergeten sijā.

Tracteren.

Vvij vveren godt danck ons
selve noch beter te tracteren
danmen ons soude kunnen doen: ende en benijden ande
ren sulcken tractement geensins, van inder coude, daer
buitē, honger te lijden, vvackende ende vechtende, sonder
gelt, in geduerigen alārmen.

Meineedich.

De meineedige plegen met onser eigē iusticie gestraft te wro
den: ende is onnoodig uvve ge. oft vremde daermēde te be
fvvaeren. Ende vvaeren sulcke hier toudē ons leet sijn dat sij

ons

ten verloopen soo hebbē
wij nochtans deur ern
stlich versoeck ende beger
te van onsen Oversten
Hopluijden ende bevel
hebberen, begerende dat
alle redeliche kriegsluijde
ende borgeren vanden uij
tersten noot ende ruine
geschoont souzen sijn, ten
overvloet van onse voer
gaende schrijven uluden
noch onse gracie ende ge
nade wel willen prezen
teren ende aenbieden.

Verclaerende ende verse
kerende dat indien gijli
den ons de stadt ten dien
ste van sijne Majestat o
verlevert vvij u als krieg
luden sullen tracteren.
Behalven de gene die mi
needich ende versworen
sijn, die wij begeren in on
sen

ons aensien souden. Maer indien uvve ge. Olthof ende sijne knechten meinen: uverge. is uit het leger van Northorm schrifstelick gescreteret: men soude berezen tgen hun vanden uvven buijten geloope vvedervaren was: men soude hiem niet de sijnen daer toe houden, dat hij in drie maenden niet dienen en soude: niet behoortliche protestation. Maer is niet daer nae gevolgt. Sij sijn oock noch onverschrocken vor onpartijdige richters te verschijnen tegen alle die gene diese tichten souden derven.

Gelevert.

Te Delfziel vont uvve ge. overleverers der onschuldige, die nu bij u daer sijn: maer hier en sijn sulcke geene. Ende wat wout gij met uiven getrouwsten dieners gevvest, maecken als gijse hadder?

Bedvyningen.

Ik wifst noch wel vvaer mede tselve te doen vvaere. Datment ons van vvegen der Ma. dede bevelen, deur den Prince van Orangien.

Kinderen.

Het gaet noch wel, datmen ons anders niet en dreight: Aengaende die kindere inden vveigen, als ud die te deele vworden mach godt beraden.

Hertneckicheit.

Onpartijdige richters heeten dat stanthafticheit, redelicheit ende trouwye.

Vor desen middage.

Haesten sich uvve ge. dan soo subitelick ons te verlaten?

Vermanende.

Dels vermaninge is niet onbillick noch af te slagen. Vvant

X. vvij oock

tvij oock alle dage vvaert dat
vvijf van doen hadden, des
neen ons kriegsvolk verma-
nen souden : eere ende eedt
niet te buijten te gaen noch
sich van meineedigen oft an-
deren te laetren bedriegen. Ge-
lijck den selven allen leet vva-
re sich soo lichtelick van u
ongerijmt schrijven te bevve-
gen. Ende tis te seer vrempt,
dat uvve ge anders vā knech-
te die Duijtscher nation sijn:
ende soo vvel betaelt vwordē
ende van als volop hebben,
als de onse, soude meugen
hopen.

Hangen.

Dit punt is dicyvils mon-
deling beantvorderet: ende ist
vā noode, sal metter daet be-
antvordē, met gelijke
lange letteren te maecken.
Met corten: het plach
vvel een gebruycck te sijn dat
men vijanden alderlei ding-
gen vvisjmaet, om die te be-
driegen: maer heeren vā qua-
liteit en plegen niet gerente
onderteeken dan dingēn
die onvredensprecklick be-
staen meugen.

honeere ende eedt niet
te buijten gedaen heb-
ben, dat sij hon vanden
meineedige niet en laeten
bedriegen ende in hon uij
terste verders vervvoerē.
Datum in onsen veltleger
vor Steenwijk dē XIX
ianuarij anno 1581, onder
schreevē. Georg van La-
laing. De post. Gij sult
vor brēger deses ons we-
derom toeschicken eenen
gevangen die gij van ons
hebt genoemt Carl Bret-
tin, ende indien gij het sel-
ve niet en doet sullen wij
die gevangens, sijnde in
goeden getale die wij vā
u hebben voor die stadt
doen hangen.

Dese apostillen waeren bij Rennenburg soo quaet
om verdouwen: dat hij oock des te meer een einde
begerde te maecken van het schendelick roepen ende
schelden dat d'cen partijē tegen d'ander nacht ende
dach d'eden. Roepende die Beleggers: kelckdieven, re-
bellen, ketters, peerdenvillers, ratteheeters, meinee-
dige:

Nederlandischen geschiedenissen. 339

dige: wij sullen u noch alle in stukken houwen.

Vvaer is nu Kornput den ingenieur ende Olthof den
pasteibacker laet siē of heure leugenachtige woord-

den die sij u wijsmaecken, u nu wel salveren sullen?

Die Belegerde riepen: Swijcht lantverraders, muyl-

floopers, tongenvechters, kunt gij wat thoont het

metter daet, papenknechten, schuijm vā Duijtschlāt,

schande uvves vaderlants, bevechters uwer eigen re-

igie: gij rechte schelmen ende straten scheinders, gij

en dient geenen heeve om gelt, gij dient om u dieve-

rije ende boerenplunderije: gij bedelers, gij stevel-

wisschers ende sperruijters jongens als gij sijt.

Dacrom lietē de Rennenburgsche die vander stadt
aensoeckē: sij souden heuren kriegsluijdē dat spijtich
roepen ende schelden doch verbieden, sij wildent dē
heuren van gelijcken verbieden. Ende sij stelden sich
doen gantz aene, als off sij die Belegerde begonden
veur luijden aen te sien, ende off sij deur gevueche-
liciteit noch wel dachten eens uijt te richten tgene
hun deur trotzicheit niet en woude geluckē. Te meer
want sij vernomen hadden uijten gevangenē: dat-
ter noch proviande genoech inder stadt was.

Den 21 lieten sij Gerit van Holt, heur gevangen
sijnde, op sijn gelooce naede stadt gaen: gevende hē
eenen brief mede van Hoptman Tiesling van Deven-
ter, aen Olthof sijnde sijn lantsman als oock bert bij
Deventer geboren sijnde: waer inne hij hem bidt dat
hij doch soude helpen raeden, om de stadt op te
geven, belovende hem ende allen densijnen vergif-
fenisse ende genade.

Scheltvord
der beleg-
der tegen de
beleggers.

Rennenburg-
sche begere-
men soude
het snelde
verbieden.

Tiesling
schrift van
vvegen Ren-
nenburgs
aen Olthof.

X 2 Vvan

Vvant Rennenburg uijt den Apostillen genoech
merckende, dat sijnen vorgaenden brief geen wer-
king en soude doen: daermede hij soo gij gehoirt hebt
pretendeerde, dat de ander vanden garnisoen Olthof
leveren souden, onder den naem van meineedigen:
pretendeerde nu deur den brief van Tiesling Olthof
te overreden, dat hij de ander verraden soude. Vvāt
twas hem al even līcf, als hij maer sijnen wil hadde
kunnen criygen. Maer hij dede met het een soó vele
op als met het andere: vvant sijn gelooove was bij
Olthof uijt.

Brieven van
Sonoy Sloot
ende Vvaal
ende bele-
gerde.

Die beleger-
de houden
niet op van
noot te schrij-
ver.

Des nachts, sijnder weder troostbrievēn uijt Bloc-
ziel inde stadt gekomen, van Sonoy, ende de kriegs-
raden Sloot ende Barthelmeus de Vvaal. Maer de
wanckelmoedige en konden noch evenwel geen ru-
ste hebben, ofte men moeste den 23. wederom een No-
ritz schrijven vanden langgepretendeiden lachens-
weerdigen uijtersten noot: versocckende van hē opt
alderernstelxitz, dat hij ofte met den vijant slagen
soude: ofte proviande doen inbrengen. Vvelck pro-
viande in te brengen hun nu begonde goet genoech te
sijn: dwelck sij soo menichmael veracht hadden, seg-
gende: wat salt ons helpen, of wij geproviandeert
worden, als de vijant evenwel blijft liggen?

Kornput segbde somwijlen tot sulcken nootschrij-
versif sal ons met ons noot roepen eens gaen, gelijkt
den schaeper, die dicwils uijt spot geroepē hebbende
dat de wolf quam, van den huijslijden niet gelooft
en wert doen de wolf in ernste daer was.

Tē selvē dage begeerde de Magistraet aende Hopf
luijden,

luiden, dat sij de knechten hoofst veur hoofst souden
meugen betaelen alleenlijck die daer waeren: sonder
iet te geven veur de gene die laestmael int schermut-
selē uijtgetrocken waeren: ende sonder den bevelheb-
berē iet meer te gevē dā anderē. De goede Hoptluij-
dē lietē hun alle toe: jaē soo verre, dat Korniput oick
veur sich selfs gantz niet en woude ontfangen.

Den 24. alsoo Rennenburg verslaen hadde dat
Noritz met sijn gantze leger int clooster van S. Ians
Camp lach: troc̄k hij snellick in stilliciteit daer henēn
met groot gewelt: om te verhaelen tgene hij leestmael
versuijnt hadde. Int eerste aencomen creeg hij som-
mige ruijter gevāngen ende vele peerden die buitten
t clooster laegen. Daernae stellende met haesten som-
mige schantzē belegerde hij de Ontsetters schier ront
omme ēde beschoot het clooster met twee clein stuc-
ken: hopende tselve te overvallen eer de hoopen uijt
Frieslant aencomen souden: die hij wel wiist dat op
Wege waeren.

Die vander stadt, den gantzen morgen anders niet
hoorende dan schieten, dedē uijt dier oirsaecken twee
uijtvallen te perde vor middage: alwaer een vanden
beleggers geschoten sijnde bleef liggen: ende als vele
die hem wech slepen wouden met schieten daer af-
gewesen waeren, quammer ten lesten een loopen die
hem een corde toevorp, dewelcke hij vasthoudende
alsoo van sijnen gesellen binnē heur schantze gesleipt
wert. Maer soo die belegerde geen kontschap en had
den kunnen vangen, deden sij op den avont den derde
uijtvval, inden welcken een soedelerse van Grueningē

Rennenburg
belegerd No
ritz in S. Ians
Camp.

Twee uijtval
ien der bele-
gerden van
Stenvijck.

Derden uijt-
val der bele-
gerden.

gvangen wert: die bekende hun datter vele seer lecken gewont sijnde int leger bracht waeren: maar en wiſt hun anders niet te seggen.

Die belegerde int clooster eten perde vleesch.

Die Ontsetters binnē clooster belegerd sijnde hadden grooten noot bij gebreke van proviaerde, ende moesten peerdē eten. Niettegenstaende dat Sonoy uijt Blocziel hun sommige proviaerde ende andere

Tvye voetknechte bestaen tegen tvye ranē Sperruijteren,

noodurft met tvve van lijnen vendelen toesont. De se tvve vendelen werden onderwegen aengespronken van tvve vancē sperruijterē maer sij sloegē die soo dapper af, dat sijcē geenen sin en haide tē tweeden te bestweten. Dwelck bij onsen tijden hier te lande wonder om sien was, nademal der voetknechten niet meer en waeren dan der ruijteren. Sonder dese proviaerde was het met dē Ontsetteren soo geschapē dat sijcē souden uijtgehongert geweest hebben, da

Rennenburg stormt op de ontsetters.

de hoop die sij verwachteden aencomē soudē sijn. Den 25. vervolghde Rennenburg sijn schietē ende

Drie uijtvallen der belegerden in Steenvijck

stormen op het clooster: maer die belegerde wehrden sich als mannen.

Soo dat die van Steenwijck het vreeselick schietē den gantzen dag hoorende seer verwondert waeren wat het w. u. ēde begeirich om te wetē, dedē wederom drie verscheiden uijtvallen te peerde, ende vingē twee boerē; welcke hun niet anders noch meer en seghdend dan de soedelerse geseght hadde.

Drie uijtvallen der belegerden in Steenvijck.

Den 26 alsoo Rennenburg ende die belegerde int clooster mette anderē doende bleeven, dwelck principallick smorgēs ende tegē dē avont hert aenging: de den die van Steenwijck, deur groot verlangē, op heim

Belege

Nederlandischen geschiedenissen. 343

Beleggers wederom drie stoute uijtvallen te peerde,
maer te vergeefs, wāt sij en kōdē geē kontscap vāgē.

De heere van Nienort had over lange, duerende
dbeleg van Steenvijck, met den Bontgenooten een
contract gemaect, dat hij op sijn eigen hant kriegs-
volck aennemen, ende daermede sonder heuren costē
inden Omlanden op heur vijanden uijtrichten soude
meugen wat bij konde. Vvaerover bij aldaer Vvinstā
ende and. re plaeften beschantzē ende verscheidē ge-
lucken gehaăt hadde, soo boven geruert is, onderhou-
dende sijn volck uijt den brantschattingen. Maer soo
bij vanden Bontgenooten verschreven was om Stee-
wijck te helpen ontsetten, quam hij ten vorſ dage Friesche en-
met ses sijner vendelen: ende samentlick met hem A de Nienort-
driæn Menning Overstelieutenant van Merode met sche vende-
ses Friesche vendelen, te Blocziel aen; ende brachten le comen
te Blocziel.
vele wagens met proviande mede. Sij mochten tsaa-
men slerck sijn ontrent vijfhienhondert man.

Vveicker aencompste die Rennenburgsche verno Die Rennē-
men hebbende, ende nae vele schaeden die sij geleden burgsche
hadden geenen hope vā victorie siende: trockē sij des treckē af vā
nachts te een ure met grooter stilheit weder nae Steē
wijck. Laetēde wijn end: bier ende alderlei proviade
achter: metgaders oock heure doode ēde gewōde, en-
de de gevāgene: nae dat sij t Clooster drie dag en bele-
gert hadde. Onder wāgē brandē sij voirt af tgene dat Giethorn
ter vā tdorp Giethorē noch staēde was blevē, op dat voirt gebrāt,
heur vijanden daer niet wederlegeren en souden.

Tsanderdaegs smorgens hadde Rennenburg we-
der vandē toe vāllē die het mislucken plegē te volgē.

X 4 V van

Memorien der

344

Schencken
ruijter on-
vwillich.

Muijterije
der Rennen
burgschen
voetknechte

Een trösla-
ger handelt
ontrouwe-
lick.

nijtval der
belegerden.

Brieven van
Noritz éde
Frieslant aé
de beleger-
de.

Vvant Schencken ruijter verructe tijdelick sonder
orlof uijtē leger met al heur bagagie om sich op tplat-
te lant te ververschē: sijnde seer qualick te vredē, en-
de vol dreigementen. Die voetknechten hieldten
oock gemein, ende richteden een seer groote muijte-
rike aen om heur betalinge: dreigende niet alleen die
vendelē vandē stangē te scheure ende te verloopen:
maer oock Rennēburg bijdē cop te nemē. Doch wer-
dē sij ten letstē vā hem gestillet ende afgewesen met
vertroosting van op morgē goede answoort te gevē.

Dese muijterije kondē die vander stadt volcome-
lich sien, ende oock sommige woordē hooren: daer sij
groote vreucht in hadde. Onder ander ging een dub-
belsolder hert vorbij de Onningerporte, houwende
met een bijle sijn spies in twee stukken vā quaetheit,
op dat het die belegerde sien souden. Den welcken
ten selvē dage alle de voers geschiedenisse vā S. Ians
Camp ende anders eigentlick vertelt werdē deur ee-
nen tröslaeger, die vanden belegeren aen hun ge-
sonden was om gevangene te lossen. Hij seghe hun
dat het met den Rennenburgschen desperaet werck
was: ende tscheē hij soude sijnen dienst gepresenteert
hebben, hadde hijt yan schande dervē doen.

Tē seivē dage dedē die belegerde tegē dē avont ee-
nē nijtval éde vingē eenē jongē, die mede vor S. Ians
cāp geweest was, deur dē welke sij noch meer ver-
scherkt werdē, dat de tröslager waer gesegkt hadde.

Des nachts quamen die boden weder in, brengē-
de brieven van Noritz ende den Staeten van Fries-
lant: daerinne vermeld wert vander tsamcnvueginge
der twee heyre, met vermaninge tot stanhaftigkeit.

Retta

Rennenburg geē middel hebbende om sijnē knech R en nēburg
verbercht
ten goede antwoort te gevē, soo hij beloft hadde, en sich.
dorste den morgen niet verwachten:maer vluchtcde
met Schencken heimelick nae Oyenbrugs logiment.
Die knechiē doē het dag wert hē niet vindēde,mac-
eten groote oproer,ende vielen in sijn logiment ne-
mende met sich wāt sij vonden:ende liepen daernae Groot op-
roer der Rē-
nēburgschē.
met een gedruisjch nae Streussen toe:ende steldē sich
soo onfinnich aen,dat hij hun moeste beloven, indien
daer geen beter tijding en quaeme,dat hijse den vol-
genden dage op een ander vueren soude.

Die vander stadt het geloop gesien hebbende de- Vier uijtval-
len der bele
den vier uijtvallē d'een nae d'ander,ende vingen ten gerden.

lestsen eenen muskettier:uijt den welcken sij verston-
den hoeter gevaeren was:ende schreeven die tijding
van Rennenburgs vluchte terstont over aen Noritz.

Ende de Hoptluijdē fulcke oorsaecke naerder waer- De Hoptluij-
dē van Steē-
vijck arbei-
den om Rē-
nēburgs be-
velhebbers
hadden:presenterende hun van heur achterstellē te te betrekken
nemende,deden den wachtmester schrijven aen so-
mige bevelhebber der Rennenburgischen die sijn ou-
de bekende waeren,ende den Staten wel eer gedient
hadden:presenterende hun van heur achterstellē te te betrekken
doen betaelen ende allerlei dienst ende vrientshap:
om noch meerderen twijf te maecken in heur leger.

Vwant sij meinden dat Rennenburg gantz daer uijt
gescheidē was. Maer heur brieven en dedē geē wer-
king. Vwant hij hadde daerentusschē heimelick gehā-
delt met dē Hoptluijdē,dat sij elck op het vendel hon-
dert gulden souden ontfangen. Ende nae dat die sol-
daten beloft haddē,dat sij vier dagē daermede te vre-
en soudē sijn,quam hij weder int leger. Dwelck die
dan der stadt t'anderdaegs vernamen uijt een vā heu-

ren soldaten die den 29. tegen eenen Rennenburgschē los quā. Den welckē doēmē overleverde was Kornput midden op het velt bij Rennenburgs tromslaeger ende handelers, sprekende met een van sijn edelluijdē om hem te betrekken. Hij was gekent, ende tgoef geschut op hem geset: dyvelckmen liet afaen soo haest de tromslager gescheiden was, sonder hem eerste lachten gaen in sijn gewaersam. Men dede oock strax middcn deur de Onnigerporte schieten soo haest hij in w.us. Gelyck sij deselve porte sanderdaegs oock met sommige stukken beschooten.

Stilstant ge-
broken om
Kornput
om te breu-
gen.

Die beleg-
de scrijven
weder del-
peratelick.

Ende hoewel tselve schietē was buijtē propooste ende sonder pericul, nochtans was den Magistrat weder leet, dat sij goede tijding hadden helpen schrijven van Rennenburgs vlucht: ende schreeven dē 30. wederom aen Noritz ende oock aen Nienort seer desperatelick van heuren uijstersten noot.

Noritz feint
Menning in
Steevvijck.

Uijt welcker oorsacken de vorgenoeindē Menning bij Noritz met den boden inde stadt gesonden wert: daer hij quam snachts den 31. Ianuarij; om van alle gelegenheit oogenschijnlick bericht te nemen: ende tijdinge te brengen dat het Onset met alderlei nootdurft inde Oldemarct was aencomen: dwelck, soo geseght, een mijle is van Steenvijck.

Rennenburg wist dat oock wel, ende hadde daerom deur den Hoptman Snater strax een nieuwe schate begonnen te maecken met acht winckelen, midden inden gemeinen weiden naest de Cappelschante, tusschen deselve ende Ysveningerdijck.

Ten selven dage kregen die vander stadt eenen

g.v.a.t.

gevangen, die hun bekende, dat elck soldaet 21. stu-
vers ontfangen hadde. Vvaerlijt nademael de Hopt vor Steen-
luijden, als vor, maer bondert gulden opt vendel
ontfangen en hadden) begonden die vander stadt des
te beter te gelooven, gene die gevangene hunn dict-
mael geseght hadde, datter wel soo veel onder de er-
de vor Steenvijck laegen als daer boven ende dat
heure vendelen aldoen deen deur dander niet en
konden vele over hondert coppen sterck sijn die
metten eerst som schier driehondert sterck geweest
waeren. Ende lieten sich daerom duncken dat sij sich
tamelycken wel gebruift hadde.

Dē eerstē Feb. vuerde de Beleggers heur gescut bij
de schipbrug opde Aa, ende lieē sich daer in slacht-
ordē siē met elf vendelē. Daerna braecken sij heure
hutte die opt Vvolt ende Tuck stondē af, ende steldē
die over die Aa opdē bouwcap bijde Vvestvijck ge-
noēpt die Verkēmersehe bij het groote leger: op dē tē
het hun niet weder gaē en soude gelijct hū te vorē dē
18. Ian gegae wss. Vvant sij begōdē achterdenckē te
crijgē vādē genē die inde Oldemarct waere aē comē.

Dē tweedē hadde somige inder stadt dē knechten
wijsgemaect, dat Kornput tegē Mēning geseght sou-
de hebben: verbaest u niet, nemt het spil seker: wij en
sterve noch soo haest niet van honger. Vvant hē ver-
droot dat de knechte niet strax Mēning om de ooren
en liepē als offer grootē noot waere geweest. Vvaer
deur tē leste te wege wert gebracht: datter sommige
uijtgemaechte knechte bij dēselvē quamē sich gelate-
de of sij hē daer houdē wildē, ofte hij soude hū toeseg-
gen conē

FEBRVA-
RIVS 1582.

Die beleg-
gers verlate
Stēvvijcker
vvoldt ende
Tuck.

cenen sekeren dag van ontset: claegende van wonderbaerlichen noot ende gebreck. Menning hoewel hij goet te sien hadde, dat het gemaect werck was, kondet hun lichtelick toeseggen, want hij wiist wel dat Noritz met den ontset doch comen woude, ende op wege was. Ende daerover reisde hij snachts weder naede Oldemarck.

Vor sijn vertreck hulp hij deurdringen tgene daer Kornput so lange om aengehouden hadde datmē een nieuwve porte maecken soude, tusschen de Vvalt ende Oosterporte int Nordē der stadt. Dweelk alleman te seer vreempt gegeven hadde, vor dat sij ten leste saggen: dat die Beleggers heur geschut verset hebbende, als vor, oick de Vvaltporte beschooten. Soo dat het onmeugelick was deur ennige vanden ouden porten die proviaande in te brenge: als sijnde alle onvrij deur de schantzen ende tgeschut heurer vijanden. Deße porte wert gemaect den derden Februarij. Die onwillige hietense Kornputsporte: niet vā gunste maer vā spijst: tot dat de proviaade daer deur incomē sijnde, niemand en wiist hoemen deselve genoech roeme ende goets genoech daer van seggen soude.

Kornput
maect een
nieuwve por-
te.

Vvonder van
drie vel-
thoener.

Den 4. Februarij smorgens werden binnen der stadt drie velthoener metter hant gevāgen, daer Olt-hof een af hadde, ende de lieutenanten van Kornput ende Stuper hadden oick elck een. Kornput sprack opden staendē voet, doenment hem vertelde. Godtis drie vuldig, die schickte den wanckelmoedigen Israe-liten dergelicke spisse, ende hij sal dese stadt oick veur seker spisigen: maer, soo der velthoener drie sijn, niet

vor

vor drie weken: om datment hem niet en betrout.

Desen tijt doch alleman, principaelick den borge-
ren, seer lange te sijn, ende riepen seere daer tegen.
Ende lieten sich duncken hij hadde hun de meeste in-
jurie vander werelt geseght, dat sij soo lange souden
moeten geduld hebben. Vwant sij hadden overlange
van hem opinie gehadt, dat hij meer konde dan de
gemeine man:ende dat het alle sijn schult was, dat het
met den ontset soo lange aenlicp. Geloovende veur se <sup>Opinie die-
men hadde</sup>
ker dat hij den Bontgenooten deur heimeliche kunst vā ^{vā} Kornput.
al konde laeten weten wat hij woude. In welcker
opinie sij namals noch meer versterkt werden, doen
sij metter daet bevonden, dat al sijn vorseggen waer
wert. Hoewel mijn gelooye is, dat hij dit vanden drie
vveken alleenlick uijtsloech om soo veel tijts te ge-
vvinnen, op datter daerentusschen geen oproer co-
men soude. Gelyck hij altijt met allerley redenen het
ontset vvoude seker geacht hebbē:maer hij en yvou-
de niet geloost hebben dat het rasch geschieden sou-
de, of het sich noch hadde meugen vertrecken. Niette-
min het heeft oick vvel een aensien, midtsdien het
vvaer vvert, dat godt dcur hē sprack: al en vviſt hijt
meugelick selfs niet.

Tē selven dagē ontrent een ure, als de ruijterschilt-
vvachtē de Ontsetters gevvaer vverdende te rug
rende, schootē die Beleggers heur gevvoonliche drie
stucken:ende begonden sterck lermen te maecken:en-
de ter slöt sachmē de Ontsetters achter om tgeberch-
te comen atentrecken uijt het Noorden, keerende sich
met een breede slachtordning nae tzuijden: vvyant
<sup>Noritz cōpe
Steenwijck
ontsetten.</sup>
de

de wint vaeide seer sterck ende was Oost.

Die Beleggers quamen huu strax tegen met sommige peerden ende hieldē met hun sommige cleine schen mutselen op de berch kens: maer en konden niet beletten, dat sij sich niet en legerden int Oosteinde van Steenwickerwoldt acende voeten vande hovelen die daer sijn, genoempt Hiddingeberg: in een plaatse daer noch sommige huissen ongebrant stonden, ende een met pannē gedecet, dwelk Noritz logiment wert. Dese plaatse was in allen gewesten met velen erden heimingen besloten, die met boomkens beplant waren, ende den soldaten tot borstwehren dienden: soo dat sij daer laegen als in een vaste schantze die veur hun gemaet scheen te sijn. Uijtgenomen mit Noriden naede hovelen tot daer moesten sij noch daeren boven, om het leger heurer peerde van achter te verseekeren, enen Wagenburg maecken.

Noritz legert sich.

Staet vā het
Ontset.

Daer waeren bij Noritz Jessenveertich vendelen ende mochten in als sterck sijn ontrent drieduissent viijhondert knechten onder Noritz, Nassauw, Merode, Nienort, Miché Caulier, Yselstein, Hege man, ende Stuper: vanden Welcken, Nassauw ende Merode absent waeren. Daer waeren oick ses vanen ruijteren som sperruijteren som andere onder Noritz, Miché, Goor, Ellerborn, Limburg, en de Pieck.

Dese vendelen planteden sij strax alle op de voerß heimingen elck in sijn quartier: ende die Belegerde kōdēse met grooter vreucht uijter stadt alle kēnich: want het leger en was niet bovē vierentwintich honderd

Nederlandischen geschiedenissen. 351

hondert gemein tredē oft passē vander stadt: ende tus
schē beide was het al effē velt, sonder ennige boomē,
ten deel heide ende moerē, ten deel tot schier aende
stadt toe waerē weidē. Int middē vā welcke weidē
lach die nieuwe schantze die de Beleggers den 31.Ia-
nuarij gemaect hadden, als vor.

Bi deser schantzen lietē sij sich terstont vindē met
seven vendelen knechtē in slachtordning, ende twe
veltstucken voer aen: bijde welcke nae noch drie vē
delen bij quaemen, ende achter aen sommige ruijtere
Ende bleeven soo tsamen staen sōder naerder te co-
mē, schietende stedes met heuren tvvec stucken op der
Bontgenooten leger, tot dat de nacht het gesicht benā.
Van waer hun oock goede antworde gegeven wert
met vier stucken die noch wel een note grover son-
gen. De Beleggers hadden patientie ende bleevē daer
den gantzen nacht in slachtordning staen: willende
niet wederom faute doen, gelijk sij in des Ontsets
erste aencomen den achthinden Ianuarij gedaē had
den: op dat sijse den volgenden dage in stuckē soudē
meugen houven, dwelck sij veur seker hielden. Tot
welcken einde sij soo haest het dach wert, al in
slachtordning brachten wat sij hadden ruijter ende
knechten, uijtgenomen weinich vendelē die de schan-
tzen bleeven verwaerende. Aldoen gebeurde daer
aen het einde des Steendix op den Tuck een grote
schermutzel, midts die Ontsetters tegen haer uijtqua-
men.

Coen Dyrcess was daerentusschen
met sommige soldaten uijste stadt gegaen deur Korn
puts porte, ende hadde een leeder mit een
plan.

Doot van
Jonge Coen.

plancke over de Aa doen leggen: daer de soldate overloopende de Beleggers van achter schooten. Hij htschte Coen sijn bastaert son naede nieuyve schatze: dewelc ongevolgh tijnde met een hellebarde daer henen liep, ende wert dootgeschoten: daer een goet soldaet aen verloren was. Kornputs lieutenant ende twcc soldaten sleipten hem daer van. De beleggers deden oock een groot stück geschutz aende molen op de steenstraet setten. Maer den handel wert met het middageten gescheiden.

Naden eten quamen sommige vendelen der Onfitters uijt heur leger over de heide tot op de weiden: daer liep veel voetvolx der Beleggeren tegen schermutselen, die welcke strax te rugge tot aen heur nieuyve schantze gedreven werden, ende moesten vluchten: nademael die vander stadt oick uijtgelopen waeren kittelende haer van ter sijden. De Beleggers lieten de Onfitters wel aencomen: daer nae met sperruijteren snellick op haer aensettende dreevetsijse weder nae heur leger toe: ende gevolgh tijnde van een lange slachtoordning heurer voetknechten, die weder vernieuwt was, draefden sij voirt nae d'Oosten toe inden wint, om heur leger te omringen, ende voer wint aencomende te bevechten: want sij en achtens niet offer achter een wagenburg was. Aenden welcken comende deden de voetknechten eenen seer furieusen aenval. Maer sij vverden soo ontfangen, dat de vorderste gantzelick heur sinne verloore: daer oick den scheutvrijen Heinrich Snater, die een vanden aenveruders was, midden door sijnen hals geschoten wert.

Die beleggers bestormen Noritz leger,

Doot van
Snater.

Blz

Men sach int aentrecken desen dag ende alle volgende dagen een groote onwillicheit in Rennenburgs voetvolck: soo datse die sperruijters altijt met stockē voirtdrijven moesten. Nochtans als sij aen dwerck quaemen, hielden sij sich als leeuwen, ende hadde een ongelooffelike patietie met nacht en dag in slachtordnung opt velt te blijven staen.

De gene die vanden Belegerden buijten de nieuwe porste waeren, als Berenbroeck, Kornputs lieutenant ende andere: siende dat de Beleggers met heur meeste gewelt nae der Bontgenooten leger waeren: werden subtelick van sinne het Oosterleger aen te grijpe: ende keevende ter rechter hant omme vielen sonder tegengewehr in tselve leger, ende staeckent al in brant: leger. Die beleger-de branden het Ooster-leger.

brennende vele plunders, peerde proviande ende bagage inde stadt. Hier werden oock twee vrouwen gevangen: veel crancke ende gewonde deursteken ende gebrant. Daer lach alleenlick een vendel knechten, die sich terstont met heur vendel inde Ooster-schante salveerden, dewwelcke soo met eenen aenloop niet te winnen en was: sijnde de sterckste die om de stadt lag: uijte welcke sommige dier te nae quaemen gewont werden.

Aende ander syde int Uveste aent einde des Steendix waeren oock sommige vanden Onisetzers comē met ses vendelen die wijle heur leger bevochtē wert: ende hadden die molen op den dijk incregen: memende daer nae heur vijanden te beschadigen int afstrekken. Macr doen deseive vant leger afgeslagen sijnde weder aenquaemen: hoewel in grooter onor-

Z dening

e over
Hij
hätze:
e daer
n goet
at ende
eggers
len op
uet het

r Onf
e wei
tegen
n heur
oesten
geloo
Beleg
ae met
reevent
stijnde
echten,
irt nae
ingen,
ut sij en
s. Aen
ten ee
den soo
r sinne
ch Sna
en deur

Bla

dening: moesten dese ses vendelen weder nae hem gewaersaem toe. Dit gebeurde al op der papenvaſt-lavont sondach.

Vruchte van tegenpoet. Den krieg van desen daege alsoo een einde hebben-de, quamender drie vendelen knechten, die aſtoogen, vor Rennenburgs logiment: ende brachten hem wieder de vruchte van tegenpoet: maecckende een schrikkeliche muijtcrye ende roepende, gelt gelt in duijfelen name. Vwant de bovengeruerde vier dagen waeren schier tweemael overstrekken. De ander bleevē weder dē meestēdeel al dē nacht in slachtordning staen, de lust vol nevelsijnde, ēde vreeselicker koude.

Proviande bijden bedelers gevonden. Den festen, alsoomen inder stadt omſoecking dede, werter veel cost gevondē die verſteke was geweest: ſoo wel bij den armē ende bedelers als bij den rijkē. Vwant die hadden de arme gebruijct om heur proviandē te helpen verſteeken: meinende datmen bij den ſelven niet ſoecken en ſoude. Den ſevendē wert die onderſoecking gecontinuert:ende men bevont: cōtrarie van alle de brieve die uijte stadt aende Bontgenooten geschreven waerē, ende van alle eeden des magistraets (niettegenstaende de onuijsprakeliche liſtieheit dier gebruijct wert int verborgen) datter noch die tijt aen korē ten minsten veur twē maendē proviande was. Te rekenen, alſmen elcken persoon alleen ſijnde ter weke ſes pont broots ſoude geven: gelijckmen alijt dede: ende den anderen niet alcean ſijnde twelf pont. Behalvē al tgene datter noch niet gevonden en was, ende behalven ontrent vierdalf hondert koeien ende peerdē.

Stadt van proviande inder stadt.

Kornput

Nederlandischen geschiedenissen. 335

Kornput en konde sich niet onthouden te seggen in
presentie der Hoptluijdē ende Magistraets. Siet waer
souden ons dese versteckers toe gebracht hebbē? Heb-
ben sij niet dese stadt, ende tgantze leger der Bontge-
nooten, ende al dese Provincien genoech in het uiter-
ste pericul gebracht? De stadt, deur dien dat den waen
van gebreck der proviande soude onse knechte deur
wankelmoedicheit tot een verderfeliche muysterije
hebben meugen brengen, soo genoech gebleken is.
Denselven waen ende fame is oock een oirsaecke, dat
des vijants knechten die anders wederspannich wae-
ren gehoorsaem sijn worden: die troosteloos Waeren,
hebben moet gecregen: ende die verdig waeren ont-
vluchten, sijn verherdet om het uiterste te verwach-
ten op dagelike hope van overgeven der stadt. Het
leger der Bontgenooten ende dese Provincien hebbē
sij in geen cleinder pericul bracht: deur dien men de-
selve deur onverduldig schrijven schier gedwongen
hadde om een generael slacht te Waegen. Vvand
hoemen daer mede gevaren soude hebben, is blycke-
lick genoech deur des vijants onversaeghde cōteran-
tie nu soo mennichmaelen gethoont sijnde. Ende men
heeft hier nu oogeschijnlick gesien hoe swaerlick, en-
de met wat pericul der gantzer sacken ons volck
beur leger heeft kunnē verdedigen: ick latt staen vals
slachten te slaegen.

Vvat pericul
gecomen
sij uit het
verste en
van provi-
ande.

Die daer bij sijngeweest, seggē dat Olthof sich de-
ſe woordē aentrock, snorckēde vele op de Bontgenoo-
te: ende dat het nootsaeckelick was gevveest dat mēſe
met sulckē herden schrijvē voirt d' iuē soude, anders

Kornput
ende Ol-
thof kijven.

en souden sij geen goet gedaen hebben : tierende soō op Kornput , die vast bij sijn propoost bleef , dat het scheen dat sij waeren om aenden anderen te comen hadmense niet gestillet . Kornput roepende , hij wilde de Bontgenooten verdedigen : bereit sijnde lijs ende goet daer veur te pande te setten , dat hun geensins dē wil ontbroken en hadde , maer tot noch toe wyl meugelick de macht .

Ten selven dage wert eenen uijtval gedaen : de welcke onvorsichtelick beleidet sijnde , die wijl de Hoptlijden kijven , quamē de Beleggers die heur canſſe waernamē te voet ende te peerde tot hert aende Ommingerporte : die sij gewonnen souden hebben foott scheen , had hun den bedectē vvech op de contrescharpe geen vreeſe gemæct . Alleman liep vanden Wallē nae huijs om sijn gewehr , in grooter verbaestheit : maer de portē wert verſekert ende geslotē deur de gene die met coolen finnen te nagang waere come .

Denselven nacht quam Kiers weder in met brieven van Noritz , waermēde hij begeert , datmen hem soude laeten weten , deur wat middel hij best tot den ontſet soude meugen voirtvaeren .

Den achtdē wert Kiers ende sijn geselschap weder met brieven aenden selvē geſonden , genoech van gewoonlick inhouden : ende met brieven van Kornput ac Nienort ; waermēde hij hem instructie schrijft van met vierdeckenen te spreken : ende dat sijnen raet vvas datmen voirt naede flat toe aenschantzen soude , ſonder iet met den vijant te vvaegen , daermen niet toe geduyvongen en vvaere .

Dell

Den holen
vvech quam
vvel te pat-
ſc.

Brieven van
Noritz aen-
de beleger-
de .

Kornput
ſchrijft aen
Nienort .

Den 9. hadden die vant Ontset een seer groote schermuzel met den Beleggeren op den Tuckgelycker alle dage daer nae d'een oft d'ander gebeurde.

Den 12. vielen die vant Ontset den Beleggeren inde hutten vanden molenberg bijden Tuck , ende inde hutten die sij opt platte velt bij heur slachtordnung gemaet hadde, ende staeckender sommige de kele af, diemen inder stadt yvel hoerde moort roepen : ende de hutten snellick aen brant brengende , vertrocken vveder met gemack al vechtende . Die beleggers schooten met een cartauvv de molen overhoop, ende verbrandense in heure vvacht.

Om dese tijt vvaceren de ruijteren des Ontsets ende sommige voetknechten heimelick bij nachte opgetogen nae Diveren een dorp der Drenthe, ende hadden vele van Schenken ruijteren ende andere ombracht: hadden oock vele gevangen : onder vvelcke sommige van Rennenburgs hofgesinde. Ende geplunderd hebbende vvat sij vondē staecken sij tdorp meest in brant, dat het die vander stadt perfectelick sien konde, al vvas het mistig. Sij creegē daer vele seer schoone peerden die sij in heur leger brachten.

Maer dit alle ende de presentie des Ontsets en konde de ongeruste herten van velen inder stadt niet te vreden stellen : die sonder ennich uijstel verstandonen ende pretendeerde strax verlost te worden. Verwijtende dien vant Ontset alle dage, wat sij daer maecte? of sij sliepen? hadde sij anders niet willē doen sij hadden wel thuijs meugen blijven. Somwijlen oock vragende, alſt seer nevelachtich was, ende alſer geē schie-

Sommige
Rennen-
burgsche te
Diveren ge-
slagen.

Diveren ge-
brant.

ten gehoort en wert, of sij oock noch wel daer soude
meugen sijn?

Soo dat inde placte van goede ordening te stellen
op alle dingen die noodich waeren, daer Kornput en-
de Berenbroeck op drongen; vornemelick datmen nu
emmer ten lesten een provianthuis soude maecken, op
alle geval watter comen mochte: ende oock een hout-
huis, op dat der borger huissen soo schadelich niet en
souden moeten abgebroken worden om der groter
couden wille: ende datmen de borgers dwinge soude
te arbeide aenden bedectē wech op de contrescharpe
vande nieuw portes: ende datmē twee schantzē op de
riviere soude maake naer de Bontgenootē leger toe,
om daer de sterxste te sijn: aengesien de provian-
tiaatsaechelick daer over moeste comen: Inde placte
van alle desen, dedemē de bevelhebbers te samē comē
in Olthofs logiment: ende hun wert vorgehouden,
datmē vederom vā alle uijsterste noot acn Noritz moe-
ste schrijven, soo scherp als men soude kunnen denche.
Het welcke bijde bevelhebberē goet gevondē wert,
niettegēstaende het tegēspreken der voergaendē twee
Hoptluijden. Maer soo dese boden uijt soude, brachte
de Lieutenantē deser Hoptluijdē tijdinge, dat de vi-
ant al de wegen met schiltwachten beset hadde.

Schantzen
die Rennen
burg maecke
in aensien
want ontset.

Vvant men moet verstaen dat de Beleggers: int
aensien der Ontsetteren: alle die daegen noch meer
schantzen inden weide gemaect hadde. Een cleine tuss-
chen den Steendijk, ende de ander die den 31. Janua-
rijs gemaect was: ende noch een groote tusschē de lef-
genoemde ende het kriennest: ende da noch een cl-

ne opde cromde der riviere aendē torfhoop schier bij
tkreiennest. Alle eerst begōnē sijnde onder het scherm
van wagens met mist geladē, die sij bij nacht settedē,
ende lieten daer achter aende schantzen arbeidē son-
der groot pericul: niettegenstaende datse die vander
stadt dickwils uijt het werck verdreven hadden.

Dit schantzenmaeckē endē schiltwachtensettē en
was Rennēburg noch niet genoech om gerust te sijn:
maer hij dede oock stedes ronden doen te peerde: en-
de dede de torfhoopen in brant steken die daer ontrēt
op het moer laegē. Dewelcke vele daegē lang brand-
den, ende gaven sulcken liecht, datnaen op alle wegen
schier soo claeer sach of het dach hadde geweest. Soo
dat het onmeugelick scheen dat die boden langer met
brieven tusschen beide souden kunnen gaaen sonder
afgeworpen te worden.

Dwelck men wel een miracul achten mach: dat in Vvonder-
soo langen belegering, wat neersticheit de Beleggers vverck.
daer toe gedaen hebben, nochtans van hun noit geen
brieven cregē en sijn worden, hoewel de bodē schier
alle dage over ende weer giengen.

Des anderen dages, alsoo een ouijseren stuck inder
stad was schietende ontrent twee pont loots: maecke
Kornput (op dat sijn gesellen geen brieven meer en Looten bal-
souden seinden met sulcken pericul) looten ballen len om brie-
met tvee gater: deen om eenen brief in te stoppen, veu medete
ende d' ander om vierwerck in te doen, op dat sij schieten.
roockende des te beter gevonden soude worden. De-
se soude men in der Bontgenooten leger geschoten
hebben: wan het stuck mocht seer wel toedragen:

Z 4 maer

Torfhoopē
in brant ge-
steken.

er soude
e stellen
put en
tmien nu
cken, op
en hout-
i niet en
grooter
ge soude
escharpe
ze op de
ger toe,
oviande
e placeis
ne comē
houden,
ritz moe
denchē,
dē wer,
dē twee
brachie
t de vij-
de.
gers: int
och meer
eine tuf-
i. Janua-
ē de lef-
een clet-

maer doenment bruijcken soude vountment ontramp
ponnert.

Den 14. snachts sijnder vier boden uijter Bontge-
nooten leger inde stadt comen: die met geveld braec-
ken deur de schilwachten: brengende brieven van
Noritz, daermede hij begeerde: damen drie bruggen
over de Aa maecken soude int Noorden tegen over
de nieuwve porte, ende daamen de middeleste breet
maecken soude, dat hij met een slachtordning daer o-
ver soude meugen. Vvant bij was van meininge sijn
slachtordning aen beide sijden mit wagens te bedec-
ken, ende soo die proviande in te brengen. Vwelcke
maniere van doen, hoewel sij sommigen Hopplijden
vander stadt onmeugelick docht: te sijn, om dat die
Wagenpeerdēn de vlucht nemen, ende die slachtord-
ning ontdeet laeten souden, soo haest als sij des vijants
geschut vernemen souden: nochtaus werter gesloten
om hem te voldoen, datmen een breede brug over de
Aa maecken soude.

Kornput dede met eenen groote instantie: gelijk
hij al die voergaende dagē gedaen hadde: datmen m-
aden coolgaerden, daer die Aa sich naede. Vvaltporte
keert int vvestē, een schantz behoorde te maecke: en-
de datmē het Oosteinde vader Aa oock behoirde met
een schantz te verskeren. Seggende: laet ons thoo-
nen dat wij moets genoech hebben, ende oock macht,
niet alleen die stadt te bewaeren, maer oock te velde
onsen Onset tegen te trekken. Het welck oock nu
gantz nootsaeckelick is: want geensins te denckē, dat
ons de vijant die brugge sal laeten behouden oft ge-
bruijcken,

Noritz
Schrijft van
sijnen aen-
slach.

Nederlandischen geschiedenissen. 361

bruijcken, als die ter rechter ende slincker hant van ons niet gecommandeert en is.

Haddemen hem nae sijnen sin laeten begaen: ick gelooce hij hadde midden deur de gemeinte oft benden, tusschen sijner vijanden schantzen deur, tot aen der Bontgenooten leger gegravcn. Vyant die distan-
tie en was niet groot, als vor. Ten minsten was sijn
meininge, dat die Ontsetters het Noorteinde vanden
Ysveninger dijck met een schantze souden innemen:
ende ijsende die slooten, die seer breed waeren, aen
beide sijden: tonnen met sant gevult aen deen sijde
souden daerop seiten tot een borstwehr (want dan-
der sijde des dijcx had een verhooging van sich selvē)
ende alsoo met der proviaande tot hē versekert langs
den dijck souden aencomen nadē Ysveningerbrug
toe: die bij als vor met een schantze woude eerst
ingenomen hebben, het Kreicnnest dyvelck alleen in
den w: ge soude gelegen hebben, met brant versto-
rende. Vwelcke dingen hoewel sij den ousten bevel-
hebberen dochten geen quaede apparentie te hebbē:
wert hem nochtans daer in tegengestaen, gelyck in
velen anderen dinge, ten deel deur nijt: ten deel deur
onverarenheit ende flacuyvherticheit.

Maer daerom en liet hij niet te werck te trekken,
ende ordmerde dē 15. feur d'eerste bij clarē dage een
schantze inden vorß coolgaerden int Vvestē nae No-
ritz toe. Dewelcke bij Berenbrock ende willige fol-
daten, met bijlen tgevrorē eertrijck open houwende,
lustich opgemaect wert int aensje der Belegerē, die
uijt heurē schätzē te vergeefs dapper daerop schootē.

Komptus
meininge
belangen-
de donset.

Des nachts hadde hij van gelijken int Oosteinde der Aa oock een schanze geordineert, ende mistwagens doen settet tot bescherming der gravers: maer Coen Dyress met den borgeren die tot gravē bescheidē waerē volghdē heuren eigen sin, om dattet hun te vele moeite dochte deur het gevroren ertrijk in te bouwen: ende maecken een ronde schanze van mist ende stroo maer eenen voet oft tvee dick; dwelck oirfaecke was datter sanderdaegs sommige goede gesellen in dootbleeven. Daerentusschen leghden andere borgers de brugge die sdaegs te voren getimmert was met seer groter viericheit over dvater.

Doen nu alle ding verdig scheen te sijn, gaven die van binnen sulx den Ontsetteren te kennen met een viereecken opden thoren, ende deselve deden ook een viereecken dat sij quamen. Maer doen sij int versoeken waren, ende bevonden dat de wagens over de gevroren bulten des moers niet wel gaen en kondē ende groot geluijt maecken: gelijckmen oock het ramelen van een brugge die sij over eenen sloot naechten wijt hoorde: kreegen sij een schricken van sulcken aenslach ende lietent wesen.

Die vāt Onset
creegen
een schrikē
van heuren
aenslach.

Brand int le-
ger der Be-
leggers.

Daerentusschen die wijle die van binnen elck op heur plaatse stonden met goeder devotien het Ontset verwachtende buijten porten: werter int leger der Beleggers inder Vwestwijck een huis brandende, dwelck die buijten porten stonden siende vverdē seer tornich, meinende dat het verraet was, ende dat die stadt achter heurē rug aengestekē wert: tot dat heue wijtgesondene hun bescheit brachten wat het was.

Kornput

Kornput hadde met sijnen ēde Olthofs soldate de
voerß mischantzē aender brugge: als swackste sijn-
de, ende daer meest aenstoots was te erwachte; ge-
nomen te verwaeř: daer hē de Beleggers vandē mor-
gen totte ayont toe beschootē, ver vueringe heur ge-
schut tot drie reisen toe, ende waeren van sinne eene
aenloop daer op te doen om de brugge te winnen.
Maer daer en quā geen bresche, wāt de clootē vloogē
dcur en deur de schatze mids die soo dun was; slaeſz
de sommige soldate wont, sommige doot. Berēbroeck
hadde met sijn volck de slootē te bewaerē streckende
naede Oostwijck, ende den bedectē wech op de con-
trescharpe vorde nieuwe porte: op datniē de genc die
aender brugge waerē niet uijt de Oostwijck vā achter
overvallen en soude. Hage hadde met Stupers
volck te bewaerē die schantze ten Vvestē indē cool-
gaerden, genoemt bij den Belegerden Trotzpaper-
knechten: dewelcke seer eigentlick flanckerde op de
mischantzē ende brugge, of de Beleggers die haddē
willē beſpringē. Benevē Trotzpaperknechte stondē
sommige schantzcorven ende drie iſseren stucxkens
schietende elck ontrent een pont loots.

Dit was de gelegenheit des veltiegers der Belegerde.

Olthof reet te peerde in der stadt om, tegē i' verract
ende quaetwillige.

Tegen over Trotzpaper-
knechte inder weide hadde Rennēburg des nachts wa-
gens laetē vueren met mist geladen om daer achter te
schantze soo hij plach: ēde hadde alreede een schant-
ze begonnē, maer die vander stadt verhinderdet, haę-
lende vroemorgēs sommige vvagēs met gevvelt van
daer over heur nievuy brugge.

Het Veltie-
ger der Be-
legerde be-
schooten.

Doen.

Die vander
Stat nemen
Rennen-
burgs mist-
vvagens.

Doen *sij* nu op de vorſ maniere den 16. Februarij den gantzen dach te veldc geſtaen hadden: ende ſij merctē dat het Onſet niet aen en qua:ende de Beleggers tegen haer anders niet vor en naemen dan met die beleger- het voerſchieten: beſtelden ſij die wacht opt ſterx- de blijven te ſte, ende bleeven den gantze nacht daer buijten, doen- de ſcharwacht doen om ende om het velt met den Engelschen, Hollantschen, Duijtsche ende Vvelschen ſlach. Daerentuſſchen dede Kornput oock den gant- zen nacht ſijn soldaten de erde met bijlen deurhou- wen, ende de vorſ miſſchante verſtercken om die te verſekeren tegen d'artillerie.

*nijewal der
belegerden.* Den 17. vielen die vander stadt uit deur de Onnini- gerpoorte ende vingē eenen ſoldaet ende een vrouwe om kontſchap te hebben. Dēſen dach: nae eenē langen ſtrengen vorſ, d'ſgelycken hier te lande in langer tijt niet geſien en was: began de luſt (daer der Bontgenooten volch lang om gewenscht hadden, als ſijnde de ſwackſte van ruijteren) in ernſt te verande- ren, ende die dicke wolcken ſinckende gaven eenen elcinen regen: waer deur oock de ſneeuw began te ſmelten, den wint ten Zuijtweken loopende: tot groo te vertroosting der borgeren, ende heuſgelycken die, hoewel ſonder noot, in grooter bangicheit, ende ver- langen waeren.

Des avonts hadmen inder stadt geſpeelt wie buij- ten waecken ſoude, ende ſoo die Stuſersche, welcker beurte het was, iſſelue weigerden: dedemen die plancen der brugge afnemē, ende inde contrefcharpe dra- gen. Ende ſommige borgers begonden die Aa toe te

dammen

damē vorde vvalptore om de weiden te doen onder vloeiien, soo het geordineert was.

Daerentusschen werter groot alarm gemaeckt in Beleggers, Remēburgs leger, ende terstont quam alle sijn macht belegerde, opde been ende werden inde weiden gevuerd. Die ters alin ende onset- vander stadt meinden het soude aender brug gelden, vvapenen. ende uijfloopende stelden sij sich strax om die te verdedigen elck op sijn plaatse soo sij te voren gestaen hadden. Die oirsaecke vande beweging der Beleggers was, om dat Noritz met sijn ruijterije was gecomen tot aenden ouden loop der Aa om plaatse te besichtigen tot een schantze: laetende daerentusschen groot gerucht maeckē met trommette ende hornen: dwelk maeckē dat de Beleggers, heure schiltwachte verstuft sijnde, meinden dat bij strax voirt nade stadt woude. Vveinch daer nae sijn alle parthijen in heur gewersam vertrocken sonder iet aen te richten.

Den 18. volgenden avont waeren vorß parthijen wederom in wapenen, ende de Beleggers schooten dapper met grof ende clein geschut nae die vant Onderset. Die welcke den gantzen nacht vrochten aen een grote schantze die sij maeckē op de oude Aa ontrent duijssent gemein treden buijten heur leger naede stadt toe: settende daer biertonnē op met erde gevult veur een borschtwehr, ende tweee stucken geschutz daerinne. Sij hadden lange geweest eer sij gereefschap van bylē ende schuppē kondē crīgē, ende die sij met grooter moete kreegē en dochē net vele, ede de soldaetē moestē al dverck selve doen sonder recōpēc. Vvat de Bontgenootē gantz geē pionniers bestelt en haddē.

Den

Noritz
Schätzts nae
die stat toe.

Beleggers
beschieten
Noritz nie-
vve Schätz.

Den volgenden dag schooten de Beleggers op dese
nieuwve schantze vanden morgen totten avont, matr
sonder gewin schietende oock somwijlen te rug nade
vorß mistschantze aende brug. Om de welcke des
te beter uijte stadt te verfekeren, dede Kornput desen
dag den bedecten weg op de cōtresharpe voirt vol-
maecken vande nieuwe porte naede Oosterporte.

Die beleg-
gers verloec-
ken te ver-
gefs Noritz
schantze.

Den 20. een weinig vor dage maecken sich de Be-
leggers opde been met alle heur gewelt, ende trocken
in slachtordning nae de vorß nieuwve schantze der
Ontsetters : meimende die met schrick oft niet ge-
welt te winnen. Maer nae lange schermutsel moe-
sten sij sonder iet uijt te richten weder nae heur
leger.

Dit konden die vander stadt claecklyc met heuren
oogen aensien: hoe die Beleggers afgedrevē werden,
ende de Ontsetters heur schantze behielden: nochtas
was de impatientie in hun soo groot, dat sij geen ruste
en kondē hebbē. Soo dat Olthof niet Berēbroeck, Ha-
ge, alle bevelhebber, ende de Magistract besloten:
datmen weder den Noritz behoirdc te seindē, ende he
te ontbiedē, dat het onneugelick was die stadt langer
te houden: ende dat sij gedwongē souden sijn met den
vijant te verdragen indien hijt langer maecke. Dese
tijding wouden sij hem ontbieden niet eenen borger
ende vier soldate, deen van Olthof ende d'ander van-
den twee Duijtschen vendelen, de welcke sich alle
presenterden. Die souden bij claeeren dage neven die
schantzen der Beleggers deurlopen. Kornput had-
de tselve geerne belet, seggende: als sij emmer iet ont-
bieden

Q.

bieden wouden: datmen tselve dan met min pericul
deur sijne looten clooten (die hij hun daer toe we-
derom al verdig thoonde) uijte stukkens over schic-
ken soude. Ende dat sij de stadt in te seer merckelicken
pericul stelden met heuren veurnemen: om dat, of der
boden ennige in handen quaemten, de vijant den onlust
die nder stadt is vernemen soude. Maer het sij of-
men vermoeden hadde, dat hij iet tegen heur meinung
inden clooten gesteken hadde: oſt Wattet was, heure
meinung ging voirt. Ende de voerß vijf: nemende
ock sommige duijven met sich, ende een groot stück
wegs met een schernutsel uijtgeleidet sijnde: liepen
den 20. smiddaegs, alsmen minſt peerdē op de wacht

Vijf soldaet
loopen ne-
ven de beleg-
gers deur
tot de ont-
setters.

sach, over de nievve brugge tusschen der Beleggers
schiltvachten ende schanzen seer stoutelick deur,
tot aende nievve schantze der Ontsetters die ontrent
elshondert sesentseventish treden over de nievve
brug lach. Die Beleggers schooten dapper op
haer uijt heuren schantzen, ende liepense doch snel-
lick nae: soo dat het vveinchich schildē datter niet en-
nige cregen en vvaeren: maer het gelucte noch
vvel.

Den eenentvvintichsten smorgens ontrent se-
ven uren quamen de voerß vijf vvederom naede
stadt geloopen, medebrengende centen Sergeant
van Schelto jarges, ende vele andere soldaten ge-
laden met pulver broot ende keesen met lonten tsa-
men gebonden sijnde: vvelck alle sij binnen de brug-
ge nedervvorpen loopende strax vveder te rugge nac-
heur leger.

Notitz doet
pulver ende
proviande
naede stat
dragen

Die

Noritz
nersticheit.

Die wijle dit gedaen wert was Noritz persoon-
lijk vor sijn schantz versorgende alle dingen seer
nerstelick ende vorsichtelick.

Dic Beleggers quamē ter stont te voet ende te peer-
de, meinende tselve te beletten, maer het was te laet
ende die vander stadt schermutselden lange tegen
haer.

Vvonder vā
een jacke.

Het geschiedde een wonder ding aende brugge:
Want een vanden genen die de proviande brachten
wert geshoten met een ijser van anderhalf pont:
dwelck gegaen sijnde deur het vorderste van sijn jac-
ke ende sijn lijs, bleef aen het achterste steken sonder
deurgaen. Deselve jacke was van lijn waet gemaect
ontrent dertich doeck dick.

Vereering
der vijven.

Die voerß vijve werden van allen Hoptluijden
der stadt hoochlick met stukken gouts beschoncken
om heure goetwillige stouticheit te vereeren.

Vliegende
post brengt
brieven van
Noritz.

Ten selvē dage quam een duijve wv. der niet brie-
ven van Noritz: dat die vander stadt eenen sloot sou-
den toedammen (want het began seer te dooien) die
tusschen het Onset ende de stadt lach, nochtans
naerder den Ontset. Dwelck hoewel dien vander
stadt minst meugelick was te doen: maecken sij niet des
te weiniger horden verdig, om als het Ontset weder
quam daer over te leggen.

De Beleggers bleeven meest al desen dach inder
ordnung staen om het proviandren te beletten.

Noritz
Schantz
noch naer-
der der stat.

Volgenden nacht dede Noritz noch een clém
schantz maecken, tweehundert twecentseventig
treden naerder bij de stadt. Soo dat aldoen tussche
dit

Nederlandischen geschiedenissen. 369

dit schantzke, ende die schantzen vant leger der Belegerden, maer en waeren achthondert sesentnegen-
tich treden. Ende hier tusschenbeide, ontrent op hal-
ven wege, lach noch een schanze der Beleggen,
die volgenden dage bestormt wert soo gij hoo-
ren sult.

Dese maetē van distantie heb ick alle genomen uij-
te figuere, die, als vorgeseght, Kornput selfs vander
belegering gemaet heeft op den kleinen voet.

De Beleggers maeeten vele te doen om heur arti-
lerie achter om heur Oostwijcker leger deur de Aa
nae dē Ysveningerdijk te vueren bij heur schantzke
het Kreienest:maer sij sonck inde Aa datmēse qua-
lick weder uijt konde krijgen.

Denselven nachte stelden sij weder eenen wag-
burg met mist geladen recht tegen de nieuwv brug
over, op den wech daer de proviande langs comen
was:ende begonden onder tscherf desselven noch
een nieuwve schanze te maccken inden weidē. Korn-
puts ende Olthofs volck, dier beurt het was gevallen
buijten inden schantzen te waeken, meindense
smorgēs te overrumpelen:maer deden veur dat mael
verloren moeite.

Den 22. continuerten die vander stadt heure
schanze aender niewbrug te verstercken. Daeren-
tusschen ontrent vor middage quamen soimmige
vant Ontset op den Tuck, ende tergeden de Beleg-
gers, lockende deselve soo lang uijt, dat sij met alle
man sich in slachtordening te veldē begaven tegen
haer aen.

Aa Ende

Ende die wijle die andere vant Ontset oock vander ander sijde uijt heure schantzē uijtviele^c drijvende onder andere negen vā heuren peerde eenen grote hoop der Beleggeren opde vlucht liepē de voerß die de wacht buijten der stadt hadden, over dic nieuwewerbrugge, ende haeldē alle waegens binnen die dē voerenden nacht daer geset waeren, die gene diese verwaerden de vlucht nemende.

Die beleger-
de nemen
Renneburg
vveder sijn
mishvagens

Schermut-
zel van allen
ijden.

Renneburgs
voetvolck
toeft gelt.

Doen verhiefsich een grote schermutsel aen allen einden. Hier waeren ruijter aenden anderen, daer voetknechten. Het geschut donerde van beiden sijden. Die vander stadt kittelden dapper van achter in der Beleggeren slachtdordning: hoewel sij dicwils vā den sperruijters afgedreven werden: maer sij quam en altijt deur vordel der slooten wederomme. Vwant het dooide soo vele dat die perden niet meer over alle slooten en mochten. Het quam soo wijt datmen naevv en kende wie vrient ofste vijant was: ende had groote apparentie datter een veltslacht uijt broeden soude: de eene ende de andere den heuren altijt versch onderstant bestellende. Maer

nae lang omjaegen, eenigelicke sijn vordelen soecke-de, soo van wint als anders, ende doch allefins onordentlik vechtende, begonden die Beleggers honger te crijsē, want het was lang middage, ende deins den achterwaert. Princepalick heure voetknechten, die oock geltriepen in duifsent duijvelen namen. In vuegen dat de sperruijters met al heur slaen die in geenderlei manieren weder aenden man krijgen en konden.

Vvaerover van allen sijden werlt

Nederlandischen geschiedenissen. 37*

wert afgetrocken : nae datter vele dootbleven waeren.

Ten namiddage ontrent drie uren, als de Beleggers naeuw tot rusten gecomen en waeren : mercten die vander stadt, dat die van't Ontset met menichtē uijt heur schantzen quaemen nae hun toe. Daer kondemnen sien wat onderscheit vā viericheit datter was tusschē belegerde luijden, ende die andere die haer te ontseiten quamen, tusschen die nootvreesende ende vrijwillige. Vwant die Belegerde liepē strax wijs over die nieuvvbrugge dragende swaere horden, ēde leghden die over den sloot, daer boven af geruert is, al was denselvē verre vander stadt ende vele naerder den Ontsetteren: die welcke niet ruijter ende boeren-peerdē, geladen met koren, meel, ende pulver daer over renden naede stadt toe, smijtende heuren last meeest af op stroo dat tot diē einde brug geleigh was, ende weinden flux te rug om meer te haelen. Het werden oock weder veel keesen, ende brooden vanden voetgangeren inde stadt bracht.

De Beleggers maecten grooten alarm acn allen sijden, ende hadden heur volck gern opde been bracht, maer sij hadden den meestendeel geen haeste.

Daerentusschen was Kornput met sijn lieutenant ende vele soldatē met stroo ende brandēde peckreepē geloopen nadē schantze die den Ontset meest inden wechlach soo vor geseght is: sijnde buijē de nieuvve porte sevēhondert sesentsevētich treden: ēde stormdē daer op ontrent een half ure gedurēde, smijtende vuur daerim, ēde schietende vā bovē tē dicsē tot hun inne.

Onderscheit
van vier-
hoit tusschē
nootvreesend
ende frij-
villige.

Vele provia-
de te voeten
de te perde
naede stadt
bracht.

Die beleger-
de bestormē
een schatze
der belegge-
ren.

A a 2 Vwant

Vvant die schutten stonden opde erde die uijten graft derselven schantzen buijtenwaert geworpen was, ende leghden heur roeren som op de schantze, sijnde deselve niet over vijf voeten hooge, ende den graft even so breed. Daer quamē oock sommige Vvalische ende Engelsche carabins die oock van heuren perden af inden hoop schooten. Rennenburg hadde in deser schantze tweeke vendel knechten: ende wehrden sich daer uijt met langen spießen als leeuvven. Vvant sy hadden weinich roers daer in. Die vanden naestbij-liggenden schantzen schooten oock dapper van sich niet grof ende clein geschut: maer die vander stadt en waerē niet af te wijsen: hebbēde oock het geschut in-kregen datter nevē dese schätze stont, daer die brug-schantze te voren mede beschoten was geweest: na de begondenē sfelue naede stadt te sleipen. Maer ten lesten al konde Rennenburg sijn voetvolck niet op-de been brengen, nochtans sticter eenen grootē hoop sperruijteren nae toe: waer deur die vander stadt heur vornemen moesten laeten: hebbende nochtans den meestendeel der gener die de schantze hielden eerst ombracht oft seer gewont. Vander stadt en is maer een van Kornputs soldaten omkomen ende sommige gewont. Vanden Ontsetteren isser oock een oft tweeke omkomen. Als het nu seer duijster wert is iederman afgetogen.

Oirtaecken
vor Rennen
burg om af
te trekken.

Rennenburg merckende dat het sterck begaen te dooien, ende dat hij daerom het ontset niet langer belettē en konde: te meer om dat sijn volck onvyllich was om sich langer in coude ende noot om niet te laet-

ten

ten dootsmiten, soo sij hem verweeten: oock siende datter alreede twee reisen eenige proviande in comē was: ende daerenboven seer ontstelt sijnde, deur het vreeselick ēde onsinich overvalle der voerß schatze, dwelck hij vor sijnen oogen hadde moeten aensien: en hegerde hij sulcx niet meer te verwachten, macr dede terftont heimelick alle sijn geschut ende ander instrumenten, uijt alle schantzen deser leegen weiden wechvueren. Ende verlatende deselve alle met oock het Kreiennest ende de twee schantzen op den Steendijk vergaderde hij sijn volck inde Vvest wijck: ende was den gantē nacht besich om te paccken, ende sich opt astrecken te bereiden. Sonder dat nochtans iemant vander stadt oft vanden Ontset daer af iet mercken konden. Vwant het was uijtnemende duijster ende nevelachtich. Anders is te geloovē dat sijt alsoo niet al met vreden en souden hebben laeten geschieden.

Rennēburg
vergaderd al
sijn volck in
de Vvest
vrijek.

Den 23. Febr. glijx dē dage, alsoo mē geen schiltwachten meer en vernam onrent de voerß schantze sijn soo wel die vant Ontset al die uijter stadt daer nae toegeloopen: ende hebbē het velt uijte treffingē des vorleden dages vol doode menschen ende peerden vonden liggen. Onder andere vonden sij noch seventhien doode inder schantzen daer op gestormt was: welche den meestendeel drie ende meer wonden hadden, liggende in heuren rustinge elck op heur plaeise daer sij gevochten hadden als mannen. Die granschap ende wretheit scheenen hun noch ten gesichte uijt: ende lieten sich die vander stadt wel

Seventhien
doodelagen
noch inder
bestormden
schantzen.

dunckē, alſt wader was, datter dese niet alleē dootbleven en waerden, ende dat den meesten hoop, principalick die vornemste bevelhebber ende edelluijde van heuren vrienden wech gesleipt waerden, Sij vōden oock inden anderen schantzen veel gewehrs ende huijsraets dyleck sij al metnamen.

Rennenburg
treect ordent
lick ende
trotzlick af
van Steen-
vijck .

Rennenburg en vertoefde niet alle sijn volck in wapenen te brengen: ende maecte opde hooge syde der stadt, hert bij het gehuchthen Onnen een seer breedte slachtdordning met ruyter ende knechten, strec kende sich van Onnen, daer oock een moer achter lach, schier opde leuge beemden bijde. Aa, hebbende soo de hooghe inne, ende ter rechter ende sincker syden een moer. Daer hielden sij sich seer trotzig-lick ende getroostelick der Bontgenooten volck verwachtende tot op namiddage, die wylle men heel grof geschut dede voirtbrengen. Soo dat men bekennē moet dat sij sich int afstrekken emmer soo moedich ende forsich thoonden, als sij int aencomengedaen hadden.

Noritz met Oversten ende ander geselschap inde Stadt comende, reet met den Hopchluiden der stadt Rēnburgs ordening bedur die Oosterporte den Beleggerē vor heur slachtdordning her, die seer schoon om sien was: ende hadde wel lust gehat, hun doen sij voirtruckten inden steert te smijten: maer het was soo mistich dat men niet eigentlick het velt oversien en konde. Ende oock bielt sijn partiee soos gooden ordning, dat he niet geradē en dochte sijn eere ende gewisse victorie met ennich waeghalse in pericul vā vermindering te bren

te brengen. Het wert aldoen noch een Engelsch Lieutenant deur sijn hoofd geschoten, die vanden sij
nē seer beclaeght wert.

Die borger vielen uijste stadt opde hutten der Be
beleggeren ende staccken die in brant. Sij vonden het
Vwestwijcsche leger seer groot, ende deur de lange
belegering soo aengewasschē, dat het beter een groo
te stadt gelijck was dan een leger, hebbende over de
thienduysent cleine huissens. Vvant onder
alle nation en isser geene die sich beter met bouwen
van hutten ende gemackelick leger te maecken weet
te behelpen als die Duijtsche : een ieder wil sijn hut
te besunder hebben. Daer waeren breedē strate, groo
te merchten, lermplaetsen, kerckhoven vol dooden.
Het lacher oock allesins vol onbegravene prijen van
hengsten, kriegsluijden ende boeren, dwelck eenen
grooten stanck maechte. Hier was oock noch
groote menichte van levende beestē gelacten die uijt
Frieslant Drenthe ende lant van Vollenhoe te sa
men gesleipt waeren. In velen hutten was
gesouten ende gerooct vleesch, wijn ende bier, ende
alderlei huissraet wapenen ende ander bagagie: maer
weinich broot. Vvelcke dingen vanden borgeren
al inde stadt gesleipt werden: soo dat sij, nae mijns
duncken, wel soo veel roofs creegen, dat sij daer
mede heuren schaden ten deel naquamen. Vvant sij
hadden oock alle volgende dingen genoecht te sleipen
ende te vuerē aen brant ende timmerhout. Dwelck
hun xwel te passe quam om heure afgebroken ende
gebrande huissen weder te bouwen.

Rēneburgs
leger groot
als een stadt

Die borger
sleipen het
legerinde
stadt.

Steenvijck
geprovian-
dert vā allen
canten.

Den 24. Februarij op Mathijs dach, haelden die
borger den gantzen dag de proviande inne die der
Bontgenooten volck in grooter menichte metbracht
hadden. Dwelck eyen den lesten dag was van-
den drie weken daer Kornput af gesproken hadde.
Het werden oock veel wagens met proviande uit
Frieslant ende van Campen derwaeris gevuerd, soo
dat inder stadt terstont van allen dingen een over-
vloet quam te wesen. Daer af wert een clippelrijm
ken gemaect.

Sintc Matthijs die breect het ijs,
Nac verloop vā tderde Perrijs.
Doen brachtmen binnē Steenwijck spijjs.
Des haelden Stacten knechten prijs.
Daerom die godt betrouwyt is wijs.

Die verstekē
proviandē
comen
te voorschijn

Doen sachmen oock te vorschijn comen die ver-
borgene proviandē, die de borgers onder hooi, stroo,
misti, ende in tonnen ende anders verborgen hadden,
veel met wille ende behulp der soldaten die bij
hun gelogeert waeren. Als kees boter
speck ende koren: want eeniegelick hadde noch
sommige mudden saetkorens ende anders behouden:
waer mede sij niet alleen heur lant weder besaeider,
maer waerē heurer vele oock noch lange tijt sonder
eethoren te hoeven coopen.

Die belegē
de' besichti-
gen heure
Onsetters.

Tenselven dage trock der Bontgenooten leger op
te rugge nae Olde march. Die vander stadt qua-
mense sien trecken, ende vonden wel vele vendelen,
maer weinich luijden, ende seer qualick gewapent:
soo dat het hun inder wachheit eenē armē hoop doch

te te

Nederlandischen geschiedenissen. 377

te wesen:ende hieldent blyckelick genoech, dat het meer Godes dan menschen werck was, dat die stadt ontset was.

Doen beclaeghden sij heure over-groote faute die sij uijt onlijdsamheit ende onervareheit gedaen hadden: dat sij altijt geroepen hadden van den uijtersten noot, ende dat men behoorde met den vijant te slagen.

Van desen ontset van Steenwijck was een onuist sprekelike blijschap over alle de stadt gesinte Nederlanden:ende in allen kercken werden besondere dankseggingen gedaen aan Godt almachtich. Ende daerenboven wert grof ende clein geschut geschooten, ende menich fuldelik gefiert vele dagen lang, ende vele vrolike weertschappen gehouden, ende aergelyke oncosten gedaen soo int patriculier als int general. In vuegen datment daer veur hielt, datter over de tijdstichduysent gulden vertriumphecri werden.

Soo dat sommige te recht wel seggen mochtē, dat ter tot banquetten, dansen, spelen, costelike clēderō, willecomen, triumphiecken, enā dergelycke onnoodige dingen onder den menschē altijt gelts volop is:maer tot het ghene daermen tot sulx middeten mede becomt als goede ordning te stelle, ikriegs volck wel te betaelen, ende sijnen vijant in ernst te meimen enisser nemmermeer 'geen gelt.'

Die wijle Noritz met Steenwijck te onsettē doe: de was, trock Sonoy met weinich vanden sijnē voer beide de Huijse te Vollenhoeve, daer noch Rēnēburgs garnisoen op lach:ende belegerdese beide, dewelcke hem in corter tijt opgegeven werden.

T̄vas al ga
des vverck.

Die beleger-
de crijscoo-
gen.

Blijshap
der Nederla-
den.

Godt gedæct
ēde gevuer
ende getru-
pheert.

Tot onnoo-
dighe dirigen
gelts ge-
noech.

Sonoy nēpt
de Huijse te
Vollenhoeve
in.

Rennenburg
hopt Noritz
sal hem vol-
gen, ende le-
get sich bij-
der hant.

Rennenburg van Steenwijck afstrekende hadde
noch hoper dat Noritz deur sijnen vorstoet soo opge-
blasen soude sijn, dat hij hem volgen ende een slacht
met hem soude derven waegen: ende legerde sich den
eersten nacht te Diveren, ende daer ontrent niet wijst
van Steenwijck.

Sommige vā
meininge
datmen Rē-
nenburg be-
hoirde te
volgen.

Vele vander Bontgenooten sijde waeren oock vā
advijse, niet datmen behoirde met hem te slaege,
maer ten minste, datmen hem behoirde opde hielent
te volgen neven de moeren: daer hij sijn peerdevolk
niet bruijkē en konde: maeckende alijt een beschätzt
vast leger, ende passende op alle goede gelegenheiden
van hē eenen afbreuck te doen. Ende tscheen sonder
tvijvel, hadmē tselve gedaen, datmense oft seer ges-
cortyleugelt soude hebbē: oft dat sij deur onlust ende
lägduerige mijsterije geheel verloopē soude hebbē.

Oirsaecken
Vvaerom No-
ritzen onge-
taden Ren-
nenburg te
volgen.

Maer het was al te vergeefs daer af geclapt: wā
onder der Bontgenooten volck was evē soo groo-
te onlust ende gelijcke oft meerder onordning als on-
d:r de Rennenburgsche. Vvāt vā peerdē en waerē sij
als niet met hun te gelijkē: heur voetvolck was veet
nieuwaengenomen ende qualick gewapent, meest al
onbetaelt, vā proviande pionniers ende andere noot-
durft gätz onyorsiē. soo dat het geensins geraedē en
scheen, met sulckē volck ende quaedē vorraet die for-
tijne langer te versoeckē. Behalvē dat het oock ge-
wisser spel gehoude wert: de plaeften die Rennenburg
achter rug noch in handen hadde eerst in te nemen.

Dacrom werden de Engelsche, Vvaelen, ende Y-
selstenische inden Kuijnder gesonden, ende belegerde
die

die kercke aldaer. De welche hun nae sommige dagen 1581.
wert opgegeven met compositie: alwaer Bloemaert
(die op Coevorden eerstmael gevangen sijnde te Cam-
pen onloopen was) wederom gevangen wert.

De vendelen van t Friesche Regiment onder M^s- Lemmer en-
rode staende trocken vor den Lemmer ende sloten be-
vyelecke plaatzen sij oick onlanx daer nae beschoote,
ende met verdrach inkreegen.

Nienort was met sijn volck strax weder naede Om-
landen vertogen: daer hem die van Grueningen sijn
schantze van Vvinsum belegert hadden. Vvelcke hij
met sijn compste ontsettede, ende hadde verscheiden
vorspoeden: houdende geweldelick een groot oort
lants onder brantschatting, met sijnen schantzen te
Vvinsum, te Vvinsummerziel, te Vvarsum, te Vvar-
summerziel, Aduerderziel ende andere.

De Rennenburgsche waeren van vor Steenvijck Nienort vvil
met sommigen voetknechten daer int lant comen, en- de Rennen-
de legerde sich te Middelstum: daer Nicnort sich ront- burgsche be-
om quam legeren. Meinende die te bedrempen die
soo vele oft meer van getaale waeren dan hij: hoewel sluijten.
dat hem die Friesche vendelen nade inneninge van
Sloten ende den Lemmer bij gecomen waeren, Maer Rennenburg:
die Rennenburgsche sloegen sich daer los: ende tot sche dvinge
verset bedrempētselfs een Nienorts ende een Fries Renoy ende
vendel, Renoy ende Verken, in een kercke: soo dat sij Verckens
(de Hoptluijden niet daer sijnde) sich opgeven moe- vendel.
sten, behouden lijf ende goet.

Int eerste wederkeeren van Steenvijck inde Om-
landen, was Oyenbrug op een schermutzel vor
Lopper-

Door van
Oyenbrug. Loppersum geschoten in sijn been:ende binnē Grue-
ningen bracht synde stars ter stont ende wert aldaer
begraven. Onfangende alsoo (nae tseggen der Staets-
gesintē) den loon vande ract die bij Rennēburg had-
de helpē geven: waermēdē hij hem ende deselve stadt
hadde helpen doen afvallen vanden Staeten.

Het Engelsche Regiment wert naede inneming
vanden Kuijnder in garnisoen verdeilt op de Veluwe
ende Geldersche ende Utrechtsche steden om sicht te
ververfchen: die Vvalen inde Hollantsche steden:
de Yselsteinische in dlant van Zutphen ende Over-
ijssel.

Hoe ergarni-
soen van
Steenwijck
beloont is
worden.

Ick hadde schier vergeten u te seggen wat
dancbarheit die Bontgenootē tegen het garnisoen van
Steenwijck ter oirsaecken van heur welhouden be-
wesen hebbē. Seekerlich aengaēde die twee Duitsche
vendelen van Stuper ende Berenbroeck daer ick me-
de veur Adelborst onder lach, die en hebbē geen clae-
gen, dan datmen hun het geyvehre te duer heeft aenge-
rekent: want anders heeft mense te vollen betaelt eer
sy uit die stadt trocken. Dwelck goet te doen was,
om datmen hun, eerst versch gemonstert sijnde, niet
veel schuldig en was. Doch nae mijn gelooove ge-
scheidde t'sclive meer om datmense vreesde, als sijnde
meestdeel huijtenlanders, dan uit dancbarheit. Vaant
mij is geseght dat Kornput ende Olthof, die lantsaten
waeren, een seer lange tijt naegeloopē hebbende, noit
en hebben tot betalinge der soldije diemen hun schul-
dig was kunnen geraecken: ick geswijge datmen hun
enige vereeringen soude gedaen hebben.

Den

Den borgeren der stadt, niettegenstaende heure flacuherticheit die sij inder belegering behooont hadde, wert veel beter gedaen. Vvant behalven vle duiffenden, die hun de Bontgenooten restituuerdē veur heur verschoten penninghen: werden hun noch bijden gereformerten gemeinten allenthalven groote beden verwillight tot verset van heur schade: ende sij werden van alle lasten der Generaliteit vrij gelacten.

Hoe die borg
ger van Stee-
vijck gehan-
delt sijn.

Maer sij en bleeven evenwel niet lang genietende heure goeden, daer sij soo veur gevrees hadden: Wāt kerfē moet sij storvē binnē jaers meeſtdeel van peste: die uijt het menschenbloet ende doode prijen die sij rontom de stadt onbedect lieten liggen ende veel ander oir saeckē gesproten was: ende der overgeblevenen goet quam namals in handen heurder vijanden doen die de stadt met verrassing innamen. Gelyck hun tselve in ende naerde belegering mēnichmael uijte schrijtuere te vo- ren geseght was: dat heur wantrouwē tot godt, son- der noot te lijden, int cort oft int lang niet ongestraft en soude afloopen.

Daerentusschen was Rennenburg met eenen hoop ruijter ende knechten in Zalant comen, nemende het berookt het Huijs te Boxbergen inne, ende drijvende veel rooſ's sterckt Goor. met sich, ende sterckede Goor ende sommige andere kleine plaatzen.

Die van Deventer begonden twee vendelen knechten aen te nemen onder de Hoptluiden Vvar- melo ende Grijster: leggende deselve int clooster te Honnepe met de ruijteren van Simeon van Lyenburg. APRIL 13 Int begin van April quam de Prince van Orangie 1585.

VAN

De Prince
compt in Van Amsterdam (soo die Staeten General noch niet
Frieslant. aencomen en waeren) met sijn huijsfrouw Charlotte
van Bourbon te Hertingen : om op alle ding orden te
stellen in Frieslant.

Hohenlohe quam daer oich seer toornig sijnde op-
de Staeten van Frieslant : ende wilde van hun een
schristeliche getuijgenis hebben van sijn weldra-
gen. Die Friesen ontkenden dat sij hem oit missegh
hadden: ende het wert ten lesten verdraegen.

De Prince nae dat hij te Leeuwerden heerlichen
ingehaelt was, reisde weder nae Amsterdam : om te
handelen van het aensnemen des Hertogen van
Alencon.

Rennenburg en hadde alnu in Frieslant geene
plaetsen meer, dan het Casteel van Staveren : daer
Rein Dekema op lach met onrent hondert ende tse-
Sonoy bele-
gert Staverē. venich man.

Sonoy hadde uijt bevel des Prin-
cens sich inder stadt van Staveren vor het Casteel ge-
legeret met twee clein vendelen : die vveinch meer
volx uijtmachten dan op tHuijs waeren. Hij mac-
te hooge Catten daer vore, ende settede daer noch
houten mantels oft schermen boven op, die de solda-
ten preeftocljen noemde: houdende daermede die be-
lgerde met musquetten van heuren wallen.

Vvant sij en hadde geen grof geschut daer sij de bou-
ten mantels mede beschadigen konden. Hij had-
de lang gebrekk van pionniers, pulver, geschut, ende
andere nootdurft daermen sulcken stercke mede plach-
te beschadigen. Vvant Dekema hadde de wallen
wederom gantz dick ende hooge opgebouwt.

Maaß

Maer doen hem de voers nootdurftige dingē qua-
men: beschoot hij deur Thomas Both de strijewebo-
ren met ses stucken:ende vulde den graft:ende miter-
de onder den wal.

Dwelck de belegerde soo verbaest maecke, dat
sij Dekema dwor gen te parlementeren. Maer alsoo
Sonoy hem sijn begeerde conditien afsloech ging hij Dekema
seer gestoort weder binnen. Die soldate riepen van- deur sijn sol-
den wal tot Sonoy: Laet hem accorderen oft niet, wij daten niet
willen hem wel wat anders leerē. Ende weinich daer Sonoy gele-
nae Dekema ende ontrent achthien Friesen gevangen vert.
hebbende, presenteerdē sij die te leveren, midts dat-
men hun genaede doen soude. Dwelck alsoo veraccor-
dert wert. Ende Sonoy dede die Duijtsche beleidec op
de Swartesluise om van daer nae Zalant te meugen
trecken. Dekema met andere Friesen die hem gele-
vert waeren schicte hij gevangen nae Enchuijsen. De
vrouwe ende kinderen van Dekema ende sommi-
ge andere liet hij vrij ende vranch passeren waer sij
wilden.

Het Casteel wert aende sijde naede stadt bijden Tcaftel van
Friesen weder afgeworpen. Vvelcke stadt sij, met het Staveren ge-
voergaende geleert sijnde, sonder vertoeven deur slicht, endo
Sonoy deden bevestigen. die stat be-
vesticht.

Daarentusschen waeren de Rennenburgsche uijt
groot Aduyvert beneden op het Reediep comen:ende MAIJS
meinden een schanze op het waeter te maecken om 1582.
Nienort vader Zee af te sluitten. Maer hij wert sulx Nienort
in tijts gewaer, ende maecke sich inde vorbaet leggē- slaecht som-
de hun laegen. Ende soo de Rennenburgsche smorges mige Renn-
gen quamen burgsche,

anquamen openbaerde hij sich ende sloechse op de vlucht. Daer het vendel van Vvilem Hendriess hem seer wel toe te passe quam. Dwelck t'savonts te voren over d'ander sijde des wacters uijten Briel was aen- comen, ende schoot smorgens over twaeter ten diest tot den Rennenburgschen inne. Vand en welcken vele dootbleeven ende gevangen, ende sij verlooren oick sommige vendelē. Die verloopen gaven sich weder int clooster van groot Aduvert.

Corteling daer nae begerde Nienort aen die Staten van Frieslat, dat sij twee maent soltz aen sijn kriegs- volck soude betaelen; belovende hun dat hij groot Aduvert belegeren soude. Dwelck die Staten van Frieslat gedaē hebbende: ruete hij met sijnen ende dē Frieſchē vendelē ende vele andere, die hij vande Bont genooten bij sich cregen hadde, daer vor: stellende wachten aen Steentul, ende aende Nieuwbrugge; ende settede het grof geschut dat hem uijt Frieslant gesonden was inde smitte recht vor de porte des closters om t'selve te beschieten.

De Rennenburgsche braeken te Middelstum ons de daer ontrent op, lichtende heure schantzen, ende trocken neven Grueningen over t'Reediep: nemende oick ontrent driehondert peerden mede, ende quaem om Aduvert te ontsetten. Nienort was gewaerschouwvet, ende hadde wel goet gevonden datmen den sterkeren plaets gegeven hadde: maer de Hopluijden besloten, datmen niet en behoirde af te wijsken. Endc doen die Rennenburgsche onder oogen quaemen werter een groote slachtordning ge-

maect:

maect: alwaer een groote faulte geschiedde. Vvāt mē
stelde die boeren die niet Frieslant gesonden waeren
mede in der ordning onder de kriegsluydē. De welc-
ke: als de Rennenburgsche achter tclooster om over
Aeuwerderdiep nae bij quaemē: terstont, sonder slae-
gen te verwachtē met heurē varjaegers over de be-
kende slooten sprongē, ende vluchtēde dedē ooch al-
leman vluchten. De Rennenburgsche vervolghdēse
sterckelick, soo dat sij het vendel van Sansplumb ens-
de van Berenbroeck kreegen: die welche onlanx me-
de daer bij comen waeren: gelijk oock Stuper met
sijn tweee vendelen. De welche Stuper ende Visscher
met sommige andere gevangen werden: maer wei-
nich bleeffter doot.

Die Nienor-
sche geslagē

Vandē verloopenen wasser vele te Collum ende
Dockum comē, vele oock inde schantze van Aduwer
derziel: opde welche de Rennenburgsche eenē furieu-
sen aenval deden, meinēde dat daer maer een Squadre
in en was: want die gevlycht daer in comen waeren
hielden sich eerst stil. In welcken aenval sij soo wille-
com geheeten vverdē: dat sij nae groot verlies daer af
wijcken moesten. Maer sij quamen daer nae mit grof
geschut wederomme: ende nae dat sij bresche gescho-
ten hadden, deden sij drie stormē daer op: ende won-
nense mit den derden storm, brengende al om dē hals
wat daer inne was. Daer oock Hoptman Schelto jar-
ges, die daer bevel hadde, mede doot bleef: dwelck
een seer gehertig man was, ende wel geleert.

Rennēburgs-
sche afgesla-
gen van Aeu-
werderziel.

Rennēburgs-
sche vvinnē
Aeuwerder-
ziel stormen
derhant.

Doot van
Schelto Jar-
ges.

Die Friesen dedē den verloopenē strax weder nieu-
we vendelen geyewehr ende gelt geven: met welck be-

B b   hulp

Nienort
geeft sich
vveder in
Vvinsum.

Nienort be-
dwingen al
sijn schant-
zen overte
geven.

IVLIVS
1581.

hulp Nienort sich haestede, ende gaf sich met de gene die hij uijt het voerß verloop bijden anderen hadde kunnen krijgen wederom inde schantze te Vvinsum. Maer alsoo Rennenburg met al sijn macht daer vor quam: ede deselve schantze gantz niet behoirlick gemaect en was: in vuegen datmen vande platten vlede tot velen plaetsen van achter inde wehren schieten konde: ende veel weiniger bequaem was om tegen gros geschut te houden: soo wert hij van sijn eige kriegsvolk bedwongen om te parlamenteren. Deur het welcke, eē verdrach gemaect wert, soo wel veur die van sijn ander schantzen als veur Vvinsum: dat sij aller ding vrij souden meugen uijt trekken, sonder oock heuren heere te verswerē. Dwelck gedaē sijnde, en wasser inden Omlanden ende tot Docum toe nu gantz niet meer Rennenburg een wasser meester.

De Leſer moet hier weten: dat ick het gene dat ick naede belegering van Steenvijck vertelt heb, ende noch vertellen wil: meestdeel hebbe van hooren seggen der geloofwerdigen perſoonen: sonder van allen particulariteiten desſelven anders ſeker beſcheit in handen te hebben oft iet daer van gesien te hebbē: midtsdien ick, ſoo haest Steenvijck ontſet was, van myn Hoftman een eerlick afscheidt nam om mij veur een tijt te rustē. Op dat, of ick ergens quame te miſſe tſelue der reſte deser memorien het geloove niet en vermindere. Doen nu de ſaecken der Omlande weder gantz onder de voet laegen: begonden die Staaten General, die lang binnen Amsterdam den tijt met euwiche raeſlagen versleten hadde, wederom

in deser Oostnederlanden een veltleger te practiserē. Ende sonden wederom Noritz als Veltoverste met sijn Engelschen nae Frieslant: ende daer bij acht vendelen van Sonoy met sommige andere. Dewelke met oock het overblifsel der vorſ verstroiden vendelen, begonden den Rennenburgſchen wederom den cop te bidden. In sulcker vuegen: dat alsoo Schul mit knechten uijt allen vendelen de schantze van Monickenziel afgelopen hadde, de Rennenburgſche bedwongen waeren sich uijt Grijpskercke in slachtdordning te stellen om te vertrecken: vreesende van achter den wech ondergaen te wordē. Opde welche de voerſ vā Sonoy's Regiment, die dē vortocht hadde tot verscheiden reisen treftē: soo lange tot dat de andere oock aengecomē sijnde, de Rennenburgſche sich op de vlucht begavē: ende werdē vervolgh̄t tot onder Grueningen met verlies sommiger vendelen, ende velen dier soo doot bleeven soo gevangen. Der Staten volck hadde geenen oft seer cleinen schade, ende creegen ongelooffelikē veel gewehrs, dwelck de vluchtinge wechgeworpen hadde. Sij legerdē sich eerst int clooster te groot Aduwert: ende daer nae maectē sij een brugge over t'Reediep, ende legerden sicht int clooster te Selvert.

Rennenburg: die overlange nae sijn vertreck van Steewijck, deur ongenuechte die hij daer in maectē, vander uijtteiring gequelt was geweest: was vijf dagē voer dese slacht binnē Grueningē gantz sieck gewordē: ende nā den 19. Iulij het Sacraments broot op sijn wijsē op den dach dat sijn volck die slacht

Noritz met
sijn volck en
de Sōoysche
nae Frieslāt
gesonden.

Die Rennā-
burgſche ge-
slagen.

Noritz le-
gerdē sich vor
Grueningē.

Doot van
Rennenburg.

Bb 2 verloren

verloor, ende hij starf den 23. Iulij daer nae niet sonder achterdenken van gift.

Cort verhal
van Rennen
buigs leven

Hij thooerde groote mismoedicheit ende leet wesen van dat hij de Staten verlaten hebbende, sijn Gouvernemmenten in sulcken lijden ende schade gebracht hadde, sonder ennich profijt daer deur te genieten: roepede dicwils seer afgris selickē luijde. O Grueningen Grueningen, waer toe hebstu mij gebracht! Des mach ick wel in ewigheit beklagen den dach dat ick u uit sach. Hij verslet oick de leste acht dagen sijn suster Cornelia van Lalaing, roepende sij soude hem niet onder oogen comen: uijt oirsaecken dat sij hem met quaeden raet vervuert hadde. Sijn vader was eerst heere van Cornet genoemt: ende was stadhouders van Gelderland: die welcke trouwde een Gravinne van Rennenburg, ende wert deur successie van sijnen oom Grave van Hoochstraeten: gelijck dese Iorgē van Lalaing deur de Canonick Harmā sijn oom Grave van Rennenburg was worden, ende daer nae oick heere van Zuijlen etc. Sijn ouste broeder Antonis van Lalaing Grave van Hoochstraeten een seer verstandig ende cloek heere, was anno 1567. met den Prince uijten lande vertrocken, schouwende die wretheit des van Alva: ende was in des Princen eersten tocht op een schermutsel in sijnen voet geshoten, daer hij af starf. Dese iorgē was doen heere van Ville genoemt, noch jong sijnde: ende bleef met velen anderen inder Spaensche regering stecken: ende hielt sich meest met den Grave van La laing Gouverneur van Henegouw sijnen neve. Hij was

was van joux op seer wel onderricht ende geleert
in Latijnsche Griecke ende vele andere spraecken,
ende in alderley vrije kunsten ende wetenijchappen.
Hij was van natueren suet ende lieffelick van conver-
satieve, geensins twistachtich oft hooverdig. Hij was
een vijant van dröckenschap ende overdaet. Hij was
wel seer tot oncijscheit geneight, maer dedet soo hei-
melick datmender niet van en wist te spreken. Sijn
gemeen cortzwyjl was de musike ēde tschaeckspil. Hij
was tot den dag toe dat hij vanden Staten afviel seer
liefgehadt van allen sijn soldaten: want hij was seer
geneight om den selven altijt wel te doen betaelē. Hij
hielt oick goede discipline nae alle sijn vermeugē: ēde
en woude geensins lijden, datmen iemanden overlaſt
dede: sijnde een vijant van alle vreethheit ende onmen-
schelicheit. Hij was oick seer liefgetal bijdē luijdē vā
sijnen Gouvernementen. Aengaende sijn religie: niet-
tegenstaende dat hij gelesen hadde die schriften vā die
vander gereformierde religie, al en waert anders gec-
ne dan die hem Sonoy te lesen gegeven hadde: niette-
genstaende oick dat hij dagelix vindende sich onder
de aenhang der Gereformeerde niet de ongefondert-
heit ende ongerijmtheit der paepschē supersticie spot-
tende was: nochtās bleef hij opēbaerlick houdēde het
exercitie derselvē. Ende dat uijt vreesc des Coninx,
sijner moeder, sijner nevē vā Lalaing, sijnes hofmee-
sters Laurēs, ende principalick sijnes ooms des Cano-
nicks die hem erfgenaem sijner goederē gemaect had-
de. Vvelcke dingē tē deel een oirsaecke waerē, dat hij
den Staat was afgevalle. Maer vor nemelick scheen he-

son
we-
Gou-
racht
eten:
nin-
Des
b dat
sijn
hem
hem
was
adt-
gra-
van
dese
oom
nae
nto-
seer
met
e die
ncen
t ge-
doen
ende
ring
La-
Hij
was

indē sin te liggen het houvelick vā Maria de Brime
 Gravinne vā Megem wedue sijnde vā Lanceloot vā
 Barlaumont: daer hē sijn suster Cornelia grootē hope
 toe gaf. Dieweleke hij doch niet en kreeg: maar sij
 wert gegevē Philipsen van Croy Prince vā Chimay,
 Sijn Gouverneurschappē en achidee hij niet vele doē
 bijſe van wegen der Staten hadde: ende hieltſe meer
 veur eenē last, dan veur een vordel. Iae ſoo verre, dat
 hij int beginſel doē hij die eerſt aengevert hadde, eens
 te Leeuwerdē al gelerſt was in meininge om nae Ant
 werpē te reiſen, ēde ſijn Gouvernementē te resignere:
 tē waere dat hē Uſkens weder op het Casteel getroc
 ken, ende half met gewelt daer toe gehoude hadde,
 dat hij eenē eedt ſchreef ēde onderſteekēde vā dat hij
 defelue niet verlaetē en ſoude. Vwelcke aert vā klein
 moedicheit hē oick te lichtelicker dede bevilligen,
 om tot dē Spaensgeſintē ſich te vervuegē. Aengāde
 ſijnē rijdom, is mijnen geloove, dat hij ſeer arm gestor
 vē is, ende dat hij meer ſchult achter liet, dan alle ſijn
 goet weert was. Vwant hij en was geen mā geweest
 vā ſijn Gouvernementē uijt te putten: ende de Spaen
 ſche en hieldē hē geen geloove: ende van ſich ſelfs en
 hadde hij niet vele: ende evenwel gaf hij vele pennin
 gē uijt tot faveur ſijner nieuwvaengenomē ſaecke: ēde
 hielt daerenbovē altijt eenen heerlichen diſch boven
 ſijn macht ende staet: niet ſonder alderley muſicke ſoo
 met ſtemmen als met instrumenten. Soo dat alle ſyne
 costeliche drincvaten ende andere ſilverē ende goudē
 iuueelen ende ketenen overlange verteert waeren.
 ſijn aldermechteſte vijanden hadden deirnis met hem,

dat

dat hij so jammerlich verlatende soo menichsuldige
vordelen vor verhalt sijnde soo van natueren soo vā
leeringe als van fortune, daer andere te vergeefs ons
wenschen sich hadde laeten verleiden.

Verdugo wert bij den van Parma in sijn plaatse
gesonden.

Verdugo in
Rennenburgs
plaatse

Ende niettegenstaende ick vor mij genomen
hadde het eerste boeck deser Memoriën met het
einde van Rennenburg te sluisten: gelijk het
met sijn regeringe begonnen is: soo en kan ick noch-
tans niet laeten u met corten hier bij te seggen som-
mige dingen dier in desen quartieren nae sijnen doot
gebeurt sijn.

Yselstein met sommige sijner vendelen ende sommi-
ge Squadren uijsten naesten garnisoenen: met oick de
twee Deventersche vendelen van Vvarmelo ende Coē
Dyrcß (die nu Gruijters plaatse becomē hadde) Wae-
ren getrocken van ontrent Deventer om Goor in te
nemen. Sij waeren stark ontrent acht oft negenhon-
dert knechten, ende honderd twintich peerden onder
Symon van Lymburg. Het waeren oick mede getroc-
ken als belediers oft voirtstelders des aenslachs, de
Drost vā Zalant Licutenant sijner Ex.vā Overijssel,
beide de Ittersūs, een Borgemeester van Devēter, ēde
vele borgerē vā Overijssel. Doē sij nu de een schatze
te Goor inkregē haddē ende belegerdē de andere: quā
Schenck met vele ruijterē ende sommige voetknechte
ende verleghde hun den pas dat sij geen proviande
krijgen en konden. De Prince ende Staten, hoewel
den aenslach sonder heuren wille ende wetē geschiet

AVGVST.
1581.

Yselstein
treckt vor
Goor.

Schenck be-
legert Ysel-
stein.

was sonden nochtans vele ruyteren ende sommige voetknechten om baer te ontsetten. Maer daer en wert niet uijgericht.

Iy selstein met den sij ne gevange.

Vvant Schenck maecte fulcken verdrach met de belegerdē, dat he Yselstein, Vvarmelo, Escheda, Coen ende alle bevelhebberen, Drost, edelen, Borgemeester ende borgeren gevange gelevert werden. De soldaten moesten syveiren in drie maenden niet te dienen, ende trocken alsoo daer uijt, de buijtenlanders met rappieren ende die andere gantz wehrloos. Dit gebeurde int begin sel Augusti, nae dat sij ontrēt veerthien dagen belegerd waren. Het scheen sij noch wel een weinich gehou den souden hebben: want al en was daer geen broot noch bier meer, nochtans warender noch over hon dert peerdēn veerthien alreede gegeten sijnde) ende souts genoech ende materie van brant om bij te koken: ende genoech pulver. Men hiegt hun weinich gelooye: want daer werter vele geplundert, ende meer dan honderd dootgesmeten: niettegen staende dat Schenck sijn beste dede, ende deurstac ker sommige van sijn eigen volck die hij vant sijn ge loove brekende.

De vorß gevangene werden meest gebracht op thuijs van Blijenbeeck, behalyen Escheda die sich ranchoende, ende Lymburg die losgelachten wert met Brederode vendrich van Yselstein.

Noritz was daerentusschen noch gelegert te Sel Wert vor Grueningen: maer alsoo der van Nassauw die General over de ruyterij gemaect was, met den ruyteren niet in tijs tot hem gesonden en wert

Noritz treft af van Grueningen.

en wert: ende midts hij oock andersins deur gelts ende andere mangelen, aldaer niet uijtrichten konde: doch hem geraden op te trekken: ende legerde sich weder te Collum.

Hij en was soo rasch niet opgetrocken , Verdugo en gaf sich nae Reide. Dwelck een dorp is liggende schier als een peninsel tegen Embden over, diep inden Dollaert: alwaer Nienort sommige dagen te vooren Egbert van Bevelint met vier vndelen te waeter gesonden hadde die de Malcontentē daer uijt gedreven hadde. Maer soo lichtelick als sijt gewonnen hadde: soo lichtelick creecht Verdugo weder, met groote schande sommiger Hoptluydē die daer van getrocken waeren; nietegenstaende datmē deselve schantze altijt te waeter ontsettē konde. Dit geschiedde ontrent den 18. Augusti. Hoptman Cater was inder schantze met eerden dootbleven: Vvester- man lach cranc tot Embden, Isaac van Vvieringen ende Hans Croon werden daernae gescholdē vor recht, ende verordelt vanden lijve: maer sij salveerde sich beide met heur voeten.

Dese tijdingen tot Amsterdam comen sijnde, daer de Lantraet ende Overicheit op d'Oostsijde der Maeſe: die corts te voren in sGrevenhage ingestelt was: vergadert waren : haesteden sij sich om nae Frieslant te trekke, ende scindende Nassauw voraen, sij sij oock tot Leeuwerden comen de sevendē Sept. Alwaer sij strax alle nerſlichkeit begonden te doē, om Verdugo(die nae het wedernemē vā Reide Noritzē gevolght was ende hadde sich gelegert te groot Adiu-

Verdugo
nemt Rei-
de in.

Doot vā Ca-
ter.

SEPTEM-
BER 1581.

De Lantraet
compt te
Leeuwer-
den.

B b 5 wert)

wert) met een veltleger dē cop te bieden. Ende deden
veurt eerste alle de ruijter die sij daer ontrent hadde.
bijde voetknechten trekken, die over lange te Collum
lagē ende daer ontrent. Daernae dedē sij General mö-
stering van alle heur volck ende gavē elck een maent
soltz. Sij hadden oock vijf stukken geschutz te velde.
waer van de twee halfslangen waeren. Het was lan-
ge tijt seer schoon drooch weder: niettegēstaede het

Peste in beiden legeren. Welcke, was soo inder Spaenschen als inder Statenle-

ger seer groote sterfte van peste ende andere siecten.

Doot vā Ia- Van den welcken storven op der Staten sijde onder
cop vā Mech- vele andere Iacop Hendriß van Mechelen ende Vif-
elē, Visscher scher Sonoys Hoptluidē: ende oock Gouyvēberg sijn
ende Gou- Overstelieutenant: in wiens plaatse Karl vā Vim-
vēnberg gestelt wert.

Het began den Friesen ende anderē gedeputeerde
te verdrieten: dat het leger soo lange stille lach son-
der iet uijt te richten. Deur welcker haest Noritz
gepickeert sijnde, resolueerde sich, Verdugo (die al-
nu op alle vordel sich te Northorn gelegert hadde)
onder oogen te trekken. Hij hadde bij sich elf vendelē
Engelsche vā sijn Regimēt daer Morgant Overste
lieutenant vā was: ende vier Nassauwische:ende ne-
gē. Sonoysche:ēde ses Nienortsche vendelē. Maeckēde
tsamē in als niet over drie duisent man. Ende vā ruij-
terē, de Engelsche vane, Goor, Ellenborn, ende Hen-
drick van Eck: maeckende tsamē niet vele over 500.
peerden. Met dese hoop trock hij tot deur de vestinge
der Nieuwziel den 30 Septembris na middage.

Hij en was so rasch niet int gesichtte vor Northorn.

comēt

comen, Verdugo en stelde sich in slachtordning : die welcke hij met slooten ende andere vordelen , wel tot sijnen gemaecke, alsoo toegerichtet hadde, dat sijn volck daer deur seer goede strijckwehren hadden, te achterdeele vanden genen die hem wat wouden. Het Rennenburgsche Regiment daer Monceau nu Overte ende Rinswoude Overstelieutenant van was , ede het Billysche oft Friesche Regimēt daer Daxis Overstelieutenant vā was setteude hij meest int midden: ende maecke sich de Vvaelē van sijn eigen Regiment tot vleugelen. Daer nae vielen sij op heur knien bidden de om victorie. Dwelck der Staten volck op dit mael niet en deden: maer quamen met heure slachtordning aen seer vermetelick:inder welcke sij de spicissen ede cortgewehr van allen natien die daer waeren d'een deur d' ander met den vendelen int midden gestelt hadden, ende die schutten oock aende sijden ende vor den.

Der Staten
volck vermed
tel.

Capitein Vvillemets met den Engelschen ruijteren, ende den Lieutenant van Ellerborn met den sijnen (want Ellerborn lach te Leeuwerden cranck) stende tyce vanen ruijteren van Verdugo vor sich , waer van de eene rootrocken waeren, begonden het spel ende setteden met vollen ren daer aen . In vuegen dat sommige daer van nedergelecht sijnde , de andere de vlucht namen, ende gedreven werden tot achter Northorm. Van welcker vlucht de Rootrocken daer nae onder heur volck groote verachting ende verwijt moesten hooren. De voetknechte van Verdugo vielen sterck uijt Northorm , ende onderschepten de vorſ

Slacht bij
Northorm.

vorß Staten sperruijteren. Maer alsoo V vingarden met eenen verloren hoop haer ontsetten quam: sloegen sij sich daer deur, ende ontquament: de vijf venedelen voetknechte van Verdugo die haer onderschep pen wouden oock opde vlucht geslagen sijnde. Daernae began een geveldig treffen der verlorene hoopē van beiden sijde: dwelck duerde een goede lange tijt. Der Staten volck de andere jagende gins ende weder het gantze velt over; soo dat sij scheenē die victorie seker te hebbē. Vwant dē tros vā Verdugo began oick sijn bagagie te vluchten, de Rootrocken alreede tot groot Aduvert toe gerent sijnde. De artillerie van der Statē sijde (want Verdugo en hadder geene) donderde sonder ophouden. Maer ten lesten alsoo die wegen smal waeren ende vol slooten, niettegenstaende dat sommige vandē selven toegevorpē waerē, namē sommige ruijterē der Statē de vlucht: ende ter selver tijt waerē oock de voetknechten: dewylle sij te vierichlick tegen heuren vijant aen liepen int passeren der graften in onordning comen. Daerover Verdugō met sijn slachtordning die hij wel in een

Statē volck gesloten hadde sterck aencomende met eenen versē geslagen. kerden pas: ende sijn tvee vanen sperruijteren, die aende slincke sijde sijner slachtordning gestaē haddē, vor aen streiffede: quammer eē General vlucht onder der Staten volck. In vuegen ende manieren, dat sij het geschut altemael daer lacten moesten. Verdugo ver volghdese seer sterckelick met sijn sperruijteren tot aende Nieuwziel toe: daer wel tot heuren gelucke bij die van Frieslant recht te voren een vesting gebouwt

Nieuwziel.
bevestiget;

bouwt was, inde welcke oock de Bohmsterziel mede begrepen was; ende waerē aldaer sommige Friesche vendelē in garnisōc blevē. Het was hun oock groot geluck dat alle de wāgēs ende bagagie noch opde ander sijde der selver vesting waerē: anders souden sij alle Verdugo te deel geworden sijn. In deser slacht bleevē van der Staten' volck doot schier de helft der voetknechte, met sommige ruijteren: ende vele vendē verloren. Daer bleef Karl van Vvingaerdē Overstelieutenant van Sonoy (in wiens plaatse Kornput succederde) ende Hoptman Ioris Roberts. Daer bleef Schul Overstelieutenant des vā Nassauw (in wiens plaatse Dorp succedeerde) ende Hoptman Vvimant van Ommeren. Vandē Nienortschē bleevē de Hopt luidē, Kertz, Gerit Entēs, ende Cornelis Loeveschē. Vandē Engelschen de Hoptluidē Cotton, Bisschop, Fauwillēs. Oick bleeffter doot de Ritmeester Hendrich van Eck, ende Bellewin lieutenant van Ellerborn: ēde vele andere bevelhebberē van allē regimentē. Het werden gevangen, Donauw Overstelieutenant van Nienort, ende de Hoptluidē Bruijn, Vvillē Hēdrīs, Peter Berēstain ēde Iorgē vā Edimbourg, ēde vele ander bevelhebber ende soldatē. Noritz wert geschotē deur sijn rechter hant. Nassauw kreeg sommige scho-
tē op sijn harnasch, ēde een vervlogē loot op sijn bee. Hoptmā Nisbeth wert inde cop gehouwē, daer hij corteling af starf. De gene die het ontquaemē waerē meest alle wehrloos, principalick om dat vele deur slootē ēde waterē haddē moetē ontsvēmē. Vander sijde vā Verdugo bleevē weinich nāhaftē persoonē dan

Doot van
Karl vā Vvin-
garden Ioris
Roberts.
Schul, Om-
meren ende
ander Hopt-
luiden.

Noritz ge-
vront.

dan Vvolf Prenger seer gewont. De gevangene die ge ranchoent sijnde weder tot de Staten quaemen segghen dat Verdugo selfs bekede: hadde der Staten volck noch weinich dagen tegen hem blijven liggen sonder slagē: hij soude midts de groote peste, honger, armoede, ende onweder dwelck volghde, hebben moeten OCTOBER optrekken ende verloopē. Siet was het is eenē desperaten vijant uijt sijn vordel te willen drijven.

1581.
Verdugo be
legert
Nieuuyziel.

Nae dese slacht quam Verdugo strax met sommige hoopen over het diep ende legerde sich te Gripsherkē ende Vissliet: ende maecke loopschantzen aenden canal onder de vesting van Nieuziel voerß. Vwelck canal hij oock daer nae met een ketē ende lange Grueningsche schuitten, diemen snebbē noempt, met erde gevult sijnde, overspande: om alsoo het ontset beletende de vesting uijt te hongeren: midtsdien hij verstaen hadde datter weinich proviande in was. Maer de Lantraet daer op verdacht sijnde had een weinich te voren eer sij den canal overspannen. Knoop met

Lantraet
heint provi-
ande in
Nieuuyziel.

sommige proviande ende twee geutlingen daer in gesonden: met den welcken niet weinig schade gedaen wert doen Verdugo de vesting doende opeischen sijn volck daer vor in slachtdordning verhoonde. Daer waeren in garnisoen de vendelen van Stein vā Malsen, Gerit Cornelijſ schei, Reim ietzē, ende Scheltema. Men hadde opinie dat sijt bij mangel van proviande niet lange en souden houden, daerom maecke

Die beleger-
de laet
dlaet
dlaat onder
loopen.

de Lantraet groote toebereiding om te ontsetē. Maer alsoo de Belegerde alle zielen hadden opgeset, ende oock eenen dijck deurgesteken, liep het lant onder Wacter

Waeter tot Emmentil toe: daer toe seer helpende dat
het stedes regende.

Vvaer uijt volghde dat de Beleggers selfs langer
noch eten noch drincken en konden becomen, ende
waeren deur de ongetijdicheit sieck ende onmacht-
ich: ende daerenboven verschrift van het onset, en-
de en saegen geen apparentie om betaelt te worden.
Uijt alle dwelcke sulke mijsterije daer onder quam,
dat sij den 23. Octobris in grooter onordening astroc-
ken: nae dat sij die vesting aydermael opheisschende
trotsich bescheit kreegen: hebbēde de belegering on-
trent drie wveken geduert. Int astreken vielen die vā
binnen uijt op de achterste: midtsdien sij in het weec-
ke kleilant geen perden te vreesen en hadden: ende
sloegender ontrent veertich, ende namender vijfene
tvintich gevangen. Vandē welcken Verdugo faelde
een te sijn.

Verdugo
moet
Nieuwziel
verlaten.

Stein van Malsen een Denemarcks edelman was
sommige jaerē bij Sonoy in goeder disciplin opgeto-
gen, sijnde vendrich onder sijn Regimēt. Vvaerom de
Friesen hem een jaer te voren Hoptman gemaest had-
den. Ende nae dat hij de Nieuwziel had helpen hou-
den, maesten sij hem daerom Overstelietenant van
Merode, ende schoncken hem daer nae een keten van
seshondert gulden. Dese vereering en konde ik niet
verswijgen den Friesen te lovc: om dat het seldenge-
schiet.

Daneckba-
heit der
Friesen.

D E C E M.
1581.

Den 13. Decembris alsoo in Frieslant tijding comē
was dat die Coninginne van Engelandt trouwen so-
de den Hertoge van Anjou, sijnder vreuchden vuere
gemaeſt.

Vreuchden
vierē tijde-
lick ge-
maest.

gemaect, ende tgeschut is afgeshotē met grooter blij-
schap van alleman; hocwel de verresende tselve niet
en geloofden.

Coninx na-
me versyvo-
ren.

Ralda Sterft
int versive-
ren.

I A N V A .

1 5 8 2.

Nienort be-
schantzt
Oldeborn.

Verdugo
valt in Fries-
lant.

Den 15. vertroch de Landtraet van Leeuwerden
om sijn residentie weder te houden i' utrecht : heb-
bende doch eerst vor heur vertreck des Coninx van
Spanien wapenen doen af w rpen , ende sijn segelen
platcloppen, ende sijnen name doen versworen, niet
alleen bij allen magistraten ende officieren, maer vor-
nemelick bij die vande Raet Provincial diemen Thof
noempt. Onder den welcke een genoemt Ralda: een
cloeck verstandig man endc dic men altijt veur
Staetsgesint gehouden hadde, doenmē hem sulx veur-
hielt, tsij dēr vreeſe oft liefde des Coninx, in onmacht
viel, ende starf daer de Lantraet vergadert was.

Het begā ſeer hert te vriegen ende Verdugo verga-
erde ſommige hoopen te voet ende te peerde om ee-
nen inval in Frieslant te doen. Die Staten hadde Doc-
cum, Slotē, Staverē ende Nieuwziel doen vast maec-
ken: maer alsoo Merode goet vont datmen ſich aende
ſijde vanden Sevenvolden beter verſekeren ſoude;
gaven ſij Nienort last de vlecke van Oldeborn te be-
ſchantzen daer hij binnen lach met ſes vendelen.
Dwelck ſeer wel te paffe quā. Vwant Verdugo quam
den 24. Ianuarij 1582. met vele volcx daer vor. Die
van binnen vielen tot hem uit en deden hem groo-
te ſchade. Verdugo ſiende datter niet te haelen en
was dan cruijt ende loot: ende dat die Statē van Fries-
lant met vele duifſent boeren ende ſommige vendelē
knechten quamen om hem te ontſetten: trock hij den

25. We-

25. weder af niet sonder nieuw verlies. Vvant de Nienortsche sloegen hem inden stert, ende kreegen gevangene ende buijt.

Dese dingen, beminde Leser, die nae d'ontset van Steenwijck geschickt sijn, heb ick alleenlick met haestē overloopen. Om dat gij dit eerste boeck inde druck Beisluijt des eerste boeck der memo- krijgende daer over te lesen soudet hebben tot dat het tien. ander verdig worde. Int welcke ick u wilt Godt, nae behoirlucke informatie de vorgenoechte dingen eigentlicker met heuren omstandē dencke te vertelle: ende oock watter voirt gevolgh is. Als van het afvalle van Bronchorst ende Keppel, ende hoe die Staten met Engelschen ende daer nae Nienortschen lang te vergeefs daer vor lagen. Item hoe Schenck daer nae van Hohesaxen binnen Santen gevangen is. Item hoe Verdugo Locchum drie maenden lang belegerd heeft: ende tselve tot drie reisen toe soo deur Nassauw als deur Hohenlohe ontset is wordē. Alwar vele notable dingen gebeurt sijn. Item hoe Hohenlohe daer nae Keppel ende Bronchorst inkreeg. Ende ten lesten hoe de vendelen van Hans Crom ende Bocholt te Steenwijck in garnisoen liggende, deselve stadt in heur absentie van Verdugo verrascht ende ingenomē is. Ende watter voirtaen noch meer gedenckweerdigs gebeuren sal. Daerentusschen neem vor goet, ende doet u profijt met soo weinig als wij middel hebben u veur dees tijt mede te deilen.

Gode lof.

DE CORRECTOR tot den Leser.

Hebt gij met vlijt gelesen des^e Memoriën:
(Den niet te spijt weirdig genoemt Historien)
T sij of gij sijt den Staeten toegedaene,
Oft u belijdt den Spaenschen nae te gaene:
Ick weet gij hebt wonder daer in te mercken
Van Godes ondeurgrondeliche werken.
Veurnemlick gij die in den Nederlanen
Geboren sijt, oft woont nae bij den stranden.
Maer allermeest gij Friesen die gequelt
Tot noch toe sijt niet tgen^e hier wort vertelt.
End^e gij die noch(ach of gij werdet wijs snel)
T' verdorven lant bewooont van Overijssel.
Grueningen dorr, end^e Omlanden vol brande,
Die gij deur twijf malc andren brengt in schande.
Dreathen nu arm, oock Lingen: die vortijden
Vvaert altemael in weelden, nu in lijden.
Soud^t gij u niet gespiegelt end^e beraeden
Hebben vor langs in ander landen daedens
Spiegelt u noch, laet u(is tijt te keeren)
U eigen lants geschiedenis sen leeren.
Nem^t acht op tijt, personen, platsen, sedens,
End^e vergelyct wel all' d' omstandicheden.
Volgh wat u dient, end^e will^t u daer toe wennen
Vor alle ding u eigen lant te kennen:
All' sijn natuer, sijn deughden end^e gebreken,
Kraft, krent^e, end^e al den aert van vijants trekken.
Schouwt wat u deirt, stoot u aen eenen steene
Soo dick niet meer, werdt een raedt in't gemeene.

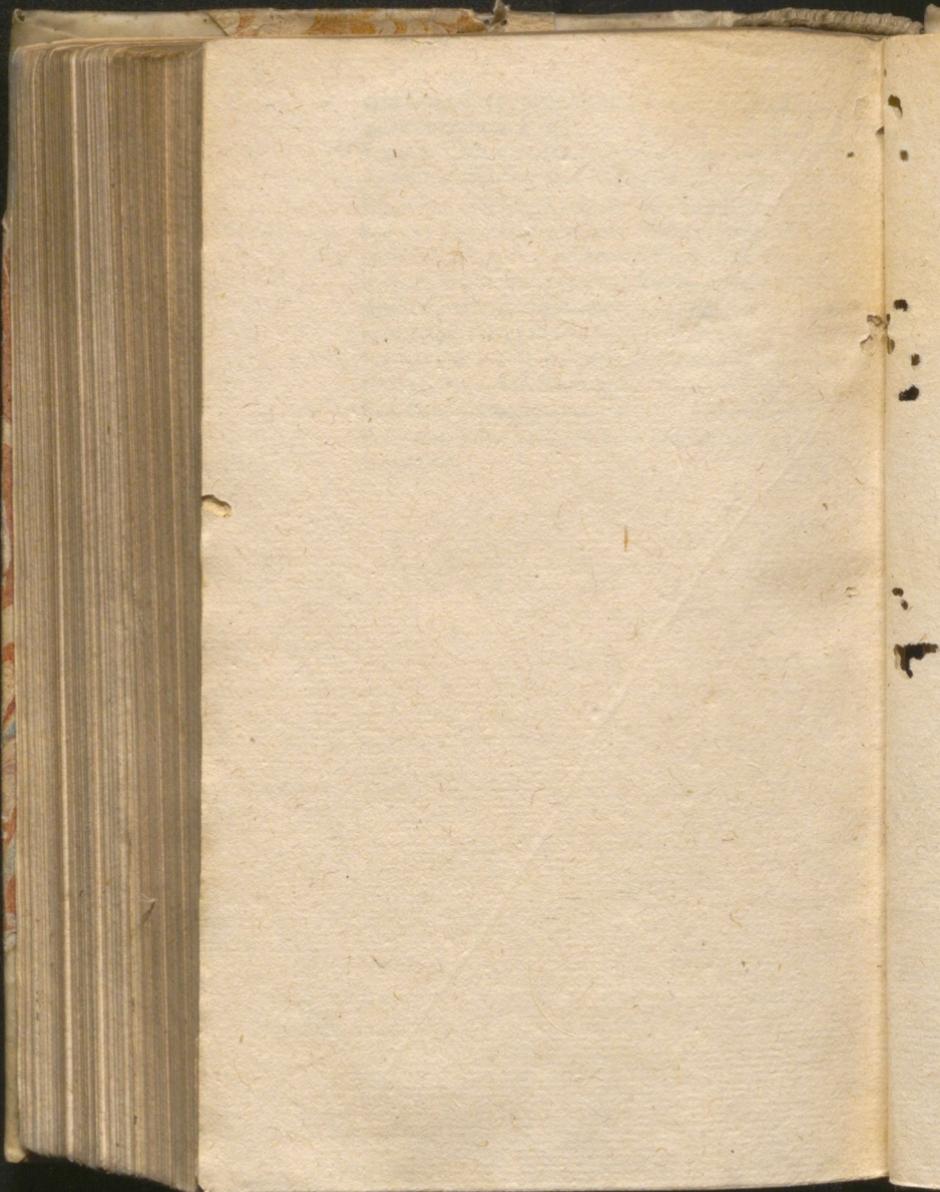
Ist niet genoech geraeset end' gevwoedet?
Hebt gij u dan noch niet genoech bebloedet?
Vvaerom verwoest gij selfs u eigen ledens?
U eigen goet, u vaderlantsche steden?
U vijant heeft wel eenen lust daer in:
Maer gij bevint den schaden niet te min.
Het spel gevallt oock wel uwen naebueren,
End' wenschen dat het lang genoech mach dueren.
Soo sot sijn sij, end' soo verkeert van sinne,
Sij meinen oock sij hebben's groot gewinne:
Als of uijt u vervuijlen end' u asschen
Heur grootzigeit soud' gruenen ende wasschen.
Helas gij hebt u gevuelen verloren:
Gij wilt all' beid' d' een d' ander gantz versmoren.
Vvat soud't gij in't eind' hebben arme menschen,
Of u Godt eens liet comen tot u wenschens?
Bedenct u doch in't lefft te beiden sijden:
Vvie wint, verliest: onmeuglick ist te mijden.
Spiegelt u dan in tgen' dat is verloopen,
Gij vindet in dit boeck niet groeten hoopen.
Leert rekenen Heer, end' gij ander Staeten:
Hebt gij groot recht, gij hebt de minste baeten.
Kundet gij dit beid' recht ter herten vaeten:
Gij soud't gewis d' inw' endig strijden laeten.
Vvol'ts Godt: die u all' dees' heerliche dingen
Deur Friesinga soo vrij end' hel doet singen.

V.
23.
V.
ni
sc
16.
nt.
il
is.
oi.
3.
o
5.
7.

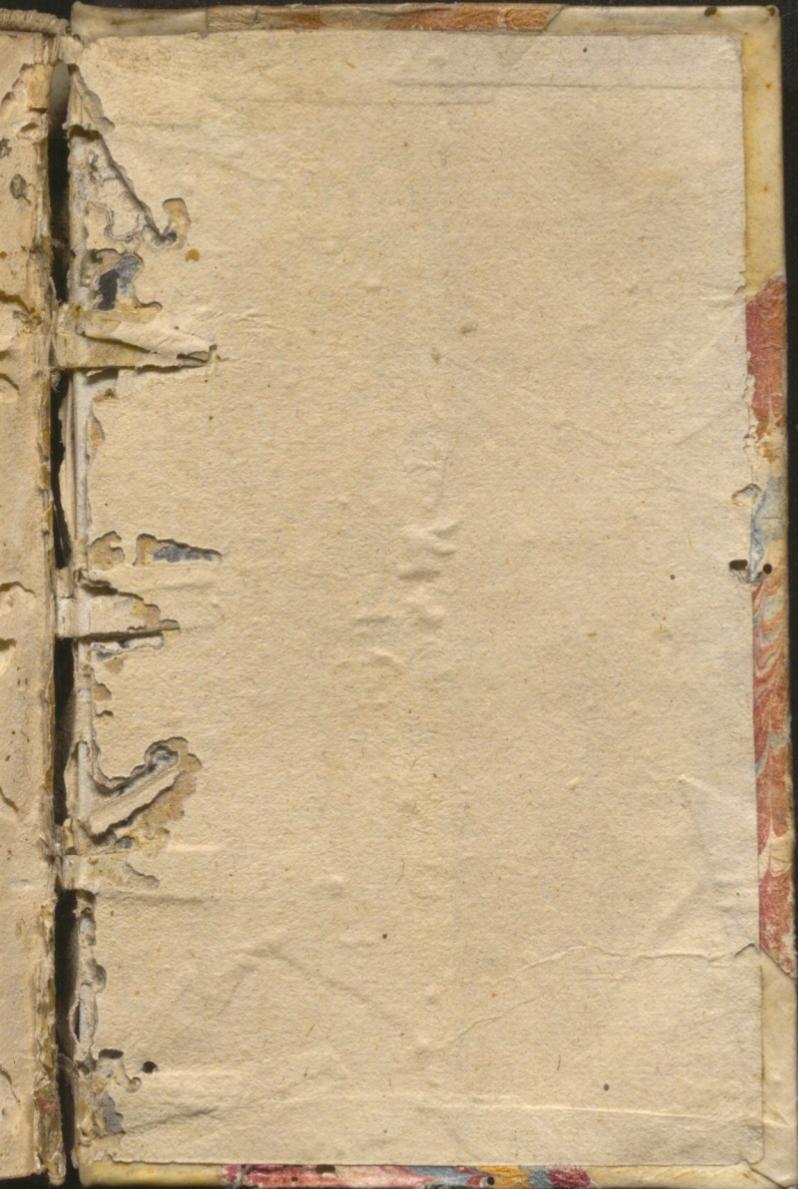

AEI
S
S
O
D
ende
H

Cornely Hempy
de origine situ qua-
litate et quantitate
fieri et rebus a
fisiis hinc pessimis.

ALVENSLEBEN
Me
106

MEMORIEN

Vanden gedent

verdien dingen / dier in den

Ne... calibrite colorchecker CLASSIC ...an

Frie... en,

Dre... ins,

Bij